

50 YEARS OF CALICO PRINTING

BK

K3946

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334231

Ἱστορία τῶν μοναχῶν τῆς Ἀνατολικῆς

᾽Ορθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μέρος Α' ~~Ἱστορία~~ I

Οἱ μοναχοὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἀνατολῆς.

Τμήμα I Ὁ ἀσκητικὸς βίος ἐν αἰγύπτῳ Συρία
καὶ Μεσοποταμίᾳ κατὰ τὸν Α' καὶ Ε' αἰῶνα.

Κεφ. α'. Ὁ μοναχικὸς βίος σπριζέται ἐν τῇ ἀγία γραφῇ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑρμηνεύου (Μωϋσῆς, Ἡλίας καὶ οἱ ἱεροφάνται, Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ Πάυλος ἔξω καὶ ἀσκηταί).

Κεφ. β'. Τίς ὁ εἰσδιωκόμενος ἐν τῇ ἀναχώρῳσι ~~καὶ~~ σιωπῇ καὶ τί τὸ ἰδανικόν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου; (διὰ τὴν ἀσπαράγην ἀσκήτου κοσμητικῶν πραγμάτων, ἀσκηταδαίματα ὁ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τὴν προσευχὴν, νηστία καὶ ἡγερταίας ὑποτάξει πρὸς τὸν Κύριον καὶ ἐνοῦναι μετ' αὐτοῦ; ἢ πραγματωσίποις τῷ ἐρημικῷ ἀρχῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ ὁ ἡγεῖρας δὲν κατενόησε τὰ ἐκτελεσθέντα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπιλογχάνεται τοῦτο διὰ τῆς μοναχικῆς ζωῆς. διὰ τὴν ἀρχῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς γῆς;

Κεφ. γ'. Ὁ μοναχικὸς θεομῶς εἶναι ^{παρακίνη} σαμῶσις (εἶναι φύσις ἀνάγκη ἢ μόνως. οἱ ἀρχαῖοι ἔχοντες φιλοσοφοὶ ἠγάθουν τὴν ἀσκητικὴν, Πυθαγόρας, Σωκράτης, Διογένης καὶ οἱ Ἐλεῖοι. Ἑβραῖοι, Αἰγύπτιοι, Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔχοντες τοὺς μοναχοὺς. εἶναι ἡγεῖρας φιλοσοφία, τὸ νὰ γῆ τις βίον ἀρχῶν).

Κεφ. δ'. Τίνες αἱ ἐρωταὶ πρὸς ἀναχώρῳσι ἀφορμαὶ κατὰ τὰ τῆς τοῦ Α' καὶ ἀρχῆς τοῦ Α' αἰῶνος; (οἱ διωγμοὶ, αἰσθήσεις, ἢ διαφθορὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κόσμου) καὶ τίς ὁ ἐπὶ τὸν ὄνομα-
στός ἀσκητής; (ὁ Μέγας Ἀντωνῖος, Πάυλος ὁ Ἐθναῖος).

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Handwritten text, possibly a date or reference number.

Handwritten text, possibly a name or subject.

Main body of handwritten text, starting with a large initial letter.

Second main section of handwritten text, continuing the narrative or list.

Third main section of handwritten text, showing further details.

Final section of handwritten text at the bottom of the page.

Κεφ. ε'. Το πρώτον κέντρον του ασκητισμοῦ, ἡ Αἴγυπτος -
το ὄρος καὶ ἡ Σινῆς τῆς Νιτρίας - Πῶς ἔβην οἱ ἁγιοὶ ἀσκη-
ταί; (Κατὰ μόνον, εἰς σκήματα, καὶ ὁμαδικῶς εἰς σκήνας
καὶ εἰς κελύβια). Ποσα ἀσκητήρια ἱδρυσεν ὁ Μ. Ἀντωνίου;

Κεφ. ς'. Τίς ὁ βίος τῶν πρώτων ἀσκητῶν; (Ὁ Μ. Ἀντωνίου καὶ Ἀλε-
ξανδρείᾳ. Αἰδύμος ὁ ὑψὸς. Οἱ φασόσοφοι πρὸς τὸν ἅγιον καὶ ἡ
συρροή τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ἐρημίαν. Ἡ σκηραγωγία, τὸ ἁρο-
φητικὸν χάρισμα, τὰ δάγματα) Παραδείγματα ἐναγέτων πράξε-
ων καὶ αὐταπαρνήσεως τῶν ἀσκητῶν (Βιτᾶχος, Σισαρίου, Μαρι-
νανος, Μαμαρίου ὁ Αἰγύπτιος, οἱ Σελήριαι κτλ.).

Κεφ. ζ'. Ἡ ἐμψυχοῦσα καὶ ἡ ἀναχώρησις (πῶς ἐπὶ μακρὰ ἀρχὰς ἦτο
ἐναντία ἐξουσία ἐνόητος τοῖς μοναχοῖς). Ἡ ἐργαστικὴ δραστηριότης τῶν
ἀσκητῶν. Τί ἔειχεν ἀνάγκη τὸδε ἡ ἐμψυχοῦσα (Τὰς αἰρέσεις
κατασχεθῆναι οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι, τὴν πίστιν ἐστηρίξαν
οἱ πατέρες διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῶν δαγμάτων, ἦτο ἀνάγκη
τὰ διαιμορφωθῆναι ὁ πρᾶξις βίος, καὶ τὰ συνδυασθῆναι πρὸς τὰς
ἀρχὰς τοῦ ἔθους).

Κεφ. η'. Τὰ συγγράμματα τῶν ἀσκητῶν παλῶν ^{καὶ} πρὸς ~~τὴν~~
πραγμασίαν εἰς τὴν ἀσκήτην καὶ τιμωρίαν (Λόγοι ἀσκητικοὶ τοῦ
Μητ. Ἀντωνίου, τοῦ Ἀββᾶ Μαμαρίου, τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαίου, τοῦ
Ἀββᾶ Λυποδίου, Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις τοῦ Βαρσανουφίου καὶ
Ἰωάννου, ὁ ἐργαστικὸς, τὸ Πάτριον Πέτρον τοῦ Σαμαωνί-
του λόγος καὶ ἄλλα).

Κεφ. θ'. Αἱ ἰστορίαι τῆς τῶν μοναχῶν ^{καὶ ἀγίων} ἱστορίας καὶ καὶ τῆς Συ-
ρίας καὶ Μεσοποταμίας (Τὸ Λαοσαϊτικὸν τοῦ Παυλάτου, τὸ Λεμμυ-
ταριον τοῦ Ἰω. Μόσχου. οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἐμψυχοὶ Σωζομενός, Δω-
κράτης, Ἐνάχιος καὶ ἡ φηρόδω ἱστορία τοῦ Θεοδοσίου).

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the high contrast and noise of the scan. It appears to be a multi-paragraph document.

Κεφ. I. Εἰσαγωγή εἰς τὴν μεταστροφικὴν βίαν

Κεφ. IA' Ὁ Μῆγας Βασίλειος

Αρ. ερω. 139118

Οραχ. 150

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΘΩΣ

Μοναχικός βίος - Πολίτευμα

6.487-615.

Ἀθήνησιν 1936

**ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ἢ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ**

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ 1ον — ΑΡΙΘΜΟΣ 4

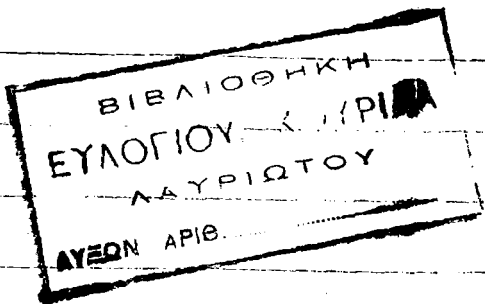
ΑΘΗΝΑΙ - ΜΑΪΟΣ 1936

ΓΡΑΦΕΙΑ: Κλεισθένους 3α

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΣΩΝ ΑΡΙΘ. ....

—[Μοναχικός βίος]. Ἡ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἱστορία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑτεροσκελής, διότι οἱ τὰ κατ' αὐτὸ ἐξιστορήσαντες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μᾶλλον εἰς τὰ κτίσματα. Καὶ ὁμως εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα τὸ πᾶν εἶναι τὸ ἔμπυχον ὕλικόν, ὃ ἐσωτερικὸς τῶν μοναχῶν βίος, ἢ τε γέनेσις καὶ ἢ ἐξέλιξις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων μονῶν τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Παλαιστίνης οὐδεμία ἄλλη ἀνάμνησις ἐσώθη πλην «τῆς κατ' Αἴγυπτον ἱστορίας τῶν μοναχῶν» τοῦ Παλλαδίου καὶ τοῦ Ρουφίνου καὶ τῶν βίων τῶν ὁσίων, ἐξ ὧν θαυμάζομεν αὐτοὺς ὡς ὑπερανθρώπους. Ὅτε οἱ βάρβαροι κατέκλυσαν τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ οἱ εἰκονομάχοι ἐξώκισαν ἐκ τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, τότε οὗτοι καταφυγόντες εἰς τὸν Ἄθω μετεφύτευσαν τὰ συστήματα αὐτῶν. Ἡ ἱστορία ολοκλήρου χιλιετηρίδος θὰ δεῖξῃ ἡμῖν τὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Πῶς συνεβιάσθη ἡ αὐστηρὰ ἀσκησις, ὃ μυστικισμὸς καὶ ἡ ἀνατολικὴ μονοτονία πρὸς τὸ ἀεὶ πρὸς μεταβολὰς ῥέπον ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπὶ τῆς πολυσχιδοῦς καὶ ποικιλομόρφου ὠραίας φύσεως τῆς Ἑλλάδος; Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορία τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἄνευ τῆς ἱστορίας τῶν μοναχῶν εἶναι σῶμα ἄνευ ψυχῆς· διότι πῶς θὰ κατανοήσωμεν τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα, ἂν δὲν εἰσδύσωμεν εἰς τὰ προκαλέσαντα αὐτὰ αἰτία; Τὰς διαφοροὺς τῶν μοναχῶν Ἑλλήνων τάσεις διαγινώσκοντες, ἐξηγούμεθα τὴν γέनेσιν τοῦ ἀσκητικοῦ καὶ κελιωτικοῦ βίου, παρακολουθοῦντες δ' αὐτοὺς ἐντὸς τῆς μονῆς ἐν τῷ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς ἀγῶνι θὰ συναντήσωμεν εἰς τοὺς λιποψυχοῦντας τὰς παρεκβάσεις, αἰτινες ἐδημιούργησαν τὸν ἰδιόρρυθμον βίον, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μεταβαλλομένους ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου εἰς γεωπόνους καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ παρὸν καθεστῶς ἐν τῷ Ἄθῳ, ὃπερ πρόκειται νὰ ἐξιστορήσωμεν.

1. Ὁ Ἄθως μετονομάζεται Ἁγιον Ὁρος. Τὴν προσωνομίαν ταύτην δικαίως ὁ λαὸς ἀπέδωκεν ἔνωρις εἰς τὸν Ἄθω ὡς εἰς χῶρον ἱερὸν καὶ ἐνδιαίτημα ἀγιότητος. Ἡ ὄνομασία αὕτη ἀναφέρεται ἤδη ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐν Τιβερίουπόλει μαρτύρων (Migne E. Π. 126, 209): «καταλαμβάνει τὸ πάλαι μὲν ἱερὸν, νῦν δὲ Ἁγιον Ὁρος λεγόμενον». Ἐν πολλοῖς μαρτυρεῖται ὅτι ἐπὶ Βυζαντινῶν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν «ιερὰ ὄρη» διετήρησαν τὸ ὄνομα τῆς ἱερότητος καὶ ἀπε-

κλήθησαν «ἅγια», προορισθέντα καὶ ἀφιερῶν ὡς κατοικητήριον ἱερῶν καὶ ἐμπνευσμένων ἀνδρῶν ἀσκητῶν. Ὅτε κατὰ τὸν ἰα' αἰῶνα οἱ τοῦ καὶ Ραϊθῶ ὄσιοι ἀποδυσπετοῦντες ἐκ τῶν ἐπιδροτῶν Τούρκων κατέφυγον εἰς τὸ ὄρος Λάτιμον, μεταβαπτίζονται εἰς Λάτρος «ἅτε πολλοὺς ἔχον τῷ θεῷ γνησίους θεράποντας καὶ τὴν ἐν πνεύματι τελευτᾶς λατρείαν». Τοῦτο δὲ κοινῶς ἐλέγετο «τὸ κατὰ φεσον ἅγιον Ὁρος» (Θεοφάνους συνεχισταί, Βόνν 180). Παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις καὶ ἀξαρισταῖς ἱερὸν Ὁρος λέγεται καὶ τὸ ἐν τῇ κικῆ παραλίᾳ Γάνος, περὶ οὗ Φιλόθεος ὁ πατρῷχος ἐν ἐγκωμίῳ τοῦ Γρηγ. Παλαμᾶ λέγει: «μυσταῖς ἀνεμῆνον ἀνδράσιν ἐστὶ θαυμαστοῖς τε σπουδαίοις καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καλῶς» (Ἱεροσ. σ. 8'). «Ἱερὸν Ὁρος» ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος Συνέσιος παρὰ τὰς αἰγυπτιακὰς Θήβας (Ἱεροσ. σ. 180). Οὕτω καὶ ὁ Ἄθως ἱερὸν Ὁρος καὶ κατείδωλον παρὰ τοῖς Πελασγοῖς (πρὸβλ. Ἱεροσ. σ. 180). Ἄθως καὶ «Διοσκουρίας κομῶπολις ἐν Ἄθῳ, ἐν τῇ καὶ ἱερὸν Διοσκουρίον περιπτερον» Στεφ. Βυζ.) μετονομάσθη Ἁγιον Ὁρος. Εἰς τὸν Ἄθωνα μετεβίβοντες ἀναφερομένων ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ ἐπὶ τῆς πέντε πόλεων ὑπῆρχον καὶ αἱ Κλεωναὶ παρὰ τὴν ἐν τῇ Ξηροποτάμῳ. Εἶναι δὲ λίαν περιεργον τὸ ἐν τῷ Κοραῆ (ἐν Στράβωνι Β', σ. 165) ἀναφερόμενον «Ἔοικεν εἶναι (τὴν Βέμβριναν) τὸ νῦν Βεοβάλι καλεόμενον κομῦδιον Κλεωνῶν πλησίον κείμενον καὶ τῆς ἐτέρας καλουμένης Ἁγιον Ὁρος, διὰ τὴν αὐτῆς ἰσως αἰτίαν, δι' ἣν καὶ Πλίνιος ἱερὰν προσηγόρευεν τὴν Βέμβριναν».

2. Οἱ πρόδρομοι τῶν ἀσκητῶν Ἀξιοσημεῖον εἶναι καὶ ὅσα αὐτὸς οὗτος ὁ Στράβων γράφει περὶ τῶν θαυμασιῶν τοῦ Ἄθῳ «ἔστι δὲ ὁ Ἄθως ὁ ὑψηλὸν καὶ μαστοειδές, ὥστε τοὺς ἐν ταῖς κορυφαῖς ἤδη ἀνίσχοντος ἡλίου κάμνειν ἀροῦντας, ἠνίκα ὁ κτοροφωνίας ἀρχὴ παρὰ τοῖς τὴν ἀκτὴν οἰκοῦσι». Ἐν δὲ τῇ ἀκτῇ ταύτῃ Θάμυρις ὁ Θρακῆς ἐβασίλευσε τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων γεγωνῶς, ὧν καὶ Ὁροσθένης ἐνταῦθα καὶ διῶρυξ δεῖκνυται ἢ περὶ τὴν Ἀκανθῶν κατ' ἣν ὁ Ἐξέρξης τὸν Ἄθω διορύξει λέγεται καὶ ὁ διῶρυξ ἦν ὁ Στρυμονικοῦ κόλπου διὰ τοῦ ἰσθμοῦ δεξιόμενος τὴν θάλασσαν εἰς τὴν διῶρυγα... (Ζ' 3). Ὅστε πρὸ Χριστοῦ ἔτι ἄνδρες ἱεροὶ καὶ ἔνθεοι, τοὺς ὄρφικους ἀποτελοῦντες θιάσους, ἐνδιέτριβον ἐν τῷ Ἄθῳ οἱ πρόδρομοι τῶν χριστιανῶν ἀσκητῶν ὄρθριοι ἐξεγειρόμενοι, ἐβλεπον τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον πολὺ πρὸ τῶν κοινῶν θνητῶν καὶ ἀνέμελλον τῶν ὕμνων πρὸς τὸν φωτοδότην θεόν, ὅπως ὁ σύγχρονος ἀσκητῆς ὄρθρου βαθέος ψάλλει τὸ «ἐκ νυκτὸς ὄρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὁ Θεός· διότι φωνάζει τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς». Τὴν ἐν χρόνῳ χριστιανικαῖς ἀκμὴν τοῦ Ἄθῳ προεφοιβάσθη καὶ διάσημος ἐκεῖνος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἀρχιεπίσκοπος, ὡς διηγείται ὁ Πλούταρχος: «ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δὲ πάνην ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στσιαροράτι (Δεινοκράτης κατὰ Στράβωνα), μεγαλοφυῶν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχῶν ἔφη τὰ ὄρη μάλιστα τὸν Θρακικὸν Ἄθω διατύπων ἀνδρῶν

κελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν. Ἄν οὖν κελύη μονιμάτατον ἀγαλμάτων αὐτῶ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσασθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαυιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀποροέοντος» (ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου 72, 705). Ἄλλ' ὁ Ἀλεξάνδρος, ὅστις κατευθύνων ταχὺ τὸ βῆμα αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς διεννοεῖτο νὰ συζεύξῃ τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας, «ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῶ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφίζόμενος τότε καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν». Τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπραγματοποίησεν ὁ μεγαλοπράγμων τοῦ Φιλίππου υἱός, ἔφερεν εἰς πέρας ἢ τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν εὐλάβεια, ἐγκαθιδρύσασα ἐν τῷ Ὁρει μυριάνδρον μοναχικὴν πολιτείαν, ἀφ' ἧς ρέουσιν ὄντως διὰ τῶν αἰώνων «ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος». Ἄλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τὸ διορατικὸν βλέμμα ἢ σπουδαιότης αὐτοῦ οὐδόλως διέφυγε· διότι «φροντιστηρίῳ τῷ Ἄθῳ ἐχρῶντο» κατὰ Φιλόστρατον. Οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ὠνόμαζον «σκοπιὰς θεῶν» (Εὐρ. Φοίν. 233) τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς καὶ τοὺς κατοπτρευτήριους τόπους, ἀνήρχοντο πολλάκις εἰς τὴν οὐρανογειτόνα τοῦ Ἄθῳ κορυφὴν καὶ προσκυνοῦντες τὸν ἐκεῖ ἀνυψούμενον χρυσελεφάντινον Δία κατόπτειον τὸ ἐκπαγλὸν τῆς φύσεως μεγαλεῖον καὶ δι' αὐτῆς συνελάμβανον τὴν ὑπερφῶα περὶ τοῦ θείου γνῶσιν καὶ ἐθετηγόρουν ὡς χριστιανοὶ κήρυκες. Τὸ ἐξαισίον ἐκεῖνο ἀγαλμα ἀντικατέστησεν ἤδη ὁ μεταμορφωθείς Θεὸς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ τοὺς φιλοσόφους οἱ θεοφοροῦμενοι ἀσκηταί.

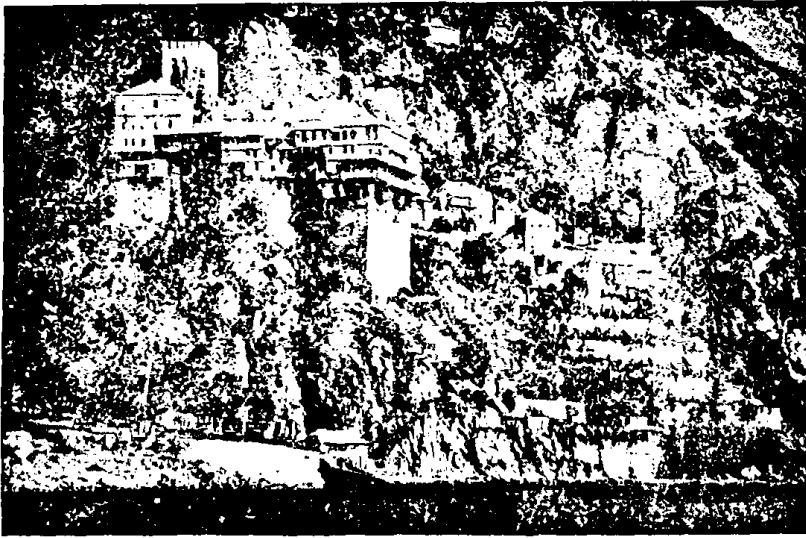
Ἄξια ἀναγνώσεως εἶναι καὶ τὰ παρὰ Φιλοστράτῳ ἀπαντώμενα, ὅστις παρενείρει καὶ τὸν Ἄθῳ ἐν ταῖς ἐναερίοις πτήσεσι τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀπολλωνίου. Οὗτος δηλ. παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ συνεκδήμου Δάμιδος ἐρωτᾷ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ἱπτάμενος: «Ἐχεις οὖν εἰπεῖν, ὦ Δάμι, ὅτι ξυνηκας τοῦ θείου βαδίζων ἀγχοῦ τοῦ οὐρανοῦ; Οὐδὲν, ἔφη· καὶ μὴν ἐχρῶν γ' εἰπεῖν ἐπὶ μηχανῆς τηλικαύτης καὶ θείας οὕτως ἐστηκότα περὶ τε τοῦ ἡλλου καὶ τῆς σελήνης, ὧν γε καὶ ῥάβδῳ ἴσως ἠγῆ ψάσειν προσεσηκῶς τῷ οὐρανῷ τούτῳ. Ἄ χθές, ἔφη, περὶ τοῦ θείου ἐγίνωσκον, γινώσκω καὶ τήμερον, καὶ οὕτω μοι ἐτέρω προσέπεσε περὶ αὐτοῦ δόξα. οὐκοῦν, ἔφη, ὦ Δάμι, κάτω τυγχάνεις ὧν εἶ καὶ οὐδὲν παρὰ τοῦ ὕψους εἰληφας, ἀπέχεις τε τοῦ οὐρανοῦ ὀπόσον χθές καὶ εἰκότως σε ἠρόμην, ἃ ἐν ἀρχῇ· οὐ γὰρ ὦρον γελοῖως ἐρωτᾷσθαι; καὶ μὴν, ἔφη, καταβῆσθαι γε σοφώτερος

ᾧμην ἀκούων, Ἀπολλώνιε, τὸν μὲν Κλαζομένιον Ἀναξαγόραν ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωνίαν Μίμαντος ἐπεσκέψθαι τὰν τῷ οὐρανῷ θαλῆν τε τὸν Μιλήσιον ἀπὸ τῆς προσοίκου Μυκάλης· λέγονται δὲ καὶ τῷ Παγγαίῳ ἔνιοι φροντιστηρίῳ χρῆσασθαι καὶ ἕτεροι τῷ Ἄθῳ. ἐγὼ δὲ μέγιστον τούτων ἀνελθὼν ὕψος οὐδὲν σοφώτερον ἑαυτοῦ καταβήσομαι. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι, ἔφη. αἱ γὰρ τοιαῦδε περιωπαὶ γλαυκώτερον μὲν τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνουσι καὶ μείζους τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα ἐκ νυκτός, ἃ καὶ ποιμήσιν ἤδη καὶ αἰπόλοις ἐστὶ δηλὰ, ὅπῃ δὲ τὸ θεῖον ἐπιμελεῖται τοῦ ἀνθρωπείου γένους, καὶ ὅπῃ χαίρει ὑπ' αὐτοῦ θεραπεύμενον, ὅτι τ' ἀρετὴ καὶ ὅτι δικαιοσύνη τε καὶ σωφροσύνη οὐτ' Ἄθως ἐνδείξει τοῖς ἀνελθούσιν οὐτ' ὁ θαναταζόμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν Ὀλυμπος, εἰ μὴ διορῶν αὐτὰ ἢ ψυ-

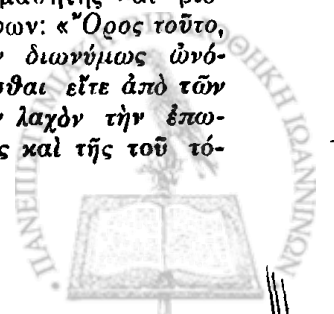
χὴ, ἦν, εἰ καθαρὰ καὶ ἀκήρατος αὐτῶν ἄπτοιτο, πολλῶ μείζον ἔργον ἂν φαίην ἄττειν τουτοῦ τοῦ Καυκάσου». (Τὰ εἰς Ἀπολλώνιον Τυανέα Β', V).

3. Ἡ κατίσχυσις τοῦ τῆς ἀγιοσύνης ὀνόματος. Καὶ εἶχον μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν προσωνομίαν ταύτην καὶ ἄλλα ὄρη, ἀλλ' εἰς οὐδὲν τούτων ὑπερίσχυσεν, εἰμὴ μόνον παροδικῶς. Ἐν τῷ Ἄθῳ ὅμως τὸ

ὄνομα ἐπεβλήθη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὄργανωμένου μοναστηριακοῦ βίου ἕνεκα τῆς περιβοήτου φήμης τῶν προηγηθέντων ἐν αὐτῷ ὀσίων ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ ἰ' αἰῶνος (ἴσως καὶ προημιώτερον) καὶ σώζεται μέχρι σήμερον ἀπαραμείωτον. Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 993, δι' οὗ ὁ Πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους παραχωρεῖ εἰς τὸν Λαυριώτην ἅγιον Ἀθανάσιον τόπους περὶ τὸν Πλατῶν (λιμὴν πρὸς τὴν Ἱερισόν), διὰ πρώτην φορὰν (λέγει ὁ Κοσμάς σ. 38) ἀναγινώσκουσαν «τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθωνος». Εἰς πρωτατὶνὸν ὄμως ἐγγράφον τοῦ 985 ἀνεῦρον τὴν φράσιν «ἵνα διωχθῆ παρ' ἡμῶν καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὄρους» («Ἀθωῖτις Στοά» 5, 10). Ἐφεξῆς ἐν τῇ Διατυπώσει τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (περὶ τὸ 1000, παρὰ Meyer σ. 127, 21), εἰς ἐγγράφον περὶ τοῦ Μονοξυλίτου τοῦ 999, τοῦ Ρωσικοῦ τοῦ 1030 κτλ. εὐρίσκομεν καθιερωμένην πλέον τὴν τοιαύτην προσωνομίαν, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ Μονομάχου (Meyer 153, 1 «Οἱ μοναχοὶ τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους»). Ἐξηγεῖται δὲ σαφῶς ὁ μαθητὴς καὶ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου γράφων: «Ὄρος τοῦτο, ὃ καὶ Ἄθῳ (γρ. Ἄθως) καὶ ἅγιον διωνύμως ὠνόμασται, νικᾷ δὲ μᾶλλον ἅγιον λέγεσθαι εἴτε ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ καλῶς ἀσκουμένων ταύτην λαχόν τὴν ἐπωνυμίαν, εἴτε καὶ ἀπὸ τῆς εὐκράσιος καὶ τῆς τοῦ τό-

Ἱερά Μονὴ Διονυσίου.

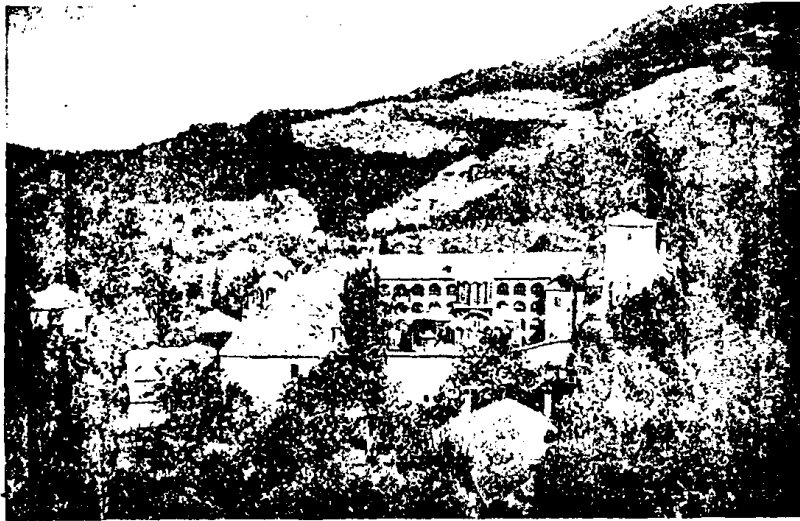
πον θέσεως, ὡς δὴ τὰ μεγάλα καὶ αὐτοῦ τοῖς ἀσκη-
ταῖς πρὸς ἀγιασμόν συναίρεσθαι δυναμένου...» (Πο-
μιαλόβσκη σ. 15,7). Τοσοῦτον δὲ ἐπεβλήθη τὸ ὄνομα
τούτου, ὥστε ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς
γράφει περὶ τὸ τέλος τοῦ ἰα' αἰῶνος: «Τὸ γὰρ ἅγιον
Ὅρος φερωνύμως φέρει τὴν ἐπωνυμίαν καὶ θεοῦ εὖ-
ρημά ἐστι πρὸς κατοίκησιν ἁγίων ἀνδρῶν» (Meyer
175, 20). Παρὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ τὴν ἐπίσημον τοῦ
Γεωργίου Ἀκροπολίτου μαρτυρίαν: «Ἐπὶ τούτοις
καὶ αἱ ἐν τῷ Ἄθῳ, ὁ καὶ ἅγιον Ὅρος καλεῖται,
θεῖαι μοναὶ καὶ ὄσαι... ὡς καὶ ἀριθμῆσθαι οὐκ οὖν
ἔμοιγε ῥάδιον...» (Heisenberg σ. 288).

4. Ἀρχὴ τοῦ μοναστικοῦ βίου ἐν Ἄθῳ. Οἱ πρῶ-
τοι ἀσκηταί. Εἰς τὸν ιη' καὶ μβ' κανόνα τῆς 5'
Οἰκουμενικῆς συνόδου (680) ἀναφέρεται, ὅτι πολλοὶ
κληρικοὶ «προφάσει βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ ἄλλως
πως ἐκ περιστάσεως μετανάσται ἐγένοντο». Οὗτοι ἐπὶ
ποινῇ ἀφορισμοῦ ἐντέλλονται, ὅπως ἐπανακάμψωσιν
εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐπαρχίας, οἱ δὲ ἐρημίται, οἵτινες
«μελανομονοῦσι καὶ τὰς κεφαλὰς κομώντες περιάγουσι
τὰς πόλεις μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν
ἀναστρεφόμενοι» νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς μονάς, εἰ δ' ἄλ-
λων νὰ ἀπελαύνωνται εἰς τόπους ἐρημικούς. Αἱ ἐπι-
δρομαὶ εἶναι αἱ τῶν Βουλγάρων, Οὐννων, Σλάβων,
Ἀβάρων καὶ λοιπῶν, οἵτινες τότε κατέκλυσαν τὴν
Ἰλλυρίαν, Θράκην καὶ Μακεδονίαν, διεισδύσαντες
μέχρι Θεσσαλίας καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ἐξ
ἀνατολῶν δὲ Τοῦρκοι καὶ Ἀραβες, οἱ λεγόμενοι Ἀγα-
ρηνοὶ, Σαρακηνοὶ καὶ Ἀχαιμενίδαι, εἶχον κατακτή-
σει μετὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην.
Ἐντεῦθεν οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ κατέφευγον εἰς
τὰς μεγάλας καὶ ὀχυρὰς πόλεις καὶ δὴ τὴν Κωνσταν-
τινούπολιν καὶ Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοι-
πὸν ταύτην ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγάτου φαί-
νεται ὅτι τολμηροὶ ἀσκηταὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸν Ἄθῳ.
Πηγὴ διὰ δευτέρως χειρὸς ἐκ τοῦ Θεοδώρητου ἀν-
τλοῦσα γράφει: «καὶ ἑξαιρέτων ὅτε κατὰ τὸ ἔτος
Ϛ ρμ' ὁ καλλίφης διήρπασε τὴν Παλαιστίνην, Αἴγυπτον,
Μεσοποταμίαν, Ἱερουσαλήμ, Ἀντιόχειαν καὶ Ἀλε-
ξάνδρειαν κατερήμωναν οἱ Σαρακηνοὶ τὰ μοναστήρια
καὶ ἡσυχαστήρια... συνέρρεον πανσκεπῆ τὰ πλήθη τῶν
ἀσκητῶν εἰς τὸ τοῦ Ἄθῳ ὄρος, λιμένα τῆς εἰρη-
νης, καὶ τὰ τῆς ἡσυχίας μνημεῖα διεσώθησαν ἕως
εἶχον εἰρήνην τὰ βάρβαρα ἔθνη τῆς μεσογείου ἀρκτῶς
Εὐρώπης. ἀλλ' ὅτε τὸ γένος τῶν Ὀστρογότθων ὤρ-
μησε κατὰ τῆς Μακεδονίας ὑπέστη μεγάλην φθορὰν»
(Διον. Πίστη, Περιγραφή τοῦ Ἁγίου Ὁρους σ. 44).
Ἄλλὰ ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας οἱ φιλέρημοι ἀσκηταὶ
προσῆρχοντο ἀραιῶς καὶ μεμονωμένοι εἰς τὸν Ἄθῳ.
Ἦτο πράγματι καὶ φύσει καὶ θέσει ὁ Ἄθῳ, ὁ ἀπὸ
τοσοῦτων χρόνων ἐγκαταλελειμμένος, ἄγριος καὶ ἀπρό-
σιτος, μεστὸς θηρίων ἀγρίων καὶ ἀδιάβατος. Ἀλλὰ
τὰ δυσχερῆ ταῦτα ἐπέτεινε ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ἐκ τῆς
βαρβαρικῆς πειρατείας κίνδυνος. Εἰς καὶ μόνον ἀσκη-
τῆς Πέτρος ὁ Ἄθωνίτης, κατὰ παράδοσιν οὐχὶ ἀπόρ-
βλητον, ἀναφέρεται ὅτι διεβίωσε κατὰ τὴν περίοδον
ταύτην εἰς τὴν βραχώδη ἐκείνην ἔρημον.

5. Πέτρος ὁ Ἄθωνίτης. Ἡ τοῦ περιβάλλοντος
ἀγριότης καὶ ἡ τελεία μόνωσις μετεμόρφωσε καὶ
τούτου τὴν ὄψιν εἰς ἀπίστευτον ἀγριότητα. Καὶ παρί-
σταται ὁ ὄσιος οὗτος τὸν μὲν πώγωνα καθεμμένος

μέχρι ποδῶν, τὸ δὲ σῶμα τριχώδης καὶ λάσιος δι-
Σειληνοῦ. Δικαίως εἶπε τις ὅτι «ἢ ἐν Ἄθῳ φ-
εἶχε παρθενωθῆ αὐτὸς ἐκ τῆς ἐρημώσεως καὶ ἐπ-
ρεῖτο κατάλληλος διὰ θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων»
(Κοσμάς). Καὶ ὅμως ὁ ὄσιος μεταξὺ τῶν θηρίων
σε 53 ὀλόκληρα ἔτη καὶ οὐδένα ἀνθρώπων εἶδεν
βίος αὐτοῦ, ὡς παρεδόθη ἡμῖν, εἶναι ἀντιγραφὴ
βίου τοῦ Αἴγυπτίου ἀσκητοῦ Ὀνουφρίου, μεθ'
πανομοιοτύπως παρίσταται καὶ ἐνεῖκόσιν. Ἡ
σχεδὸν προσθήκη εἶναι ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ Πέ-
τρῳ ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ Σαμαρά (ἐν Ἀραβίᾳ), ἐνθὶ
σχολάριος, ἦτοι στρατηγός, εἶχε καταδικασθῆ ὑπὸ
αἰχμαλωτισάντων αὐτὸν Ἀράβων. Καὶ αὕτη γίν-
διὰ θαύματος τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις μάλιστα
ταξεν αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς Ρώμην νὰ καρῆ μον-
ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον. Ὁ βίος τοῦ
νουφρίου καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπι-
τίζονται ὑπὸ λεπτομερειῶν τιμῶν περὶ Ἄθῳ καὶ
ἐντεῦθεν μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Πέτρον
τὴν ἐν Ἄθῳ μονὴν τοῦ Κλήμεντος (ἢ νῦν τῶν
βήρων) καὶ ἔπειτα εἰς Θράκην. Οἱ βιογράφοι εἶ-
δύο, Νικόλαος Σιναΐτης προεβύτερος καὶ Γρηγό-
ριος ὁ Παλαμᾶς. Πρῶτος ἔγραψεν ὁ Νικόλαος κατὰ 11
αἰῶνας πρὸ τοῦ Παλαμᾶ εἰς δημῶδη μᾶλλον ἔκδο-
εἶτα ὁ εἰς τὰ αὐτὰ σχεδὸν μέρη ἐγκαταβιώσας Πά-
μας ἐν εἴδει ἐγκωμίου, ὅστις καὶ παρέλιπε πολλὰ
ἀνακόλουθα. Ὁ Νικόλαος διατείνεται ὅτι ἐγέν-
«αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης» (σ. 34), ἐπιλαθόμενος
ἐν ἀρχῇ εἶπεν ὅτι ταῦτα «συνεγράφατο Μεθόδιος
Πατέρων» (μαρτυρήσας τῷ 311, ἦτοι 1000 σχε-
ἔτη πρὸ αὐτοῦ καὶ 500 πρὸ τοῦ Πέτρον). Ὅτε
πλοῖον ἐστάθη πρὸ τοῦ Ἄθῳ ἀμετακίνητον, ἔ-
τῳ ὁ Πέτρος: «τίς ἢ κλῆσις τοῦ τόπου τούτου; ὁ
εἶπον: τὸ ἅγιόν ἐστιν ὄρος, τίμει πάτερ, ὅπερ ἀρχὴ
τὴν τοῦ Ἄθῳ προσεῖληψε προσηγορίαν» (σ. 26). Το-
μαρτυρεῖ, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήσει τότε ἡ εὐσπλα-
μία. Φωρᾶται δὲ μὴ γνωρίζων καλῶς τὴν τοῦ Ἄθ-
φύσιν ἐν οἷς γράφει: «πολλοὺς δὲ χειραμοῦς καὶ
πάς καὶ γηλόφους διελθῶν εὗρε σπήλαιον πάννυ-
σκοτεινόν, ὕλη δὲ βαθεῖα περιεστοιχωμένον, ἐν ᾧ
σοῦτον ἐρπετῶν ἐσμός ἦν, ὡς ὑπερβαίνειν οὐρανὸν
ἀστέρων πλήθος, καὶ θαλαττίαν ἄμμον, μεθ' ᾧν
δαιμόνων ἐνεφώλευον πλήθη» (σ. 26). Καὶ ἀφοῦ
αὐτὴν παρίστησι τὴν ὄψιν τοῦ Ὁρους, λέγει ὅτι το-
ῦ ἦν πολυάνθρωπον: «ἀπὸ σταγόνας ὕδατος τῆς τῶν
τοικοῦντων ἐνδείας εὐαρινμῆτον καὶ ὀλιγόττος
πέλαγος αὐξεν ἄπειρον καὶ πλατυμὸν καὶ πλήθος
νυλ φαινόμενον ἢ τῶν καλῶν συνεργῶς ὀκονόμου
πρόνοια» (σ. 33). Τοιοῦτον πράγματι ἦτο τὸ Ἄθῳ
Ὅρος μόνον κατὰ τὸν ιβ'—ιγ' αἰῶνα καὶ οὐχὶ
ἢ ἢ θ', ὅτε ὑποτίθεται παρὰ πάντων ὅτι ἦσκησεν
ταῦθα ὁ ὄσιος Πέτρος. Ἡ τῶν Ἰβήρων μονή, ἐν
ἐναπετέθῃ τὸ λείψανον τοῦ ὄσιου εἰς προσκύνησιν
«διαδρομοῦσα... ἢ φήμη οὐ μόνον τοὺς ἐν τῷ Ἄθ-
θῳ συνήθροισι μοναχοῦς, ἀλλὰ καὶ πλήθη ἄπει-
τῆς περιχώρου» (σ. 33)—ἀναφέρεται τιμωμένη
ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ
κατ' ἀρχὰς ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ τιμίου Προδ-
μου («δωρηθῆναι... καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἢ
ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου... καθίδονται»
λοθ. χειρόγρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 333)... Πράγματι

βίος ούτος ἐγράφη ὅτε εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ μοναστηριακὸς καὶ πολυκλήμων καὶ πολυάσχιλος ἐνταῦθα βίος, ὅστις ἐν σχέσει πρὸς τὸν πρῶτον λιτὸν καὶ ἀπειριττον ἀσκητικὸν θεωρεῖται ὡς παρακμή· ὅθεν ἐγραψε, λέγει ὁ βιογράφος, ἐπὶ διορθώσει τῶν κακῶς ἐχόντων ὡς πρότυπον προβαλλόμενος τὸν ἀγγελικὸν τοῦ Πέτρου βίον «ὡς οἱ γε ἀναπεπιτωκότες καὶ κατ' ἐμὲ θαυμοῦντες καὶ μέγα τοῦτο ἠγούμενοι τὸ θαυῆναι τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ δ' ἄλλα ἀδεῶς διαπραττόντες, ἤγουν ἐπικτήσεις σκευῶν ποικίλων καὶ πολυτίμων καὶ ἀγρῶν καὶ κτημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοῖς φιλοκόμοις καὶ φιλομερίμοις εἰσὶ περισπούδαστα... πολυκλήμονες ἀντὶ ἀκτημόνων ὀνομαζόμενοι καὶ τοῦ τῆς γῆς πλούτου κύριοι, καὶ τοῦ οὐρανίου πλούτου ἀλλότριοι» (σ. 35). Καὶ κατωτέρω λέγει περὶ τῶν παλαιότερων ἐν Ἀθῶ ἀσκητῶν: «ἐκεῖνοι γάρ... καὶ τὰς μερίμνας καὶ τὰ ἄλλα... ὡς ἐμπόδιον τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο μονολόγιστον κεκτημένοι διαγωγὴν καὶ μονότροπον τὴν δυσείροτον καὶ σπανίοις ἄρτι γινωσκομένην· οὐ γὰρ τροφῆς ἐπεμελῶντο (sic), οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπετέροπον... οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλατυσμούς, καθάπερ

Ἱερά Μονὴ Κουτλουμουσίου.

ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὁσμήν μύρου ἔτρεχον τοῦ νοητοῦ» (σ. 38). Τοιαῦται περίπου εἰσὶν αἱ ἐσωτερικαὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς κιβδηλείας τοῦ βίου τούτου, ὅστις ἀπὸ κώδικος Δ 79 τῆς Λαύρας τοῦ 13' αἰῶνος ἐξεδόθη οὐχὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ Kirsopp Lake, προσπαθοῦντος νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸν ὡς γνήσιον. Ἐξωτερικὰς δ' ἔχομεν οὐκ ὀλίγας, ὡς ὅτι δὲν ἀνευρέθη κωδὶξ πέραν τοῦ 13' αἰῶνος, οὔτε διαμνημονεύεται ὅστις Πέτρος οὔτ' ἐν τοῖς μηνολογίοις οὔτε παρὰ τινος συγγραφέως· π.χ. εὐλόγως θὰ ἀνεμνεόμεν εἰδήσεις σπουδαίας περὶ τοῦ ὁσίου (ἴσως κατὰ τὸν Lake ἐπορεύθη εἰς Ρώμην μεταξὺ τοῦ 838—42, ἐτελεύτησε δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἀθῶνος τῷ 890, κατὰ δὲ τὸν Σμυρνάκη τῷ 734) ἐν τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Petit βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ νέου τοῦ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀσκητεύσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9' αἰῶνος· ἐπίσης καὶ παρὰ τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Λαύρας ὁσίου Ἀθανασίου (εἰς ἣν ἀνήκει ἡ περιφέρεια ἐκεῖνη τῆς ἐρήμου τοῦ Ἀθῶνος) ὡς καὶ παρὰ τῶν βιογραφησάντων αὐτόν, ἀλλ' οὔτε τὸ ὄνομα γνωρίζουσιν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ τοιαύτη σιωπὴ τῶν πηγῶν ἐπὶ 500 ὅλα ἔτη! Ἐπρεπε τοιοῦτος ἦρος καὶ πρῶτος οἰκιστῆς τοῦ Ἀθῶνος νὰ διατελῇ ὑπάρχων ἄγνωστος καὶ μετὰ αἰῶνα ἤμισυν ν' ἀνακαλυφθῇ ἐξαίφνης, οὐχὶ δὲ παρ' Ἀγιορείτου, ἀλλὰ παρὰ Σιναίτου ὄλως ἀγνώστου! Οὔτε δὲ ναὸς

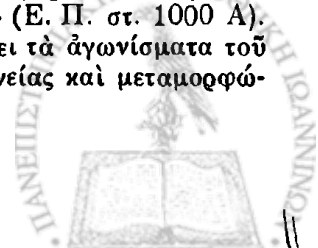
ἀρχαῖος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φέρεται, οὔτε «σπήλαιον σκοτεινὸν» ὑπάρχει. Τὸ δὲ σεμνυνόμενον ὡς τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀσκητήριον ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος. Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Πέτρου ἀσφαλῶς προῆλθεν ἐξ ἀντιγραφῆς τοῦ βίου τοῦ Ὀνουφρίου. Οὔτος συνεγράφη ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ, ὡς ἐπιγράφεται, Παφνουτίου, ὅστις ἠσυχάζων εἰς τὴν ἐρημον τῆς Αἰγύπτου διετάχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐρήμου «καὶ ἀπελθὼν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ ὅσα αὐτὸς ἐγραφε» (Δουκάκη Συναξ. Ἰουν. σ. 100). Ὁ βίος οὔτος ἐν Λαυρ. κώδ. Δ 62 φ. 124^α—130^ε Βατοπ. 637 φ. 129^α—149^β καὶ 431, φ. 47^α—53^α (15' αἰῶνος), Διονυσίου 148, ἀποδίδεται ὁμοίως εἰς Νικόλαον τὸν Σιναίτην πρεσβύτερον. Ἐν κώδ. Λαυρ. Θ 7 (15' αἰῶνος) φ. 2^α—12^α ὑπάρχει μόνον τὸ θαῦμα τὸ γε-

νόμενον εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον ἀνευ τοῦ βίου. Ἄρα εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ συνονθυλευτῆς ἀμφοτέρων, καὶ ἐὰν ὄντως εἶναι ὁ Νικόλαος, ἐγραφεν αὐτοὺς κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. Ὁ ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ὅστις ἔζη μέχρι τοῦ 833, συνέθετο κανόνα ἐν χειρογράφοις εὐρισκόμενοι, οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

Ἄλλον σε Πέτρον εἰκότως, σέβωμάκαρ Ἰωσήφ.

Ἄλλ' οὔτος ἐν παλαιοῖς μηναιοῖς δὲν ὑπάρχει, οὔτε δὲ καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία· καὶ τὸ ἱαμβικὸν δὲ δίστιχον ἑλλείπει ἐν τοῖς τοῦ Χριστ. Μιτυληναίου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τυπικῷ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐν τῷ τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Κασούλων (ἐν Ἰταλίᾳ), ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ (ἐτυπώθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1598). Πάντως ὁ ὁσίου Πέτρος ἤσκησε κατὰ τὸν 9' αἰῶνα καὶ οὐχὶ παλαιότερον.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς παρεσύρθη ὁ δξύνους Γρηγόριος Παλαμᾶς εἰς τὸ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν προβληματῶδη βίον τοῦ ὁσίου εἰς δευτέραν ὡς εἰπεῖν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκ περιστάσεως μᾶλλον ἤχθη εἰς τὸ γράφειν ὁ Παλαμᾶς κατὰ τὰς περιφημίας ἐκεῖνας τῶν Ἰουχαστῶν τοῦ Ἀθανασίου ἔριδας, ἵνα ἐμπεδώσῃ ἔτι πλέον τὴν ἐν αὐτῷ ἀσκησιν ὡς ἀρχαίαν καὶ πατροπαράδοτον· διὸ καὶ τὸ πλεῖστον περὶ ἠσυχίας πραγματεύεται (ὅθεν καὶ ὁ βίος ἐκτενέστερος εἶναι τοῦ πρώτου), τηλαυγῆς προβαλλόμενος πρόσωπον καὶ τὸν Ἀθῶ μεγαλύνων καὶ ὑπερεξαίρων: «κάντεῦθεν (ἐκ τοῦ ὄρους) ἐπιγινώσκειται καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμωνύμους φέρει διαστολήν, Ἀθωνίτης δικαίως ὀνομασμένος» (Ε. Π. σι. 1000 Α). Ἐπαναλαμβάνει καὶ διαπλατύνει τὰ ἀγωνίσματα τοῦ ὁσίου καὶ τὰς διαφορὰς μαγναεῖας καὶ μεταμορφώ-

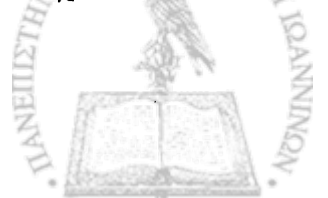
σεις τῶν δαιμόνων, ὅπως τρομοκρατήσωσι καὶ ἀποπλανήσωσιν αὐτὸν (στ. 1017 D) καὶ τέλος ἐμφανίζονται τῷ θριαμβευτῇ «ὁ διακομιστὴς ἄγγελος... ὃς καὶ μάννα τῷ γενναίῳ ἐπιδείκνυσιν, αὐτοφνὲς ὁμοῦ τε καὶ πολυεῖδές ὄνον, ἅτε τῇ τοῦ μεταλαμβάνοντος ὀρέξει τὴν γενεστὴν ποιότητα συμμεταβάλλουσιν αἰεὶ παρέχον» (στ. 1025 Δ. Ὁ Νικόλαος ἔγραψεν ἀπλῶς: «ὑποδείξει δέ σοι καὶ τὸ μάννα πρὸς τροφήν» σ. 30). Παραλείπει τὰ τῆς καταθέσεως τοῦ λειψάνου εἰς τὴν τοῦ Κλήμεντος μονὴν τῶν Ἰβήρων (διότι οὐδεὶς τότε ἐπίστευε τὴν προὔπαρξιν τοιαύτης μονῆς) καὶ ἀμέσως μεταφέρεται εἰς τὴν Θράκην κώμην Φωτόκομιν (στ. 1036 C. Ὁ Lake *Φώκομιν*, ὄνομα ἀνύπαρκτον. Ἀρμούκιμις παρὰ τὴν Μάδυτον). Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Νικόλαον ὁ ἐπίσκοπος ζητεῖ νὰ κρατήσῃ παρ' ἑαυτῷ τὸ λείψανον προσφέρων 100 νομίσματα, ἀλλ' οἱ μετακομισταὶ ἠρνοῦντο «κἂν χρυσίον ὑπόσχοιτο χίλια τάλαντα». Ἀλλ' ἀπειλήσας ὅτι οὐδὲ τὰ ἑκατὸν θὰ ἐδίδου, ἠπάγκασεν αὐτοὺς νὰ συμμορφωθῶσιν (σ. 37—8). Ταῦτα παραλείπει ὁ Παλαμᾶς ὅπως καὶ τὸν Μεθόδιον Πατάρων, τὸν δὲ Νικόλαον Σιναίτην οὐδαμοῦ ἀναφέρει ὡς βιογράφον τοῦ Πέτρου.

6. Ἡ Παναγιολατρεία ἐν Ἄθῳ. Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Πέτρου ἐνέχει ἐν τούτοις ἀνυπολόγιστον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀθωνικοῦ ἀσκητισμοῦ ἀξίαν, διότι ἐν αὐτῷ περιλαμβάνεται ἡ ἱερά καὶ σπουδαία ὑπόσχεσις περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἣν ἡ Θεοτόκος ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ἦτις, κατὰ τρόπον παράδοξον, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον φαίνεται κατὰ γράμμα ἐκπληρουμένη. Τὰ στοιχεῖα τῆς παραδόσεως ταύτης, ἦτις ἔπειτα παρὰ τοῖς Ρώσοις διεπλατύνθη τοσοῦτον, ὥστε παρουσίασε τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπισκεψαμένην τὸν Ἄθω, ὑπάρχουσι παρὰ τῷ πρώτῳ βιογράφῳ. «Ἐν τῷ τοῦ Ἄθω ὄρει ἔσται ἡ ἀνάπανσις αὐτοῖς, ὅπερ εἰς κλήρον ἐμὸν αἰτησαμένη εἴληφα παρὰ τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ, ὅπως οἱ τῶν κοσμικῶν ἀναχωροῦντες συγχύσεων καὶ τῶν πνευματικῶν ὄση δύναμις ἀντεχόμενοι... ζῶν ἄμέριμνον διανύωσι καὶ τὴν μέλλουσαν δι' ἔργων θεαρέστων κληρονομῶσι· πάντῃ γὰρ ἐπιτεροπῶς ἔχω τούτον, καὶ λίαν μου τὸ πνεῦμα ἐπ' αὐτὸ ἐπευφραίνεται· καὶ γὰρ σαφῶς οἶδα ὅτι ἔσται ποτὲ ὅτε πλησθήσεται τοῦ τάγματος τῶν μοναχῶν ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων αὐτοῦ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ» (σ. 25). Παρὰ δὲ τῷ θείῳ Παλαμᾶ τὸ κείμενον τῆς ὑποσχέσεως ἔχει ὡς ἑξῆς (στ. 1005 A—C): «Ποῦ καταλύσει Πέτρος, ὃ Δέσποινα; (ἔρωτᾷ ὁ ἅγιος Νικόλαος) τὴν δ' ὑπολαβοῦσαν φαιδρῶς τε καὶ κοσμίως ἀποκριναμένην. Ἔστιν ὄρος ἐπ' Εὐρώπης κάλλιστον ὁμοῦ καὶ μέγιστον, πρὸς Λιβύην τετραμμένον, ἐπὶ πολὺ τῆς θαλάττης εἴσω προῖόν, τοῦτο τῆς γῆς ἀπάσης ἀπολεξάμενον τῷ μοναχικῷ πρόπον καταγώγιον προσκληρώσαι διέγγων ἔγωγε. ταῦτ' ἄρα καὶ ἰδιαίτατον ἐνδιαίτημα ἀφιέρωσα ἐμαντῇ, καὶ ἅγιον τοῦντεῦθεν κληροῖται καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ τε τῶν πρὸς τὸν κοινὸν ἀνθρώποις πολέμιον ἐπαναιρομένων ἀγῶνα, προσπολεμήσω διὰ βίον παντός, καὶ πάντως ἔσομαι τούτοις ἄμαχος σύμμαχος, τῶν πρακτέων ὑψηγητῆς, τῶν μὴ πρακτέων ἐρμηνευτῆς, κηδεμών, λατρός, τροφεύς, ἣν ἄρα βούλει τροφήν τε καὶ λατρείαν, ὄση τε πρὸς τὸ σῶμα τείνει, καὶ τοῦτο συνιστᾷ τε καὶ λυσιτελεῖ, καὶ ὄση τὸ πνεῦμα διανοιστᾷται καὶ ζῶνῃσιν καὶ μὴ τοῦ

καλοῦ διαπεσεῖν συγχωρεῖ, συστήσω δὲ ἄρα καὶ υἱῷ καὶ Θεῷ μου, οἷς ἂν γένοιτο καλῶς καταλῦτῆδε τὸν βίον, τῶν αὐτοῖς ἡμαρτημένων τελείαν ἐξησαμένην παρ' αὐτοῦ τὴν ἀφείνῃ». Καὶ ἐπιφέρει βιογράφος: «Οἷδ' ὅτι πᾶσιν ἐνήκεν ἡδονὴν ὁ λόγος εἰκότως, ὅτι τὴν περισπούδαστον ἡμῖν τε καὶ τοῖς φρονοῦσιν ἅπασιν κατὰ ἠγῆν σωτηρίαν ἀναμφιλέκτως ἐπαγγελόμενος· ὅταν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ μήτηρ... ὑπὸσχηται βοηθεῖν... τίς οὐκ ἂν ὑπερβαλλόντως ἡδοίτο νῆσχεον».

Καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Καυκαλυβίτου πολὺς ὁ λόγος περὶ ἐμφανίσεως πρὸς αὐτὴν τῆς Θεοτόκου (τοιούτων τι σπανιώτατα συναντῶμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀσκηταῖς· βλ. Εὐεργετην. Β' ἐκ Ἀθηνῶν σ. 148β), ὅστις ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐλαβείας εἶδεν αὐτὴν καὶ ἐν Λαύρα καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος. Ἀλλὰ μᾶλλον περιέργως εἶναι ἡ μεγαλειώδης τῆς Παναγίας ἐμφάνισις εἰς τὸν μαθητὴ Γρηγορίου Σιναίτου Μάρκον (βλ. Eulogie Kouril et François Halkin, Deux vies des S. Maxime le Kausokalybe, ermite au Mont Athos ἐν *Annalecta Bollantiana*, tom. LIV, 1936, σ. 83, 89). Ἐκ νεότερον τοῦτο εὔρηται ἐν Κουτλουμ. κώδ. 56, 216^a—216^b: «Ὅρα φοβερόν τῆς Θεοτόκου θαυμάσιον ὡς ἐγεινεν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος. Τηγαροῦν ὁ θεὸς Γρηγόριος Σιναίτης ἀπαῖρον εἰς τὰ Παρόρια κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Μαξίμου τοῦ Καυκαλυβίτη προόρησιν συνεπέγχετο καὶ τὸν Μάρκον μαθητὴν αὐτοῦ ὄντι πρὸς ὃν ὁ θεὸς ἔφησε Μάξιμος μηδαμῶς τολμήσῃ τοῦ ἁγίου τοῦδε ὄρους ὑπέξειλθεῖν· ὁ δ' ὡς ἔοικε τῇ ἐντολῆς ἐκλαθόμενος σὺν ἀπεδήμει τῷ γέροντι. Πρὸς τὸν τὴν ἐκβολὴν γεγονότις τοῦ ὄρους ἐξάπινα φωνήσας ὁ Μάρκος ὡς τοῦ ἁγίου καλοῦντος ὅπισθεν ἐπαῖ διακελευούσης στραφῆναι τε καὶ μηδαμῶς πορούτερό πορεύεσθαι. τοὺς ὀφθαλμοὺς οὖν διάρας πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ καλοῦντος ὁ Μάρκος ξένα τινα καθορᾷ ὡς αὐτὸς διηγῆσαιτο· ἔφη γὰρ σύμπαν τὸ Ἄγιον Ὄρος κατείδεν ὡς πόλιν περικαλλῆ πρὸς ὕψος μετάρσιον αἰρομένην, ἧς τοὺς πύργους βυσσίνοισι ἐώρα καὶ πυραυγῆσι ἐξαστροάπτοντας λίαν ὑπερφερεῖς. περὶ τοῦ δὲ τὴν μεγάλην ὀνομασμένην βίγλαν ἀνάκτορα πάσης χρυσα ἐθεώρει, κατ' οὐδὲν τῶν πρὸς ὑπερβολὴν κάλους ἀπολειπόμενα ἢ ταπεινότητος· ἐν οἷς τὴν Θεοτόκον ὡς βασίλισσαν ἐπ' ἀρχαγγέλων ἀπειρῶν τῷ πλήθει δωροφορομένην καὶ θεραπευομένην ἐώρα, περίεξ δὲ τὰ στίφη τῶν μοναστῶν ἄμασι λευκοῖς τὴν μητέρα θεοῦ ἀνυμνοῦντα. Ταῦτα ὁ Μάρκος ἰδὼν εἰς μνήμη ἤκε τῆς τοῦ ἁγίου προορήσεως καὶ κελεύσεως· καὶ τῷ γέροντι παρατίκα βαλὼν μετάνοιαν παλινδρομεῖ πρὸς τὴν θείαν Λάβραν καὶ γεγονῶς δοκιμότητος αὐτόν καταλύει τὸν βίον».

Ὁ πάπας Ρώμης Εὐγένιος ἐν τῇ πρὸς τὴν μονὴν Βυτοπεδίου ἐπιστολῇ τῷ 1439 γράφει: «Ἔως τὰ ἔξοχα τῶν εὐεργεσιῶν σημεῖα, δι' ὧν ἡ βασίλισσα τῶν οὐρανῶν ἡ παρθένος καὶ Θεοτόκος ἐνδόξως προκαθημένη ἐν τοῖς ἀστερόεσι θρόνοις ὡς ἀστὴρ φαεινὸς ὑπερλάμπει, μετ' ἀφοσιώσεως, μετὰ περιεσκεμμένης ἐρεῦνης ἀνακαλύπτομεν, καὶ ἕως ἐν τῷ κορυφῷ τῆς καρδίας ἀναγινώσκομεν, ὅτι αὐτὴ ὡς μήτηρ τῆς εὐσπλαγχνίας χάριτος καὶ εὐσεβείας, φίλη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παρήγορος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τῶν ὑπὸ

τοῦ βάρους τῶν ἀμαρτημάτων καταβεβαρωμένων, ἐπι-
 μελής καὶ ἀγρυπνός ἰκέτης πρὸς τὸν βασιλέα, ὃν ἐγέν-
 ησε, μευτεῦει, ἄξιον... ὀφλημα νομίζομεν, ὅπως τὰς
 πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνόματος αὐτῆς καθωσιωμένους ἐκκλη-
 σίας εὐχαρίστοις προσφοραῖς ἐπιβραβεύωμεν καὶ
 δωρήμασιν ἀφέσεως τιμῶνται» (μετάφρ. ἐκ τοῦ λατιν.
 ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» Γ' 439. Ὁ πάπας γράφει
 ἐκ Φλωρεντίας, ὅπου οἱ Βατοπεδῆνοὶ εἶχον ἀποστείλει
 εἰς τὴν σύνοδον ἀντιπρόσωπον). Ταῦτα ἀναγινώσκων
 τις θὰ ὑπέθετεν ὅτι ἡ Παναγιολατρεία εἶναι μεταβυ-
 ζαντινὴ, ὡς ὑπεστηρίχθη, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀλη-
 θές. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ καὶ τοῖς πανηγυρικοῖς
 λόγοις τῶν πατέρων ἐπιθέτων συνάγεται, ὅτι ὁ σεβα-
 σμὸς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρό-
 νων τοῦ Νεστορίου, ἔπειτα δὲ καὶ δὴ κατὰ τὴν εἰκο-
 νομαχίαν ἐπέδω-
 κεν, ἕως οὗ ἐν Ἄ-
 θῳ ἀνῆλθεν εἰς
 τὸν κολοφῶνα, ὅς-
 τις ἔχει αὐτὴν πο-
 λιούχον, ὡς ἔψαλ-
 λε καὶ ὁ Πορφύ-
 ριος Νικαίας:

Διὰ τοῦτο καὶ μὲ
 δίκαιον κήπον καὶ
 [περιβόλι
 τῆς Παναγίας δέ-
 σποινας σὲ ὀνομά-
 ζουν ὅλοι.

Αἱ μεγαλύτεραι
 τῶν μονῶν, αὐτὸ
 τὸ Πρωτάτον εἶ-
 ναι ἀφιερωμένον
 εἰς τὴν «ἔφορον
 τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν
 τόπου». Δὲν ἤρ-
 κουν εἰς τὸν ἀγιορεῖτην μοναχὸν οἱ γνωστοὶ χαι-
 ρετισμοί, ἀλλ' αὐτὸς κατεσκεύασε καὶ ἄλλους,
 ἵνα τὸ «μητροπάρθενον κλέος» ἐξυμνήσῃ: «Οἰ-
 κοὶ 24 κατ' ἀλφάβητον εἰς τὴν ἀειπάρθενον Θεοτόκον
 ὑπόθεσιν ἔχοντες τὰ ἀπὸ τῆς συλλήψεως γεννησεῶς τε
 καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἅπαντα μέχρι τῆς κοιμήσεως εἶτα
 καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγίων θαυματουργῶν εἰκόνων τῶν
 εὑρισκομένων ἐντὸς τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους
 Ἄθῳ» (Κωδ. Ἰωασαφαίων 53, φ. 107, 121 ποίημα
 Νήφωνος Ἀγιορεῖτου). Ἐν τῇ τῆς ἐρημίας οὗτος
 εὑρισκόμενος μονώσῃ, ἐστερημένος πάσης ἀνθρωπί-
 νης βοήθειας, συχνὰ περιπίπτει εἰς μελαγχολίαν καὶ
 πολλάκις ἕνεκα πολυποικίλων πειρασμῶν εἰς ἀπόγνω-
 σιν. Τότε πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδος καταφεύγει εἰς
 τὴν Θεοτόκον, τὴν κοινήν τῶν Χριστιανῶν παρηγο-
 ρίαν, ψάλλει τοὺς γνωστοὺς ὕμνους καὶ συντάσσει
 νέους. Ὁ ἀκάθιστος δλόκληρος ἀναπαρίσταται ἐν ταῖς
 τοιχογραφίαις τῶν μονῶν, καὶ ὅπου καὶ ἂν στραφῇ
 τις ἀντικρῖζει τὴν Θεοτόκον, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς
 σφραγίδας (ἡ μεγάλη π. χ. σφραγὶς τῆς Ἀγιορετι-
 κῆς πολιτείας ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τὴν Πλατυτέραν).

Ἡ πρὸς τὴν θεομήτορα εὐλάβεια καὶ ἡ Πανα-
 γιολατρεία καταλαμβάνει ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μέγα
 μέρος τῆς νυχθημέρου προσευχῆς καὶ ἀκολουθίας. Ὑ-
 πὸ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας συνετάχθη ὑπὸ Ρώσου

προσκυνητοῦ καὶ βιβλίον ρωσιστὶ τὸ ἀ' ἐκδοθὲν καὶ
 εἶτα ἑλληνιστὶ δις ὑπὸ τὸν περιεργον τίτλον: «Ἄνω-
 τέρα ἐπισκίσις ἐπὶ τοῦ Ἄθῳ», ἧτοι διηγήσεις πε-
 ρὶ τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν καὶ ἐν Ἄθῳ δοξα-
 σθεισῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων ἁγίων», ὑπὸ
 Κ. Π. Παρασκευοπούλου (ἐκδότου τῆς β' ἐκδόσεως)
 Ἄθῆναι 1899». Λέγει δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν ταῖς προ-
 λεγομένοις: «Ἡ ἱστορία τοῦ Ἄθῳ ὑπάρχει ὡσπερ
 τις χρονογραφία τῆς μετὰ θάνατον ἐπιγείου βιοτῆς
 τῆς Ἀειπαρθένου. Εἰς πᾶν βῆμα καὶ εἰς πᾶσαν Μο-
 νὴν ὑπάρχει θαυματουργὸς εἰκὼν αὐτῆς καὶ προφο-
 ρικὴ ἢ καὶ ἔγγραφός τις παράδοσις περὶ τῆς ὁρατῆς
 προστασίας αὐτῆς» (σ. 7). Περὶ τοῦ ζητήματος τού-
 του ἠσχολήθη διὰ μακρῶν ὁ Οὐσπένσκις ἀποδείξας
 τὸ ἀνιστόρητον τῆς διηγήσεως ταύτης («Χριστ. Ἀνα-
 τολή, Ἄθῳς, Κί-
 εβον» 1877 σ. 21
 —26), ἧτοι περὶ
 τῆς εἰς τὰ Πά-
 τρια τοῦ ἁγίου
 Ὄρους κατὰ τὸν
 ἐ' αἰῶνα ἀπαντω-
 μένης τὸ πρῶτον,
 ὅτι ἡ Θεοτόκος ἤλ-
 θε σωματικῶς εἰς
 Ἄθῳ. Ἐν κωδ.
 Διονυσίου 132, φ.
 380^a. («Ἀνάμνη-
 σις μερικὴ περὶ τοῦ
 Ἄθῳ ὄρους τὰ λε-
 γόμενα Πάτρια»)
 νεωτέρα χεῖρ ἔγρα-
 ψε τάδε: «Περὶ
 τῆς Θεοτόκου εἰς
 Ἄθῳ. Ὡ τῆς λη-
 ρώδους καὶ βλα-

σφήμου γλωσσαλγίας τῶν αἰρετικῶν ταῦτα γὰρ οὐκ εἰ-
 σὶν ἔπαινοι τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ μάλιστα βλασφημίαι ἢ
 γὰρ Θεοτόκος οὔτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱε-
 ρουσαλήμ μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθ' ὃν και-
 ρὸν ἐν τῷ σταυρῷ παρέδωκεν αὐτῇ τὸν Ἰωάννην τὸν
 θεολόγον ὁ υἱὸς αὐτῆς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
 στὸς φύλαξ γενέσθαι αὐτῆς. οὐκ ἔχωρίσθη ὁ Ἰωάννης
 ἐξ αὐτῆς μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθὼς περ
 δηλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί. λῆρος ταῦτα καὶ παρατρο-
 πῆ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας καὶ
 ὁ δὸς ἐπ' αὐτὰ βεβαίωσιν καὶ πίστιν ἐπικατάρατος».

7. Πρώτη μοναχῶν ἐγκατάστασις πλησίον τοῦ Ἁ-
 γίου Ὄρους. Ὁ ρώσος βυζαντινολόγος Πορφύριος
 Οὐσπένσκις ὑπεστήριξε ἄλλοτε, ὅτι κατὰ τὴν προη-
 γουμένην περίοδον ὑπῆρχον μοναὶ ἐν Ἄθῳ. Τότε,
 λέγει, ἐπέδραμον ἐκεῖ ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων μετὰ τὴν
 γενικὴν τῶν Σλάβων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἰσβο-
 λὴν καὶ οἱ Βλάχοι, Ρυγγῖνοι καὶ Σαγουνδάτοι, οὓς
 ἐξεχριστιάνισαν οἱ μοναχοί, τοὺς δὲ Σλάβους μετώ-
 κισε Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος εἰς Πελοπόννησον
 ἐκ τοῦ Ἄθῳ (καὶ εἶναι οἱ Τσάκωνες), ὅστις ἐφεξῆς
 ἀφέθη ἐλεύθερος τοῖς μοναχοῖς. Τὴν γνώμην ταύτην
 ὑπεστήριξε καὶ ὁ Φαλμεράγερ (βλ. Φραερίτην ἐν Παν-
 δῶρα ἰε' 194 καὶ Fragmente aus dem Oriente ἐκδ.
 1913, σ. 60). Ἀλλὰ ταῦτα ἐγράφησαν μόνον, ἵνα

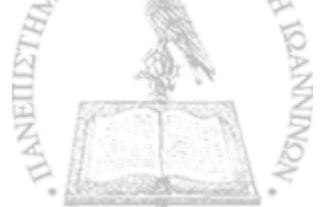

Ἱερὰ Μονὴ Παντοκράτορος.

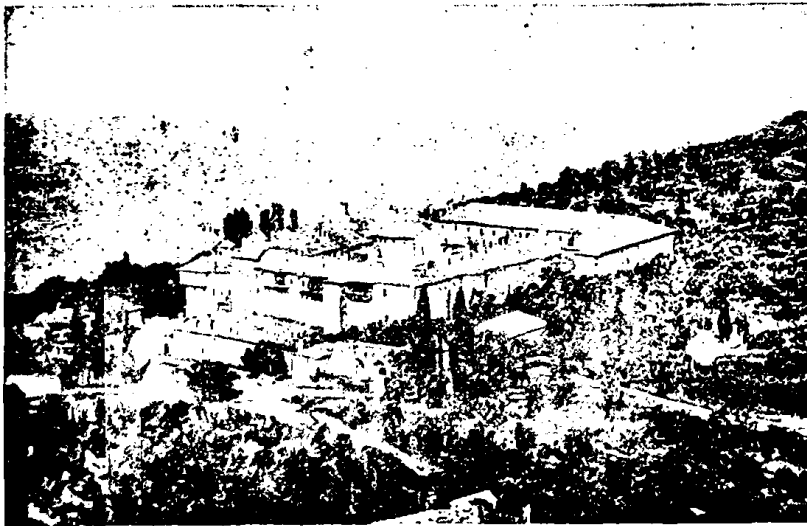
κατακυρώσωσι τὰ τῶν Σλάβων ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους δικαιώματα ὡς προϊστορικά, ἐπ' οὐδεμιᾶς δὲ ἱστορικῆς βάσεως στηρίζονται. «*Ἄν ποτε ὑπῆρχον, γράφει ὁ Θεοδώρητος, μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια ὑπὸ τῶν θαλασσοληστῶν Σαρακηνῶν καὶ ἔπειτα ἤλθον οἱ ἐρημίται καὶ ἡσυχασταὶ οὐ δηλοῦνται ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ, εἰμὴ ἐν... βιβλίῳ εἰς ἕφος ἄτεχνόν τινος Σέρβου δοῦμα, τὰ ὁπτιῶ μέρη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διακρίνοντος*» διότι γράφει καὶ λέξεις σλαβωνικὰς ἐν τισὶν ὑποθέσειν ἐκεῖσε ἐν τῷ βιβλίῳ, ὃ εἶδον εἰς τὴν Λαύραν. ἔπειτα πῶς ἐν τοῖς τῶν αυτοκρατόρων ἐπισήμοις χρυσοβούλλοις καὶ γράμμασιν, ἐνθα ὀνομάζονται οἱ πρὸ αὐτῶν ἰδρυταί, δὲν γίνεται λόγος;» (Ὀυσπένσκη σ. 302). Ὀπωσδήποτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μοναχικῶν τῆς Ἀνατολῆς κέντρων καὶ τὴν ἐν ΚΠόλει διάλυσιν τῶν μονῶν ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων δέον νὰ παραδεχθῶμεν ἐγκατάστασιν μοναχῶν ἐν Ἄθῳ. «*Ἐτυχε δὲ τῶν πλησίων μοναχῶν παραβαλεῖν τινὰς τῷ ἁγίῳ καὶ γὰρ πάμπολλα ἦν τότε τὰ ἐκείνοις τοῖς ὄρεσι μοναστήρια, ἅπερ ὁ τύραννος (Λέων ὁ Ἰσαυρος) τοῦτο μὲν περὶ τὴν κρηνηϊὰν αὐτὸν ἐποῆσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τὸ μυσάττεσθαι κομιδῇ τὸ τῶν μοναχῶν ἐνδυματελεῖον ἐκ μέσου πεποίηκεν*» («*Ἀνθολογία ἐκ τῆς βιογραφίας Στεφάνου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ βουνῷ τοῦ Ἀὔξεντιῦ*» ὑπὸ Μ. Γεδεῶν ἐν Παραστ. τοῦ ΚΔ—ΚΕ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου» σ. 77). Ἄλλος τρόπος διαλύσεως ἦτο ἡ παραχώρησις εἰς λαϊκοὺς. Ἡ μονὴ τοῦ Βάσσου διὰ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Ματθαίου παραδίδεται τῷ 1400 εἰς τὸν εὐνοῦχον Ἰωάννην Καλλικρινήτην «*ὡς ἂν κατέρη αὐτὴν ἐφ' ὄρε φάσης τῆς ἰδίας ζωῆς*» καὶ φρονιζῆ καὶ ἀναδείξῃ αὐτὴν «*ἐξεχόμενος πάντοθεν τῶν θείων διατυπώσεων τῶν ἐπὶ τῇ μοναχικῇ ἀκριβεῖα καὶ καταστάσει*» (Acta Patr. II, σ. 389). «*Ὅτε δὲ ἡ καταδρομὴ τῶν βαρβάρων κατεργήμωσε τὰ τῆς Ἀνατολῆς μοναχῶν καταγῶγια καὶ τοὺς μοναχοὺς κατεδίωξε, τότε ἄρχησε τὸ ὄρος Ἄθῳ κατοικεῖσθαι μᾶλλον καὶ ἐγείρειν μονὰς διαφόρους ὡς ἀπὸ γραμμῆς εἰς κέντρον τοὺς μοναχοὺς ἐν αὐτῷ συνάγεσθαι*» (Ἄθωνιάς, κωδ. ἁγίου Παντελεήμονος 282, φ. 65^α). Πλείστοι θανατοῦργοι εἰκόνας ὡς καὶ ἄλλα τιμαλφῇ κειμήλια (τὰ νινία καὶ ὁ καθρέπτης τῆς βασ. Θεοδώρας) ἐξησφαλίσθησαν ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς εἰκονομαχίας.

Ἄλλ' ἔχομεν τὸ πάλαι ἐν Ἄθῳ καὶ μονὴν κατὰ τὸ ἰδιόρρυθμον σύστημα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα διοικουμένην, τὴν τοῦ Πύργου ἢ Πύργου τοῦ Βασιλείου, παλαιότατα τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς θείας Μεταμορφώσεως (Μονὴ τοῦ Πύργου ἢ τῶν Πυργίων τῇ ὑποδείξει τοῦ ἁγίου Σάβα ἰδρύθη εἰς τὸν Ἰορδάνην μετὰ τὴν νέαν Λαύραν, περὶ ἧς λιάν εὐφῆμως γράφει ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ἀλλὰ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν βλ. Κοικυλίδου «*Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν*» σ. 192). Φαίνεται ὅτι οἱ τῆς Παλαιστίνης μετανάσται ἰδρυσαν ἐν Ἁγίῳ Ὁρει τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην μονήν, ἣτις ἔπειτα ἐχρησίμευεν ὡς νεωρεῖον τῆς τοῦ Χελανδαρίου. Οὕτως ἐξηγεῖται οὐ μόνον ἡ ὀνομασία τοῦ «*Πύργου*», ἀφοῦ ὅλοι αἱ μοναὶ ἔχουσι πύργους καὶ δὲν ὀνομάσθησαν Πυργία, ἀλλὰ καὶ ὁ παλαιὸς αὐτοῦ ὄργανισμός. Ὡς γνωστόν, ἐν Παλαιστίνῃ ὁ μὲν Εὐθύμιος καὶ Θεοδόσιος ἰδρουν κοινόβια, ὁ δὲ Σά-

βας τὰς λαύρας, προσπαθῶν νὰ συγκεντρώσῃ ἐρημίτας καὶ ἀναχωρητάς. Αὐταὶ λοιπὸν κατ' οὐδὲν ἦσαν εἰμὴ κέντρα ἀναχωρητῶν, οἵτινες ἐμασμοῦ πρὸς τὸν ὄσιον προσήρχοντο εἰς ὑποῦτος ἐκτίξε τότε κελλίαι εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτως, νετὸ ὁ κύκλος, ὥστε λαύρα νὰ σημαίη τὸν εὐερον, τὰς ἰδιορρυθμοὺς μεγάλας μονὰς. Τὰ δὲ καὶ ὁ Σάβας εἶχεν ὡς προπαιδευτήρια τῶν λαυρῶν λῶν δὲ πολλαθόν, λέγει ὁ βιογράφος, ἐκεῖ σὺτων καὶ μάλιστα ὅσοι κόσμου καὶ τῶν κόσμων τῶν ἀποχωρήσαντες τὰς ἐν ὄρει διατριβὰς εἰς τῆς θυμασίας ἐκείνης ποιμνῆς ἠξάνετο ταχὺ ἔργου καὶ μερίστην ἐκεῖ συστήσασθαι λαύραν... ἢ, φανεροτάτην ἀπασῶν καὶ μερίστην ἢ τε ἀρετῆ πληθος τῶν ἐν αὐτῷ κατοικούντων ἐν ὀλίγῳ σατο...», πλησίον δὲ τῆς λαύρας ἴδρυνε καὶ τὸ νόβιον «*εἰς διατριβὴν τοῖς ἄσπι τοῦ κόσμου μετῶσιν, ἵν' εἰς αὐτὸ τὸ ψαλιόριον μάθωσι καὶ τὴν διασκηθῶσι τῶν μοναχῶν πολιτείας*» (ἐκδ. Ἡλίδου σ. 17, 15 καὶ 30). Τοιοῦτο σύστημα ἐφαρμόσει καὶ ὁ ἅγιος Γερασίμος (Αἰ παρὰ τὸν δάνην λαύρα Καταμόνας καὶ ἁγίου Γερασίμου 3). Παρεμφερές τι βιέπομεν καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ γου, ὅστις περὶ τὸ 1288 ἐπιδιμάζεται τῇ τοῦ Λαυραρίου ὡς πλέον πλησιαζούσῃ αὐτῇ (Actes de landar σ. 26, 37). Ἄλλ' ἡ μονὴ ἀνατρέψασα τὸ καθεστῶς διώριζε πνευματικὸν ὡς κυβερνήτης ἀδελφότητος ὀνομαζόμενον σερβιστὶ μαστὶ ναιρέεται δὲ «*ὁ τιμώτατος ἐν μοναχοῖς μαστὶ Πύργου καὶ Μακάριος*» ὡς κριτῆς τῷ 1369 εἰς φορὰν τῶν Ζωγραφικῶν πρὸς τοὺς Ἱεροσόφους (Actes de Zographou σ. 98). Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ Χελανδαρίου ὑφίστατο πάντοτε ὅθεν τῷ 1383 γαγον οἱ «*Βασιλειοπυργῖται*» τοὺς Χελανδαροὺς πρὸ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου τοῦ μητροπολίτου τῶν δίκαια ἔχοντος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἔλεγον: «*ἡμεῖς, ὡς παναγιώτατε δέσποτες, ἔσχομεν τὸ ἡμῶν μοναστήριον, τὸν τοῦ Βασιλειοπύργου ὀνομαζόμενον, ἀνωθεν τε καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδιόρρυθμον, μόνον ἀπὸ τοῦ Χελανδαρίου μαστὶ ἐκλεγόμενον, πάντα δὲ διακονητάς καὶ οἰκονόμους ἰδίους ἐαντῶν τιθέντες τε καὶ ποιούμενοι εἰς τὰ ἡμεῶν κτήματα, καὶ διήγομεν μέχρι καιροῦ οὕτως, διάγοντες καὶ οἰκονομοῦντες τὰ ἡμῶν, καθὼς ἀρεστόν ἦν*» (Actes de Chil. σ. 336, 50). Κατὰ τὰ παρὰ τὴν κοινοβιακὴν μονὴν τοῦ Χελανδαρίου ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἡ ἰδιορρυθμὸς τοῦ Πύργου, ἡ βάνουσα μόνον τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν ἐκ τῆς ὀρημένης μονῆς, ὅστις εἶχε τὴν θέσιν τοῦ οἰκονόμου εἰς τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Σάβα (βλ. Ἰω. Μόσχος 3). Ἐν τῇ τοῦ Χελανδαρίου μονῇ ὑπάρχει καὶ ἡ κων τῆς *Τοιχερούσης*. Αὕτη κατὰ τὴν παράδοσιν ναι ἡ Θεοτόκος, ἣτις ἐθεράπευσε τὴν ὑπὸ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος τημηθεῖσαν χεῖρα τοῦ Δαμασκηνῆ καὶ προσεκομισθῆ ἐνταῦθα ἐξ Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Χελανδαρινοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ βίῳ τούτου οὐδὲν περὶ τῆς εἰκόνης λέγεται. Πῶτερον ἄρα ὅτι αὕτη μετὰ τῶν τιμίων δώρων τῶν μάγων, «*τῆς ἀκαταφλέπτου βάτου*» καὶ τῆς κάρας τῆς προφήτου Ἡσαίου, ἀποκειμένων ἐν τοῖς κειμήλι τῆς μονῆς, μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν προσφύγων μα-

χῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πύργου, ὅθεν ἔπειτα περιήλθον εἰς τὴν τοῦ Χελανδαρίου. Ἐπίσης εἰς τὸ παρά τας Καρεὰς Χελανδαρινὸν κελλίον Πατερίτσα σώζεται ἡ βακτηρία τοῦ ἁγίου Σάβα Ἱεροσολυμίτου μετ' ἐπιγραφῆς «*Ἡ ἀπὸ ἀμπανόζι πατερίτσα τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ ἡγιασμένου, ἀφιερωμένη ὑπὸ τοῦ κτήτορος ἁγίου Σάβα εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν*». Μοναὶ ἐν Ἄθῳ προϋπάρχουσαι ἐν Παλαιστίνῃ εἶναι αἱ ἑξῆς: Λαύρα Ἀλυπίου, μονὴ Ἀντωνίου, Ἀριστοβούλου, Ἀρμενίου, Ἀρτσιγιάννη, προφήτου Δανιήλ, Δωροθέου, Εὐθυμίου, Ἐφραΐμ, προφήτου Ἡλίου, Θεοδοσίου, Ἰσιδώρου, Ἰωάν, Ξηροποτάμου, Ὀνουφρίου, Ποιμένος Πύργου, Σάβα, Σίμωνος, Σισώη, Χάλθου, Χανᾶ, Χαρίτωνος ὡς καὶ ἡ σκῆτη τῆς ἁγίας Ἄννης. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ρωσικοῦ σώζεται ἡ Ἱεροσολυμίτσα (βλ. Διήγησιν περὶ τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Ἱεροσολυμίτιδος, εὐρισκομένης ἐν τῷ ρωσικῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, Μόσχα 1890, ἐκδ. β' ρωσιστί. Περὶ δὲ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων εἰς Παλαιστίνην καὶ τῶν καταδιώξεων τῶν μοναχῶν ὑπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν εἰκονομάχων βλ. Δοσιθ. Δωδεκάβιβλον σ. 534, 629, 631).

Ἱερά Μονὴ Ξηροποτάμου.

Παρὰ πάντα ταῦτα οὐδόλως δύναται τις ἐγκύρως νὰ ὑποστηρίξη τὴν πρὸ τοῦ θ' αἰῶνος ὑπαρξίν ὠργανωμένων σκηνώσεων μοναστῶν ἐν Ἄθῳ, διότι οὐδαμοῦ γίνεται μνεία. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔξοριστος ὢν ἀπευθύνει ἐπιστολάς πρὸς διαφόρους μοναχοὺς καὶ ἡγουμένους καὶ μέχρι τῆς Παλαιστίνης· δὲν θὰ ἔγραφε λοιπὸν καὶ πρὸς τοὺς ἐκεῖ πλησίον Ἀγιορείτας; Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐπὶ τοῦ πανταχόθεν προσβαλλομένου ἀπὸ θαλάσσης Ἄθωνος μοναί, ἀφοῦ τὸ Αἰγαῖον ἐλήϊζοτο ἀγρίως ὑπὸ τῶν πειρατῶν; Ἐπὶ Θεοφίλου (830) ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος καταναυμαχηθεὶς παρὰ τὴν Θάσον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν «*ἄρδην ἅπας ἀπόλετο*» (Θεοφ. συνεχισταὶ III σ. 137). Ἐν τούτοις ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς τῶν εἰκόνων ἀναστηλώσεως τῷ 842 ἀναφέρονται πρώτην ἤδη φορὰν καὶ Ἄθωνῖται: «*Κατὰ τὴν διωρισμένην ἡμέραν τῆς αὐτῶν (τῶν ἐπισκόπων) συνελεύσεως, καθ' ἣν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὴν εὐαγγελίαν εὐπρέπειαν ἀμφεβάλλετο, κατίσιν ἐκ τοῦ περιωνόμου ὄρους Ὀλύμπου Ἄθω τε καὶ τῆς Ἰδης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ Κυμινῶν συμπληρώματος θεοφόροι ἄνδρες περιφανῶς τὴν ὀρθοδοξίαν κηρύττοντες, βασιλικαῖς τε διαμοιβαῖς καὶ σεβασμίαις αἰσίως ἱκανωθέντες πρὸς τὰς ἰδίας σκηρὰς ὑπεχώρησαν*» (Γενέσιος σ. 82 Βόνν.). Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, τὸ πρῶτον ἰδρύ-

θησαν μοναὶ περὶ τὸν λεγόμενον ἰσθμὸν τοῦ Ξέρξου. Ἐν ἀρχαιοτάτοις τοῦ Πρώτου τοῦ Ὄρους ἐγγράφοις πολλῶν ἐνταῦθα μονῶν ἀνευρίσκομεν ὀνόματα ἀκμαζουσῶν κατὰ τὸν θ' αἰῶνα, ἦτοι τῆς ἁγίας Χριστίνης, Μουστάκωνος, Καρδιογνώστου, ἁγίου Φιλίππου, Ἀθανασίου, Λουκά, καὶ τῆς λεγομένης «Γερόντων καθέδρας»· πέραν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, Παύλου ἀποστόλου, ἁγίου Νικηφόρου, καὶ ἔτι περαιτέρω τοῦ Γομάτου καὶ Ὀρθογομάτου, Ἀποκενταύρων, Σηλαιώτου, Ὀρφانوῦ. Πλησιέστερον δὲ πρὸς τὰς μονὰς Χελανδαρίου καὶ Ἐσφιγμένου, τοῦ Βοροσκόπου Καλίτζα, Ἁγισμάτη, Θεοδοσίου, Λοζίκη, Βανίτζης, Κάλυκος, Μηνίτζη ἢ Παπαρνίκια, ἁγίου Ἀνδρέου, Ζυγοῦ, Κολοβοῦ, Ρουβάδων (Παναγία καὶ ἄγιος Νικόλαος), Σκορπίου, Στεφανίτζη, ἁγίου Εὐ-

θυμίου, Χρωμαίτισης, ἁγίου Βασιλείου Μονοξυλίτου, Καλαφάτου, Ὀτιβίτου, Σκαϊθρία, πρεσβυτέρου τοῦ δρόμου, Ἡσυχαστῶν κ. ἄ. Καὶ πᾶσαι αὗται αἱ μοναί, ὧν νῦν μόνον τοπωνυμῖαι παρεφθαρῆναι ἐναῖ σώζονται, ἔκειντο πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὰ ἐπιπεδωτέρα τῆς χερσονήσου μέρη. Πρὸς τὰ μέσα οὐδεὶς ἐτόλμα εἰσεῖν νὰ προχωρήσῃ, εἰμὴ δραπέται τινὲς ἀσκηταὶ

πλήρεις αὐταπαρνήσεως ἀψηφοῦντες τὸν ἐκ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων κίνδυνον. «*Δίηλον ὅτι ἔρημοι ἦσαν οἱ τόποι πρὸ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα ἀπὸ τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων, καὶ ὅτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τότε καὶ τὸ ὄρος ἤρξατο πάλιν οἰκεῖσθαι ἀπὸ μοναχῶν*» (Φιλοθ. χειρόγρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 319). Ἡ ἀκμὴ αὕτη τοῦ μοναστικοῦ περὶ τὸν Ἄθω βίου καὶ αἱ ἀθρόως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἰδρυθεῖσαι μοναὶ δὲν ἐξηγοῦνται ἄλλως, εἰμὴ ὅτι οἱ ἰδρυταὶ προήρχοντο ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν διαλελυμένων μονῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τούτους ἐφοδιάσαντες οἱ αὐτοκράτορες διὰ γενναίας χρηματικῆς συνδρομῆς ἀπέστειλαν εἰς τὸν Ἄθω, ἀκατόκητον τότε ὄντα. Καὶ ὄντως οὐδεὶς ἄλλος προσφύεστερος τόπος τῆς δασώδους καὶ περικαλλοῦς ταύτης χερσονήσου ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη διὰ τε τὴν ἡσυχίαν καὶ τὰς πρὸς Θεὸν ἀναβάσεις. Στοιχεῖα παλαιστινιακὰ οὐκ ὀλίγα συναντῶμεν ἐν Ἄθῳ, οἷον τοπωνυμῖα Σαμάρεια, Καρμήλιον, Νέα Βηθλέμ κτλ., κειμήλια, οἷον ἡ Τριχεροῦσα εἰκὼν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἡ «πατερίτσα» τοῦ ἁγίου Σάβα κτλ. ὡς καὶ τὸ τυπικὸν αὐτοῦ, οὐτινος δὲν ἠδυνήθη νὰ κατισχύσῃ τελείως τὸ γνησίως ἔπειτα κατὰ τὸ ἀγιορειτικὸν συνταχθὲν σύστημα τοῦ Λαυριώτου ἁγίου Ἀθανασίου. Ἴδου καὶ ἐν ἀκαταμάχη-

τον παράδειγμα. Ἡ πρώτη μονή, ἣν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἀποβιβαζόμενος εἰς Ἅγιον Ὅρους, εἶναι ἡ τοῦ Ξηροποτάμου, ἣν ἀνήγειρε, λέγουσι, Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Λαύρας, ὅστις καὶ «δομήτωρ τῆς τοῦ χειμάρρου μονῆς» ἔπειτα ἐκλήθη. Ἀλλὰ μάτην θ' ἀναζητήση τις νὰ εὑρῇ ἐνταῦθα ξηροπόταμον ἢ χειμάρρον (καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν τοῦ ἁγίου Παύλου). Ὑπάρχει τοῦναντίον λάκκος βαθύς, ὅστις μεθ' ὁρυμῆς καταβιβάζει χειμῶνός τε καὶ θέρους τὸ διαυγές ὕδωρ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ μονὴ ἐν ἀρχαίοις ἐγγράφοις λέγεται «μονὴ τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Ξηροποτάμου». Τοιαύτην μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου εὐρίσκομεν εἰς Παλαιστίνην ἐν Βηθλεὲμ (Migne E. Π. 87, 3053). Εἰς τὴν ἐτέραν τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ ὑπάρχουσι καὶ τὰ τίμια τῶν μάγων δῶρα. Κατὰ τὴν παράδοσιν, οὐδαμῶθεν βεβαιουμένην, ταῦτα ἀφῆρθεσαν ἡ σουλτάνα Μάρω, θυγάτηρ Σέρβου βασιλέως. Δὲν εἶναι ὀρθότερον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ταῦτα μετήνεγκον οἱ πρόσφυγες τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τῆς Παλαιστίνης; Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἡ ἀσκητικὴ διοργάνωσις καὶ διοικήσεις τοῦ τόπου.

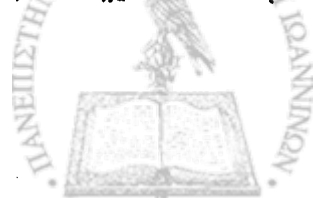
8. Ἡ πρώτη ἐγκατάστασις τῶν ἀσκητῶν ἐντὸς τοῦ Ἄθω καὶ τὸ σύστημα τοῦ βίου καὶ τῆς διοικήσεως. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἰσθμῷ τὰ εἰρημένα μοναστήρια ἠνώθησαν εἰς κοινοπραγίαν καὶ εἶχον τὴν «καθέδραν τῶν γερόντων» ὡς κέντρον τῶν κοινῶν συνάξεων. Ἄλλ' οἱ πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους προχωρήσαντες καὶ μονίμως κατασκηνώσαντες διεμόρφωσαν ἴδιον τύπον κοινοῦ, τὸ Πρωτάτον, καὶ διεστάλησαν οὕτω ἀπὸ τῶν μοναστηριακῶν. Εἴπωμεν πρῶτον τί ἐστὶ.

Ἡ καθέδρα τῶν γερόντων. Οἱ τὰ μνημεῖα τῆς ἀγιορειτικῆς ἱστορίας ἀναγράφαντες ὀρίζουσιν, ὅτι αὕτη ἦτο πλησίον τῆς Ἱερισσοῦ εἰς τὸ ἄλλοτε Ἰβηριτικὸν μετόχιον Πυργουδία. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μετόχιον πρὸς ἀνάπαισιν καὶ συνδιάσκεψιν ἅμα τῶν ἐξερχομένων τοῦ Ὄρους ἀσκητῶν. Ἠσύχαζον δὲ τότε οἱ ἀσκηταὶ περὶ τὸν Ζυγὸν εἰς τὰ θερμότερα τοῦ Ὄρους μέρη καὶ ἐλάμβανον καὶ τινα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν πλησίον μονῶν. «Αἰτίαν μὲν τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον ἔσχεν, ὡς λέγει ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, διὰ τὸ πάντη τῶν ἐκεῖσε μοναδικὸν τε καὶ ἀκοινωνητόν... ἐπὶ τῷ κοινῇ τῶν θείων τυχεῖν ἀγιασμάτων καὶ ἀλλήλοις ἁλῶν κοινωνήσαι» (Πομιαλόβσκη σ. 20). Ὅτε δὲ ἔληξαν αἱ μετὰ Ἱερισσωτῶν καὶ Κολοβιτῶν ἐριδες τῶν Ἀθωνιτῶν, ἡ «καθέδρα τῶν γερόντων» ἐπεδικάσθη εἰς τοὺς τελευταίους (882) «κατέχουσι δὲ οἱ αὐτοὶ μοναχοὶ τοῦ Ἀθωνος καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, καθὼς καὶ προκατεῖχον αὐτὴν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν χρυσοβούλλων αὐτῶν» (Διαχωρισμὸς ὀρίων παρὰ Συμρον. σ. 23).

9. Τὸ Πρωτάτον καὶ ἡ σκήτη τῶν Καρεῶν. Τὰ πρῶτα προνόμια τοῦ ἁγίου Ὄρους. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐγγράφων, ὅπερ σώζεται, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω, εἶναι τοῦ Βασιλείου Μακεδόνοιο τὸ ὑπὲρ τῶν ἐν Ἄθω ἀσκητῶν σιγίλλιον (885): «Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐλομένους καὶ τὰς καταμονὰς καὶ διατριβὰς ἐν τῷ τοῦ Ἀθωνος λεγομένῳ ὄρει ποιησαμένους...». Ἐν αὐτῷ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἀναφέρονται οἱ εἰς εὐτελεῖς σκηναὶ κατοικοῦντες ἀσκηταὶ καὶ τὴν οὐράνιον πο-

λιτεῖαν διάγοντες. Εἰς τούτους δὲ ἀποφασίζει: σιλεὺς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἀτάραχον καὶ ἀθόβιον καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἐνοχῶς τῶν στρατηγῶν καὶ βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ τυχόντος κρατικοῦ ὑπαλλήλου ὡς καὶ τῆς τῶν ἐγγύων «ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος». Οἱ ἀσκηταὶ ρεάζοντο ὑπὸ τῶν Ἱερισσωτῶν βοσκοῦντων τὰ ποῦ ἐντὸς τοῦ Ὄρους. Πρῶτην ἤδη φορὰν τυγχάνει αὐτῆς αὐτοκρατορικῆς μερίμνης ὁ Ἀθῶς καὶ προξεται ἀποκλειστικῶς τοῖς μοναχοῖς ὡς τόπος αὐρᾶς ἀσκήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πέριξ τοῦ γοῦ καὶ μέχρις Ἱερισσοῦ μονὰς, εἰς ἃς ἀπηγορεύθη πᾶσα ἀνάμειξις εἰς τὰ τοῦ Ὄρους. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ τοῦ σιγίλλιου Λέοντος τοῦ σοφοῦ (911), διπεριωρίσθησαν οἱ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβου δικαιοῦντες διὰ πλαστῶν ἐγγράφων δικαιώματα «εἰς ἐνορίαν τῆς Ἱερισσοῦ». Τὰ προνόμια ταῦτα ἐτίρωσε «τοῖς ἐν τῷ Ἀθῶνι ἀσκηταῖς» μετ' ὀλίγου ὁ Ρωμανὸς Α' Δεκαπηνὸς «ἵνα ἡ... ἀρχαία τῶν ῥόντων καθέδρα ἀπαρενόχλητος διατηρηθῆται ἀπὸ πᾶσης ἐπιβουλῆς, ἀγγραφείας καὶ ζημίας... παρὰ τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντός». Τὰ τρία ταῦτα γράφα εἶναι αἱ θεμελιώδεις πρῶται βάσεις τοῦ ταστατικοῦ Χάρτου τοῦ ἁγίου Ὄρους. Κατὰ ἐποχὴν ταύτην μετετέθη ἡ καθέδρα εἰς τὸ μέσον χερσονήσου καὶ ἀπετέλεσε τὸ Πρωτάτον ἢ τὴν σκηνήν (=τόπος συνελεύσεως, ὅστις εἶδισται νὰ εἴη εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίου ἢ τῆς κοινότητος). Ἐν τῷ Λέοντος σιγίλλῳ μετὰ τὰς περὶ τὸν Ἰσθμὸν ὀλίγω ἐνδον τοῦ Ὄρους μονὰς ὡς καὶ τὴν «καθέδραν τῶν γερόντων» ἐπιφέρεται: «ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν περιωνύμων Ὄρους τοῦ Ἀθωνος, Ἀνδρέας ὁ εὐβέστατος μοναχὸς καὶ πρῶτος ἡσυχαστὴς τοῦ ἀπὸ τῶν περιωνύμων Ὄρους ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐκ τῆς σχολαζόντων θείων ἀνδρῶν τὴν βασιλεύουσαν καὶ λαβὸν ἐδεήθη...». Ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχομεν δύο στήματα ἐν Ἀθῶ, τὸ ἀνάμεικτον μοναστηριακὸν ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἔξω μετὰ τῆς καθέδρας τῶν ῥόντων καὶ τὸ ἀκραιφνὲς ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἐνδῶ, ὅπου ἀρχηγὸς ὁ Πρῶτος καὶ τὸ Πρωτάτον. Εἰ ἀναμφίβολον (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Ἱστορία τῆς Ἀσκητικῆς τ. Α', σ. 32), ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ Πρωτοῦ ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκηταῖς καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἄββα Θεοδοσίου ἐλέγετο καὶ «πρῶτος πάσης τῆς ἐρημῶν Ἱεροσολύμων».

Δὲν ἀφιστάμεθα πολὺ τῆς ἀληθείας ἰσχυρίζομεν ὅτι οἱ φυγάδες οὗτοι ἐκ τῶν ἀσκητικῶν καταγωγῆς ὅπου ἔλαμψε τὸ πάλαι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀγιότης μετενεκλιματίσθησαν καὶ ἐν τῷ Ἀθῶ τηροῦντες ἀπαρασάλευτος τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα συστήματα, ὡς παρὰ δίδει ἡμῖν αὐτὰ ἡ γραφὴς τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων ὀρίων Νείλου (Migne 79, 613—21): «Ὀλίγους δὲ τόπου τῆς ἐρημίας οἱ τὸν μοναχικὸν βίον μετερχόμενοι ἐπιλεξάμενοι, ἐνθα τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος ἐστὶν ὀπισθεῖν πληροῖαι τῆ τοῦ ὕδατος εὐπορίᾳ, οἱ μὲν καὶ λύβας πηξάμενοι οἱ δὲ σπηλαιῶσι καὶ ἄντροις διαζῶσιν ἐμβιοτεύοντες· ὀλίγοι μὲν τὴν ἐκ πυρῶν εἰδότην τροφήν, τοσαύτης ἐρημίας τὸ ἄγονον ἐπιμελεῖα προσιτοῦ γένεσιν βιάσασθαι δύνανται, σκαλίδι μικρᾷ βροχίᾳ καὶ λυπρᾷ ἐργαζόμενοι γῆν, καὶ ὄσσην ἢ ποτὴν τὸ ζῆν ἐνδεῶς ἀναγκάζει χρεῖα· οἱ δὲ πολλοὶ λαχοῦντες».

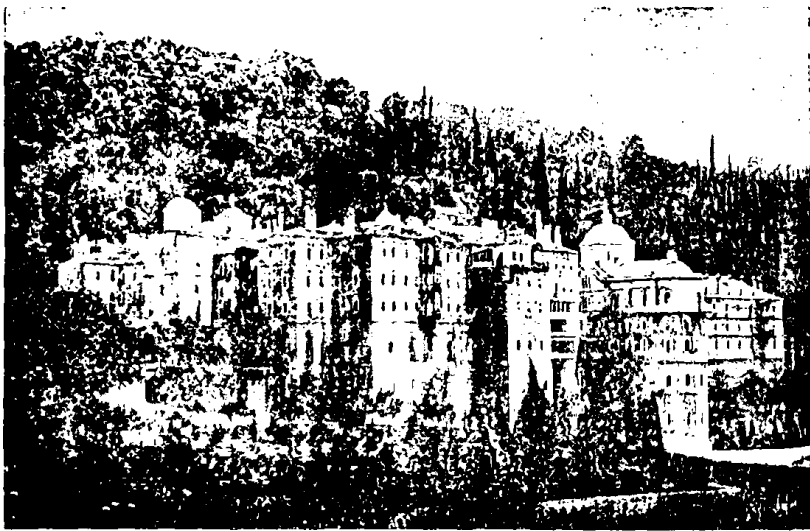
νων ὤμων και ἀκροδρόνων στοιχοῦσι διαίτη τράπεζαν ἀκαρύνετον ἀγαπῶντες και ἀτεχνον, μακρὰν χαίρειν ελπίτες ὄψαρτυκῶν και αιτοπότων περιεργείας, ἵνα μήτε πολὺν καιρὸν σχολάζοντες θεραπεία τῆς ἀναγκαιοτέρας ἀμελῶσι προσεδρίας· ἀλλὰ καθαρῶ τῷ νῶ τὸ θεῖον θρησκοῦνσι νηφαλαίως σαρκῶν κραιπάλη τὸν λογισμὸν οὐ βαροῦμενοι, οὐδὲ ζωμαρίων τὴν τῆς γαστροῦς κολακεύοντες ἡδονήν... Οὐ μόνον γὰρ τῇ ποιότητι τῶν ἰδίων ἀπετάξαντο... ἀλλὰ και ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος πρὸς τὴν ποσότητα τὸ φιλότιμον ἐκτείνουσι τῆς ἐγκρατείας, τοσοῦτον ὅσον μὴ ἀποθανεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ζωοπλάστου... Οὕτω γοῦν οἱ μὲν τῇ Κυριακῇ ἄπτονται τροφῆς... οἱ δὲ μεσολαβοῦσι τὸν χρόνον, δις τῆς ἑβδομάδος παραιθέμενοι τράπεζαν· τοῖ δὲ αιτοῦνται παρὰ μίαν ἡμέραν δεικνύοντες διὰ τῆς ἐνδεχομένης σπουδῆς ὡς ἀγαπῶσι μὲν τὸ ἀπροσδεῆς και ἄσιτον, πείθονται δὲ τοῖς νόμοις τῆς φύσεως καμπτόμενοι μόλις τῇ ἀνάγκῃ τοῦ σώματος... Οἰκοῦσι δὲ οὐ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἱκανῶς εἰργονται ταῖς οἰκίσεσι, διαστήματα εἴκοσι πον και πλείω ἄλλος ἄλλον σταδίους ἀπέχοντες... ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ τὰ ἡθῆ πρὸς τὰ ἀρεσκοντα Θεῷ παιδαγωγεῖν ἐθέλοντες και τὰς πρὸς

τὸ θεῖον ὁμιλίας ποιεῖσθαι ἀπεριορίστως σπουδάζοντες· ταῖς δὲ Κυριακαῖς εἰς ἐκκλησίαν μίαν φοιτῶσι συναγόμενοι ἀλλήλοις δι' ἑβδομάδος συνεσόμενοι συνέρχονται, ἵνα μὴ πάλιν ὁ παντελής χωρισμὸς τῷ χρόνῳ διακόψη τῆς ὁμοιοῖας τὸν σύνδεσμον... οἶδε γὰρ ἡ ἐπιτεταμένη μόνῳις ἀργιάνειν τὸ ἡθος ἀπομανθάνον τῇ μακρῇ συνηθείᾳ τὸ ἀγελαῖον τῆς ἀγάπης και σύννομον. Κοινωνοῦσι τε οὖν τῶν θεῶν μυστηρίων και ἐστωῶν ἀλλήλοις γυμνάσια τῶν καθηκόντων λογίων, και ἀλείφονον ἡθικαῖς παραινώσεσιν».

Τὴν περὶ τὸν βίον και τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν ἀπλότητα τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν διετήρησαν και οἱ ἐν Ἀθῶ ἐπὶ πολὺ, ὡς μαρτυροῦσι πᾶσαι αἱ σύγχρονοι πηγαί, και διὰ τοῦτο προσεκάλεσαν και τὴν καταπληκτικὴν τοῦ κόσμου εὐλάβειαν. Μετὰ ἕνα ὅμως αἰῶνα, ὅτε ἰδρῦθησαν μεγάλα μοναῖ και συμμετέσχον και αὐταί φυσικῶς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, τὸ Πρωτάτον μετερροθυμίσθη. Παρὰ τὸν Πρωτόν βλέπομεν ὡς συμβούλους «τοὺς κληρικούς», τὸν οἰκονόμον, δικαῖον, ἐκκλησιαρχὴν και τοὺς τρεῖς ἐπιτηρητάς. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν διαρκῆ τοῦ τόπου ἀρχὴν, ἐδίκαζον τὰ προσπίπτοντα ζητήματα, διὰ δὲ τὰ σπουδαῖα ἐκάλουν τὰς γενικὰς συνάξεις δις ἢ τρις τοῦ ἔτους· ἐπέβαλλον φόρους και παρεχώρουν τοὺς ἀδεσπότες τόπους εἰς τοὺς βουλομένους νὰ μονάσω-

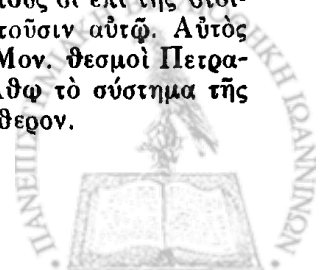
σι και τὰς ἀδείας πρὸς ἔξοδον. Τὸ Πρωτάτον ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ, ἐκ φόβου μὴ διαλυθῆ ὑπὸ τῶν μονῶν, κατὰ τύπους μονή· ὅθεν και «μεγίστη Λαύρα τῶν Καρεῶν» καλεῖται, ἔχει περιουσίαν ἰδίαν, τὰ «πρωτατινὰ κελλία», ἔχει δασικὴν περιοχὴν, ἀρσανᾶν (ἐπίνειον) μετὰ πύργου, ἀμπελώνας, ἐπὶ πλέον δὲ εἶχεν ἄλλοτε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ και ἀγγαρείας και διετήρει ἀκριβῆ τὰ μέτρα και τὰ σταθμὰ πρὸς πρόληψιν ἀδικιῶν. Τὰ δικαιώματα τοῦ Πρωτάτου ὡς και τὴν κτηματικὴν περιουσίαν ἀλληλεγγῶως ὑπεστήριζον πᾶσαι αἱ μοναῖ. Τῶν Ἰβηριτῶν ζητησάντων νὰ ἰδρῦσωσιν οἰκημα εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ Πρωτάτου, ἐξεδόθη τῷ 985 ἢ ἑξῆς ἀπόφασις: «Ἐπεὶ ἐστὶ κοινοτόπιον πάντων ἡμῶν» ἀποφαινόμεθα «κωλύοντες οὐ μόνον τὴν ὁμῶν ἀγισσύνην, ἀλλὰ και τοὺς λοιποὺς ἕπαντας τοῦ μὴ ἰδιοποιεῖσθαι τό-

πον ἐκ τῆς τοιαύτης κοινότητος κατὰ τὴν Γαλιάγραν εἴτε εἰς χωράφια εἴτε εἰς ἀμπελώνας» («Ἀθωῖτις Στοᾶ» 5, σ. 10). Εἰς τὸν Λαυριώτην ἅγιον Ἀθανάσιον παραχωρεῖ τῷ 999 ὁ Πρωτός Ἰωάννης τὸ μετόχιον Πλατῦν διὰ τὰ «κατορθώματα», λέγει, «ἄπερ εἰς σύστασιν και ἐπικουρίαν ἡγωνίσω τῆς Μέσης και τοῦ κοινῶν» (αὐτ. 7). Ὡς σύμβολον κυριαρχικὸν ἐγχειρίζεται ὁ Πρωτός βακτηριαν παρὰ τοῦ αυτοκράτορος. Οὕτως ὁ Πρωτός Παῦλος τῷ 1083 λέγει περὶ τοῦ Βοτανειάτου: «Φθάνει τοίνυν και μέχρις ἐμοῦ τὸ μετ' ἐλέους ἐκείνου φιλάνθρωπον και δῆ... ἐδωρήσατο και ἡμῖν τὸ ἀξίωμα, βακτηριαν ποιμαντικὴν παρέσχε και ὄρους τοῦ ἁγίου πρωτόν κατέσχησε και μοναστηρίων τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων τε και μικρῶν διὰ χρυσοβούλλων παλαιγενῶν και ἰδίων πλείστων ἐνεχείρησεν ἔχειν με τὴν ἀρχὴν» (Actes de Xenophon I, σ. 19, 11). Πρὸς τοῦτοις ἀποκαθίστα εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἡγουμένους: «ὀφείλει ὁ πρωτός προσκαλεῖσθαι ὡς κοινὸς πατήρ και τοῦτο» (τὸν ἡγούμενον) ἀποκαθιστᾶν διὰ τῆς συνήθους σφραγίδος εἰτ' ἀνέρχεσθαι εἰς Κωνσταντινούπολιν και λαμβάνειν τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐκ βασιλέως» (αὐτ. I, 25, 244). Και ταῦτα εἶναι εἰλημμένα κατὰ γράμμα ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀσκητισμοῦ. Ὁ Παχώμιος διορίζει ὡς πρωτός και γενικὸς ἡγούμενος τοὺς τῶν ἄλλων μονῶν ἡγουμένους, ὡς και τοὺς προϊσταμένους τῶν ὑπηρεσιῶν, μεταθέτει και παύει αὐτούς, δικάζει και διευθύνει τὰ οἰκονομικά. Δις τοῦ ἔτους οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως προσέρχονται και λογοδοτοῦσιν αὐτῷ. Αὐτὸς ὅμως ἔχει πᾶσαν πρωτοβουλίαν (Μον. Θεσμοὶ Πετρακάκου σ. 59). Ἐν τούτοις ἐν Ἀθῶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως εἶναι μᾶλλον φιλελεύθερον.

Ἱερά Μονὴ Ζωγράφου.

χικὸν ἐγχειρίζεται ὁ Πρωτός βακτηριαν παρὰ τοῦ αυτοκράτορος. Οὕτως ὁ Πρωτός Παῦλος τῷ 1083 λέγει περὶ τοῦ Βοτανειάτου: «Φθάνει τοίνυν και μέχρις ἐμοῦ τὸ μετ' ἐλέους ἐκείνου φιλάνθρωπον και δῆ... ἐδωρήσατο και ἡμῖν τὸ ἀξίωμα, βακτηριαν ποιμαντικὴν παρέσχε και ὄρους τοῦ ἁγίου πρωτόν κατέσχησε και μοναστηρίων τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων τε και μικρῶν διὰ χρυσοβούλλων παλαιγενῶν και ἰδίων πλείστων ἐνεχείρησεν ἔχειν με τὴν ἀρχὴν» (Actes de Xenophon I, σ. 19, 11). Πρὸς τοῦτοις ἀποκαθίστα εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἡγουμένους: «ὀφείλει ὁ πρωτός προσκαλεῖσθαι ὡς κοινὸς πατήρ και τοῦτο» (τὸν ἡγούμενον) ἀποκαθιστᾶν διὰ τῆς συνήθους σφραγίδος εἰτ' ἀνέρχεσθαι εἰς Κωνσταντινούπολιν και λαμβάνειν τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐκ βασιλέως» (αὐτ. I, 25, 244). Και ταῦτα εἶναι εἰλημμένα κατὰ γράμμα ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀσκητισμοῦ. Ὁ Παχώμιος διορίζει ὡς πρωτός και γενικὸς ἡγούμενος τοὺς τῶν ἄλλων μονῶν ἡγουμένους, ὡς και τοὺς προϊσταμένους τῶν ὑπηρεσιῶν, μεταθέτει και παύει αὐτούς, δικάζει και διευθύνει τὰ οἰκονομικά. Δις τοῦ ἔτους οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως προσέρχονται και λογοδοτοῦσιν αὐτῷ. Αὐτὸς ὅμως ἔχει πᾶσαν πρωτοβουλίαν (Μον. Θεσμοὶ Πετρακάκου σ. 59). Ἐν τούτοις ἐν Ἀθῶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως εἶναι μᾶλλον φιλελεύθερον.

10. Ὁ βίος τῶν πρώτων ἐν Ἄθῳ ἀσκητῶν καὶ αἱ μερικαὶ ὀργανώσεις. Κατὰ μαρτυρίας ἀρχαίας, ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ (ἐπὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου) Β' τυπικοῦ ἐν τῷ Ὄρει δὲν ὑπῆρχον ὄρια, ἔκαστον δὲ μοναστήριον ἢ σκήνωμα ἐξουσίαζε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργηθέντας τόπους, τῶν λοιπῶν παραμενόντων ἀδεσπότην διὸ καὶ ἀναφέρει «ὀλιγωθῆναι μὲν τὸν ἐπίκοινον τόπον, στενοχωρεῖσθαι δὲ ἐκεῖθεν τὰ μοναστήρια» (Meyer 159, 11), καὶ προσάπτεται μομφῆ κατὰ τοῦ Πρώτου, διότι παρεχώρει ἐλευθέρως τόπον εἰς τοὺς προσερχομένους. Ὁ Πρῶτος Θεοφύλακτος ἐν τῷ διαχωρισμῷ τῶν μονῶν Ξηροκάστρου καὶ Νεακίτου γράφει, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὁ τόπος ἦτο κοινός καὶ οὐδεμία τῶν μονῶν εἶχεν ἰδιοπεριόριστον χῶρον, «τότε δὲ ἤρξαντο περιορίζειν τόπους τὰ μοναστήρια» (Οὐσπ. 1877, σ. 286). Τοῦτο εἶναι εὐεξήγητον, ἔνεκα τοῦ φόβου τῶν Σαρακηνῶν· ἀλλ' ὅτε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐνίκησε τοὺτους, τότε ἤρχισαν αἱ πλεονεκτικαὶ περὶ κατοχῆς ἐριδες καὶ δὴ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁ Λαυριώτης Ἀθανάσιος ἔθετο ὄρια «ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν ἀποθηκῶν μέχρι τοῦ Ἀντιάθωνος». Οἱ οὕτω περιορισμένοι τόποι ἐλέγοντο «ἀγροὶ» (= κελλιωτικὴ καλλιεργημένη περιφέρεια, κελλίον) ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς ἀκαλλιεργήτους διασώδεις: «ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης κῆρ Εὐστράτιος ὁ θεὸς μου (1051) κατέλιπε τὸν ἀγρὸν τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτήρος τιμώμενον... ἀποξεῖν με αὐτὸν τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς μου» (Σμυρν. σ. 44). Τοιαῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα μονύδρια, ἀσκητικὰ ἢ κελλιωτικὰ ἐγκαταστάσεις. Ταῦτα, ὅτε ἦσαν πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀπετέλουν ἄθροισμα, εἶχον κοινωνοπραγίαν καὶ τὸν πρῶτον ἢ ἡγούμενον τῶν κελλίων, εἶτα ὅμως ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα σκήτη. Ἄλλ' ἔνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν ἢ ὀργανώσεις ἦτο προσωρινὴ καὶ λίαν χαλαρά. Ἐχομεν ὅμως καὶ τοὺς αὐστηροὺς ἀσκητάς, τοὺς ἐρημίτας, οἵτινες τὴν τελείαν μόνωσιν καὶ τὸ ἀπερίσπαστον ἐπιδιώκοντες κατέφευγον εἰς τοὺς ἀπροσίτους χώρους τοῦ Ἄθῳ καὶ τὰς πέριξ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπωρείας. Οὗτοι ταχέως ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὅσον ἐμειοῦτο ὁ ἐκ τῆς θαλάσσης κίνδυνος, καὶ δὴ εἰς τὰ λεγόμενα «Κρούα νερά» καὶ περαιτέρω εἰς τὰ Κατουνάκια καὶ τὴν ἁγίαν Ἄνναν. Ἐκεῖ εἰς τὰ «Κρούα νερά» εὐρίσκομεν τὰ ἐρείπια τῆς σκήτης τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἡ λέξις κατοῦνα εἶναι ἀσκητικὴ καὶ ἐδήλου ἄθροισμα οἰκῶν ἢ χωρίον. Εἰς τὸν λιμενίσκον τῆς ἁγίας Ἄννης ὑπῆρχε περὶ τὸ 1000 μονή, τὰ «Βουλευτήρια». Ἡ λέξις εἶναι δηλωτικὴ ὅτι ἐκεῖ ἦτο εἶδος βουλευτηρίου, ἔνθα συνήρχοντο οἱ πέριξ ἀσκηταὶ καὶ συνδιεσκέποντο περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, περὶ διαθέσεως τῶν ἐργοχειρῶν, περὶ προμηθειῶν τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, κοινῆς ἀσφαλείας κττ. Τὰ σκηνώματα ταῦτα ὑπέστησαν πανωλεθρίαν κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Καταλανῶν καὶ Τούρκων. Εἰς ἔγγραφον (1353) τοῦ Πρώτου παραχωροῦντος τὰ κελλία τῆς διαλυθείσης σκήτης τῶν Γλωσσίων τῇ Λαύρᾳ διεκτραγωδοῦνται τὰ δεινὰ καὶ αἱ καταστροφαί, ἃς ὑπέστη ὁ Ἄθῳς «διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐπίθεσιν» καὶ ἐπιφέρεται: «ἵνα μὴ... παντελῶς ὁ τόπος ἐρημωθῇ καὶ ἄβατος γένηται, λύπης καὶ κατηφείας μεγίστης αἴτιος τοῖς ὀφθαλμοῖς γινόμενος, καθὼς

καὶ αἱ λοιπαὶ σκῆται τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγίου Ὄρους» (ἐν Λαυρ. κώδ. Θεοδωρήτου, φ. 102^β). Ἄλλ' αἱ ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἦσαν τόσον ζωηραὶ, ὥστε ἐνῶ αἱ μικραὶ μοναὶ καὶ πολλὰ κελλία περιήλθον εἰς ἀφάνειαν ἢ προσηρητήθησαν εἰς τὰς μεγάλας, αἱ σκῆται ἀνασυνεστήθησαν, ἢ μὲν τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκεῖ που πλησίον εἰς τὸν λόφον τῆς Μεταμορφώσεως (οὗ κάτωθεν ἰδρῶθησαν ἔπειτα τὰ Καυσοκαλύβια), ὑπεράνω δὲ τῶν Βουλευτηρίων κατὰ τὸν 15'—15' αἰῶνα συνωκίσθη ἢ πολυάνθρωπος καὶ ὠραία σκήτη τῆς ἁγίας Ἄννης. Καὶ οὕτως ἀνεβίωσεν ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος ὀργανισμός, ὁ ἔχων τὰς πρώτας βάσεις ἀπὸ τοῦ ἀσκητισμοῦ τῆς Νιτρίας καὶ τῆς Θεβαΐδος.

11. Πολλὰ ἀναφέρουσιν αἱ πηγαὶ περὶ τοῦ αὐστηροῦ καὶ εἰς ἄκρον ἀσκητικοῦ βίου τῶν πρώτων τούτων ἐν τῷ Ὄρει ἡσυχαστῶν, ἀλλ' αὐταὶ εἶναι κατὰ αἰῶνας μεταγενέστεραι. Τὸ ἀρχαιότερον σύγχρονον μνημεῖον εἶναι ὁ βίος τοῦ ἁγίου Εὐθύμιου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης, συγγραφῆς περὶ τὰ μέσο τοῦ 9' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὁ Εὐθύμιος μονάσας πρότερον ἐν τῷ βιθυνικῷ Ὀλύμπῳ ἤκουσε περὶ τῆς ἐκεῖ ἡσυχίας καὶ «τὰς τοῦ Ἄθῳ κορυφὰς ἐπικαταλαβέσθαι διὰ σπουδῆς τίθεται, πάλαι μὲν αὐτῷ προφημισθεῖσας καὶ ἐν ἐφέσει κειμένας τῆς ἡσυχίας τῷ ἔρωτι». Ἐγκαταλιπὼν τὸν Ὀλυμπον μετὰ δεκαπενταετη ἀσκήσιν μετὰ τινος Θεοστηρίκου «τῆς πρὸς τὸν Ἄθῳ πορείας ἀπάροχεται» (26). Οὗτος ὅμως ἀποδυσπετήσας εἰς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπαρამύθητον τοῦ βίου ἐπέστρεψεν εἰς Ὀλυμπον, ὁ δὲ Εὐθύμιος συνεφώνησε μετὰ τινος Ἰωσήφ (Ἀρμενίου τὸ γένος) «ὅστις ἐκ πολλοῦ προῦπηχε τῷ Ἄθῳ καὶ ἐπὶ 40 ἡμέρας διήγαγον βοσκηματώδη βίον» (29). Εἶτα ἀποφασίζουσι νὰ μείνωσιν ἐγκλειστοὶ ἐν σπηλαίῳ τριετίαν, ἀλλ' ὁ Ἰωσήφ μετὰ ἐν ἔτος ὀλιγοψυχήσας ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ Εὐθύμιος μετὰ 3 ἔτη ἐξέρχεται «τοῖς ἀσκηταῖς προσδοκώμενος ἡδη πλείοσι γεναμένοις ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μιμήσεως» (32). Τότε ἐπανερχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ φέρει εἰς τὸν Ἄθῳ καὶ τὸν γέροντα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔστενοχωρήθη διότι «ἢ ἐν τῷ ὄρει κατοικήσας ἐρημος διὰ τὸ συνοικήσεως λαῶν πόρρω καθίστασθαι» (32—3)· διὸ μεταβαίνουσιν ἐγγὺς τῶν χωρίων «εἰς τὰ Μακρόσυνα», χειροτονεῖται εἰς Θεσσαλονικὴν «διὰ τὴν ἐπ' ἐρημίας ἀκατάγνωστον, εἶπου δεήσειεν τῆς θείας κοινωνίας μετάληψιν» (34) καὶ ἀπέροχεται μετὰ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ (ὅστις εἶτα ἴδρυσεν ἐν Ἄθῳ τὴν φερώνυμον μονὴν) καὶ τοῦ Συμεῶν εἰς τὴν ἔναντι τοῦ ὄρους νῆσον τῶν Νέων «διὰ τὴν ἡδη τῶν μοναχῶν ἐν τῷ Ὄρει τῇ πρὸς αὐτὸν μιμήσει κατοικήσιν καὶ παρενόχλησιν, καὶ μάλιστα πρὸς αὐτόν, ᾧ πάντες ἐφοίτων ὡς πρὸς ταξίαρχον καὶ ἀκρόμονα». Ἀλλὰ προσβληθέντες ἐκεῖ ὑπὸ πειρατῶν ἐπανερχονται εἰς τὸ Ὄρος (37). Ἐν τέλει τοῦ βίου ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονικὴν καὶ ἴδρυσεν τὴν μονὴν τῶν Περιστερῶν. Πρὶν ἢ καταλήξῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη παρὰ τῷ Ἰωσήφ, ὅστις εἶχε συστήσει μονὴν εἰς τὰ Βράσταμα (νῦν Βραστά) τῆς Χαλκιδικῆς (ὁ Συμεῶν μετέβη εἰς Ἑλλάδα). Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ μοναχοὶ ἀνετώτερον ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἀγρίου Ἄθωνος. Αὐτὸς δὲ ἐν Σερμυλία (νῦν Ὀρμύλια) προσεδρεύων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ναφῷ ἔκειρε τὸν Βασίλειον

μοναχὸν «τάξας ἐν τοῖς ἀναχωρητικοῖς αὐτοῦ κελλίοις ...τρίτην ἡμέραν διανύοντων ἡμῶν ἐν τῇ παρεδρεῦσει τοῦτου, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς μονάζουσιν» (40). Ταῦτα λέγει περὶ ἑαυτοῦ αὐτὸς οὗτος ὁ βιογράφος καὶ περὶ συνηθείας, ἣτις δὲν ὑφίσταται μὲν νῦν ἐν Ἐθῶ διὰ τοὺς νεοφωτιστοὺς, σχολάζοντας εἰς προσευχὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀλλ' ἦτο ἀρχαία, διότι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Goar (Εὐχολογ. σ. 481 καὶ 517), ὅτι ὠρίζοντο 5 ἡμέραι παραμονῆς διὰ τοὺς μικροσχήμεους καὶ 7 διὰ τοὺς μεγαλοσχήμεους. Περὶ τοῦ ἐν Ἐθῶ βίου τοῦ Εὐθυμίου διδασκαλίαν πρὸς τὸν Ἰωσήφ πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ἣτις διασαφηνίζει τὴν νοοτροπίαν τῶν τότε ἀσκητῶν ἀσκητῶν: «ὦ καλὲ καὶ ἀγαθὲ Ἰωσήφ, τὸ ἐπὶ κρούους ταλαιπωρεῖν αἰθρίας ἀφέμενοι ἐν σπηλαίῳ ἑαυτοὺς ἀγνώστῳ κατακλείσασμεν καὶ νόμον ἑαυτοῖς ὡς ὑπὸ Θεοῦ νομοθετούμενοι τάξωμεν μὴ πρότερον ἀποσιτῆναι τοῦ τόπου ζωστροῦν ἐνιαυτῶν παρελθὴν διάστημα... τὰ πάθη καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις ὡς δυνατόν θανάτωσωμεν καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν κυρίῳ ἀλλοιωθῆσόμεθα» (22). Ἦτο δὲ τότε τῶν ἀσκητῶν ἡ τροφὴ βάλανοι καὶ κάστανα,

ὧν μάλιστα πλουτεῖ ὁ Ἐθῶς, καὶ τὰ μιμαίικυλα «τρίχινος δὲ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐσθῆς, ἐροικνωμένη δὲ καὶ αὐτὴ καὶ εἰς δεῦτερον μὴ λήγουσα περιβόλαιον»· ἀλλὰ καὶ τούτων ἔστερεῖτο ὁ μακάριος ἐν τῷ σκοτεινῷ σπηλαίῳ. Προσφιλιξ δὲ εἰς αὐτὸν ἦτο «ἡ διηνεκὴς εἰς προσευχὴν σύγκαιμις τῶν γονάτων καὶ ἡ γυμνῶ τῷ σώματι κατάλιξις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη κακουχία σκληροτέρα τοῦ ὑπαιθρίου ψύχους καὶ τῆς χορτοφαγίας» (31). Αὐτοὶ εἶναι οἱ «ἄβιοι καὶ ἀνέστιοι», ὡς ἀποκαλεῖ ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (Πομιαλόβσκη 15 ἔ.), «ἐν ὄρεσι πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς, ὄρεσίτροφοι θηροσί τε καὶ πτηνοῖς τὴν διαίταν ὄντες ἐφάμιλλοι», ὡς λέγει ὁ Φιλόθεος (Οὐσπ. 1892, σ. 833). Ἐξῶν ἄγνωστοι καὶ ἀπομεμονωμένοι, στερούμενοι καὶ αὐτῆς τῆς στοιχειώδους ἀνθρωπίνης παρηγορίας. Ἐλάμβανον κατὰ μικρὰ διαστήματα ἐλαχίστην τροφήν ἐκ τῶν αὐτοφυῶν τῆς γῆς λαχάνων καὶ ἡγωνίζοντο ὑπερανθρώπως βασανίζοντας ἀνηλεῶς τὴν σάρκα, ὡς τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρόν. Καὶ ὅτε (μετὰ αἰῶνα περίπου) ἀφίκετο ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ἠσκήτευεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὁ βίος τῶν ἀσκητῶν, κατὰ τὸν βιογράφον, ἦτο αὐστηρὸς ὅπως τῶν ἀρχαίων: «Ὡς δ' οὐ» ἐπέβη τοῦ ὄρους περινοπεῖ μὲν αὐτὸ, περιοσκοπεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς ὄντας τότε τοὺς ἀκουμέ-

νοὺς· καὶ τούτων τὴν τραχυτάτην ἀγωγὴν ἀνιχνεύσας, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον, ἐθαύμαζε τε καὶ ἠδέτο τούτοις, καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρεσιν ἐγγίσειν οὐρανόις ἐπέθετο. Θεῶ πολλὴν ὠμολόγει τὴν χάριν, ὃς ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ὄρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ· οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ αὐλακα ἔτεμνον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐχ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζώων, οὐ κνῆριον, οὐ κῦνα, ἀλλὰ καλύβας ἐκ μικροῦν πηξάμενοι ξύλων, καὶ ὄροφῆν αὐταῖς ἐκ χόρτου συμφορηθεῖσαν ἐπισχεδιάσαντες· εἰ δὲ ποτε καὶ γένοιτό τις χρεῖα μετακομίσει τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν τὴν τῶν νωτοφόρων ζώων χρεῖαν ἐπλήρουν· ἐπιστροφάματα γὰρ τινα οἶα τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιθέτες νότοις, ταῦτα δὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἄχθη μετέφερον.

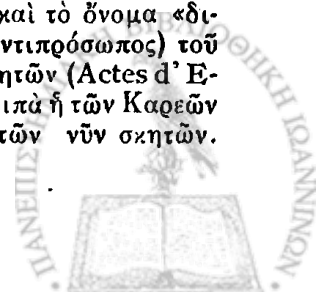
Τροφὴ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὴν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν ἔσκησιν πᾶσα, καὶ ἀπέριττος καὶ τὸ ὅλον ὄρειος· τῶν γὰρ ἀγρίων δένδρων συλλέγοντες τοὺς καρπούς, αὐτοσχέδιον ἑαυτοῖς παρετίθουν τὴν τροπέζαν, πλὴν εἰ μὴ πον πλοίου ποθὲν ἀποκείλαντος, εὐχῆς χάριν παρελάβον τινες τοῦτο γὰρ εἰδιστό τισιν ἐκ πολλοῦ, οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπικομιζόμενων μεταδιδόντες, οἶ-

ον οἶτον ἢ κέχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἴ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὀπωρῶν· οὐκ ἔσασε τοῦτο, οὐδὲ ἀδεῶς ἐπρότιετο, ἀλλὰ σπανίως καὶ παρατετηρημένως καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθῶν τὸ τηρικαῦτα Κορητῶν ἐπικειμένην καταδρομῆν».

12. Σκῆται ἀρχαῖαι ἐν Ἐθῶ. Ὁ Θεοδώρητος ἀποφαίνεται, ὅτι «σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰ μὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζον σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200» (ἦτοι τὸν 15' αἰῶνα, Γεδεῶν σ. 335). Ἄλλ' ὅτι σφάλεται ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν Καρεῶν, αἵτινες ἦσαν σκήτη καὶ δὴ ἡ πρωταρχικὴ ἐν Ἐθῶ. Εἰς πάντα τὰ συναξάρια ὀνομάζεται «σκήτη τῶν Καρεῶν» καὶ μέχρι τοῦ 1796 (ἐν Κουτλ. κώδ. 423). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς λέγεται Πρωτάτον (ἐκ τοῦ Πρώτου) ἀντὶ Κυριακόν, ὡς καλεῖ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ τὸν ναὸν τῆς Λαύρας, ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὰς νέας σκήτας ἐν Ἐθῶ τὰς ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐμφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν «κληρικῶν» τοῦ Πρωτάτου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα «δικαῖος» (= «ὁ τὰ δίκαια φέρων», ὁ ἀντιπρόσωπος) τοῦ πρώτου, ὁ ἀρχηγὸς τῶν νεωτέρων σκητιῶν (Actes d' Esphigmenou, σ. 17, 107). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ τῶν Καρεῶν σκήτη εἶχε πᾶσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν νῦν σκητιῶν.

Ἱερά Μονὴ Δοχειαρίου.

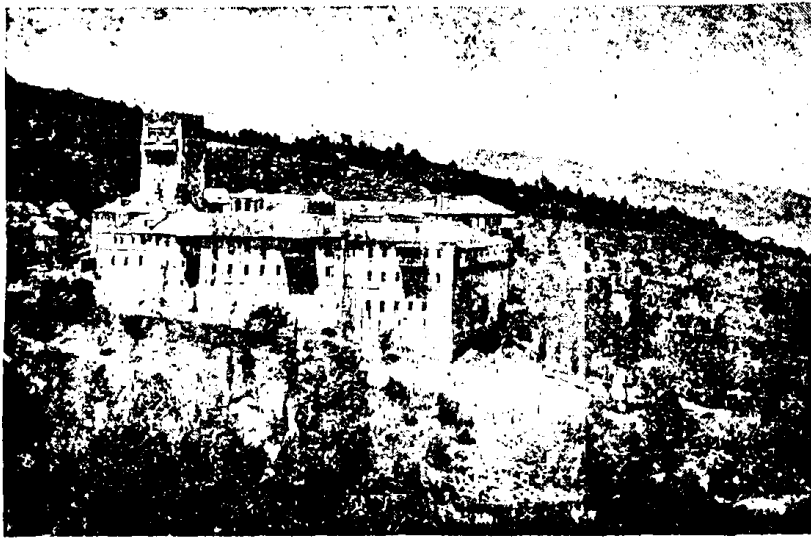
Ἄλλ' ὡς πρωτεύουσα εἶχε καὶ πολιτικὴν ἀποστολήν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Πρώτος δὲν ἦρχε μόνον τῶν Καρεῶν, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ Ἄθω, οὐ τὸ πλήρωμα τότε ἀπετελεῖτο ἐκ καλυβῶν καὶ κελίων, ἦτο οὕτως εἰπεῖν «ὁ πρεσβύτερος τῶν κελίων», ὡς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς «ἐν τοῖς λεγομένοις κελίοις» πέραν τῆς Νιτρίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ Πρωτάτου καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ὄρους πρὸ τῆς τοῦ Α' Τυπικοῦ συντάξεως. «Ὁπωσοῦν ἢ κατάστασις ἐκείνη, γράφει τὸ Φιλοθεϊτικὸν χειρόγραφον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν σκητῶν καὶ κελίων ἐξαιρουμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πολιτείας· διότι τότε ἐκκλησίας οὐκ εἶχον παρὰ καλύβας καὶ γέροντας μὲ ὑποτακτικούς, οἵτινες ὀνομάζονται ἡγούμενοι» (Οὔσπ. σ.294). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πλὴν τῶν καθηγουμένων οἱ ὑπογραφομένοι εἰς τὸ Α' καὶ Β' τυπικόν, ἄλλως δὲν εὐδοοῦται ἡ ἐξήγησις τῆς ὑπάρξεως τῶ 1046 μονῶν ἐν ὄλῳ 180. Βεβαίως, ἀφοῦ ὁ τῆς Λαύρας καὶ οἱ τῶν ἄλλων μεγάλων μονῶν ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς «καθηγουμένους», ὀνομάσθησαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι, ὅσοι εἶχον καὶ ἓνα ἔτι ὑποτακτικόν. Πάντες οὗτοι ἐξηρτώντο ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πρώτου καὶ εἰς αὐτὸν ὠφειλον ἄκραν ὑποταγήν. «Ἀπέλθετε, λέγει ὁ πατριάρχης Νικόλαος πρὸς τοὺς ἡσυχαστάς, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, εἰς τὰ κελλία σας ἕκαστος καὶ τηρήσατε τὰς ἰδίας ψυχὰς καὶ μὴ θέλετε παροργίζειν Θεὸν καὶ βασιλέα... ἀλλ' ὑποτάγητε εἰς τὸν πρῶτον· αὐτὸν γὰρ ἐκάθισεν ὁ θεὸς ὡς ἐπὶ Μωϋσέως καθέδρας, αὐτὸν καὶ ἀπαιτήσουσιν» (Meyer σ. 173).

Ἐκ τῶν συναξαρίων καὶ διαφόρων ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων σκήτας καὶ ἀθροίσματα κελίων, ὁπωσδήποτε ὀργανωμένας, μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος ἀνακαλύπτομεν τὰς ἐξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν: 1) Σκήτη ἁγίου Βασιλείου ἀρχαιοτάτη εἰς τὰ Κρούα νερά. 2) Ἁγίου Βασιλείου περὶ τὸ 1500 (καὶ νῦν ὑπάρχει μὴ ἀνεγνωρισμένη ἐν τοῖς ὄροις τῆς Λαύρας παρὰ τὸ Νύμφαιον ἀκρωτήριον). 3) Ἁγίου Γεωργίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἄθωνος, ὅπου χάριν ἡσυχίας κατέφυγεν ὁ Ξηροποταμηνὸς Παῦλος τὸν 1' αἰῶνα καὶ ἐνθα ἐκτίσθη ἔπειτα ἡ τοῦ Ἁγίου Παύλου μονή. 4) Γλωσσίας ἐν τοῖς ὄροις τῆς Λαύρας, ὅπου ἡσκήτευσεν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τῶ 1071 εἰς πρᾶξιν τοῦ Πρωτάτου ὑπογράφεται: «Ἰωαννίκιος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Γλωσσιῶν» (ἐπίσης καὶ τῶ 1005, 1018 καὶ 1031). Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ τῶν σκητῶν προεστῶτες ἐλέγοντο ἡγούμενοι, ὁ δὲ τῆς σκήτης τῶν Καρεῶν καὶ καθηγούμενος, ὅπως καὶ οἱ τῶν μεγάλων μονῶν. 5) Μονῆς Γρηγορίου (ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους). 6) Μονῆς Ζωγράφου (ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου). 7) Ἰβήρων, ἡ τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν νῦν σωζομένων τῶ 1520 ἐμόνασεν ἐνταῦθα ὁ ὀσιομάρτυς Ἰάκωβος. 8) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Λαύρας (1648). 9) Καρακάλου (ἀθροίσμα κελίων), ἧτις ἀναφέρεται κατὰ τὸν 15' αἰῶνα· ἐν αὐτῇ ἐκάθη μοναχὸς ὁ ἅγιος Διονύσιος τοῦ Ὀλύμπου· ταῦτα ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὡς κελλία ἀπώλεσαν τὴν αὐτοτέλειαν, ὑφίστανται δὲ νῦν μόνον ὡς ἀμπελώνες καὶ ἀπέραντοι λεπτοκαρεῶνες τῆς μονῆς. 10) Καρουλίου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Γεωργίου,

ὅπου ἐγκατεβίωσαν μεγάλοι ἀναχωρηταί, ἐν οἷς ὁ Σέρβος ὀσιος Σάβας· νῦν σώζεται τὸ Κυριακὸν καὶ τὰ περίφημα κρεμαστὰ ἀναχωρητήρια ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. 11) Μαγουλά ἡ τοῦ ὀσίου Ὀνουφρίου, ἄνωθεν τῆς μονῆς Ἰβήρων, τὸ κέντρον τῶν ἡσυχαστικῶν ἐρίδων κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. 12) Μεταμορφώσεως ἄνωθεν τῶν Καυσοκαλυβίων, ὅπου διέμεινε κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ὁ ὀσιος Μάξιμος καὶ ἔπειτα ὁ Νήφων. 13) Μηλεῶν εἰς τὰ Κρούα νερά, ὅθεν ὠρμήθη ὁ ὀσιος Ἀθανάσιος ὁ ἰδρυτὴς τῶν Μετεώρων τὸν 15' αἰῶνα. 14) Μορφουνοῦ (Ἀμαλφηνῶν) τῆς Λαύρας, ὅπου ὁ Κλήμης μαθητὴς Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου ἐδιδάχθη τὰ τῆς νοερᾶς προσευχῆς. 15) Ξηροποτάμου (1546)· κατὰ τὴν γνώμην μου ἦτο ἀθροίσμα κελίων εὐρισκομένων τὸ πάλαι ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τὸ βουνόν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου φερόμενον ὡς τόπος αὐστηρᾶς ἀσκήσεως· σώζονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια πλησίον τοῦ λιβαδίου τῆς μονῆς δεξιᾷ τῶ ἀνερχομένῳ εἰς Καρεάς. 16) Παντοκράτορος τῶν Εἰσοδίων, εἰς τὴν νῦν Καψάλαν, ὅπου ἐμόνασε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου ὁ Νικόδημος καὶ παλαιοὶ ὀσιοί. 17) Προβάτας, ἀθροίσμα κελίων τῆς Λαύρας (ἐκ τῶν 32 τοῦ 1772, 18 τὸν ἀριθμὸν ὑφίστανται ἔτι καὶ νῦν· ἀπὸ τοῦ 15' μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος εἰς πάντα τὰ ἐγγράφα ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς σκήτη καὶ δὴ «μεγάλῃ σκήτη»). 18) Τοῦ τιμίου Προδρόμου «παλαιὰ» πλησίον τῆς ρωμουνικῆς νῦν σκήτης τῆς Λαύρας· ἀπὸ τοῦ 15'—17' αἰῶνος εἰς τὰ μοναδικὰ ἡσυχαστήρια αὐτῆς ἔζησαν θεοφόροι ἄνδρες ἐκ Χίου προερχόμενοι. 19) Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὸ Καρμήλιον ὑπεράνω τοῦ Νυμφαίου, ὑφισταμένη μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος. 20) Σαμαρείας τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου πρὸς δυσμὰς αὐτῆς (σώζονται ἐρείπια), μεγάλως φημιζομένη τὸ πάλαι· ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Ρῶσος ὀσιος Ἀντώνιος ὁ Πετζέρσκης ἐδιδάχθη τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὃν εἰσήγαγεν εἰς Ρωσίαν, καὶ ὁ Καλαβρὸς Βαβλαῆμ ὡς ἡσυχαστὴς ἐκρύπτετο. Μέχρι τέλους τοῦ 17' αἰῶνος ἐσώζοντο τὰ κελλία τοῦ μικροῦ Ἄθωνος· ἀλλ' ἔχομεν καὶ τὸν «ἡγούμενον τῶν κελίων» τὸν ἅγιον Διονύσιον, τὸν κτίτορα τῆς ὁμωνύμου μονῆς. Οὗτος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ γράφεται ὡς ἄνω, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Καυσοκαλυβίτου «ἡγουμένος τοῦ τιμίου Προδρόμου τοῦ μικροῦ Ἄθωνος»· ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς φαίνεται, διότι ὅτε ἐγράφετο ὁ βίος ἦτο ὄντως ἡγούμενος τῆς νεοδημιτῆς μονῆς· ὁ μικρὸς Ἄθωος εἶναι ὑπεράνω τῆς μονῆς εἰς τὸν ἅγιον Ὀνούφριον. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα κελλιωτικὰ ἀθροίσματα ὑπῆρχον, ὡς ἐν Κολιτσου τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ὅπου πάλαι μὲν ἦτο ἡ τοῦ Καλέτζη μονή (νῦν ὁ πύργος) καὶ ἡσυχασταὶ ὀνομαστοί, νῦν δὲ μόνον 3—4 κελλία, καὶ κάτωθεν τῶν Καρεῶν «τὰ ἡσυχαστήρια τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου». Ὅλον ἄρα τὸ Ἀθωνικὸν συγκρότημα ἐν ἀρχῇ ἀπετέλουν οἱ ἀσκηταί. Οὗτοι κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον «τὸν ἐν ὄρεσι βίον ἐβόλοιο, τὸν οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα... Ἐντεῦθεν ἦδη τὰ τῆς βασιλείας μελετῶν, νάπαις ὀμιλοῦντες καὶ ὄρεσι καὶ πηγαῖς καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμία πολλῇ καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων τῷ Θεῷ... Οὗτοι οἱ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης... ἀναστάντες τοίνυν ἀπὸ τῆς ἐνῆς παιδρῶν καὶ γεγηθότες καὶ χορὸν ἓνα στήσάμενοι ἐν παιδρῶ τῷ συνειδῶτι συμφώνως ἅπαντες,

ὡσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ὕμνους εἰς τὸν τῶν ὄλων ἄδουσι Θεῷ καὶ χάριν εἰδότες ὑπὲρ πάντων αὐτῶ, τῶν τε ἰδίων τῶν τε κοινῶν εὐεργετημάτων, ὡστε εἰ δοκεῖ... ἐρωτήσωμεν, τί τῶν ἀγγέλων οὗτος διέστηκεν ὁ χορὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἁδόντων καὶ λεγόντων Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...» (Migne 58, 643). Καὶ ἐπανῆλθον οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς πρώτας τάσεις τοῦ μοναστικοῦ βίου, ὅστις ἐμπολιτευθεὶς εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καὶ συμφορηθεὶς μετὰ τῆς κοσμικῆς τύρβης ἀπέβαλε τὴν ἀρχικὴν ἀπλότητα καὶ τὴν τῶν ἡθῶν αὐστηρότητα, ὡς τρανῶς διδάσκει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ὡστε κατ' ἀλήθειαν ἐν τῷ Ἄθῳ ἔχομεν ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου ἀσκητισμοῦ ὅθεν καὶ οἱ τοῦτον ὡς πρότυπον ἔχοντες, ἀφέντες τὰς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ὁρους ἐγκατασταθείσας μονὰς, προεχώρησαν πρὸς τὰ ἔνδον καὶ ὑπὲρ ἑ-

Ἱερά Μονὴ Καρακάλλου.

αὐτῶν διεξεδίκουν τὴν χερσόνησον ὀλόκληρον, εἰς ἣν ταχέως εἶχον πολισθῆ. Τούτου ἕνεκα κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ θ'—

ι' αἰῶνος πρὸς τε τοὺς Ἱερισώτας καὶ τὰς περὶ τὸν Ζυγὸν μονὰς ἐθροιάμβευσαν οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν βασιλέων ἡ κυριότης ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος. Εἰς πανάρχαιον (882) περὶ τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν συνόρων ἐγγραφον ἔχομεν τὰς σημειώδεις ταύτας ὑπογραφὰς ἢ μάλλον ἐπιγραφὰς:

ὀλγον | Ἰωάννου ὀλγον | πάντων ὀλγον | Ἀρκαδίου ἡγουμένου | τοῦ Ἄθωνος μοναχῶν | τοῦ Ἄθωνος μοναχοῦ | Ἀθωνίτου (Οὐσπ. 1877 σ. 318). Ἠγούμενος τοῦ Ἄθωνος εἶναι ὁ ἔπειτα ἡγούμενος τοῦ Πρωτάτου καὶ ἀπλῶς Πρωτος ἐπικληθεὶς. Καὶ ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, ὅστις ὠνομάζετο ἀρχηγὸς καὶ καθηγούμενος τῶν τῆς Αἰγύπτου συμπάσης μοναστηρίων, ἅπερ οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἀπλᾶ ἀσκητήρια.

Δυστυχῶς περὶ τῆς ὁργανώσεως καὶ τοῦ βίου τῶν πρώτων τούτων οὐδὲν ἕτερον ὑπόμνημα ἢ ἐγγραφον, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, διεσώθη, διότι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν πειρατῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ι' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἀραβες τῆς Κρήτης ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην (904) καὶ ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν μεγάλας συμφοράς. Οἱ θεομοὶ ὅμως οἱ περὶ τῶν σκητῶν ἀναφερόμενοι εἰς τὰ Τυπικὰ εἶναι ἀρχαῖοι, ὡς π. χ. ἐν τῷ τοῦ 1574: «Ἐξω δὲ ἐν ταῖς σκήταις μὴ ἐξέστω οὐδενὶ τῶν ἐνασκουμένων ἀμπελώνας ἔχειν ὀλίγα δὲ κλήματα διὰ τὸ τρώγειν σταφυλὰς. ἂν δὲ τις ἐθέλῃ ὀμπελώνας ἔχειν πολλοὺς ἀπέρχεσθαι ἐν μοναστηρίῳ... οὐ γὰρ πολυκήμονα τὸν ἀσκητὴν ὀφείλει εἶναι, ἀλλ' ὀλίγοις ἀροκόμενον» (Μeyer 217, 22).

13. Τὰ πρώτα μεγάλα μοναστήρια καὶ ἡ κατίσχυ-

σις τοῦ μοναστηριακοῦ βίου. Γεγονὸς ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι αἱ καταδιώξεις τῶν εἰκονομάχων διεσκόρπισαν πολλοὺς μοναχοὺς ἐκ τῶν πόλεων καὶ δὴ τῆς βασιλευσύνης. Μετὰ τὸν Λέοντα Ἰσαυρον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Κοπρώνυμον τὸ τελευταῖον πλήγμα ἐπέφερε κατ' αὐτῶν ὁ Θεόφιλος. Οὗτος παρήγγειλε συγχρόνως οἱ μὲν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας μοναχοὶ νὰ ἐξωσθῶσι ἀπὸ τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἅτινα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσι δι' ἄλλας τοῦ δημοσίου ἀνάγκας, εἰς δὲ τοὺς μοναχοὺς, ὧν τὰ μοναστήρια ἔκειντο μακρὰν τοῦ κόσμου, ν' ἀπαγορευθῆ ἡ εἴσοδος ἐπὶ ποιναῖς βαρυτάταις. Καὶ παρήλθε μὲν ὁ κατὰ τῶν εἰκόνων διωγμὸς, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ δὲν ἀποκατεστάθησαν πάντες εἰς τὰς μονὰς. Ἡ τοῦ λαοῦ εὐλάβεια ὅπως οὐν ἐμειώθη καὶ οὐ μόνον

νέαι μοναὶ δὲν ἐκτίζοντο, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπάρχουσαι κατελύοντο, διότι εἶχον διαρπαγῇ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, ἀφορμὴν ζητούντων πρὸς τοιαύτας ἐκμεταλλεύσεις. Ὁ Ρωμανὸς Α' ἐφιλοτιμήθη ν' ἀνεγείρῃ μονὰς καὶ πρὸς τοῦτο «διωρίσατο τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Κυμνᾶ, τοῦ Ἄθωνος, τοῦ Βαραχέως καὶ πάντας λαμβάνειν ἀνά

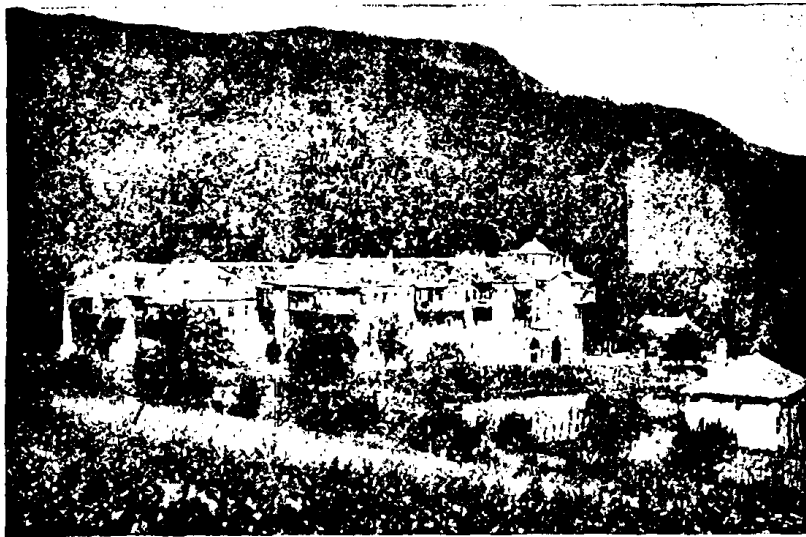
νομίσματος ἑνός. ταῦτα δὲ λαμβάνειν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μονῆς» (Θεοφ. συνεχ. σ. 429). Ἀλλὰ τὰ ἡμίμετρα ταῦτα δὲν ἔσωζον τὴν κατάστασιν, οὐδ' ἀνεχάιτιζον τὸ κατὰ τῶν μοναχῶν ρεῦμα, οἵτινες τῶ ὄντι εἰς τὰς πόλεις εἶχον παρεκτραπῆ τελείως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐξηγέρθη κατ' αὐτῶν ὁ φιλομοναχώτατος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἐκδώσας τὴν «Νεαράν περὶ τῶν μοναστηρίων, τῶν ξενοδοχείων καὶ τῶν γηροκομιέων». Ἐν ταύτῃ ζωγραφίζει διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὸν βίον τῶν τότε μοναχῶν, οἵτινες κατ' οὐδὲν, λέγει, διέφερον τῶν κοσμικῶν «γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομὰς, ἵππων ἀγέλας, βοῶν, καμήλων καὶ ἄλλων κτηρῶν ἀριθμοῦ κρείττονων, ὅσαι ὥραι κτῆσθαι σπουδάζοντες». Προβάλλει δ' ὡς παράδειγμα τοὺς παλαιοὺς ἀσκητὰς, ἀφ' ὧν κατάγεται τὸ τάγμα τῶν μοναστῶν: «Τὸν βίον ὅρα μοι τῶν θείων πατέρων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῶν ἀλλοχοῦ πολλαχοῦ γῆς λαμβάντων, καὶ τοῦτον οὕτω λιτῶν εὐρήσεις, οὕτως ἀπέριττον, ὡς σχεδὸν μόνῃ ψυχῇ ζῶντας αὐτοὺς ἀποβαίνειν καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων, ὡσπερ παραφαιδύοντες ἀυλίας». Οὗτος εὐρίσκει εἰς τελείαν ἀντίθεσιν τοὺς τότε μοναχοὺς καὶ ἀποκαλεῖ «σκηρὴν τὸ πρᾶγμα». Ὡς ἐκ τούτου προέβη εἰς λίαν περιοριστικὰ κατ' αὐτῶν μέτρα ἀπηγόρευσε δηλ. νὰ ἀφιε-

ρῶσιν οἱ λαϊκοὶ εἰς τὰς μονὰς ἀκίνητα, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ πωλῶσι, διότι, ὡς λέγει, οὐδὲν ἐκ τούτων προκύπτει εἰς τὰ καταστήματα ταῦτα ὄφελος. Κελλία ὅμως, ἐπιφέρει, καὶ τὰς καλουμένας λαύρας, ἐφ' ὅσον ἐν ἐρήμοις οἰκοδομούμενα περιορίζονται εἰς μόνην τὴν ἰδίαν περιοχὴν καὶ δὲν περιλαμβάνουσιν ἀγρούς καὶ ἐτέρας κτήσεις, ὅχι μόνον δὲν ἐμποδίζομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦμεν μᾶλλον τὸ πρᾶγμα (G. Schlumberger, Ὁ αὐτοκρ. Νικ. ὁ Φωκάς, ἔκδ. Μαρασλῆ σ. 441—9). Λαύρας ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὰς μεγάλας μονὰς καὶ οὐχί, ὡς τινες φρονοῦσιν, ἄθροισμα κελλίων. Ἡ κτήσις ἀγρῶν, ὡς ἐν ταῖς ἔξω μοναῖς, δὲν εἶναι τὸ ἀπαραίτητον συστάσεως μονῆς· μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος ἀπηγόρευσε τοῦτο: «οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρα προάσειον ἢ ἀγρὸν εἰς βλάβην καὶ περισπασμὸν τῆς ἀδελφότητος ἀκαιρον». Πρὸς τούτοις οὗτος ἐπέβαλε φόρους εἰς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, προσέβη εἰς δημεύσεις καὶ ὑπεχρέωσε τὰς μονὰς νὰ διατρέψωσι τὰ παρατυχόντα στρατιωτικὰ τάγματα. Διὰ τῆς Νεαρῆς ταύτης ὁ Φωκάς ἐξέφυγε μὲν ἐκ τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, παρεσκεύαζε δὲ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Λαυριώτου Ἀθανασίου τὸν Ἀθῶ εἰς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔδει διὰ πάσης θυσίας ν' ἐξασφαλίσθωσιν οὗτοι ἐκεῖ ἀπὸ τῶν ἐπαράτων πειρατῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον ὀρμώμενοι ἀπὸ τῶν κρησφυγέτων τῆς Κρήτης· διὸ «καὶ πάλιν ὁ Φωκάς ἔσεισε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, λέγει Γεώργιος ὁ Ἀμαρτωλός, καὶ ἐθυμώθη θυμὸν καὶ ζῆλον δίκαιον καὶ ἔλαβε στρατηγὸς καὶ φροσάτα καὶ δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ ἐνίκησε κατὰ τῶν Τούρκων...» (ἔκδ. Matthiae σ. 856).

Εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων θριαμβὸν τῆς Κρήτης συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀθωνίτης Ἀθανάσιος συνοδεύσας τὸν Νικηφόρον καὶ ὡς ἱεραπόστολος ἐνθουσιάσας τὸν στρατόν. Αὐτὸς δ' ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος ἐν Ἀθῶ ἰδρυτῆς μεγάλης μονῆς καὶ εἰσηγητῆς τοῦ κοινοβιακοῦ βίου, συγκεντρῶσας ἐντὸς τῆς Μεγίστης Λαύρας ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν μοναχοὺς, ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν ἀσκητὰ τοῦ Ἀθῶ. «Ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ τὰς καλύβας περιαιρουμένας ἦν ὄρεᾶν καὶ γοῦν ἀντεγειρομένους καὶ ἐκπηγίους οἴκους καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀμεικτον βίον τῷ κοινωνικῷ πάλιν καταλλαττόμενον», λέγει ὁ βιογράφος (Ποιμαλόβσκη σ. 52, 12). Ὁ πολύτιμος οὗτος βίος εἶναι ὁ ἐν εἴδει ἐγκωμίου γραφείς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δόσιου ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ (σ. 93) αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ καλλιγράφου, ὃν συνιστᾷ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ Διαθήκῃ (Meyer 129), καὶ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Ρώσου ἐκδοθεῖς, καὶ ὁ ἔπειτα κατ' ἐπιτομὴν ἀπληκρῖβωμένην καταρτισθεῖς καὶ ὑπὸ τοῦ L. Petit ἐκδοθεῖς. Περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει καταστάσεως ἀρίστη πηγὴ εἶναι ὁ πρῶτος βίος, ὅστις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐπηνέθησάν τινες τῶν τὰ πρῶτα φερόντων πατέρων, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ καὶ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντι κατορθώματι, ὅτι τὸν ἐρημικὸν τῷ κοινωνικῷ κατήλλαξαν βίῳ καὶ τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ σώματος ἐπείσαν ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. Τοῦτο δὲ οὐ τούτῳ γνωριμώτατον; τίς γὰρ τούτου τά γε τοιαῦτα δοκιμώτερος, ἢ τίς τῶν πρωτείων ἐν τούτῳ παραχωρήσει, ὃς οὐ τούτο μόνον σοφὸς ἦν, τὸ συνάψαι καὶ καταλλάξαι καὶ συναρμόσαι... ἀλλὰ καὶ μεταρμόσαι» (σ. 98—9). Ἀλλὰ διὰ [τὰ μεγάλα σύγ-

χρονα ἐν Ἀθῶ γεγονότα καὶ τὴν τεραστίαν ταύτην τοῦ μοναχικοῦ βίου μεταβολὴν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει πρὸς τούτοις ἡ Διαθήκη τοῦ αὐτοῦ ἁγίου. Ὁ Ἀθανάσιος ἐμόνασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐν Βιθυνίᾳ ὄρος Κυμινᾶ παρὰ τῷ θείῳ τοῦ Φωκά Μιχαὴλ τῷ Μαλειῶν—ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὠμολόγησαν πίστιν νὰ συνασκητεύσωσιν εἰς Ἀθῶ—ἀλλὰ ποθήσας περισσότεραν ἡσυχίαν προσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸν Πρῶτον τοῦ Ὄρους καὶ ὑπετάγη κατ' ἀρχὰς εἰς γέροντα παρὰ τὸν Ζυγόν. Ὁ Νικηφόρος ἐθοροβήθη μεγάλως διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ φίλου καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀπτάδελφον αὐτοῦ Λέοντα τὸν μάγιστρον εἰς Ἀθῶ, ἀλλ' ὁ ζητούμενος δυσκόλως ἀνεκαλύφθη, διότι ὁ πρῶν διδάσκαλος ἐν τῇ Βασιλευούσῃ προσεποιεῖτο τὸν ἀμαθῆ καὶ ἐδιδάσκετο τὴν ἀλφάβητον παρὰ τοῦ ἀπλοικοῦ γέροντος. Ἐν τούτοις ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Πρώτου καὶ τότε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς δολήσεις, ἐξήτησε παρ' αὐτοῦ τόπον ἐρημικώτατον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους καὶ ἔλαβε τὰ Μελανὰ ἐπὶ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου κείμενα «πολλὴν ἔχοντα τὴν ἐρημίαν, πολὺ δὲ ἀπέχοντα καὶ τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν καταγωγίων», ἔνθα περίπου ἀνήγειρε τὴν μονήν. Ἦτο δὲ ἀποφασισμένος πράγματι νὰ ἀφιερῶσθαι ὅλον τὸν βίον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην ἀσκήσιν, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ἐντόνους τοῦ Νικηφόρου παρακλήσεις πρὸς ἀνέγερσιν τῆς μονῆς. «Ὁ φόβος, ὦ πάτερ, ὃν εἶχον οἱ μοναχοὶ ἐκ τῶν κακῶν μων Ἀγαρηνῶν, λέγει ὁ Φωκάς πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, ἤδη ἀπηλάθη τοῦ Ὄρους... ἐπέστη δὲ καιρὸς... οἰκοδομηθῆναι ἡμῖν οἰκητήρια καὶ οὕτω πολιότης τῆς ἐρήμου καὶ ἱερῶν ἔσει ἀνδρῶν καθηγμένων καὶ διδάσκαλος καὶ νομοθέτης τῆς ἐν πνεύματι ἀληθινῆς προσκνήσεως» (Ἐγκώμιον ἐν κώδ. Λαυρ. Α 187, φ. 91^α). Ὁ βασιλεὺς, ὡς φαίνεται, ἤθελε νὰ προλάβῃ τὴν ἐγκυμονοῦσαν κατ' αὐτοῦ θύελλαν, ὑποδαυλιζομένην ὑπὸ μοναχῶν τε καὶ κληρικῶν, διότι ἔθεσε χεῖρα εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα, καὶ πρὸς ἔξοικονομήσιν τῶν πλανωμένων μοναχῶν ἐπέμεινε νὰ ἰδρῶσθαι μονήν, καίτοι καὶ αὐτὸς ἦτο κεκρυγμένος ὑπὲρ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἶχε βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῶν σοβαρῶν κινδύνων τοῦ κατὰ μόνas βίου. Τοιοῦτοι κίνδυνοι ἀποπλανήσεως καὶ ἐκτροχιασμοῦ εἰς τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον παρετηρήθησαν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ζωηρῶς ἐκθέτει ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Παχώμιον τὸ πρῶτον καὶ εἶτα τὸν μέγαν Βασίλειον νὰ συστήσωσι τὰς μονὰς, τὰ κοινόβια, καὶ νὰ ὑπαγάγωσιν εἰς ὑποταγὴν καὶ αὐστηροὺς κανόνας τοὺς ἀνυποτάκτους. «Πρὸς πολλὰ χρησιμώτεραν καταμανθάναι, λέγει ὁ τελευταῖος, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλείστον διαγωγὴν», πρῶτον διότι οἱ κοινοβιαῖται ἐπανερχονται εἰς τὴν κατὰ φύσιν ζωὴν καὶ δεύτερον διότι ἔξακοῦσι διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀνάγκας καὶ τὸ καθῆκον τῆς φιλαδελφίας· ἔπειτα ὁ ἐν κοινοβίῳ βίος εἶναι ἐμμάρτυρος καὶ ἐκτὸς πονηρᾶς ὑποψίας καὶ τελευταῖον, διότι ὁ βίος αὐτὸς καθιερώθη ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὅστις χορὸν μαθητῶν συστησάμενος κοινὰ τὰ πάντα καὶ κοινὸν ἑαυτὸν τοῖς ἀποστόλοις παρέσχηκεν» (βλ. Πετρακάκου, Μον. θεσμοί, σ. 155). Ἡ Λαύρα διὰ τῶν κόπων καὶ ἀτρύτων μόχθων τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ

διὰ δαπάνης τοῦ τε Φωκά και τοῦ Τζιμισκῆ ἀνηγέρθη, ὡς φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν, μεγαλοπρεπῆς και πολυ-ἀνθρωπος, ὄντως «μεγίστη», ὡς ἀπεκλήθη. Ἄλλὰ τοιαύτη μονὴ ὠχυρωμένη διὰ πλήρους φρουριακοῦ συστήματος ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἁθωνος ἦτο τὸ πλέον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν νοοτροπίαν τῶν ἀσκητῶν ὄθεν ἀπὸ τοῦ πρώτου τοῦ Ὁρους μέρι τοῦ τελευταίου ἐξηγέρθησαν εἰς ἀληθῆ κατὰ τοῦ ἁγίου ἐπανά-στασιν και προυξένησαν εἰς αὐτὸν οὐκ ὀλίγας ζημίας και ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τὴν οἰκοδομήν, ἐν τέλει δὲ προσέφυγον και πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα «τῆ τοῦ πειραστοῦ περὶ τὸν μέγαν ἀσχολία». Ἄλλὰ τοῦ Φωκά θανόντος προσέρχονται πρὸς τὸν Τζιμισκῆν αὐτὸς ὁ Πρῶτος μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ Ὁρους μοναχῶν, οἷς ὑπεκίνει ὁ πειρασμὸς «ἔθει δουλεύοντας παλαιῶ, και τὰ τοιαῦτα... συν-εβούλευεν, ὑποποι-οῦμενος καθ' ἕνα και κλέπτων τοῖς δεξιοῖς. Τί οὖν τὸν πλάνον ἀνέχεσθε τοῦτον... και ἀρχαί-ους τύπους και ἔ-θιμα καταλύοντα, οἰκοδομὰς ἀνεγεί-ροντα πολυτελεῖς και περιβόλους και ναοὺς και κατα-γωγὰς ὑδάτων ἐ-πινοοῦντα και ζεύ-γη βοῶν και ἡμιό-νων ἀνοούμενον και τὸ ὄρος ἤδη εἰς κόσμον μεταποι-οῦντα... ἀλλὰ δεῦ-τε, φησί, ἔξολο-θρεύσωμεν αὐτὸν ἐνθεν ἐν τάχει και τὴν κτιρίαν αὐτοῦ τὴν πολυτελεῖ καταλαβόμεθα, τὰς ἐπαύλεις αὐτοῦ κατα-σκάψωμεν και οὐ μὴ μνησθῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔτι». «Ταῦταις και ταῖς τοιαύταις, κατὰ τὸν βιογράφον, καταγοητεύσας τοὺς γέροντας ἐπρωδαῖς... ἐμφύλιον ἐγείρει πόλεμον, τὸ χαλεπώτατον και πάντων ὀλεθρι-ώτατον». Ἄλλ' ὁ τοῦ βασιλέως ἀπεσταλμένος ἀπεφάνθη ὅτι «εὐρέθη κατὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἀνεύθυνα... ἢ γὰρ προχωρήσασα μετὰ αὐτῶν δια-φορὰ ἐκ σαταυικῆς ἐνεργείας συμβεβημέναι διέγνωσται» (Meyer σ. 142, 4). Καὶ οὕτως ὁ Ἀθανάσιος διὰ τῆς ἀγαθότητος και ἀνεξικακίας ἐνίκα πάντας τοὺς πολεμίους και ἠνάγκαζεν ἐν τέλει ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ και ν' ἀποκαλυφθῶσι πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει. Προσῆρχοντο δὲ εἰς αὐτὸν πανταχόθεν «ἄβιοι, ἀνέστιοι, γυμνόποδες, ἄνιπτοι και βάρη σιδήρων περὶ τὸν ἀχένα φέροντες, οἷς διορθού-μενος ὁ σοφὸς τῶν ψυχῶν κυβερνήτης κούφως ὑπε-πλέειν τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ἐπειθεν». Ἡ ταχύπε-ρος αὐτοῦ ἀγαθὴ φήμη διεδόθη και πέρα τῶν ἑλλη-νικῶν χωρῶν και συνέρρεον πλήθη μοναστῶν εἰς Ἁθῶν «ἀπὸ τε Ῥώμης αὐτῆς, Ἰταλίας, Καλαβρίας, Ἀμάλφης, Ἀρμενίας και τῶν ἔτι ἐνδοτέρων τούτων». Μεταξὺ τῶν θαναμαστῶν ἀναφέρονται ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Χρυσοβέργης, ὅστις και τὸ τοῦ Γομάτου

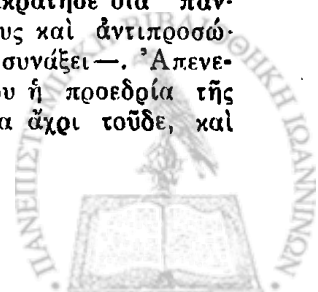

Ἱερά Μονὴ Φιλοθέου.

μετόχιον ἀφιέρωσεν, Ἀνδρέας ὁ Χρυσοπολίτης «ὁ σοφώτατος ἀσκητῆς και ὁ μακαριώτατος Νικηφόρος» ὁ πρότερον ἀσκούμενος ἐν Καλαβρία. Καὶ ἐκ τῆς καυκασίας Ἰβηρίας ἐπεφοίτησεν ὁ κουροσκαλάτης Ἰωάννης ὑποταχθεὶς εἰς τὸν ἅγιον και ταχθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν Μυλο-πόταμον, ὅτε μετὰ τοῦ υἱοῦ Εὐθυμίου ἀνήγειρε τὴν ἐκεῖ ἐγγὺς μονὴν τῶν Ἰβήρων κατὰ τινὰς δὲ Ἰβηρικὰς πηγὰς και Ἰωάννης ὁ Τορνίκης, ὅστις κατα-τροπώσας τὸν ἀποστάτην Σκληρὸν τῷ 979 ἀφιέρωσε τὰ λάφυρα ὑπὲρ τῆς μονῆς (R. Schütte, Des Auf-stand des Leon Tornikos im Jahre 1047, Plauen 1896). Ὁ βίος τῶν ὁσίων τῆς Ἰβηρικῆς μονῆς κτιτό-ρων ἀναφέρει, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦλθεν ἐκ Ῥώμης εἰς Ἁθῶν ὁ μοναχὸς Βενεβεντός, ἀδελφὸς πρίγ-κιπος, και ἠγόρα-σε παρὰ τοῦ Πρώ-του τὴν ὑπὸ τὸν Ἀντιάθωνα παρα-λίαν, ὅπου ἀνήγει-ρε περιλαμπρον μονὴν, ἧς ὁ σω-ζόμενος νῦν πύρ-γος μαρτυρεῖ τὴν δόξαν τῶν Ἀμαλ-φηνῶν. Αἱ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανά-σιον σχέσεις αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀγαθώ-ταται, και ὡς πρὸς τὸν Ἰβηρα Ἰωάν-νην, ὃν ἀφήκεν ἐ-πίτροπον ἐν Λαύ-ρα και ἐκτελεστήν τῆς Διαθήκης. Αἱ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ

ἁγίου πνευματικαὶ μετὰ τῶν Ἰβηριτῶν σχέσεις δια-τηροῦνται ἐν Λαύρα ὡς ἐντολὴ πατρὸς μέχρι σήμερον. Ἄλλὰ και ἐτέρας μεγάλης μονῆς, τῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἀφορμὴ ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀθανάσιος, ἀποστείλας τρεῖς ἐξ Ἀδριανουπόλεως προσελθόντας αὐτῷ ἄρχοντας, Ἀθανάσιον, Νικόλαον και Ἀντώνιον. Ἐκ τῶν ἐκ τῆς Βασιλευούσης μαθητῶν τοῦ ὁσίου ἦτο και ὁ τὴν διακονίαν τοῦ δοχειαρίου ἐξασκήσας ἐν Λαύρα Εὐθύμιος, ὁ τῆς τοῦ Δοχειαρίου λεγομένης μονῆς κτίτωρ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ γενεσιουργικὸν ἔργον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, οὕτως ἡ ἐπικράτησις κατεδείχθη εὐθύς. Οὕτω νέει ὀρίζοντες διηνοίγοντο διὰ τὸν μο-ναστικὸν ἐν Ἁθῶν βίον, πρὸς οὗς ἔπρεπε πάντες νὰ προσανατολισθῶσιν. Ἡ δὲ σύνεσις και πολιτικότης τοῦ ὁσίου ἐπεβλήθη εἰς πάντας, μάλιστα ὅτε νικητῆς και τροπαιοῦχος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πρώτην κοινήν σύναξιν τῶν Καρεῶν «ἔβαλε μετάνοιαν τοῖς καθεζο-μένοις» (Petit 27,25) αὐτὸς ὁ τῆς μεγίστης Λαύρας καθηγούμενος και παρὰ τοῖς βασιλεῦσι πανίσχυρος — ἡ συνήθεια αὕτη ἔκτοτε ἐπεκράτησε διὰ πάν-τας τοὺς τῶν μονῶν καθηγουμένους και ἀντιπροσώ-πους προσερχομένους τῇ κοινῇ συνάξει —. Ἀπενε-μήθη τότε αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πρώτου ἢ προεδρία τῆς συνάξεως, ἣν διετήρησεν ἡ Λαύρα ἄχρι τοῦδε, και

μετ' αὐτὸν ἔλαβε θέσιν ὁ τοῦ Βατοπεδίου³ καὶ τρίτος ὁ τῶν Ἰβήρων. Οἱ τῶν μικρῶν μονῶν ἠγούμενοι ἐθεώρησαν ἀρκετὸν, ὅτι συνεδρίαζον μετὰ τῶν μεγάλων, πολλοὶ δὲ τούτων φαίνεται δὲν εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπογραφῆς. Ὁ Θεοδώρητος λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ Β' τυπικοῦ, ἔνθα ἐκ τῶν 180 ὑπογράφουσι μόνον 30, προβαίνει περὶ τῶν ἐν τῷ Α' τυπικῷ εἰς τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν: «Οὗτοι πάντες κύριοι τῶν κελλιῶν ἦσαν, ἐκαλοῦντο δὲ ἠγούμενοι, ὅτι αὐτοδέσποτοι ἦσαν, ὡς καὶ ἡ μονὰς τῶν μεγάλων μοναστηρίων... τόποι ἀδέσποτοι τότε τοῦ κοινοῦ ἦσαν καὶ τὰ κελλία, μὴ ἐξουσιαζόμενα παρὰ τῶν μονῶν διὸ καὶ μονύδρια ἐλέγοντο» (Κῶδ. τιμίου Σταυροῦ ἀγ. Ἀννης φ. 74^α καὶ 79^α). Ἐκ τῶν σωζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων προκύπτουσι περὶ τὰ 300 τοιαῦτα μονύδρια ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου—ὅσα μοναστήρια ἀναφέρει καὶ ὁ πάπας Ἰννοκέντιος τὸν 19^ο αἰῶνα—καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συμποσοῦνται καὶ τὰ ἀκριβῶς ζῶντα νῦν κελλία. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν εἶναι ἅπαντα τὰ κελλία ἀρχαῖα, ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν ἀρχαίων διελύθησαν, νέα δὲ ἀντ' αὐτῶν ἀνεφάνησαν. Ἐν μόνῃ τῇ λαυριωτικῇ περιφερείᾳ τῆς Προβάτας περὶ τὰ 20 κελλία εἶναι διαλελυμένα, ὧν ἡ περιοχὴ συνεχωνεύθη εἰς τὰ νῦν ὑφιστάμενα 18. Ἐν τούτοις καίτοι οἱ ἀσκηταὶ ἠξιώθησαν τῆς ἰσοτιμίας πρὸς τὰς μονὰς ἐξηκολούθησαν ἀνετέχοντες τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν θεσμῶν καὶ ἀντιδιαφερόμενοι πάντοτε πρὸς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις. Τὴν κυρίαν δύναμιν ἠντλουν οὗτοι ἐκ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πρώτου, ὅστις κατ' ἀρχὰς προήρχετο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν (ὅπως καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συμπράκτορες καὶ διακονηταί). Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὁ Πρώτος Ἰωάννης ὁ Φακηνὸς ἦτο κελλιώτης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1^ο αἰῶνος ἐγίνοντο καὶ ἐκ τῶν μονῶν, ὡς π.χ. τῆς τοῦ Δοχειαρίου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1^ο αἰῶνος τὸ Πρωτάτον καθίσταται πλέον μοναστηριακόν. Ἐν τῷ Γ' τυπικῷ αἱ μοναὶ διορίζουσι 12 ἐκκλησιαστικούς, ἦτοι πάντας τοὺς διακονητὰς τοῦ ναοῦ (Meyer 198, 11). Καὶ ἀκριβῶς περὶ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ ὀλίγω ὕστερον περιορισθὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν τῶν διεπουσῶν τὰ κοινὰ εἰς τὸν σημερινὸν σχεδὸν ἀριθμὸν. Οὕτως ἡ κατῆχσις τῶν μεγάλων μονῶν οὐ μόνον ἐμείωσε τὴν ἰσχὴν τοῦ Πρώτου εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' εἶχεν αὐτὸν ἐξ ἰδίων, ἀπεμάκρυνε δὲ τῶν κοινῶν πραγμάτων τοὺς ἡσυχαστὰς καὶ κελλιώτας, περιελθόντας εἰς κατάστασιν ὑποτελείας.

14. Τὸ ἁγιορειτικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κοινόβιον καὶ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Ἡ αὐστηρὰ ἀσκησις καὶ ἡ ἐκστασις εἶναι προϊόντα τοῦ κλίματος τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Ἐκεῖ εἰς τὰς ἀτέρμονας πεδιάδας καὶ τὰς ἀπεράντους ἐρημικὰς ἐκτάσεις ὑπὸ τὸν καθαρὸν καὶ ἀνέφελον οὐρανὸν τὸ μὲν βλέμμα ἐκτείνεται ἐπ' ἀπειρον ἄνευ τινὸς ἐμποδίου καὶ προσκόμματος, ὁ δὲ νοῦς εὐκόλως μετεωρίζεται καὶ διεισδύει εἰς τὸ σύμπαν ἐνούμενος μετὰ τοῦ ὑψίστου ὄντος, τὸ πᾶν δὲ ἀποτελεῖ ἀδιατάρακτον ἁρμονίαν ἀφομοιούμενον καὶ τοῦτο πρὸς τὸ θεῖον. Ἐντεῦθεν ἀνεφύη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ὁ πανθεισμός, καθ' ὃν συγγέεται ὁ κτίστης πρὸς τὰ κτίσματα, ὁ Θεὸς πρὸς τὸν κόσμον. Τοιαῦτά τινα δὲν συναντᾷ τις εἰς τὴν πολυποίκιλον καὶ πολισιχιδῆ ἑλληνικὴν φύσιν, τὴν συνεχῶς

ὑπὸ ὀρέων, πεδιάδων καὶ ποταμῶν διακοπτομένην, πολλῶν δὲ μᾶλλον εἰς τὸν Ἄθω, ἔνθα ἡ ἀγριότης τῆς φύσεως καὶ τὸ ἀπτόμον τῶν ὄρειων γραμμῶν σταματᾷ τὴν σκέψιν καὶ διακόπτει ἀποτόμως τὴν ἔκστασιν. Διὰ τοῦτο δὲν ἀπέδωκε μεγάλους ἐνταῦθα ἡ ἀσκησις καρπούς· οὔτε Ἀντώνιον τὸν Αἰγύπτιον, οὔτε Ἰσαὰκ τὸν Σύρον, οὔτε τοὺς θεοφόρους καὶ τοὺς προορατικούς ἐκείνους ἄνδρας τῆς Ἀνατολῆς θὰ συναντήσωμεν. Ἐπειτα καὶ ἡ φύσις τοῦ Ἑλληνος εἶναι ἀνεπίδεκτος δι' ἐκστάσεις καὶ ἀναβάσεις οὐρανοβάμονας, συνεπικουρῶντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συμφυῶν ἐλαττωμάτων αὐτῷ ὁ μὲν ἀσκητικὸς τοῦ Ἀθωνος βίος κατήντησε ταχέως εἰς τὸν πολυπράγμονα κελλιωτικόν, τὸ δὲ κοινόβιον εἰς τὴν ἐπιμεμπτον ἰδιορρυθμίαν. Ὁ Λαυριώτης Ἀθανάσιος ἀποδεικνύεται καὶ μέγας ψυχολόγος, διότι διιδῶν ταχέως πάντα τὰ ἐλαττώματα τοῦ Ἑλληνος ἐγκατέλειπε τὴν μονότονον ἀσκησιν καὶ ἀντ' αὐτῆς προετίμησε τὸν κοινοβιακὸν βίον· οὕτω δ' ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς τῆς μεγάλης ταύτης μεταρρυθμίσεως ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔσωσε τὴν κατάστασιν ἐκείνην, τοσοῦτους ἐγκυμονοῦσαν κινδύνους. Χάρις δὲ εἰς αὐτὸν παρετάθη ὁμοναχικὸς βίος ἐπὶ μίαν ἔτι χιλιετηρίδα εἰς τὰ μέρη ταῦτα.

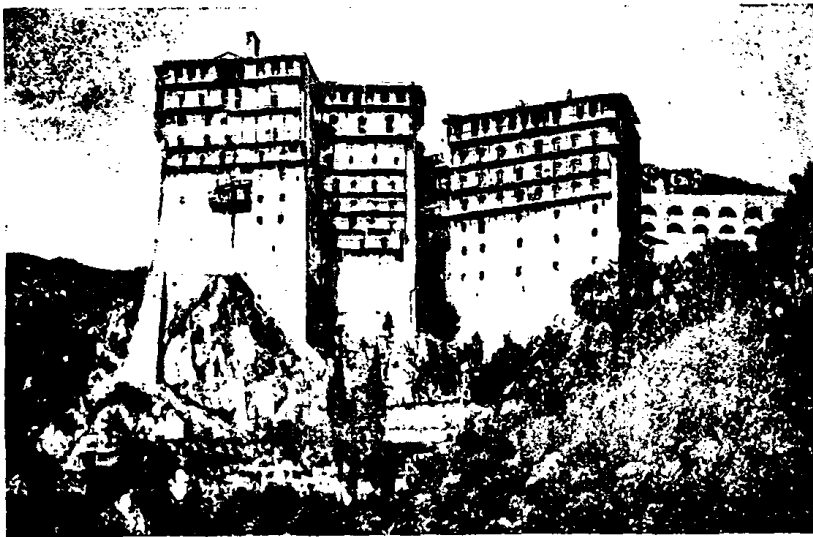
Ὡς πληγὰς διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀθανασίου ἔχομεν τοὺς δύο βίους αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδιόχρητον Διαθήκην. Αὕτη οὖσα τριμερὴς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ τυπικὸν ἢ Κανονικὸν (Meyer 102—122), τὴν Διατύπωσιν, συμπλήρωμα τοῦ τυπικοῦ (σ. 123—30) καὶ τὴν Ὑποτύπωσιν, ἦτοι τὴν τῆς ἐκκλησίας, τραπέζης κλπ. διάταξιν (130—140). Ταῦτα φυσικῶς συνετάχθησαν μετὰ τὴν ἐν ἔτει 963 ἰδρυσιν τῆς Λαύρας καὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1^ο αἰῶνος, καθ' ὃ φαίνεται τελευτήσας ὁ ἅγιος. Ἐν τῷ τυπικῷ κατ' ἀρχὰς ἐξιστορεῖ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὁ ἅγιος καὶ τὰς πρὸς τὸν Νικηφόρον σχέσεις αὐτοῦ, πῶς ἠοξάτο τῆς οἰκοδομῆς καὶ πῶς ἀπεπεράτωσεν αὐτήν. Εἶτα ὁμιλεῖ περὶ Μυλοποτάμου, συστάσεως ἀμπελώνων καὶ ἄλλων κτισμάτων καὶ ἔργων αὐτοῦ. Προσασπίζεται σθεναρῶς τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς μονῆς καὶ δριζεῖ τὰ τῆς διαδοχῆς, θεσπίσας νὰ δριζῆται ὁ διάδοχος πάντοτε παρὰ τοῦ ἠγουμένου, ἡ δὲ ἐκλογή παρὰ τῆς ἀδελφότητος. Οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἀδελφὸς τῆς μονῆς, ψηφιζόμενος ὑπὸ τῶν δύο τρίτων τῶν ἀδελφῶν τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ μονῇ. Ὑπεραμύνεται τῶν ξενοκουριτῶν, ἦτοι τῶν ἀλλαχοῦ ὑπρστάντων τὴν ἀπόκαρσιν μοναχῶν καὶ ἐπιθυμούντων νὰ κοινοβιάζωσιν εἰς τὴν μονήν. Ὁ λόγος δὲ τῆς εἰς τοῦτο ἐπιμονῆς καὶ τῶν φρικτῶν ἄρῶν κατὰ τῶν διακρινόντων αὐτοὺς ὡς ξένους καὶ περιφρονοῦντων εἶναι εὐνόητος· διότι τὸ πλήρωμα τῆς Λαύρας κατὰ τὸ πλεῖστον, μετὰ τοὺς κτίστας καὶ τέκτονας, οὓς ἀπέκρινε μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξένους ἀσκητὰς καὶ ἐξ ἄλλων μονῶν προσελθόντας ἐξ εὐλαβείας τῆς πρὸς τὸν ἅγιον· τοῦτο δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ κανόνος τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ἧτις ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὰς μεταστάσεις τῶν μοναχῶν. Ἀποτείνεται ἔπειτα πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ διὰ πατρικῶν ὑποθηκῶν συμβουλεύει εἰς αὐτοὺς τὰ δέοντα ὑπερ τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν. Ἀναφέρει καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ σιτηρεσίου ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ δι' 120 ἀδελφούς ἀντὶ τῶν 80, οἵτινες εἶχον ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Φωκά. Ἐξ

και ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β' ὁ ἅγιος, διότι ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἠῤῥησε τῶν δύο βασιλέων τὴν ἐπιχορήγησιν (Μ. 124). Ἐκ τούτου ἐξάγεται καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τοῦ Τυπικοῦ, ἦτοι μετὰ τὸν τοῦ Νικηφόρου θάνατον καὶ πρὸ τοῦ Α' Τυπικοῦ τοῦ Ὄρους (ἦτοι περὶ τὸ 965—70), εἰς οὗ τὴν σύνταξιν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἐν ᾧ ἐπέβαλεν ἐν τοῖς πλείστοις τὰς ἀκόψεις αὐτοῦ. Ὡς ἐπισφράγισμα κανονίζει τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Περιστερῶν, ἀφιερωθείσης εἰς τὴν Λαύραν ὑπὸ τοῦ Φωκά, τελευτᾷ δὲ συμβουλευῶν: «τὸ ἀγγελικὸν ἡμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάφυστον τηρήσατε, τὸν κόσμον μισήσατες μὴ ἐπιστραφήτε πρὸς τὰ κόσμου ἔργα, λυθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας μὴ ἐνδυσθῆτε αἰθῆς πρὸς σαρκικὰς σχέσεις, ἀπαρηγόμητοι

πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίκηρα τοῦ παρόντος βίου μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποληθήσῃτε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς γενόμενοι ἐπίχημα δαιμόνων. πρὸς τὸν ὄρομον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκρατεοῦσατε, ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομίσησθε» (122). Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον τοῦ Τυπικοῦ μέρος εἶναι οἱ κοινοβιακοὶ κανόνες:

«Ἐισηγητέον δὲ λοιπὸν τῶν μετ' ἡμᾶς προστησομένων τῆς ἀδελφότητος περὶ ὧν αὐτὸν φυλάσσειν καὶ πρόσσειν ἐπάναγκες». Καὶ πρῶτον ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸν τὴν μεταβολὴν τοῦ Τυπικοῦ «ἄνευ κατεπειγουσῆς ἀνάγκης» καὶ τὴν κτήσιν «ἰδιοριότως εἰς φαντὸν μέχρι καὶ ἐνὸς ἀργυρίου, οὔτε πράγματος τῆς μονῆς», οὔτε νὰ ἀφήνῃ μετὰ θάνατον εἰς τοὺς συγγενεῖς. Νὰ μὴ διαμοιράσῃ τὴν καρδίαν πρὸς τινὰς τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς ἢ καὶ τῶν οἰκείων καὶ νὰ μὴ ἔχη δοῦλον πρὸς ὑπηρεσίαν οὔτε καὶ θηλυκὰ ζῶα. «Παραφυλάξεις πάντως τὸ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕνα εἰς ἐξανθήτησιν μέχρι τῆς ὀφίδος». Ἀπαγορεύει τὰς μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας καὶ συντεκνίας τοῦ ἡγουμένου, τὸ δὲ χρυσίον καὶ τὸ πρὸς τὴν χρεῖαν νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν οἰκονόμον. Νὰ μὴ φορῇ ἱμάτιον «ἐξηλλαγμένον καὶ πολῦτιμον», οὔτε νὰ εἶναι ἀβροδίατος οὔτε εἰς ἑαυτὸν οὔτε εἰς τοὺς ξένους. Νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ ἄνευ ἀνάγκης τὸ ποίμνιον, οὔτε εἰς τοὺς ἀδελφούς νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἔξοδον, «εἰδὼς ὡς ἡ ἔξω τοῦ κελλίου διατριβὴ καὶ τὸ μετὰ τῶν κοσμικῶν χρονίζειν θάνατον αἰώνιον κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον πέφυκεν ἀποτίκειν». Οὔτε νὰ ἔχη κατάλυμα, ὑποῦν γυναῖκες· προφητεύων δὲ ὁ ὄσιος ὅτι ἐκ τῶν μετοχιῶν ἐμελλε νὰ προέλθῃ ἡ καταστροφὴ τοῦ κοινοβίου ἐπιτάσσει: «Ὁδὸν προσκλήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προά-

Ἱερὰ Μονὴ Σίμωνος Πέτρος.

στειον ἢ ἀγρόν εἰς βλάβην καὶ περιορισμὸν τῆς ἀδελφότητος ἄκαιρον» ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ πόλει πρὸς φιλοξενίαν τῶν ἐπιφοιτῶντων ἀδελφῶν. Νὰ μὴ περικόπη τὴν ἐν τῷ λιμένι τῆς μονῆς διατροφὴν τῶν ἀποχειμαζομένων πλοίων, καὶ ἐὰν παρατείνηται ἐπὶ μῆνας, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν φιλοξενίαν, καὶ ἂν ἐν μόδιον ὑπολείπηται ἐν τῇ ἀποθήκῃ. Νὰ μὴ προτιμᾷ τοῦ συμφέροντος τῆς ἀδελφότητος πρόσωπον ἀνθρώπου ἐπισήμου κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα· καὶ τελευταῖον χάριν τῶν θείων ἐντολῶν νὰ θυσιάσῃ τὴν ψυχὴν. Τοιαῦτα αἱ πρὸς τὸν ἡγούμενον ὑψηλαὶ ὑποθήκαι, αἵτινες κατὰ τὸ πλείστον (ἂν μὴ ἐν ὄλῳ) προέρχονται ἐκ τῶν τοῦ Στουδίτου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meyer (σ. 15—17). Πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς διορίζων τὸ «ἐν ὑποταγῇ εἶναι καὶ ὑφ' ἐνὶ ποιμένι» ἐπιφέρει:

«τοῦτο γὰρ χρόνῳ πολλῷ καὶ κόπῳ καὶ δοκιμασίᾳ ἐπίσκεψάμενοι καὶ πείρᾳ τὸ εὐθὲς καὶ ὠφέλιμον εὐρηκότες ἄριστον εἶναι μᾶλλον κερρίκαμεν καὶ ἀκινδυνώτερον». Ἐκδέτων τοὺς ὄρους τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς σωτηρίας λέγει: «μίαν καρδίαν εἶναι ἐν τῷ κοινοβίῳ καὶ θέλημα ἓν καὶ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐν σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένον πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς ἀδελφότη-

τος». Ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὑποταγῆς, οὐ μόνον πρέπει ν' ἀπέχῃ τῶν ἀτόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαινετῶν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ προεστῶτος· «ὁ δὲ τῆς ὑπακοῆς μισθός, λέγει, μείζων τοῦ κατὰ τὴν ἐγκρατεῖαν ἐστὶ κατορθώματος». Ὡς ὄρος δὲ ἀπαράβατος ἐπακολουθεῖ ἡ κοινὴ ἐστίασις καὶ ἡ νυχθήμερος ἀκολουθία, κοινὰ γνωρίσματα τοῦ κοινοβίου.

Δὲν ἀφῆκεν ὁμοῦ δὲ ὁ ὄσιος πατὴρ καὶ τοὺς ἡσυχαστὰς ἀπαρμυθίτους ἀλλὰ προνοῶν πατρικῶς καὶ περὶ τῶν πρῶν ὁμοτρόπων αὐτοῦ ὀρίζει εἰς τοὺς 5 ἔξωθεν τῆς Λαύρας ἐψησυχάζοντας τὸ ἀνάλογον σιτηρέσιον. Ἄλλὰ θέλει αὐτοὺς νὰ εἶναι ἀκτήμονες, ἐγκρατεῖς καὶ ὑποτασσόμενοι εὐλαβῶς εἰς τὸν καθηγούμενον, εἰς δὲ τοὺς ἱκανοὺς ἐπιτρέπει ἕνα μόνον ὑποτακτικόν. Καὶ αὐτὰ τὰ πέντε κελλῖα θεωρῶν πολλὰ οὐ μόνον ἀπαγορεύει τὴν ἰδρυσιν ἐκτου, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπορφανισθῇ τι ἐξ αὐτῶν προτιμᾷ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν μονὴν παρὰ νὰ δοθῇ εἰς ἀκατάρτιστον πρόσωπον. Πάντοτε ὁμοῦ δὲ ἡσυχαστὴς δέον νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἀδελφότητος καὶ νὰ δοκιμάσῃται ἱκανῶς παρὰ τοῦ καθηγουμένου, ἐὰν ὄντως κατεστάθῃ βῆξις ν' ἀνταλλάξῃ τὸν ὄρον τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὸν τῆς μονώσεως καὶ ἡσυχίας, «προγυμνασθεῖς ἐν ὑποταγῇ καὶ μαθὼν τὸ μετὰ προσοχῆς καὶ τηρήσεως τοῦ νοδὸς καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ εὐχεσθᾶι τε καὶ ἀγρυπνεῖν

νηφόντως και εγκρατεύεσθαι και μελετᾶν... και εργοχείρου φροντίζειν». Τὸ τοιοῦτον δὲ οὐ μόνον δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ θεωρεῖ εὐλογίαν Θεοῦ εἰς τὴν ἀδελφότητα· διὸ και μεθ' ὄρκου ἐντέλλεται νὰ μὴ ἐμποδίζεται ὁ προαλειφθεὶς πρὸς τὸν ὑψηλὸν και θεωρητικὸν τοῦτον βίον, οὐ χάριν και τὸν βασιλέα εἶχε παρακαλέσει νὰ προνοήσῃ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ διὰ τὴν διατροφήν, ἀλλὰ νὰ διαναπαύηται παντὶ τρόπῳ παρὰ τῆς μονῆς, ἵν' ἐπιδοθῇ ἀφροντίσως εἰς τὰ πνευματικά. Ἀποκλείει αὐστηρῶς τὴν εἰς ξένους παραχώρησιν τῶν ἡσυχαστηρίων τούτων και χρήματα ἔτι προσφέροντας, ἵνα μὴ στέρησῃ τοὺς ἀδελφούς τῆς ὑψηλοτέρας διὰ τῆς ἡσυχίας ἀναβάσεως. Ἐφρόνει δὲ ὁ μέγας πατὴρ, ὅτι «τὸ ἀπερίσπαστον ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ ἀφροντιστὸν ἀταραχώτερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελειώτερας και μείζονος». Χάριν τῶν ἀποκαρτερούντων εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὑποταγῆς και ἡσυχίας, πρὸς παρηγορίαν και ἀνάκτησιν τῶν δυνάμεων, ὥρισε τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Μυλοποτάμου πλησίον τῶν Καρεῶν (σημειωτέον ὅτι τὸ μεταξὺ πεντάκωρον διάστημα ἦτο τότε ἔρημον), «βουλόμενος και αὐτοὺς τῆ μεταβάσει τοῦ τόπου θεραπεύεσθαι προσηκόντως και πρὸς τὸ εὐθυμον ἐπαγαγεσθαι». Περὶ δὲ τῶν προσκαρτερούντων ἐν τῇ ἀνοθεύτῳ ὑποταγῇ λέγει, ὅτι «οὐ δεύτεροι τῶν ἄκρως ἀγωνιζομένων ἐν ἡσυχίᾳ ἔλθοιεν, ἀλλὰ και ὑπέρτεροι εὐρεθῆσονται και τῶν αἰωνίων στεφάνων ἀξιωθήσονται...». Εἰς τὴν οικονομίαν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ὄσιος τὸν τύπον τῆς μονῆς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίου Σάβα. Ἐκεῖνος παρὰ τὸ κοινοβίον ἴδρυσε και τὸ ἰδιόρρυθμον, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τοὺς ἐπιειμένους μείζονος ἡσυχίας, νήψεως και προσευχῆς, περιορίζων οὕτως αὐτούς, ἵνα μὴ δραπέται γένωνται τῆς μάνδρας και πρὸς τὰς ἐρήμους φυγαδεύωνται. Ἦναγκάσθη ὁ ὄσιος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου ἐν τῷ Μυλοποτάμῳ και τῇ Κερασιᾷ «λόγῳ νόματος και οἴνου μεταλήψεως ἕνεκα τῶν τε... ἐν τῇ Λαύρα ἀδελφῶν και τῶν ἐπιδημούντων ξένων». Ἡδύνατο βεβαίως νὰ προμηθεύηται ἔξωθεν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀλίμενον τοῦ Ὁρους τὸ τοιοῦτο δὲν ἦτο εὐκατόρθωτον, νὰ στέλλῃ δὲ ἀδελφούς ἐθεώρει ἐπικίνδυνον «συνεχῶς τε ἐπιχωριάζειν τοῖς κοσμητοῖς, συναγελάζεσθαι τε και συνδιατᾶσθαι αὐτοῖς». Ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον ἄλλοι οἴτινες και ἀγρούς ἐκαλλιέργουν και σίτον και οἶνον ἐξῆγον και ἐμπορίαν μετήρχοντο. Καὶ ὅτε δι' ἀνάγκας τῆς μονῆς μετέβαινον εἰς τὴν πόλιν οἱ ἀδελφοί, ἐφρόντισεν ὁ ἅγιος νὰ ἔχωσιν ἴδιον οἶκημα. Οἱ παλαιοὶ ἐρημίται κατέλυνον εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν ἢ εἰς τὰς ἐπισκοπὰς. Κατὰ τὸ τοῦ Διαλόγου Πατρικῶν (ἔκδ. Δαπόντε σ.88), αὐστηρότατα ἐφυλάσσετο ὁ κανὼν και εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, ὁσάκις δὲ ἐστέλλοντο εἰς διακονίαν δὲν ἐπετρέπετο μήτε νὰ τρώωσι μήτε νὰ πίνωσι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς και ἐκλογῆς ἡγουμένου, ὅπερ ἐμπεριστατωμένως και ἐν τῇ Διατυπώσει ἐπραγματεύθη ὁ ὄσιος, ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἔργου (διὸ και ἐπιτρόπος διορίζει ἐν Ἀθῶνι μὲν Ἰωάννην τὸν Ἰβηρα, ἐν ΚΠόλει δὲ τὸν βασιλέα.) Τὸ φιλελεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα μαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι, καίτοι αὐτὸς ἦτο

«ὁ πάντων τὴν κυριότητα ἔχων και οὐ τῷ λόγῳ ἀνθέστηκεν οὐδεὶς», διέταξε τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου «και γνώμη τῶν προκριωτέρων ἀδελφῶν και εὐλαβεστέρων» (Meyer 106—107). Ὅριζει τοὺς ἐκλογεῖς εἰς 15, «τοὺς λογιωτέρους και πνευματικωτέρους», ἀποκλείσας τοὺς λοιποὺς ὡς «ἐν πολλῷ πλήθει διαφόρων ὄντων τῶν ἰδιωμάτων και τῆς γνώμης ἐκάστου, και τῶν μὲν τοῦτον προκρινόντων, τῶν δ' ἐκείνων» (Διατυπ.). Περὶ τῶν καθέκαστα τοῦ κοινοβίου διατάξεων και διακονιῶν και περὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ ὄσιου πρὸς ἐφαρμογὴν και ἐμπέδωσιν αὐτῶν πραγματεύονται οἱ βιογράφοι αὐτοῦ ἐν ἐκτάσει.

15 15 Περὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀγενείων και τῶν θηλέων. Ἐνταῦθα παρατίθεται και ἡ σπουδαία περὶ τῶν ἀγενείων αὐστηρὰ αὐτοῦ ἀπαγόρευσις: «Ἐντέλλομαι δὲ και τοῦτο σὺν ἀσφαλείᾳ πάσῃ και παραγγελίᾳ τῷ τε καθηγουμένῳ τοῖς τε μετ' αὐτὸν τὰ πρῶτα φέρουσιν ἀδελφοῖς, ἵνα μηδέποτε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρᾳ εὐνοῦχον προσδέξωνται, εἰ και τάχα γέρον ἐστί, μήτε δὲ παιδίον, εἶπερ μέλλει εἶναι αὐτοῦ τοῦ τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας διέποντος». Ἐν συνεχείᾳ δ' ἐπιφέρει τὰς φοικτὰς κατὰ τῶν παραβυτῶν ἀράς: «λάθοι γὰρ ἂν ἐπιεῦθεν και γυνὴ τῆς μονῆς ἐντὸς τολμήσασα εἰσελθεῖν, εἰς ἄνδρα μετασηματισθεῖσα και τὸν εὐνοῦχον και τὸν ἀγένειον ὑποκρινάμενη» (τυπικὸν Μανουήλ, Meyer 209). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη φαίνεται λίαν ἀρχαία ἐν ἀγίῳ Ὁρει· ὅθεν και τὸ Α' τυπικὸν χαρακτηρίζει «τὴν ἐν τοῖς τυπικοῖς... προκειμένην ἀσφάλειαν ἤγουν τὸ μὴ εὐνοῦχος ἢ ἀγενεῖους δέχεσθαι», και ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ τυπικὰ ἐπαναλαμβάνουσιν αὐτὴν μετ' αὐστηρότητος ἀπεφασίσθη δὲ (εἰς τὸ Β' τυπικὸν) ν' ἀπελάσωσιν αὐτούς. Ὁ ἅγιος εἶχε τοποθετήσει τοὺς τοιοῦτους παῖδας εἰς τὴν νῆσον τῶν Νέων (ἅγιος Εὐστράτιος). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ τελεία ἐφαρμογὴ ἦν δυσκατόρθωτος. Καὶ ἐκδιώκεται μὲν τῷ 1083 ὁ δρογγάριος Συμεὼν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς τοῦ Ξενοφῶντος μονῆς, ἐπειδὴ ἔφερε τρεῖς ἀγενεῖους (Actes de Xenophon I, σ. 20), ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ ἱβ' αἰῶνος φαίνονται πλεονάσαντα τὰ παιδία, και οἱ θεματοφύλακες ἡσυχασταὶ διὰ τοῦ Πρώτου Ἰωαννικίου ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν πατριάρχη Νικόλαον, ὅστις ἀπήντησεν: «εὐρὸς ποτε χριστιανικὸν νόμον κωλύοντα τὰ παιδία; σὺ και αὐτὸς οὐκ ἀπῆλθομεν ἀγένειοι ἐν τῷ μοναστηρίῳ; Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Σάβα τίς ἐξιχνιάσει; ἐπαιετὴς γὰρ ὢν... εἰσηλθεν εἰς κλίβανον και ἐξήνεγκε τὰ ἱμάτια τοῦ ἀδελφοῦ. οὐδεὶς οὖν ἐγκαλέσει τὰ παιδία. Ἀκούω τῆς θείας φωνῆς λεγούσης: ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς μετῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν... και γὰρ οἱ ἀρχαῖοι πατέρες παιδία εἶχον και ἐπαίδεον αὐτὰ κατὰ τὸν μέγαν Παχώμιον, ὃς εἶχε τριακόσια παιδία εἰς τὸ ἔσω μοναστήριον και δίκην φωστήρος ἐξέλαμψε». Καὶ ἠρνήθη τὴν ἔξωσιν ὁ φιλομόναχος πατριάρχης εἰπὼν, ὅτι δὲν γίνομαι Ἡρώδης (Meyer σ. 182). Ἀλλὰ και ὁ μέγας Βασίλειος ἐδέχετο παιδία και κοράσια μάλιστα και ἀνέτρεφεν αὐτὰ και ἐξεπαίδευεν ἰδιαιτέρως· συμπροσηύχοντο ὁμως μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι «τοῖς τε παιδίοις ἐθισμός ἐκ τοῦ ζήλου τῶν τελειωτέρων πρὸς κατάνυξιν και τοῖς προσάγουσιν οὐ μικρὰ ἢ παρὰ νηπιῶν βοήθεια» (τόμ. Β' σ. 355). Ὁ κοινοβιάρχης Θεοδόσιος

πρώτος απέκλεισε τὰ παιδιά, ἐν τούτοις εἰσήγαγε τὸν Σάβαν καὶ οὗτος ἠκολούθησεν ἐκεῖνον· «ἀγεῖν δὲ οὐδενὶ τὸ παράπαν εἰς τὴν Λαύραν εἰσιτητὸν ἦν διὰ τὰ ἐκ τοῦ ποιηροῦ σκάνδαλα... ἔφασκε γὰρ ὁ θεῖος Σάβας πατροπαράδοτον εἶναι ἐξ ἀρχῆς τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ ἐκείνῳ τὸν ἴσον φυλαχθῆναι τρόπον» (Βίος, ἔκδ. Κοικυλίδου σ. 31, 1). Ὑπὲρ τῶν παιδίων ἐκηρύχθη καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος· «ἀκούω ὅτι τινὲς ἀφρόνως, ὅταν ὀρῶσι τὰ παιδιά... λέγουσι ὅτι διὰ ταῦτα μέλλομεν ἀπολέσθαι καὶ ταῦτά εἰσι· ἢ κατάλυσις τοῦ μοναστηρίου. καὶ, ὡς τῆς ἀπονοίας, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦ Κυρίου κατηγοροῦσι τοῦ λέγοντος· ἄφετε τὰ παιδιά... καὶ διατὶ μὴ μᾶλλον ἑαυτὸν καταμέμφοιτο, ὅτι δι' ἑαυτοῦ ἔστιν ἡ ἀπώλεια;» (Κατηχ. ΟΕ', σ. 262, Αὐτγραφε). Τὰ αὐτὰ περίπου κηρύττει καὶ ἐν Ἐπιτομῇ ὁ ὁσῖος Ἀκάκιος (Ἱστορ. Ἀσκητισμοῦ Α' σ. 80—1). Σήμερον σχεδὸν κατηργήθη ἀσυναισθήτως ἡ ἀπαγόρευσις, ἐξαιρουμένων κοινοβίων τινῶν.

Ὁ ἀποκλεισμός θηλέων, ζῴων καὶ γυναικῶν ἐπεβλήθη λίαν ἀστηρῶς καὶ διατηρεῖται μετὰ φανατισμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ζῴων τῶν εἰς χρεῖαν τῷ μοναχῶς ἀπηγορευμένων («τῷ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξαμένῳ») συμπεριέλαβεν ὁ ὁσῖος καὶ τὰ πρὸς νομὴν πρόβατα καὶ αἴγας «ὡς πάντῃ ἀνοικεῖον μοναχῶς καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ὄρει καθέζομένοις τὴν τούτων κτήσιν ἡγουμένους». Πρῶτοι οἱ ἡσυχασταὶ εἶχον ἐγείρει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν χωρικῶν τῶν εἰσαγόντων τὰ βόσκοντα καὶ ἔπειτα καὶ κατὰ τῶν τῆς τοῦ Κολοβου μονῆς, ἧτις ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν ἔκρουπε τὰ κτήνη ἐντὸς τοῦ Ὄρους· ἐξηκολούθει ὅμως νὰ διατηρῆ αὐτὰ καὶ παρελθόντος τοῦ κινδύνου· διὸ καὶ τὸ Α' τυπικὸν (σ. 148) ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον. Ἐν τούτοις τὸ Β' τυπικὸν ἀναφέρει ὅτι πολλαὶ μοναὶ «ἐκτῆσαντο πρόβατα καὶ αἴγας, ἢ δὲ Λαύρα τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου καὶ βόας». Καὶ πάντες μὲν τότε ἐπροθυμοποιήθησαν ν' ἀποβάλωσιν αὐτὰ, πλὴν τοῦ Λαυριώτου καθηγουμένου διατεινομένου «ὡς ἀδυνάτων ἔστιν τούτων ἄνευ τὸ πολὺ πλῆθος (700) τῶν τῆ κατ' αὐτοὺς Λαύρα μοναχῶν καὶ ἀδυνάτων γερόντων διοικεῖσθαι»· καὶ ἀναφέρει ὅτι μόλις ἀποθανόντος τοῦ ἁγίου ἢ παράβασις ἠκολούθησεν· τῇ ἐπιμονῇ δ' αὐτοῦ ἐπετροπή νὰ διατηρῆ τὴν ἀγέλην 12 μίλια μακρὰν τῆς μονῆς (Meyer 156). Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ ἐξαιρέσεις ἐπληθύνοντο· διότι ἡ ἀπαγόρευσις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ Γ' καὶ Δ' τυπικῷ πρὸς «τὸ διὰ πάντων καθαρὸς εἶναι τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς, καὶ μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ἀποχραίνεσθαι τῇ τοῦ

Ἱερά Μονὴ ἁγίου Παύλου.

θήλεος θεωρία» (Meyer 209). Αἱ μοναὶ ἀπελάμβανον πολλὰ ἐκ τῆς βοσκῆς τῶν κτηνῶν καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεσμός διαρκῶς κατεστρατηγεῖτο. Ἐν χρυσοβούλλῳ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1082) ὑπὲρ τῆς τοῦ Βατοπεδίου ὀρίζεται· «Τὰ δύο ζεύγη τῆς μονῆς καὶ τὰς ἀγελαίας βοῦς νέμεσθαι ἀκωλύτως ἐν τῷ ὄρει, ἕως ἂν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ὄρος ὡς ζῶα τοιαῦτα, ἤγουν τὰ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου». Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἰσήλασαν 300 οἰκογένειαι Βλάχων μετὰ τῶν ποιμνίων καὶ εἶχον κατακλύσει τὸ Ὄρος. Τότε ὁ πατριάρχης πρὸς καταστολὴν τοῦ κακοῦ διέταξεν ἐπιτακτικῶς ν' ἀπελαθῶσιν. Ἡ σύναξις ἀνεφέρθη εἰς τὸν βασιλέα παραπονουμένη «ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ πατριάρχου ἅπαν τὸ Ὄρος ἐξέγκισε, καὶ δεόμεθα τῆς... βασιλείας σου, γράφει, ὅπως λύσῃται τὴν ἐντολήν, ἐπεὶ πάντες ἀπολύμεθα». Ὁ Ἀλέξιος, ὁ εἰς ἄκρον φιλαγορείτης, ἀναγνωρίσας τὸ δίκαιον τῶν μοναχῶν ἐπέτιμησε τὸν πατριάρχην διὰ τὴν αὐθαίρετον ἐπέμβασιν· «Τί δέ σοι ἔδοξε, πάτερ ἄγιε, ἀπορῶ. ἐμοῦ μὴ θελήσαντος ὅπως κἂν μόνον ἀκοῦσαι τὸ ἀπελαθῆναι τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ μητροπολίται τῷ ὄρισμῳ (σου) ἀπέλεξαν, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισε», λέγοντες, εἰς μετάληψιν...» (Meyer

1656). Συνέβη δηλαδὴ τὸ παράδοxon, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἠκολούθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοὺς ποιμένας. Ὁ πυρὴν τῆς Διηγέσεως βεβαίως εἶναι ἀληθῆς, διότι ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ Ἀλεξίου καὶ πατριάρχου Νικολάου σώζεται (ἐν ἀντιγράφοις) εἰς μεμβράνας καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῶν βασιλέων ἐτι ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὄρους. Ἄλλ' ἔχει καὶ πολλὰ τὰ κίβδηλα, παρεμβληθέντα ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν κατὰ τῶν μοναστηριακῶν. Περὶ νομάδων Σκυθῶν ἐν Ἐπιτομῇ διαλαμβάνει καὶ ὁ πρῶτος βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (σ. 29) καὶ Λέων ὁ Διάκονος (σ. 18, 11 Βόνν.). Ἐν χρυσοβούλλῳ τοῦ Ἀνδρονίκου γέροντος Παλαιολόγου ἀναφέρονται (1292) οἱ Βλάχοι ὀνομαστὶ ὡς καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἄθω· «Τῷ πρῶτῳ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ μετὰ πάσης συνθέσεως ἔδοξε μετοικῆσαι τοὺς ἐγχωρίους ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου Ὄρους τοῦ Ἄθω εἰς Πελοπόννησον παντὸς κοσμοῦ θορύβου ἀπληλαγμένους τοῖς τὸν μονῆσιν βίον προαιρουμένοις τὸν τόπον καταλιμπάνειν ἡσυχῶν καὶ ἀτάραχον. Ἐτυχε δὲ μέγιστος ἡ χώρα τοῦ Μιχαῆλ ἐν μέσῳ κειμένη τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου» (Ὀῦσπ. 1877, σ. 231). Ἐκ τοῦ τελευταίου μανθάνομεν, ὅτι καὶ κτήσεις εἶχον αὐτόθι οἱ Βλάχοι, ὡς οἱ εὐπορώτεροι ἠγόρασαν παρὰ τῶν μο-

νών. Περὶ δὲ γυναικῶν διεκτραγωφεῖ τάδε: «*εἰσ-
ῆλθε γὰρ ὁ διάβολος εἰς τὰς καρδίας τῶν Βλάχων καὶ
εἶχον καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν μεθ' ἑαυτῶν φορούσας
ἀνδρεῖα ὡς οἱ ποιμένες καὶ ἔβροσκον τὰ πρόβατα καὶ τὰ
μοναστήρια ἐδούλευον, κουβαλοῦσαι εἰς αὐτὰ τὰ τριὰ
καὶ γάλακτα καὶ μαλλία, ποιοῦσαι καὶ τὰ ζυμωτὰ εἰς
τὰς πανηγύρεις τῶν μοναστηρίων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὡς
δουλοπάροικοι καὶ ποθεινοὶ ἦσαν τοῖς μοναχοῖς»
(Meyer 164). Ταῦτα ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ πατριάρ-
χος πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ὁ σωτηριώδης οὗτος θε-
σμός, εἰς ὃν ὀφείλει τὸ μεγαλεῖον τὸ Ἅγιον Ὄρος
καὶ προεκάλεσε τὸν θαυμασιὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν
τοῦ κόσμου, διατηρεῖται ἀπαρεγκλίτως μέχρι σήμε-
ρον. Ἡ εἴσοδος τῶν γυναικῶν διέλυσε, ὡς γνωστὸν,
οὐκ ὀλίγας μονάς. «*Σκόπησον τί περὶ τούτου φησὶν
ἡ Σοφία: ἀποθέσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια
οὐ κατακαύσει; Εἰ δὲ τις λέγει ἐκ τοῦ γυναιξὶ συν-
τηγᾶναι, συνδιαϊτῶσθαί τε ἐπὶ πλεόν μὴ παραβλά-
πτεισθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχηκε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσε-
ως... ἢ εἰ μετέσχε βαπτιζόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν οὐκ
αἰσθάνεται, τοὺς μεθύοντας ἢ φρενητιῶντας μιμούμε-
νος, οἱ τὰ δεινότερα πεπονθότες ἔξω πάθους εἶναι νο-
μίζουσι» (Βασιλ. ἀσκητ. διατάξ. κεφ. γ).**

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἐπεβλήθη καὶ εἰς
αὐτὰς τὰς αὐτοκρατείας τοῦ Βυζαντίου, αἰτινες, κα-
τὰ τὰς παραδόσεις, ἠθέλησαν νὰ ἴδωσι τὰς ἄς ἔκτι-
σαν μονάς. Ἐν τούτοις κατὰ χρυσόβουλλον Ἰωάννου
τοῦ Παλαιολόγου (1404), σωζόμενον ἐν Λαύρα, ἐπε-
τράπη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν μονὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ,
ὅθεν καὶ ἀπήλλαξε τὰ κτήματα αὐτῆς τοῦ φόρου. Ἐ-
πίσης τῷ 1850 εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐν ΚΠόλει Ἀγ-
γλου πρεσβευτοῦ Στρατήφορδ Κάνιγγος, ὅτε ὁ πα-
τριάρχης Ἀνθιμος ἐποίησατο δριμυτάτας πρὸς τὴν
Ἱ. Κοινότητα παρατηρήσεις «*ἐπὶ τῇ τῶν ἐσχάτων
ὄρων καὶ καθεστῶτων παραβάσει, δικαιολογουμένη
ἐξαιρετικῶς...διὰ τὸ αἰφνίδιον*». Τῷ 1872 λόρδος τις
ταξιδεύων ἐπὶ ἰδίας θαλαμηγοῦ μετὰ τῆς συζύγου αὐ-
τοῦ προσήγγισεν εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου ἄλλ' οἱ
πατέρες μόνον ἐκτὸς τῆς μονῆς ἐν τινι περιπτέρῳ
ἐπέτρεψαν νὰ παραμείνωσιν ὀλίγον. Ἄλλ' εἰς τὴν
μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσίας Μαρίαν Νικολαεβνᾶν
ἐδόθη σιωπηρῶς ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος.
Αὕτη ὅμως ἐξ εὐλαβείας δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν χρησι-
μοποιήσῃ καὶ ἐξῆλθε μόνον εἰς τὴν ρωσικὴν μονήν.
Ἐν τούτοις εἰς τὴν βασιλοπούδα Ἀλεξάνδραν, σύζυ-
γον τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου, δὲν ἐπετράπη ἡ
εἴσοδος, καίτοι διέμεινον ὀκταήμερον ἐν τῇ θαλαμηγῷ
ἐντὸς τοῦ λιμένος. Τῷ 1905 Ρῶσος κελλιώτης, ὁ ἱε-
ρομόναχος Θεοδόσιος, ἠθέλησε δι' ἀπάτης νὰ εἰσα-
γάγῃ νέαν μετημφιεσμένην διὰ ράσων, ἀλλὰ συλλη-
φθεὶς ἐν τῷ λιμένι ἀπεπέμφθη εἰς ἔξοριαν. Τότε Ἰω-
ακεῖμ ὁ Γ' ἔγραψεν εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα: «*Ἐ-
πειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα τυγχάνει λίαν σπουδαῖον καὶ
προτοφανές κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ εἰς
πολλὰς ἐμβάλλον ἀκρίβεις, ἀνάγκη ἵνα ἡ Ἱερὰ Κοινό-
της λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψιν αὐτὸ καὶ κρίνῃ κατὰ
τὰς ἱερὰς παραδόσεις καὶ συνηθείας τοῦ τόπου καὶ
τὰ σχετικὰ οἰκίλλια, ὑποβάλῃ δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἀ-
ποφάσεις αὐτῆς διὰ τὰ περαιτέρω» (Σεπτ. 6). Ἐκ τῶν
ὑστέρων ἀπεδείχθη ψευδὴς ἢ κατὰ τὸ 1929 σκηνο-
θετηθεῖσα μετάβασις δῆθεν εἰς ὄλας τοῦ Ὄρους τὰς*

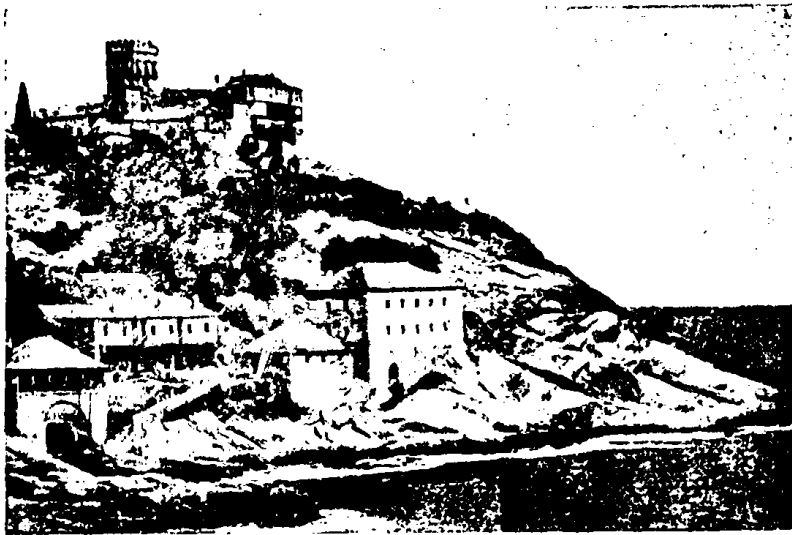
μονὰς τῆς Γαλλίδος Μαρίας Σουαζύ, δι' ἣν καὶ μυθι-
στορία πολυσέλιδος ἐξεδόθη καὶ ὁ τύπος θορυβωδῶς
διελάλησε τὸ πρᾶγμα. Εὐτυχῶς ἡ ἰδία, ἥτις ἐμποδι-
σθεῖσα εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπέστρε-
ψεν οἰκαδὲ ἀπρακτος, δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἱερὰν
Κοινότητα ἐξομολογηθεῖσα ἐζήτησε μετὰ δακρῶν
συγχώρησιν. Καὶ εἰς ἄλλας μονὰς παρατηροῦμεν τὸν
ἀποκλεισμόν τῶν γυναικῶν (ὡς πανταχοῦ ἀπὸ τοῦ
ἱεροῦ βήματος), ὅπως εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τῶν
Μετεώρων καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν τοῦ
ἁγίου Σάβα ἐν Ἱεροσολύμοις διατηρεῖται ἐπίσης ἡ
ἀπαγόρευσις, ὡς καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λεοντίου
Μαχαιριᾶ ἐν Κύπρῳ. Ἐν Ἀθῶν ἡ παράδοσις ἀναφέ-
ρει πολλὰς βασιλίσσας τοῦ Βυζαντίου, αἰτινες ἐτόλμη-
σαν νὰ βαδίσωσι πρὸς τὴν θύραν τῆς μονῆς, ἀλλ' ἡ
Θεοτόκος ἠμπόδισεν αὐτὰς νὰ εἰσελθῶσιν, εἰποῦσα
ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει ἄλλη βασιλίσσα. Ἐν Κύπρῳ
παρόμοιον τι ἐπεχείρησεν ἡ σύζυγος Οὐγου Δ' τοῦ
Λουζινιανοῦ Ἀλίκη, ἀλλ' ἡ Μαχαιριώτισσα ἔδεσε
τὴν γλῶσσαν αὐτῆς ἐπὶ τρία ἔτη, καὶ μόνον ὅτε με-
τὰ δακρῶν ἐπεκαλέσθη τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆς Θεο-
τόκου ἐλύθη ἡ γλῶσσα. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ εἰς
τὴν ἐν Παλαιστίνῃ μονὴν τοῦ Χουζιβᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν
μόνον στενὴ καὶ ἐπικίνδυνος ἀτραπὸς ὄδηγεῖ. Ἦλθε
πλουσία τις ἐκ Βυζαντίου γυνὴ ἀσθενὴς καὶ ἀφοῦ
προσεκύνησε τοὺς ἁγίους τόπους ἠθέλησε νὰ προσ-
κυνήσῃ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Χουζιβιτίσσης, ἀλλ' ἀνε-
χαιτίσθη. Ἄλλ' ἐδῶ ἡ Θεοτόκος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ
ἔσπερινοῦ, ὅτε καὶ ὁ θυρωρὸς εὐρίσκειτο μετὰ τῶν
λοιπῶν μοναχῶν εἰς τὸν ναόν, ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς
τὴν γυναῖκα καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν αὐλήν. Οἱ μονα-
χοὶ ἔμειναν ἐκθαμβοὶ, ὅτε αὕτη διηγῆθη τὸ συμβάν,
καὶ ἐπέτρεψαν νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστη-
ρίων. Τότε αὕτη ἐθεραπεύθη σωματικῶς τε ψυχικῶς
ἀπὸ τινων κακοδοξιῶν. Ἄλλ' εἰς τὸν Ἀθῶνα ἡ «Ἀντι-
φωνήτρια» συγκατάβασις δὲν κάμνει· μάλιστα εἰς τὴν
τῶν Ἰβήρων μονὴν ἡ Παναγία πολλάκις τοποθετηθεῖσα
εἰς τὸν καθολικὸν ναὸν τὸ πρῶτ' εὐρίσκειτο ἐπὶ τῆς ἔξω
θύρας τῆς μονῆς. Οἱ πατέρες δὲν ἐγνώριζον τί συμβαί-
νει καὶ τότε ἤκουσαν φωνὴν λέγουσαν «*ἐγὼ ἦλθον νὰ
σᾶς φυλάξω καὶ οὐχὶ νὰ μὲ φυλάξητε*» διὸ ἔκτισαν τὸν
ναὸν ἐπὶ τῆς θύρας, ὅπου ἐτοποθέτησαν τὴν «Πορ-
ταίτισσαν». Αὕτη ἠμπόδισε αὐτοκράτειραν τολμήσασαν
ἐν Βατοπεδίῳ νὰ παραβιάσῃ τὸ ἄσυλον. Τὸ αὐτὸ ἀ-
ναφέρεται καὶ διὰ τὴν σουλτάναν Μάρω, ἥτις μετὰ
τιμαλφῶν δώρων ἠθέλησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν τοῦ
ἁγίου Παύλου μονήν, ἀλλὰ μόνις προσχώρησεν ἀπὸ
τῆς θαλάσσης ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ ἀοράτου δυνάμεως
καὶ ἐστάθη εἰς τὸ σημερινὸν προσκυνητᾶριον. Συνε-
κινήθη ὅμως μέγας καὶ ἀφοῦ ἀφιέρωσε τὰ τίμια
δῶρα τῶν μάγων καὶ ἄλλα τιμαλφῆ παρεχώρησεν ἐπει-
τα τὸ καλύτερον μέρος τῆς χερσονήσου τῆς Παλλή-
νης, ὅπερ μέχρι νῦν ὀνομάζεται Καλαμαρία.

16. *Καθολικότης τοῦ κοινοβιακοῦ τυπικοῦ τοῦ ἁγίου
Ἀθανασίου.* Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπάρ-
χουσιν πλήρεις κανόνες περὶ μοναχικοῦ βίου ἐν συν-
όδῳ διατυπωθέντες. Ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος πρῶ-
τῃ ἐψηφίσαστο τοὺς κανόνας Γ', Δ', Ζ', Η', ΙΣ' καὶ
ἐχαρακτήρισεν τοὺς μοναχοὺς ὡς ἀποτελοῦντας ἴδιον
σύνδεσμον διάφορον τοῦ κλήρου. (Περὶ τῶν κανόνων
τῶν τοπικῶν ἐν Γάγγρα, Ἀγκύρᾳ καὶ Λαοδικείᾳ συν-

όδων βλ. Πετρακάκου ἔ. ἀ. σ. 122 ἔ.). Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξέδωκε τὰς Νεαράς α', ε', ζ', κα', οθ', ρα', ρλγ', αἵτινες ἀπετέλεσαν ἔπειτα, ἀφοῦ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου καν. Μ'—ΜΘ', τὸν ἸΔ' τίτλον τοῦ Νομοκάνωνος. Ἄλλ' οἱ κανόνες ἦσαν γενικώτατοι καὶ μᾶλλον ἐκανόνιζον τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σχέσεις καὶ τὰς δημοσιονομικὰς συνελείας τῆς μοναχικῆς κοινότητος. Ὡς ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ τῶν μονῶν ἐχρησίμευον οἱ κανόνες τοῦ μεγάλου Βασιλείου οἱ τε κατ' ἐπιτομὴν καὶ κατὰ πλάτος καὶ τὰ Ἀσκητικά. Ἄλλ' εἴθισται ἕκαστος ἰδρυτῆς νὰ συντάσῃ καὶ ἰδίους διὰ τὴν μονὴν κανόνας. Τοιοῦτους ἔχομεν τῶν ἁγίου Ἀντωνίου, Ἀθανασίου, Ἡσαίου, τῶν Μακαρίων, Σεραπίωνος, Παφνουτίου, Ὁρσισίου, Βιργιλίου δικάνου καὶ Παχωμίου. Τοῦτο διακηρύττει καὶ ὁ Σινδύτης:

«Πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις κεκορηκυῖων ἠνωθεν παραδόσεων, καὶ ἄλλων ἄλλαις διοικουμένων τε καὶ ἰδρυομένων πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυπώσασιν» (Migne 99, 1704). Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν Ἀθῶν, ἀλλὰ πρὸς περιφρούρησιν αὐτῶν προβλέπει τὸ Β' τυπικόν (σ. 158): «ἵνα συντηρῶνται καὶ ἀμετακίνητοι τῶν μεθισταμένων αἱ διατάξεις καὶ κατὰ τὴν περίληψιν τῶν ὑπ' ἐκείνων γενομένων διαθηκῶν πάντα γίνεσθαι καὶ διεργεῖσθαι». Καὶ ὁποῖα μὲν καὶ τίνας ἦσαν αἱ διατάξεις τῶν ἄλλων δὲν γνωρίζομεν· διότι πάντες ἀπεδέξαντο ὁμοθυμαδὸν τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἔθεντο αὐτὸ εἰς ἐφαρμογὴν εἰς τὰς τοῦ Ἀθῶν μονὰς. Τὰ δὲ σπουδαιότερα περὶ μοναχῶν ἄρθρα τῶν πρώτων τοῦ Ὁρους τυπικῶν εἶναι πιστῆ ἀντιγραφή ἐξ ἐκείνου, εἰς ἧ καὶ παραπέμπουσιν ἐν ποισιν. Οὕτως ὁ ὁσιος ἐγένετο ὁ διδάσκαλος ἐν Ἀθῶνι τῆς κατὰ Θεὸν τελειοτέρας ζωῆς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοβίου καὶ οικιστῆς τοῦ Ὁρους· διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐπληθύνθησαν τὰ μοναστήρια καὶ ἐγένοντο πολυάνθρωπα· παρουσίασε δὲ τοιαύτην ἀκμὴν ἐν ταῦθα ὁ μοναχικὸς οὗτος βίος, ὥστε ὁ Ἀθῶς ἐγένετο ἐπώνυμος τῆς αγιότητος. Δικαίως ἐν πνεύματι προφητικῶ Παῦλος ὁ Ἐρησοποταμνὸς εἶπε περὶ τοῦ Ἀθανασίου, ὅτι κατὰ πρώτων ἀντίκρουσεν αὐτόν, «μέγαν αὐτὸν ἔσεσθαι καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὄρους καὶ πολιτῆν ὑπ' ἐαντὸν ποιούμενον ἅπαντας τῷ πάντας ἐκ πρώτης αὐτῷ ἠτηθῆναι καὶ ὑποκλιθῆναι τεκμαίρομενον τοῦτο» (Ποιμολόβσκη 22,3 καὶ Petit 28). Γενικῶς τὸ κοινοβιακὸν τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἐν τῷ Ἀθῶνι, καὶ οὐ μόνον τὰ τυπικὰ ἔχουσιν ὡς βᾶσιν αὐτὸ ἐν τοῖς καθέκαστα,

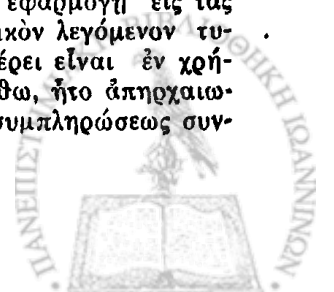

Ἱερὰ Μονὴ Σταυρονικήτα.

ἀλλὰ καὶ αἱ μοναὶ ταχέως συνεμορφώθησαν πρὸς αὐτό. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐπιθυμῶν νὰ ἀνορθώσῃ τὸν βίον τῶν μοναχῶν θεσπίζει «κατὰ τὴν ἱεράν ὑποτύπωσιν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου» (Meyer 206). Ὁ πατριάρχης εἶτα Ἱερεμίας «ἀποκατέστησε καὶ τὸ θειότατον μοναστήριον τῆς ἱερῆς λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶν κοινόβιον καθαρὸν... ὡς κατ' ἀρχὰς ὁ ἱερός αὐτῆς κτίτωρ ὠρίσατο» (215), τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε καὶ εἰς τὸ Βατοπέδιον μετὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου, ὅστις ἐφήρμοσεν αὐτὸ καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λειμῶνος ἐν Λέσβῳ. Ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Α' συστήσας εἰς κοινόβιον τὴν τοῦ Σταυρονικήτα ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ἀντιγράφει τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (παρὰ Συμν. σ. 126—32). Μάλιστα ἐν κώδικι 279 τῆς μονῆς Διονυσίου πρὸς εὐχερεστέραν χρῆσιν ἐυσυστηματοποιήθη ἡ ὕλη καὶ διηρέθη κατὰ κεφάλαια· π. γ. «περὶ τοῦ πῶς αἰετὶ διάγειν ἡμᾶς — περὶ τοῦ μὴ δειδύζειν τοὺς ξενοκῶντας — περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι πλείω ἡσυχαστήρια — περὶ προβάτων καὶ αἰγῶν κ.τ.τ.». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἔξω μονὰς κατὰ κανόνα ἐλαμβάνετο τὸ ἀγιορειτικόν

τυπικόν, ὅπως ἐκλήθη ἔπειτα τὸ Ἀθανασιανόν. Νεῖλος ὁ Δαμιλᾶς ἐν τῷ τυπικῷ τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς τῆς Μαχαιριωτίσσης ἀντιγράφει αὐτὸ σχεδὸν κατὰ λέξιν (Act. Patr. V, σ. 428) «Ἐτερον δὲ κελλίον κτισθῆναι ἀπὸ τοῦ νῦν ἔγγιστα τῆς μονῆς πάρεξ τοῦ δηλωθέντος ἀπειρομαί παντελῶς· οἱ δὲ γε ἡσυχάζειν προαιρούμενοι τῇ εἰδήσει τοῦ προεστῶτος οἰκοδομήσουσι κέλλας ἐν ἡσυχαστοτέροις τόποις ἔχοντες τοῦτον τὸν κανόνα, μετὰ πολλῆς δηλονοῦ δοκιμῆς κατὰ Κυριακὴν ὄψε λαμβανέτωσαν τὸν ἐπισκοπιμὸν τῶν πέντε δηλονοῦ ἡμερῶν ἄρτους καὶ ὀπώρας ἢ ὄσπρια βραχένητα ἐν ὕδατι καὶ πλοκὴν εἰς ἀκηδίας ἀντίκτιον, καὶ τῷ σαββάτῳ τὴν κέλλαν καταλιμπάνοντες εἰς τὴν μονὴν εἰσείτωσαν καὶ τὰ παρατιθέντα ἐσθιέτωσαν μετὰ τῆς ἀδελφότητος... οὗτος γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀληθοῦς ἡσυχαστοῦ, καθὼς ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν παρελάβομεν». Ἄλλ' ὁ Ἀθανάσιος πρὸς τῷ τυπικῷ τῷ κοινοβιατικῷ ἐξέπλησεν καὶ τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ὅπερ εὐρίσκεται εἰσέτι ἀνέκδοτον, τὸ δὲ παρὰ Meyer δημοσιευθὲν (σ. 130—40) εἶναι ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὑπάρχοντος ἐν ἐφαρμογῇ εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀθῶν. Τὸ ἱεροσολυμιτικὸν λεγόμενον τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάβα, ὅπερ ἐν μέρει εἶναι ἐν χρῆσει καὶ νῦν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀθῶν, ἦτο ἀπρηχαιωμένον πλέον καὶ εἶχεν ἀνάγκην συμπληρώσεως συν-

ταυτικόν, ὅπως ἐκλήθη ἔπειτα τὸ Ἀθανασιανόν. Νεῖλος ὁ Δαμιλᾶς ἐν τῷ τυπικῷ τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς τῆς Μαχαιριωτίσσης ἀντιγράφει αὐτὸ σχεδὸν κατὰ λέξιν (Act. Patr. V, σ. 428) «Ἐτερον δὲ κελλίον κτισθῆναι ἀπὸ τοῦ νῦν ἔγγιστα τῆς μονῆς πάρεξ τοῦ δηλωθέντος ἀπειρομαί παντελῶς· οἱ δὲ γε ἡσυχάζειν προαιρούμενοι τῇ εἰδήσει τοῦ προεστῶτος οἰκοδομήσουσι κέλλας ἐν ἡσυχαστοτέροις τόποις ἔχοντες τοῦτον τὸν κανόνα, μετὰ πολλῆς δηλονοῦ δοκιμῆς κατὰ Κυριακὴν ὄψε λαμβανέτωσαν τὸν ἐπισκοπιμὸν τῶν πέντε δηλονοῦ ἡμερῶν ἄρτους καὶ ὀπώρας ἢ ὄσπρια βραχένητα ἐν ὕδατι καὶ πλοκὴν εἰς ἀκηδίας ἀντίκτιον, καὶ τῷ σαββάτῳ τὴν κέλλαν καταλιμπάνοντες εἰς τὴν μονὴν εἰσείτωσαν καὶ τὰ παρατιθέντα ἐσθιέτωσαν μετὰ τῆς ἀδελφότητος... οὗτος γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀληθοῦς ἡσυχαστοῦ, καθὼς ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν παρελάβομεν». Ἄλλ' ὁ Ἀθανάσιος πρὸς τῷ τυπικῷ τῷ κοινοβιατικῷ ἐξέπλησεν καὶ τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ὅπερ εὐρίσκεται εἰσέτι ἀνέκδοτον, τὸ δὲ παρὰ Meyer δημοσιευθὲν (σ. 130—40) εἶναι ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὑπάρχοντος ἐν ἐφαρμογῇ εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀθῶν. Τὸ ἱεροσολυμιτικὸν λεγόμενον τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάβα, ὅπερ ἐν μέρει εἶναι ἐν χρῆσει καὶ νῦν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀθῶν, ἦτο ἀπρηχαιωμένον πλέον καὶ εἶχεν ἀνάγκην συμπληρώσεως συν-

φδά μάλιστα τῇ νέα τάξει τῶν πραγμάτων. Κανόνες πολυάριθμοι, ὕμνοι διάφοροι καὶ τροπάρια παντοειδή, ὡς καὶ ἡ αὔξησις τοῦ εορτολογίου διὰ τῶν νεοφανῶν ἁγίων ἀπῆλθον νέαν τοῦ τυπικοῦ ἐκδοσιν· οὐδεὶς δ' ἦτο καταλληλότερος τοῦ Λαυριώτου οἴου. Καὶ εὗρεν ἀληθῶς ἐνταῦθα τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμπληρωσῆ καὶ ἀναδείξῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὰς ἐν τῷ ναῷ νυχθημέρους συνάξεις, ἐνθα τὸ σῶμα ἡρεμοῖ παρακολουθοῦν τὴν τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ θεῖον ἔξαρσιν καὶ ἀναγεννᾶται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πνευματικῆς ταύτης τροφῆς. Ὅποια λοιπὸν ἐμπειρία καὶ προσοχὴ ἀπῆρτετο!

17. *Τὰ παρὰ τῶν μοναχῶν ἀναγινωσκόμενα ἱερὰ βιβλία.* Αἱ θεμελιώδεις τοῦ κοινοβίου ἀρχαὶ εἶναι πάντως αὐταὶ αἱ τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ἧτοι ὑπακοή, παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη, αἵτινες ἀκριβῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου προβάλλονται ὡς τὸ ἀνέφικτον τῆς τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου ὕψος. Ὁ μέγας Βασίλειος ὠνόμασε τὸν μοναχικὸν βίον φιλοσοφίαν καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, ὡς καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης κ. ἄ., ἡ δὲ λ. φιλοσοφεῖν ἐν τῷ βυζαντικῷ λεξικῷ σημαίνει μονάζειν. Ὡς τοιοῦτος λοιπὸν δεῖται διηγεοῦς ἀσκήσεως ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία, ἀλλὰ καὶ προπονήσεως καὶ καταρτισμοῦ διὰ τῆς μελέτης τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν Πατερικῶν, ὡς ὀνομάζεται ἐν Ἄθῳ ἡ ἀσκητικὴ φιλολογία καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων. Ἡ ἁγία Γραφή ἀποτελεῖ τὸ κύριον τοῦ μοναχοῦ ἀνάγνωσμα. Καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς μοναῖς ἀναγινώσκονται δύο ἀπόστολοι καὶ δύο εὐαγγέλια, τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας ἢ τῆς Παναγίας (ἢ καὶ τὰ τρία), πλὴν δὲ τούτων ἔχομεν καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ ἐωθινὸν κατὰ Κυριακὴν καὶ τὸ τοῦ ὁρθρου τὰς ἄλλας ἡμέρας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν ἀναγινώσκειται ὀλόκληρον τὸ Τετραεὐαγγέλιον ἐν συνεχείᾳ, τὰ ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πολλαπλασιάζονται, ὁ δὲ Δαβὶδ δις τῆς ἑβδομάδος ἀναγινώσκειται ὀλόκληρος. Μόνον ἡ Ἀποκάλυψις δὲν ἀκούεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καίτοι κατ' οἶκον τοσοῦτον οἱ μοναχοὶ ἐνδιατρίβουσιν εἰς αὐτήν, ὡς καὶ εἰς πάντα τὰ χρησιμολογικά, ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον γνωρίζουσιν αὐτὴν ἐκ στήθους, εἰς δὲ τοὺς νόρθηκας τῶν ναῶν εἶναι ἐξωγραφημένη ὀλόκληρος. Ἀλλὰ κατ' οἶκον καὶ τὴν ἁγίαν Γραφήν ἀναγινώσκουσιν. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου αἱ συνήθεις ἀναγνώσεις εἶναι πολλαί, ὅπως καὶ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ σχεδὸν ἐξαντλοῦνται οἱ βίοι τῶν ἁγίων, τὰ Κυριακοδόξια, οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν Πατερικῶν. (Ἡ Ὑποτύπωσις γράφει περὶ τῆς ἐν τῇ τραπέζῃ ἀναγνώσεως: «γίνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις, τοῦ ἐκκλησιαάρχου δῆλον οὐ χωρίζοντος τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ τῶν μὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συμπραζομένων ἀναγνωσθῆναι, μηδὲν καταλειφθῆναι προσέχοντος» Meyer 136). Ταῦτα κυρίως εἶναι ἡ Κλίμαξ τοῦ Ἰωάννου, Ἐφραίμ ὁ Σύρος καὶ τὸ Λαυσαϊκόν, ἧτοι ἱστορία τῶν μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ δὴ αἱ Κατηγήσεις τοῦ Στουδίτου καὶ τὰ ἀσκητικά τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν προπαιδείαν τοῦ μοναχοῦ. Τὴν δευτέραν τάξιν τῆς κατ' ἰδίαν ἀναγνώσεως ἀποτελοῦσι τὸ Γεροντικόν, ὁ Παράδεισος τῶν πατέρων (ἐξ ὧν προῆλθεν ἔπειτα ἡ Συναγωγὴ Παύλου τοῦ Εὐ-

εργετηνοῦ ἢ ὁ Εὐεργετηνός), ἡ Φιλοκαλία, Συμεῶν ὁ νέος θεολόγος, ἡ Κατάνυξις Συμεῶν τοῦ μεταφράστου, τὰ Κεφάλαια τοῦ ἁγίου Μαξίμου, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ ἄββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, ὁ ἄββᾶς Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ Δωρόθεος καὶ ὁ Ἡσαΐας, Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, τὸ παλαιὸν Λειμωνάριον, ἡ Φιλόθεος ἱστορία τοῦ Θεοδωρήτου, ἡ Ἐκδοσις ὁρθοδόξου πίστεως τοῦ Ι. Δαμασκηνοῦ καὶ ἔπειτα οἱ μεγάλοι πατέρες καὶ δὴ ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος. Νεώτερα ἁγιορειτικά: Ἀμαρτωλῶν σωτηρία τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου, Θύρα μετανοίας τοῦ Δαμασκηνοῦ πρόφην Θεσσαλονίκης, Θεσαυρὸς Δαμασκηνοῦ Στουδίτου καὶ τοῦ Νικοδήμου ὁ Ἄσρατος πόλεμος καὶ τὰ Πνευματικά γυμνάσματα.

18. *Αἱ ἡμερονοκτικοὶ προσευχαὶ καὶ αἱ κατ' ἰδίαν. Τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ.* Ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας. Τὸ σπουδαιότερον ὄπλον τοῦ μοναχοῦ κατὰ τοῦ πειράζοντος αὐτὸν δαίμονος εἶναι ἡ προσευχή. Πρὸς τοῦτο ἐπενόησεν ἰδίαν συντομωτάτην εὐχὴν, τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν», ὅπερ ἐπαναλαμβάνει ἀκαταπαύστως ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. Τὰ τῆς νυχθημέρου ἀκολουθίας ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ἐντυπον τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάβα, κατὰ τὸ ὅποιον εἶναι συντεταγμένον τὸ τυπικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας καὶ πάντα τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ταῦτα διασώζουσιν ἐτι τὴν μοναστηριακὴν σφραγίδα. Πᾶσαι αἱ διατάξεις τῶν τυπικῶν τούτων διατηροῦνται μέχρι σήμερον ἐν Ἄθῳ καὶ δὴ ἐν Λαύρα, ἧτις ἔχει καὶ τὴν πλεόν ἐκτεταμένην ἀκολουθίαν· π.χ. ἐνῶ εἰς τὰς πλείστας τῶν λοιπῶν μονῶν οἱ κανόνες δὲν ψάλλονται, πλὴν τῆς α', γ' καὶ θ' φῶδης, ἐν Λαύρᾳ οὐ μόνον ψάλλονται καὶ αἱ 9 φῶδαι μετὰ τῶν καθισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπαναλαμβάνονται τὰ τροπάρια, ὥστε ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τοὺς 14 στίχους ἐκάστης φῶδης. Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τὰς παννυχίδας, αἵτινες παλαιότερον ἦσαν περὶ τὰς 50 τὸ ἔτος, νῦν δὲ περιορίσθησαν εἰς τὰς ἡμισείας, κατὰ τὰς μεγάλας εορτάς. Εἰς τὰ Μεσῶρια δὲν συχνάζουσι ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς οἱ ἀδελφοί, ἀλλ' οἱ διακονηταὶ σχεδὸν μόνοι, ὅπως καὶ εἰς τὸ Θεοτοκάριον. Οἱ μοναχοὶ ἀναλόγως τοῦ σχήματος ὑποχρεοῦνται καὶ εἰς τὸν λεγόμενον «κανόνα» ἢ εἰς μετανοίας μικράς τε καὶ μεγάλας, αἵτινες γίνονται μίαν ὥραν πρὶν ἢ σημᾶν ὁ κώδων τῆς μεσονυκτίου ἀκολουθίας· καὶ ὁ μὲν μεγαλόσχημος ποιεῖ μετανοίας μεγάλας, ἧτοι στρωτάς, τύπτων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ δαπέδου 300 καὶ 12 κομβοσχοίνια, ὅπως λέγονται αἱ μικραὶ μετάνοιαι, αἵτινες εἶναι σταυροὶ μετ' ὑποκλίσεως ἀριθμούμεναι εἰς τοὺς 100 κόμβους τοῦ κομβοσχοίνιου. Εἰς πάσας ταύτας τὰς μετανοίας ἐπαναλαμβάνει ὁ μοναχὸς τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ κτλ. Ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη προσευχὴ γινομένη ἐντὸς τῆς σκοτεινῆς κέλλης θεωρεῖται ἡ σπουδαιότερα καὶ πλεόν κατανυκτικὴ, πολλάκις δὲ κατ' αὐτὴν ὁ εὐλαβῆς μοναχὸς περιέρχεται εἰς ἔκστασιν καὶ θείας ἐνοράσεις· διὸ ἀπαρεγκλίτως καὶ μετὰ φανατισμοῦ ἐκτελεῖ αὐτήν· ὁ δὲ μικρόσχημος ἢ σταυροφόρος τελεῖ μόνον τὰς μεγάλας μετανοίας ἡλαττωμένας εἰς 100. Ἄλλ' οἱ ἀγωνιζόμενοι μοναχοὶ ἀναβιβάζουσι καὶ εἰς 1000 τὰς καθ' ἐκάστην μετανοίας.

Τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν ἀπ' ἀρχῆς ἦτο ἐν, τὸ τοῦ

μεγαλοσχήμου, ὡς παρουσιάσθη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον (Δοσ. Δωδεκάβ. 1183), τὸ δ' ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς ἐπικρατοῦν τοῦ σταυροφόρου εἶναι μεταγενέστερον· διὸ καὶ ὁ Στουδίτης ἀπαγορεύει τοῦτο: «οὐ δοίης, ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα· Ἐν γὰρ τὸ σχῆμα, ὡσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐχρήσαντο» (Migne 99, 941)· λέγει δέ: «τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα παρθενίας ἐστὶν ἐπάγγελμα καὶ μυστήριόν ἐστι μοναχικῆς τελειώσεως κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θείου καὶ πανσόφου Διονυσίου» (αὐτ. 1524)· διὸ «καὶ τὸ ἀποσηματίζει» μοναχὸν ἴσον τῷ ἀποβαπτίζεῖν ἐστί». Ἐν τούτοις καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἀποβολὴ τοῦ σχήματος ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ ἐκδιώξις τοῦ μοναχοῦ ὡς λαϊκοῦ ἐκ τῆς μονῆς: «ὄλωσ τολμᾶται τοῦτο γίνεσθαι.

φρικτὸν ἐστὶ καὶ ἀκουόμενον» (αὐτ. 1521). Ὁ Στουδίτης καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος διακηρύττουσιν ὅτι πρέπει νὰ ἀποβάλλωμεν τὸν ἀδιόρθωτον μοναχὸν καὶ νὰ ἐκκόπτωμεν τῆς ἀδελφότητος ὡς σεσηπὸς μέλος, «ἵνα μὴ τῇ συνεχείᾳ τὸ ὑγιὲς βλάπτοιτο», ἀλλὰ δὲν λέγουσι ποῦ νὰ στείλωμεν αὐτὸν ὡς μοναχὸν διὰ νὰ μὴ βλάπη· εἰς ἄλλην μονήν; καὶ ποῖος

δέχεται τὸν τοιοῦτον; νὰ περιφέρηται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ νὰ ὀργιάζη μετὰ τοῦ ἱεροῦ σχήματος; χειρότερον. Διὰ τοῦτο πολὺ διασκευασμένη ἡ Ἱερά Κοινότης τῷ 1926 ἀπεσχμάτισε δύο τοιοῦτους ἀδιορθώτους μοναχοὺς. Εἰς τὸν κανόνα τῶν μικροσχήμων ὑποβάλλεται καὶ ὁ δόκιμος, ὅπως καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας ὑποχρεώσεις. Κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας ὀρίζεται εἰς ἓν ἔτος, ὅπερ ἀπεδέξατο καὶ ἡ σύναξις τοῦ Ὄρους ἐν τῷ Α' τυπικῷ· εἶτα ἀνεβίβασθη εἰς 2—3 ἔτη, σήμερον δὲ καὶ εἰς 6 μῆνας κείρουσι πολλοί, ἀλλὰ γενικῶς ἰσχύει ἡ διετία. Τοιαῦται ἐν συνόψει εἶναι αἱ διατάξεις τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος τοῦ Ἀθανασίου, αἵτινες ἀληθῶς ἐγκαινιάζουσιν τὴν ἀναβίωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν ἀρχαίους εὐκλεεῖς χρόνους. Ταῦτας οὐ μόνον πᾶσαι αἱ μοαὶ τοῦ Ὄρους ἀμέσως ἀπεδέξαντο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἔξω ταχέως διεδόθησαν. Ἐν πρώτοις πᾶσαι αἱ ὑπὸ Ἀγιορειτῶν ἰδρυόμεναι μοναὶ εἶχον τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν ταῖς μοναῖς πολυάριθμα ἀντίγραφα τοῦ τυπικοῦ καὶ τῆς Διαθήκης τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ὁ Δημητριέβσκησ ὑποστηρίζει (Τυπικὰ σ. 381-2), ὅτι ἐν Πάτμῳ τῷ 1488 ἀντικατεστάθη τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάβα διὰ τοῦ ἀγιορειτικοῦ (καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ τὰ μουσικὰ ἐντεύθεν ἐλάμβανον οἱ Πάτμιοι· Πατμ. Βι-

βλιοθ. σ. 217). Ἐν Κύπρῳ ὁ ἅγιος Νεόφυτος τῆς Ἐγκλειστρας διατάσσει: «ὄνον θηλῶσαν ἢ ἡμίονον οὐ προσήκει πρὸς ὑπηρεσίαν ἔχειν τὸ... σεμνεῖον· ἐπίμωμον γὰρ καὶ ἄσεμον τὸ πρῶγμα καὶ ἀπρεπὲς καὶ πρὸς τὰς μεθοδίας τοῦ διαβόλου ἐπίκουρον...» (Χατζηιωάννου σ. 102). Ἀλλὰ καὶ ἐν Ρωσίᾳ ἔτι μετεφυτεύθη τὸ ἀγιορειτικὸν κοινόβιον διὰ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς περιφήμου μονῆς τοῦ Σπηλαίου (Κῶδ. ἁγ. Παντελ. 281, σελ. 37, Ἱστορ. τῆς Ρωσ. Ἐκκλησίας Βαλλιάνου σ. 21—3, 64).

19. Ἡ πρὸς τὸν Ἄθω εὐλάβεια τῶν αὐτοκρατόρων. Αἱ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν διαρπαγαὶ καὶ καταστροφαι. Ἡ νέα κατάστασις. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγιότης τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους οὐ μόνον τὴν συρροὴν τοῦ κόσμου προεκάλει, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν

αὐτοκρατόρων, ἐκδηλουμένην εἰς τὰς γενναιοδωρίας αὐτῶν πρὸς ἀνεγερσιν μεγαλοπρεπεστάτων μονῶν καὶ τὴν προίκησιν διὰ πολλῶν καὶ τιμαλφῶν ἀφιερωμάτων καὶ πλουσιωτάτων μετοχιῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ μέγα αὐτῶν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ εὐνοία ὅπως συμπληρωσῶσι τὸν καταστατικὸν τοῦ ἁγίου Ὄρους χάρτην καὶ ἐξασφαλίσωσι τοῖς μοναχοῖς δαφιλῆ

Ἱερά Μονὴ Ξενοφώντος.

προνόμια αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Εἰς τῶν τὰ μάλιστα φιλοτιμηθέντων εἰς τοῦτο, Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, γράφει: «Πατέρες ἅγιοι, οἱ τὸ σεβάσιμον καὶ ἄγιον Ὄρος κατοικοῦντες, οἴδατε δι καθάπερ ἡ Κωνσταντινούπολις βασίλισσα τῶν πόλεων καὶ ἐπάνω πάντων ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ βασιλικώτατον καὶ θεῖον Ὄρος εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης ὄρη ὑπάρχει, καὶ τὸ ἡμέτερον φῶς καὶ τὸ ἄλας κατὰ τὴν γραφὴν ἡμεῖς ἐστέ. καὶ οὕτως ἔχομεν καὶ οὕτω πιστεύομεν. καὶ οὐ μόνον ἡ βασιλεία τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὰ ἔθνη τὰ γύρωθεν ἡμῶν κατοικοῦντα σὺν ἡμῖν καὶ αὐτὰ ἐπισεμνύονται διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ὑμῶν πολιτείαν» (Meyer 185). Ὁ Πρῶτος τοῦ ἁγίου Ὄρους ἐθεωρεῖτο ἡ ἀνωτάτη κορυφή τῆς ἀγιότητος. Ἡ δόξα αὐτοῦ ἐκίνησε καὶ τὸν γλαφυρὸν κάλαμον τοῦ Μαν. Φιλῆ, συνθέσαντος περὶ τοὺς 100 στίχους (μὴ περιλαμβανομένους ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Müller): 1) «Ἐ Πρῶτῳ τοῦ ἁγίου Ὄρους χάριν ἱπποῦ ἀγοράς». 2) «Εἰς τὸν πύργον, δν ἐδείματο τῇ Θεομητορῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου Νείλου μοναχὸς ὁ Νοταράς». 3) Εἰς τὸν αὐτόν: «Ἐξ οὐρανοῦ τὸν πύργον ἢ γῆ λαμβάνει» (Ἐκκλ. Ἀλήθ. Γ' σ. 657). Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εὐρίσκομεν διασήμους μαθητὰς αὐτοῦ τὸν ἔπειτα πατριάρχη Νικόλαον τὸν Χρυσοβέργην, Ἀνδρέαν τὸν Χρυσοπολίτην «τὸν σοφώτα-

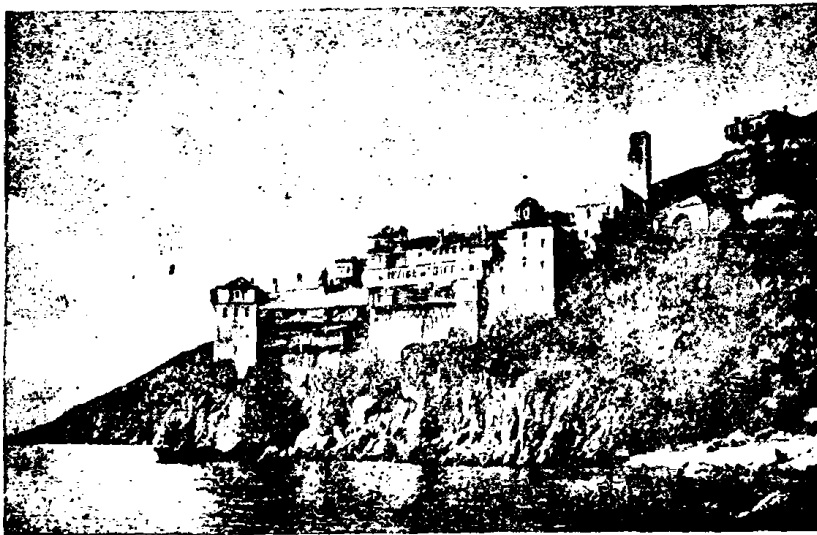
τον», Ἰωάννην καλλιγράφον «τὸν λογιώτατον», τοὺς βασιλικούς συμβούλους Ἰωάννην καὶ Εὐθύμιον τοὺς Ἰβήρας (οὓς διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Γεώργιος ὁ Τορνίκιος), Εὐθύμιον τὸν Δοχειαρίτην καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Νεόφυτον τὸν πατρίκιον, πάντας συγχρόνους, τὸ πλείστον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καταγομένους, ὧν πάντων προεἶχει ἡ μορφή τοῦ «ὑπάτου τῶν φιλοσόφων» Παύλου τοῦ Ξηροποταμνοῦ. Μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν κόσμον ὁ ὑπὸ τῶν Ἀγιορειτῶν προσηλυτισμὸς τοῦ βασιλόπαιδος τῶν Σέρβων Σάβα, ὅστις ἰδρύσας τὴν μονὴν τοῦ Χελανδαρίου προσεἴλκυσε καὶ τὸν βασιλέα Στέφανον Α΄ Νεεμίαν, γράψας «περὶ ματαιότητος κόσμου καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς τῶν ἁγίων μακαριότητος», καὶ ἀπέκειρεν αὐτὸν μετονομάσας Συμεῶν. Εἶτα γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σερβίας ἠνοίξε τὴν πρὸς τὸν Ἄθωνα ὁδὸν εἰς τοὺς Σλάβους. Πρὸ αὐτοῦ ὅμως εἶχον ἐπιφοιτήσει καὶ οἱ Ρῶσοι ἀπὸ Ἀντωνίου τοῦ Πετζέρσκη καὶ οἱ Βούλγαροι, ὥστε ἀρχομένου τοῦ 13 αἰῶνος ὁ Ἄθως ἦτο πανορθόδοξος ἐστία τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τιμαλφῆς κέντρον εὐλαβείας.

Ἐπὶ Λατινοκρατίας ὁ Ἄθως ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Φράγκων, τῶν κατακτητῶν τῆς Θεσσαλονίκης· ἐλήστευσαν πᾶν ὃ τι πολύτιμον καὶ ἐξώντωσαν πολλοὺς μοναχοὺς. Τῷ 1259 κατέστρεψαν τελείως τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων καὶ κατέσφαξαν τοὺς ἀπομειναντας πατέρας. Οἱ Ἄγιορειται τότε ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰννοκεντίου Γ΄ πάπα τῆς Ρώμης. Οὗτος ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἐπιζητουμένης ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εὐκαιρίας ἀνέλαβε λίαν προθύμως τὴν υπεράσπισιν τοῦ Ὄρους στιγματίσας τὴν διαγωγὴν τῶν ἐπιδρομέων Φράγκων. Ἀπέστειλε δὲ καὶ ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἄγιορειτας (Sancti Athanasii caeterisque abbatibus et monachis montis sancti), δι' ἧς ἐξυμνεῖ τὴν ἀγιότητα αὐτῶν καὶ χαρακτηρίζει διὰ σημαντικῶν φράσεων τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἁγίου Ὄρους δι' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον (Migne P.L. 168, 956—7). Ἡ ἀνάρρησις τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου ἐν Κωνσταντινουπόλει (1206—16) ἀπήλλαξε τῶν δεινῶν τοὺς μοναχοὺς (ἐν τῇ Λαύρᾳ ἐσώζετο πρὸ 50 ἐτῶν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ὡς εὐεργέτου). Ἄλλ' ἡ πίστις καὶ αὐταπάρησις τῶν Ἄγιορειτῶν ἐδοκιμάσθη κατὰ τὴν λεγομένην ἐπιδρομὴν τοῦ λατινόφρονος Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Τότε ἀντεστάθησαν γενναϊότατα καὶ προετίμησαν ὄντως νὰ θυσιασθῶσιν ἢ νὰ προδώσωσι τὴν ὀρθόδοξίαν: «ὅσα ἐπαθον οἱ πάλαι ἅγιοι ἐπὶ Νέκρωνος, Δελίου, Διοκλητιανοῦ... καὶ ὅσους πονηροὺς θανάτους ἐποίησαν οἱ λατινόφρονες τοῖς εἰς τὸ Ὄρος τοῦ Ἄθωνος πατράσι, λέγει ὁ Παχυμέρης, οὐδεὶς εἰδωλόλατρός διώκτης ταῦτα ἐποίησεν». Τὰ αὐτὰ περιποῦ ὑπέστησαν καὶ ἐπὶ τῶν αἰμοβόρων Καταλανῶν, οὓς περιγράφει ὁ πατριάρχης Φιλόθεος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 13 αἰῶνος ἤρξαντο καὶ αἱ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαί, οἵτινες συνεπλήρωσαν τὰς καταστροφάς: «τοῦ γὰρ μουσαροῦ καὶ κακίστου γείτονος ἔθρους τοῦ Οὐγγικοῦ, Ἀχαιμενίδας αὐτοὺς φασὶ τινες, συνήθως ἐπιτιθεμένου αὐτοῖς, ἐπεὶ τοὺς ἔξω τειχῶν ἐπ' ἐρημίας ἀναχωροῦντας οὐκ ἦν ἡρεμεῖν, ἀλλ' οἱ μὲν εἰσω τῶν ἐν τῷ ὄρει φρουρίων ἐκείνων καὶ μὴ βουλόμενοι δῆπουθεν πρὸς ἀνάγκης εἶχον ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν, οἱ δ' εἰς ἐτέρας

πόλεις καὶ χώρας, ὅσοις ἐκείνο μὴ δάδιον ἦν» (Κάλιστος ἐν βίῳ Ἀθανασίου πατριάρχου ὑπὸ Κεραμέως, Πετρούπ. 1905 σ. 77). Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ἦτο ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου. Οἱ μοναχοὶ διεσκορπίσθησαν τῆδε κάκεισε, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπέστησαν οὐσιώδη ἀλλοίωσιν ἐν τῷ ἀγίῳ Ὄρει, τὰ θησαυροφυλάκια διηπάγησαν καὶ μόλις δι' αὐτοθυσίας εὐλαβῶν τινων μοναχῶν ἐσώθησαν εἰς κορυπτας ἐλάχιστα ἐκ τῶν βυζαντινῶν κειμηλίων καὶ τῶν χειρογράφων. Ἰδίως ὑπέστησαν καίριον τραῦμα οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἡσυχασταί, ὧν τὰ μονύδρια καὶ τὰ κελλῖα ἐγένοντο ἀληθῶς λεία τῶν ἐπιδρομέων. Ταῦτα οἱ δυστυχεῖς ἐγκατέλειπον ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατέφευγον εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὰ ἀπρόσιτα μέρη ἢ εἰς τὰς μεγάλας μονάς, αἵτινες ἔχουσαι γύρωθεν τείχη ὑψηλά καὶ πύργους ὄχυρους καὶ εἰσόδους ἀπαραβίαστους ἠδυνήθησαν διὰ τῆς γενναϊότητος καὶ μεγαλοψυχίας τῶν μοναχῶν νὰ διασωθῶσιν. Θεόδουλος ὁ μάγιστρος γράψας τὴν Ἱερεμιάδα τῆς ὑπὸ τῶν Καταλανῶν προξενηθείσης καταστροφῆς ἐπιφέρει: «εἰς οὐρανὸν αἶρε τὸ πένθος καὶ τοὺς τε ἰδόντας τοὺς τε ἀκηκοῦστας ἰού! ἰού! βοᾶν ἀναγκάζει μεμνημένους τῶν τὰ θεία φιλοσοφούντων ἱερὰς συναυλίας καὶ φρονιστήρια καὶ σηκοὺς καὶ νεῶς καὶ καλύβας καὶ σωτηρίους διαίτας χαρίτων ἐμπλεως, ἃ καθ' ὑπερβολὴν πρόσθεν ἀνθρώπων νῦν ἀθρόον ἀπέσβη καθάπερ ῥέυσαντα τῶν ἐνοικούντων δίκην ἱερῶν ἀπανθρώπως ἀνηρημένων... ἀνθρώπων ἐν γῇ μὲν ὄντων ἐν οὐρανοῖς δὲ τὸ πολίτευμα κεκτημένων...» (Boissonade Anecd. gr. II, σ. 223—5). Τότε ἠρημώθη τελείως ὑπὸ τῶν Καταλανῶν καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ξενοφώντος. Σχετικὸν ἔγγραφο ἀναγράφει: «Καὶ οὐ διὰ ξηρᾶς μόνον γῆς φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς συγκαῖς ἐφόδοις τῶν ἀθέων πειρατῶν τὰ ἀνήκεστα καὶ πεπύονθαμεν καὶ ἐτι πάσχομεν, ἀλλὰ πολλῶ πλεον ἐκ θαλάττης ταῖς οἰκίας ναυοὶ τούτων περιουμένων τὰ πέρα δεινῶν ὑφιστάμεθα». Ὁ Πρῶτος μετὰ τεσσάρων συνεκδήμων καὶ τῆς συνοδείας ἐπιστρέφων διὰ θαλάσσης ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου ἠχμαλωτίσθη (Ἐπ. Βυζ. Σπουδ. σ' 269). Αἱ ἄγρια ἐπιδρομαὶ ἐπὶ 200 σχεδὸν ἔτη διαρκέσασαι ἐπήνεγκον τὸν τέλειον ἐξοικισμὸν καὶ τὴν καταστροφὴν εἰς τὰς μικρὰς μονάς καὶ τὰς κατασκηνώσεις τῶν ἡσυχαστῶν. Μετὰ τὴν τοῦ κακοῦ κατάπαυσιν τὰ ἐρημωθέντα ἐκεῖνα μονύδρια καὶ αἱ ἀοίκητοι περιφέρειαι προσηρτήθησαν εἰς τὰς μέχρι νῦν σωζόμενας μεγάλας μονάς. Τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν ἐπικυροῖ ἐπισήμως καὶ τὸ Γ' (ἢ Δ') τυπικόν, συνταχθὲν περὶ τὸ 1343 ἐπὶ Μανουὴλ Παλαιολόγου: «καὶ πρῶτον μὲν εὐρομεν ἀταξίαν καὶ ἀλληλομαχίαν, λέγουσιν οἱ συνελθόντες ἀρχιερεῖς, περὶ τῶν πρωτοκαθεδρῶν τῆς συνάξεως αὐτῶν καὶ οὕτω διετάξαμεν αὐτοὺς, ὡς εὐρομεν ἀρχαίων τύπον. πλὴν μονύδρια πολλὰ ἠρημώθησαν ἐπὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἐνεκα τούτου ἡ τάξις αὐτῶν παρήλθεν, ἕτερα δὲ ἐδομηθήσαν ὑπὸ τῶν πιστῶν». Ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται 25 μοναί, ἔλλειπει ἢ τοῦ Κουτλουμυσιίου καὶ ἀντ' αὐτῆς εἶναι ἢ τοῦ Ἀλυπίου, ἧτις ἔπειτα προσηρτήθη εἰς αὐτὴν καὶ νῦν ὑπάρχει κάτωθεν αὐτῆς ὡς κελλίον ὡς τοιαῦτα ὑπάρχουσι νῦν καὶ ἢ τοῦ Βασιλείου Ραβδόχου, ἁγίου Σάβα, Χαριτωνος, Σαραβαρίου καὶ Μα-

κοή. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν βαίνει ἐλαττούμενος, φθάσας εἰς 20 μετ' ὀλίγον.

20. Ἡ πνευματικὴ κίνησις. Αἱ ἡσυχαστικαὶ εἰσόδες καὶ ἡ ἀσκητικὴ φιλολογία. Τὸ Πατερικὸν καὶ τὰ Πάτρια τοῦ ἁγίου Ὁρους. Ἐν ταῖς περιπετειαῖς ταύταις οἱ Ἄγιοι ἀπέδειξαν τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ὑπεροχὴν γενόμενοι παράδειγμα ὑπομονῆς καὶ ἀταραξίας. Ἀνεδείχθησαν ἥρωες ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν πατρῶν σθεναρῇ ἀμύνη καὶ θυσίᾳ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν βωμῶν καὶ σηκῶν. Πρὸ τοῦ ἐκ τῶν Καταλανῶν ἐπιχρημαμένου φοβεροῦ κινδύνου ἐπεκαλέσθησαν τὴν ταχεῖαν συνδρομὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος. Οὗτος μὴ ἔχων οὔτε δι' ἑαυτὸν ἀρκούσαν δύναμιν προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐντὸς τῶν ὠχυρωμένων μονῶν καὶ νὰ ἀναθέσωσι πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν Θεοτόκον. Ἐν τῷ κατὰ τῶν Λατινοφρόνων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀωμότητος Ὁρθοδοξίας ἀγῶνι ἀνεδείχθησαν ἐπίσης ὁμολογηταὶ καὶ μαρτυρεῖς, προτιμῆσαντες νὰ θυσιασθῶσιν ἢ νὰ ἐκπέσωσι τοῦ ὀρθοῦ δόγματος. Δικαίως ἄρα ὁ κόσμος ἠύλαβετο καὶ ἐθαύμαζε τοιοῦτους μοναχοὺς. Ὁ ἅγιος Σάββας τοῦ Χελανδαρίου, ὁ βασιλό-

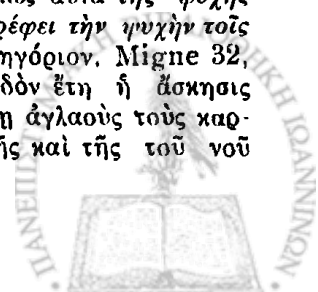
Ἱερά Μονὴ Γεηγορίου.

παῖς ἐκεῖνος, «πορευθεὶς εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, γράφει, εἶδον ἐκεῖ ἁγίους καὶ νόας σεσαρκωμένους ἐν ἀρεταῖς, εἶδον ἐπιγείους ἀγγέλους καὶ οὐρανίους ἀνθρώπους» (ἐν τῷ παρὰ Meyer Τυπικῷ σ. 184, 22). Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης ἀποφάσκειται: «...τὸν περιφανῆ τουτονί, λέγω, καὶ σεβάσιμον χῶρον, τὴν τῶν ἀρετῶν ἐστίαν, τὸ καλοῦ παντὸς ἐνδιαίτημα, τὴν τῶν ἐπουρανίων ἀντίτυπον καὶ ἀχειροποίητον σκητὴν, τὸ παντὸς ἄγους ἐλεύθερον καὶ παντὸς πάθους ἐναγοῦς ἀνώτερον, τὸ τῆς ἀγῶσῆς ἐπὶ ἄνω ὄρος» (Migne 150, 1000 A). Ἐκ τῶν συγχρόνων τοῦ Παλαμᾶ χρονογράφων ὁ Καντακουζηνὸς λέγει δαψιλῆς διθυράμβους εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ἁγιορειτῶν, οἵτινες προσηλύτισαν αὐτὸν ἐν τέλει, ὅπως ἀνταλλάξῃ τὸ στέμμα καὶ τὴν βασιλικὴν ἀλουργίδα πρὸς τὸ μοναχικὸν τριβάνιον (ὡς ἔπραξε πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ δεσπότης Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ἀμφότεροι κοινοβιάσαντες εἰς τὸ Βατοπέδιον καὶ μετονομασθέντες ὁ μὲν Ἰωάσαφ, ὁ δὲ Ἀντώνιος). Ἀλλὰ μείζονα ἀξίαν ἔχουσιν οἱ ἔπαινοι τοῦ ἀντιέχου τοῦ Παλαμᾶ Νικηφόρου Γρηγορά, πλέξαντος τὸν ἀμίμητον ὕμνον εἰς τὰς καλλονὰς τοῦ ἁγίου Ὁρους. Ἄν καὶ οὐχὶ φίλα πρὸς αὐτοὺς φρονῶν, γράφει περὶ τῆς ὁσιότητος τῶν μοναχῶν: «Πᾶσαν γὰρ αὐτομάτως εἰπεῖν καὶ ὁ χῶρος ἐκεῖνος ἀποσπεύδει καὶ ἀπωθεῖται κακίαν, πᾶσαν δὲ εἰσποιεῖ καὶ εἰσοικίζει.

ταὶ ἀρετῇ. παρὰ τοσοῦτόν τε φιλόκαλος παρ' ὅσον ἐστὶ μισοπόνηρος. καὶ τοῦτο πάλαι προαναφώνησέ τε καὶ προεδέσπισεν, οὐ χεῖλεσι καὶ φωνητικοῖς ὄργανοις, ἀλλ' ἔργοις οἷον ἐμποιεῖν καὶ διὰ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης τὸ κήρυγμα τοῦ καλοῦ παραπέμπειν καὶ ἐξηγεῖν δυναμένους (καὶ ἀναφέρει τὸν Ζέροξην). Οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις ἐργαστήριον αὐτὸ κατεσκεύασεν ἀρετῆς καὶ πάντας ἔλκει πρὸς ἔρωτας ἄνωθεν ἑαυτῆς, μὴ μόνον ὅσοις τοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης ὁλόσωπε γεύσασθαι μέλιτος ἐξεγένετο, ἀλλὰ καὶ ὄσοις δι' ἀκοῆς τὰ ἐκεῖ μαθεῖν συνέβη χορηγῶν ὥστε καὶ τῶν ἀεὶ καὶ μέχρι νῦν διηρηκῶς οἰκησάντων αὐτὸ περιβοήτους μὲν καθίστηται... ἐξοστρακίζει δ' αὐ ἐκεῖθεν καὶ... ἀπωθεῖται τὴν τῶν ὑποκριτῶν καὶ βεβήλων συνοίκησιν» (Ἱστορ. βιβ. XIV, σ. 449—50,

Παρίσ.). Τὴν τεραστίαν ταύτην πνευματικὴν εὐκαρπίαν, ἣν παρρουσιάζει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἄθως, καὶ τὸν ἀπεριόριστον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου σεβασμὸν ἠθέλησαν ν' ἀμαυρώσωσιν ἄνδρες κακόβουλοι καὶ πονηροὶ ἐκ τῆς Δύσεως ὑποκνηθέντες. Εἶναι ἀρκούντως γνωστὰ αἱ ἡσυχαστικαὶ ἐνταῦθα ἔριδες τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Τούτων τὸ κέντρον ὑπῆρξεν ἡ

παρὰ τὴν τῶν Ἰβήρων μονὴν σκήτη τοῦ Μαγουλά, ὅπου ἠσκήτευεν ὁ ἀπλοῦς γέρον Ἡσαΐας, ὁ διδάσκαλος τῆς νηπτικῆς, ἔχων παρ' ἑαυτῷ ὡς μαθητὴν τὸν ἔπειτα πατριάρχην Κάλλιστον. Ὅποια ἀσκητικὴ φιλολογία μετὰ τῶν θεοφόρων ἐκείνων ἀνδρῶν, τῶν θυμάτων τῶν ἐπιδρομῶν, ἐξηφανίσθη! Μικρὰ ἀφορμὴ σκανδαλίσασα τὴν πλειάδα ἐκείνην τῶν ἀσκητῶν ἀπεκάλυψε τοὺς κεκρυμμένους πνευματικοὺς τοῦ Ἄθω θησαυροὺς ἐν ἐποχῇ μάλιστα παρακμῆς. Ἀσφαλῶς πολὺ σπουδαιότερους θὰ ἔκρυπτεν οὗτος ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἀκμῇ τῶν προηγηθέντων 2—3 αἰώνων. Ἀλλὰ καὶ τὰ περιωθέντα συγγραμματα εἶναι πολύτιμα. Τί ἐστὶ κόσμιον ἀναχώρησις καὶ μονάζειν; «τὸ ἀποροῆσαι τὴν ψυχὴν τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ γενέσθαι ἀπολίαν, ἀοικον, ἀνίδιον, ἀφιλέταιρον, ἀκτῆμονα, ἄβιον, ἀπράγμονα, ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδαγμάτων. Πρὸς τοῦτο δὴ μέγιστον ὄφελος ἡμῖν ἡ ἐρημία παρέχεται κατεννάζουσα ἡμῶν τὰ πάθη καὶ σχολὴν διδοῦσα τῷ λόγῳ παντελῶς αὐτὰ τῆς ψυχῆς ἐκτέμνειν, ἀσκησις δὲ εὐσεβείας τρέφει τὴν ψυχὴν τοῖς θεοῖς διανοήμασι» (πρὸς Γρηγόριον, Migne 32, 225 B). Ἐν Ἄθῳ ἐπὶ 500 σχεδὸν ἔτη ἡ ἀσκησις καλλιεργούμενη εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἀγλαοὺς τοὺς καρπὸς τῆς καθ' ἡσυχίαν προσευχῆς καὶ τῆς τοῦ νοῦ

καθάρσεως και τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοῦ ἀναβάσεων, ἤτοι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐκστάσεως και τῆς θείας ἐλλάμψεως· «μήτηρ γὰρ προσευχῆς ἡ ἡσυχία, κατὰ τοὺς πατέρας, προσευχὴ δὲ θείας δόξης ἐμφάνεια· δταν γὰρ τὰς αἰσθήσεις μύσωμεν και ἑαυτοῖς και τῷ Θεῷ συγγενώμεθα και τῆς ἔξωθεν τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερωθέντες ἐντὸς αὐτῶν γενώμεθα» (Acta Patr. I σ. 206). Τοῦτο διὰ τῆς νοεᾶς και ἀδιαλείπτου προσευχῆς φαίνεται ὅτι κατώρθωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἄθωνος ὁ Κανσοκαλυβίτης Μάξιμος, ὅπως ἀνακρίνας ἀπέδειξεν ὁ Σιναίτης Γρηγόριος. Ἡσθάνετο, λέγει, ἐν τῇ καρδίᾳ προσευχόμενος τοσαύτην θερμότητα και φλόγα, ἀλλὰ και δρόσον ἄμα και ἡδονήν, βαθεῖαν κατάνυξιν τῇ ψυχῇ προξενούσαν. Ἐκ τῆς διηγεοῦς εὐχῆς Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ κ.τ.λ. ἐπήρχετο εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὁμολογεῖ ὁ Μάξιμος, ἀλλοίωσις τις θεϊκὴ ἢ ἐκστασις ἢ ἄλλο τι τῶν τοῦ πνεύματος καρπῶν «διὸ τὰς πρὸς τὰς ἐρήμους ἐτραπόμην, ἐπιφέρει, τὴν μόνωσιν και ἡσυχίαν ἀεὶ ποθῶν, ἵνα προσκορῆς γένωμαι τῶν τῆς προσευχῆς καρπῶν, ἧτις ἐστὶν ὑπερβολικὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη και πρὸς αὐτὸν ἀρπαγὴ και ὕψωσις τοῦ νοῦς» (βλ. περαιτέρω Ἰστορ. Ἀσκητ. σ. 116 ἔ. και τὸν πλήρη βίον ἐν Anal. Boll. LIV 1936 σ. 84). Ἐντεῦθεν προορατικὸς ὁ θεῖος Μάξιμος ἐγένετο και νέος προφήτης ἐπωνομάσθη. Τοιοῦτοι ἦσαν πολλοὶ τότε ἐν Ἄθῳ, ὡς ἐκ τοῦ βίου τούτου τοῦ ὁσίου και παρ' ἄλλων πηγῶν μανθάνομεν, και δὴ οἱ κορυφαῖοι Ἰσίδωρος, Κάλλιστος και Φιλόθεος οἱ πατριάρχαι, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Κάλλιστος και Ἰγνάτιος οἱ Ξανθοπούλοι, Θεόκλητος ὁ Φιλαδελφείας κ. ἄ. μονάσαντες κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, συγγράψαντες ἔπειτα και σθεναρῶς ὑπεραμυνθέντες τῶν ἡσυχαστῶν. Ἄλλ' ἐν Λαύρα εὐρίσκομεν ὁπαδοὺς και τῆς ἀντιθέτου παρατάξεως Πρόχορον Κυδώνην, Βαρλααμίτην και Νήφωνα τὸν Εὐχίτην. Πρὸς τοὺς ἀντεπεξεληθόντες διὰ τῆς γραφίδος ἀφῆκαν ἀξιόλογα ἔργα περὶ ἀσκήσεως, νοεᾶς προσευχῆς και βίου θεωρητικοῦ, οἱ ἐν τοῖς ὄροις τῆς Λαύρας ἀσκήσαντες Κάλλιστος ὁ Τηλικούδης, ὁ δμώνυμος αὐτῷ Καταφυγιώτης και ὁ Παντοκρατορινὸς Ἰωσήφ ὁ Καλοθέτης. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπετελέσθη ἔπειτα ὀγκῶδες ἀσκητικὸν σύγγραμμα, ἡ «Φιλοκαλία». Ἐπὶ πλέον διαβόητοι νηπτικοὶ ἦσαν ἐν μὲν τῷ Βατοπεδίῳ Νικηφόρος ὁ τὸν Παλαμᾶν διδάξας τὴν νηπτικὴν «ἐκ πασῶν τῶν πατερικῶν φωνῶν συνειλοχῶς», Νικηφόρος ὁ ἀπὸ Λατίνων Βυζάντιος «μέγας και περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ και νήψει και θεωρίᾳ και θαυμασθεὶς καθ' ὑπερβολήν», ὁ και τὴν περὶ νοεᾶς προσευχῆς μέθοδον γράψας, Λαυριώτης και οὗτος, ὡς και Ἰωάννης «ὁ φιλόσοφος», πρὶν «ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Ὀλύμπου διαλάμψας» και ἐπὶ συνόδῳ τοὺς ἡσυχαστὰς ὑπερασπίσας. Τούτων ἀπάντων τὴν φήμην ἀκούσας ἦλθεν ἐκ τοῦ Σινᾶ Γρηγόριος ὁ θαυμασίος, ἵνα μυηθῇ εἰς τὰ τῆς νοεᾶς προσευχῆς· και ἀπολαύσας τούτου παρὰ τοῦ Μαξίμου «οὐκέτι ὠνόμαζεν αὐτὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπίγειον ἄγγελον». Τούτου αὐθις μαθητῆς ἐχορημάτισε Μᾶρκος ὁ ἡσυχαστής, ὅστις εἶδε καθ' ὕψος τὸ Ὄρος «ὡς περικαλλῆ πόλιν πρὸς ὕψος μετάρσιον αἰρομένην... τοὺς πύργους βυσσίνους... και

πυραυγεῖς, ἐξαστράπτοντας, λίαν ὑπερφρεῖς, περὶ δὲ που τὴν μεγάλην... Βίγλαν ἀνάκτορα πάγγουσα ἐθεώρει κατ' οὐδὲν τῶν πρὸς ὑπερβολὴν κάλλους ἀπολειπούμενα ἢ τερπνότητος, ἐν οἷς τὴν Θεοτόκον ὡς βασίλισσαν ὑπ' ἀρχαγγέλων ἀπείρων δορυφορομένην και θεραπευομένην ἑώρα» (Ἰστ. Ἀσκ. 119). Οἱ βασιλεῖς Ἰωάννης Καντακουζηνὸς και ὁ Παλαιολόγος ἦλθον νὰ λάβωσι τὴν εὐλογίαν τοῦ ὁσίου Μαξίμου και νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς τύχης τοῦ κράτους· ὡσαύτως ὁ πατριάρχης Κάλλιστος, ἵνα πληροφορηθῇ περὶ τοῦ νέου τούτου προφήτου, οὐτινος και ἐθαύμασε τὴν προορατικότητα. Ὁ κακόνους Βαρλαάμ, Ἕλλην φιλόσοφος ἐκ Καλαβρίας και ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα, οὐ μόνον δὲν ὠφελήθη ἐκ τούτων, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ διαβάλλῃ ὡς Μασσαλιανούς και ὀμφαλοψύχους και διαστρέφοντας τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα. Μετὰ τούτου ἠνώθη ἔπειτα ὁ Ἀκίνδυνος και ἄλλοι ὁπαδοὶ αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἵτινες ἤγειραν μέγαν πόλεμον κατὰ τῶν ἡσυχαστῶν. Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἐν πολλαῖς συνόδοις κατώρθωσε νὰ κατατροπώσῃ αὐτούς, ἀποδείξας τοὺς Ἄγιορείτας ἀνωτέρους τῶν συκοφαντιῶν, θεματοφύλακας τῆς ἀσκητικῆς ἀρετῆς και τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας. Πλὴν τῆς νοεᾶς προσευχῆς ἀνεκινήθη και τὸ περὶ τοῦ θαβωρίου φωτὸς ζήτημα, ὅπερ ὁ Βαρλαάμ ἐθεώρει κτιστόν, περὶ οὐσίας και ἐνεργείας, περὶ ἧς ὁ Παλαμᾶς ἀπέδειξεν, ὅτι «ἡ θεία και θεοποιὸς ἐλλάμψις και χάρις οὐκ οὐσία, ἀλλ' ἐνέργειά ἐστι Θεοῦ» και ὅτι «οὐχ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐνεργηθὲν και ἀποτελεσθὲν ἐστι τὸ κτίσμα». Τόμοι δλόκληροι μένοντες εἰσέτι ἀνέκδοτοι εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἄθῳ ἐγράφησαν περὶ τοιούτων θεολογικῶν και φιλοσοφικῶν ζητημάτων, δι' ὧν ἀπεδείχθησαν οἱ Ἄγιορείται ἄξιοι τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως.

Ἐκτὸς τῆς φιλολογικῆς περὶ νήψεως και προσευχῆς ἐργασίας, ἦν ὀνομαζῶν «τὰ Νηπτικά» και ὧν ἐλάχιστον μέρος ἔχει δημοσιευθῆ ἐν τῇ «Φιλοκαλίᾳ», πολυάριθμοι κώδικες περιλαμβάνουσι διαφοροὺς θεολογικάς, ὀμηλικτάς, λειτουργικάς και φιλοσοφικάς ἐργασίας τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων, ὧν ἰδέαν τινὰ λαμβάνει τις ἐκ τῶν τύποις γνωσθέντων τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. Ἄλλ' ὅπερ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τοῦ γράφοντος τὴν ἱστορίαν τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους εἶναι τὸ Πατερικὸν αὐτοῦ, διεσκορπισμένον και τοῦτο τῆδε κάκεισε, ἐξ οὗ διαγιγνώσκεται ἡ ἰδιότυπος ἰδεολογία τοῦ Ἄγιορείτου. Διδασκαλίαι ποικίλαι πρὸς μοναχοὺς τε και λαϊκοὺς ἀποτεινόμεναι ὑπὸ ὄρατον διηγηματικὸν τύπον, Ἱερεμιάδες, ἀποκαλύψεις και ὀπτασίαι διάφοροι περὶ τῶν ἐνεστώτων τε και μελλόντων πραγμάτων, χρησμολογικά βιβλία παραδόξων προρρήσεων, νουθεσίαι και ὀρμεῖς ἐλεγχὸι πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ἐν τῷ Ὄρει ἰσχύοντας, ἐκτεινόμενοι μέχρι λιβελλογραφίας, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἀναφορὰ και στενὴ συνάφεια πρὸς τὴν πατερικὴν φιλολογίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ ὀνειροπόλοι τῆς ἀρχαίας μοναχικῆς εὐκλείας και οἱ ἀπαισιοδοξοῦντες περὶ τοῦ μέλλοντος, οἱ οἰκτίροντες τοὺς συγχρόνους ὡς «ὀγδοῖτας», ἤτοι ἐξώλεις και προώλεις θνητοὺς τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος. Παραπλησίως ἴστανται τὰ λεγόμενα «Πάτρια τοῦ ἁγίου Ὄρους», ἐν οἷς μετὰ τῶν μυθῶδων περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν μονῶν παραδόσεων συναναμεί-

γνυνται καὶ διάφορα διηγήματα, ὡς τὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς Θεοτόκου εἰς Ἄθω, ἱστορίαι περὶ τῆς διὰ θαλάσσης ἐπιδημίας θανατουργικῶν εἰκόνων, θαύματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν μονῶν καὶ κατὰ τῶν ἀπίστων ἐπιδρομῶν κλ. Τόιαῦτα βλέπει τις εἰς τὰ λεγόμενα Προσκνητάρια καὶ τὰς πρώτας ἱστορίας τοῦ ἁγίου Ὁρους. Ὁ σεβασμὸς τῶν πατέρων πρὸς ταῦτα εἶναι ἀπερίοριστος καὶ ἡ πίστις τοῦ λαοῦ ἀκλόνητος· ὡς ἐκ τούτου παρεξέφερον καὶ εἰς τὰς νέας ἱστορίας. Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ Πάτρια ταῦτα δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ 19 αἰῶνος. Περὶ τῶν ὁσίων καὶ ὁσιομαρτύρων παραπέμπομεν εἰς τοῦ Νικολδήμου τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Ἁγιορειτῶν, περὶ δὲ τῶν Κανσοκαλυβιτῶν εἰς τὴν ἡμετέραν «Ἱστορίαν τοῦ ἀσκητισμοῦ»

24. «Μνήμη δικαίων μετ' ἐγκωμίων». Βασιλεῖς καὶ Ἐκκλησία θαναμασταὶ τῶν ἁγιορειτῶν. Ἁγιορεῖται πατριάρχαι καὶ μητροπολίται. Οἱ Ἁγιορεῖται διὰ τῆς μεγάλης αὐτῶν φήμης ἐπεβλήθησαν οὐ μόνον εἰς τὰ πλήθη, ἀπερ κυριολεκτικῶς ἐλάτρευον αὐτούς, θεωροῦντα ὡς ὑπερφυσικὸν ὄν τὸν μοναχόν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτούς τοὺς βασιλεῖς. Οὗτοι εἰς τὰ ἐπιδαψιλευθέντα εἰς τὰς μονὰς χρυσόβουλλα δὲν εὐρίσκουσι λό-

γους, ἵνα παραστήσωσι τὰ αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας, ἀπερ ἠσθάνοντο διὰ τοὺς μοναχοὺς: «Οὐτοί εἰσιν οἱ ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι διατρίβοντες καὶ σπηλαίοις καὶ ὄποις τῆς γῆς συγκλειόμενοι, γράφει ὁ Ἀνδρόνικος Β', περὶ ὧν ὁ θεῖος Παῦλος φησὶν. ἐκ δὲ τῆς τούτων ἀρετῆς καὶ ὑψηλῆς πολιτείας καὶ ἀγωγῆς καὶ τὴν τῆς ἁγιωσύνης ἐπωνυμίαν τὸ ὄρος τοῦτο προσέληψε κατὰ τὸ εἶδος» (Meyer σ. 191). Ἄλλαχθι δὲ ἀποκαλεῖ «παράδεισον ἕτερον καὶ οὐρανὸν κατὰστερον καὶ ἀρετῶν πασῶν καταγύγιον». Ὁ πατριάρχης Ἰσίδωρος γράφει: «ἀπῆρα μὲν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δὲ διδασκαλεῖον τῶν μοναχῶν, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον, τὸν ἀγιώτατον Ἄθω καταλαμβάνω» (Act. Patr. I, 288). Τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ Πρώτου σιγίλλιον τοῦ Νήφωνος εἶναι ὁ διαπρεπέστερος ὕμνος τῶν Ἁγιορειτῶν. Μάρκος δ' Ἐφέσου γράφει πρὸς τὸν καθηγούμενον τοῦ Βατοπεδίου: «Ἐγὼ τὴν πρὸς ὑμᾶς ὁδὸν ἐρχόμενος, ὡς εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος διεκείμη, ἀνθρώποις τὴν ἀγγελικὴν ἐν σώματι διαγωγὴν ζηλοῦσιν ἐντεῦξομαι προσδοκῶν, ἀνθρώποις τὴν ὑπερκόσμιον ἐν τῷ κόσμῳ φιλοσοφίαν ἐπιδεικνυμένους, ἀνθρώποις τὴς ἰψώσεως τοῦ Θεοῦ διηγεκῶς ἐν τοῖς στόμασι φέρονσι καὶ τὰς διατόμους ὁμοφασίας θεωρίας καὶ πράξεως ἐν ταῖς πρακτικαῖς χειρὶ κατὰ τῶν παθῶν ἐπιφερομένοις» (Λάμπρου,

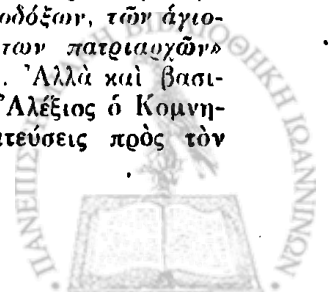
Παλαιολογία Α' 24). Καὶ κατ' αὐτὰς δὲ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἐκπνεούσης αὐτοκρατορίας ὁ Ἄθως διετηρεῖτο ἀμειώτως εἰς τὸ ὕψος τοῦτο. Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος ἐν χρυσόβουλλῳ (1430) ἀποκειμένῳ ἐν Λαύρα γράφει: «Πῶς οὐκ εὐλογον τοὺς μὲν βασιλέας πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς μοναχοῖς δαφιλῆ παρέχειν τὴν χορηγίαν... τοῦτο συνειδότες οἱ πρὶν βεβασιλευκότες... βασιλικῆ καὶ τούτους ἐπλησαν φιλοτιμία... ἐν δὲ γε τῷ Ἄθῳ πολλὴν εἰσαγήχασι τὴν σπουδὴν, ἐφ' ᾧ ναοὺς ἀνεγείροι καὶ μοναστήρια συστήσαι καὶ τούτοις ἀναθεῖναι κτημάτων πλείστον περιουσίαν». Κατὰ προσέγγισιν τὰ ὑπὲρ τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω χαριστικά χρυσόβουλλα πλησιάζουσι τὴν χιλιάδα, τὰ δὲ ἱερὰ σιγίλλια καὶ ὑπερβαίνουσι. Εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐξη-

τεῖτο ἡ γνώμη τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους ὡς ἔγκυρος· διὸ καὶ εἰς συνόδους ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ δὴ κατὰ τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας. «Συγκαλεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἐν τῷ θεοφρουρητῷ παλατίῳ, λέγει ὁ πατριάρχης, δλόκληρον ὄντας σύνοδον» πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ ἁγίου Ὁρους σεβασμιώτατον μετὰ τῶν συγγερόντων» (Act. Patr. I, σ. 249). Ὁ δὲ πατριάρχης Φιλόθεος γράφει: «ἡ σύνοδος συγκροτεῖται

Ἱερὰ Μονὴ Ἐσφιγμένου.

μεγάλῃ καὶ θαυμαστῇ (καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς προσκληθέντας) καὶ δὴ καὶ μοναστῶν καὶ ἀναχωρητῶν καὶ τῶν κοινῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεῖα φιλοσοφούντων» (Ἐγκώμ. εἰς Παλαμᾶν, ἐκδ. Ἱεροσολ. σ. νη'). Ἐπίσης εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου βλέπομεν ὑπογεγραμμένους τρεῖς ἡγουμένους ἁγιορείτας, τὸν Λαύρας, Βατοπεδίου καὶ Ἀλυπίου. Κατὰ ταύτην ἀπηύθυναν πρὸς τὸν βασιλέα σφοδρὰν ἐπιστολὴν ὑπεραμυνόμενοι τῆς ὀρθοδοξίας, ὅπως εἶχον πράξει καὶ κατὰ τοῦ Βέκκου πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον, ἀφοῦ δὲν εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τοῦ λατινόφρονος Μιχαὴλ Παλαιολόγου: «Ἐπιστολὴ σταλεῖσα παρὰ τῶν ἁγιορειτῶν πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ὁμολογητικῆ, σπεύδοντος τούτου δση δύναμις ἐνώσαι τοὺς Ἱταλοὺς παραλόγως μεθ' ἡμῶν μένοντας ἐκείνους ἄδιορθώτους πάντῃ τῶν σφῶν αἰρέσεων καὶ ἀμεταβλήτους» (Ὀδοπ. Χριστ. Ἀνατολ. 1892 σ. 622—33). Γεννάδιος ὁ Σχολάριος συμβουλευῶν τὴν ἐν τῇ Βασιλευσῆ σύγκλησιν συνόδου τῷ 1452, ἵνα τὴν εἰρήνην ἐπιβραβεύσῃ, μέγα κέρδος ἐθεώρει «τὴν συμβουλὴν καὶ γνώμην τῶν ἐγγὺς ὀρθοδόξων, τῶν ἁγιορειτῶν δηλονότι καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν» (Λημητρικ. Ἱστορ. Σχίσμ. σ. 170). Ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἐκילוῦντο νὰ συμβιβῶσασιν. Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς θέλων νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν

πολιορκούμενον στρατηγὸν Βασιλάκην ἀπέστειλεν αὐτῷ Ἀγιορείτην: «ὁ δὲ προεβέβωτον ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ κόσμιος ἀσκητικοῖς διαλάμπων κατορθώμασιν. ἦν δὲ ὁ καθηγούμενος τῶν ἐν τῇ ἐν Ἄθῳ τοῦ Ξενοφῶντος μονῆ μοναχῶν Συμεὼν ὁ πανάριστος» (Βουένιος IV, 27. ἐκδ. Βόνν.). Ὁ Καντακουζηνὸς κατὰ τὸν πρὸς τὸν Παλαιολόγον ἐμφύλιον πόλεμον «πρὸς τοὺς ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει ἀρετῇ προέχοντας γράφας μοναζόντων πᾶσιν αὐτῶν μὴ περιορᾶν τὸ τῶν χριστιανῶν αἷμα χεόμενον ὁσημέραι, ἀλλὰ ζῆλον ἀληθείας ὑποδυσάμενους πρὸς Βυζάντιον ἐφικέσθαι...» (τόμ. Β' σ. 461 Παρίσι.). Οἱ Ἀγιορεῖται διὰ τῆς ἀνέμπτου διαγωγῆς καὶ πολιτείας ἐπιβληθέντες εἰς τὸν λαὸν ὡς πνευματικοὶ καὶ τῆς ἀρετῆς διδάσκαλοι ἐσαγήνευον τὰ πλήθη καὶ κατέκτων τὰς ψυχὰς διὰ τῆς ἀπλοϊκότητος τοῦ λόγου, μεστοῦ θείου ζήλου. Καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν ἰδ' αἰῶνα, ὅστις εἶναι ὁ χρονοῦς αἰὼν τοῦ ἁγίου Ὁρους, οἱ Ἀγιορεῖται Ἡσαΐας, Ἰσιδώρος, Νήφων, Κάλλιστος καὶ Φιλόθεος, διαπρεπεῖς πατριάρχαι, διεῖπον διαδοχικῶς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὐ μόνον πατριάρχαι καὶ μητροπολίται ἐστρατολογοῦντο ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι καὶ πάντες οἱ ἀριστεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τεματιζῶσι τὸν βίον ἐνταῦθα καὶ νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὰς μονὰς ὅ τι τιμαλφές εἶχον. Τοσαύτη δὲ συνάφεια καὶ σχέσεις ἀγαθαὶ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Ἄθῳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεπτύχθησαν, ὥστε δὲν ἀπηξίουσι οἱ ἀρχιερεῖς νὰ καταλαυβάνωσιν ἐνταῦθα καὶ θέσεις ὑψηλάς. Τῷ 1378 ἀνῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Πρώτου ἀξίωμα ὁ μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας Χαροῖτων, ὁ δὲ τῷ 1398 καθηγούμενος τῆς τῶν Ἰβήρων μονῆς Μακάριος ἦτο ὡσαύτως μητροπολίτης. Πολλοὶ ἦσαν οἱ τ' ἐνδημοῦντες καὶ παρεπιδημοῦντες ἀρχιερεῖς καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἐπίσημον ἔγγραφο μὴ φέρων καὶ τὴν ἐπικύρωσιν ἐνὸς ἢ πλείονων ἀρχιερέων. Καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρώτου μεγάλως ἐξύψωσαν οἱ βασιλεῖς. Οὗτος ἀπὸ τοῦ Βοτανειάτου ἦδη μετέβαινεν εἰς Βασιλεύσανα καὶ ἐλάμβανε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος «τὴν ποιμαντικὴν βακτηρίαν», ὅπως καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Πρώτου ἐγκαθιστάμενοι ἡγούμενοι. Παρὰ τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου μόνος ὁ Πρῶτος μετὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς Λαύρας ἐλάμβανον σταυρόν, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν ἐπιγονάτιον. Ὁ Λαύρας, ὅτε οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ τοῦ Πρώτου (ὡς νῦν ὑπὸ τοῦ Λαυριώτου ἀντιπροσώπου), ἐχειροτονεῖτο ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου.

22. Ἡ πρώτη χαλάρωσις τῶν κοινοβιακῶν θεσμῶν. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἰδιορρυθμοῦ βίου. Τὰ ἀποκαταστάμενα κοινόβια. Πρῶτον αἱ διαφοροὶ ἐπιδρομαὶ καὶ δεύτερον ἡ κοινοβίασις εἰς τὰς μονὰς πολλῶν Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων προξένησαν τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς παραμελήσεως τοῦ τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ρητῶς διαμνημονεύεται ἐν ἐπισήμῳ ἔγγραφῳ τοῦ 1083, ὅτι ὁ μέγας δρουγγάριος Στέφανος, ὅστις ἀνίδρυσεν τὴν τοῦ Ξενοφῶντος μονήν, ἐκδιώκεται τοῦ Ὁρους ἐπειδὴ συνωδεύετο ὑπὸ τριῶν ἀγενεῶν, Εὐσεβίου, Κανδίδου καὶ Ἰλαρίωνος. Ὁ καθηγούμενος τῆς Λαύρας Γρηγόριος εἶχεν ἀναφερθῆ διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγον, ἀλλ' οἱ πρὸς σύνταξιν τοῦ Γ' ἢ Δ' τυπικοῦ οὐδόλως ἐφρόντισαν ἵνα τεθῆ φραγμὸς εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ κοινοβίου.

Τοῦ πράγματος ἐπελήφθη μετὰ 13 ἔτη ὁ γενναῖος καὶ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ, ἀπολύσας θαυμασίον χουσόβουλλον (ὅπερ δὲν συμπεριλαμβάνεται εἰς τὰ τυπικά τοῦ Ὁρους, διότι συνετάχθη μονομερῶς ἀνευ τῆς συμπράξεως τῶν Ἀγιορεϊτῶν) καὶ δικαιολογούμενος ὡς ἐξῆς: «ἐπεὶ γοῦν καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὸ ἅγιον Ὄρος, τὸν Ἄθῳ, ἡμελήθη τὰ πλείω τῆς μοναχικῆς πολιτείας, τῇ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίᾳ, δεῖν ἐγγνωῆ βασιλείᾳ μου ἐκεῖνα τῶν τῶν ἡμεληθέντων ἀνασυστήσασθαι πρὸς τὸ κρείττον... μήποτε τῇ καιροῦ ἀμελείᾳ φροῦδα γένηται τὰ τῆς μοναχικῆς πολιτείας» (Meyer 203—4). Ἐν τῇ Λαύρᾳ, ὡς φαίνεται, τὰ πράγματα δὲν εἶχον ἐξ ὀλοκλήρου ἀνατραπῆ διὸ καὶ ἀναφέρεται ὡς πρότυπον τῆς ἐπελεθούσης κοινοβιακῆς μεταρρυθμίσεως. Οἱ κοινοβιαζόμενοι εἶχον τὰς ἀποταγὰς, ἤτοι τὴν χρηματικὴν περιουσίαν, ἢν ὠρίζον ὡς ἰδίαν. Τοῦτο ἤδη ἔχει καταργηθῆ, ἀλλ' ἐπιτρέπεται νὰ ἀποκερδαίνωσιν ἐκ τῆς μονῆς, ἤτοι τὸ βαλάντιον. Οἱ μοναχοὶ εἶχον καὶ κτηματικὴν περιουσίαν, ἢν μετὰ θάνατον ἀφῆνον εἰς τοὺς «κπουροῦς», ἤτοι ὑποτακτικούς· νῦν τὰ μὲν ἰδιόκτητα δέον νὰ ἀφήνωσιν εἰς τὴν μονήν, τὰ δὲ χορήματα εἰς αὐτούς, ἐπομένως ἀνεγνωρίσθησαν καὶ οἱ ὑποτακτικοὶ καὶ ἡ περιουσία. Ἐν Λαύρᾳ, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ παραθέσωσι τράπεζαν, ἐφήρμοζον τὰ «ἀδελφατόρια», ἤτοι ἕκαστος καταθέτων ἐφ' ἀπαξ χρηματικόν τι ποσὸν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς μονῆς, ὡς δικαίωμα κοινοβιασέως, ἐλάμβανε τὸ σιτηρόσιον καὶ ἀνάλογα ἐλαιόδενδρα, ἀμπελον καὶ περιβόλιον πρὸς καλλιεργίαν, ὑποχρεωμένος ὢν μόνον εἰς τὴν ἀκολουθίαν νὰ παρευρίσκηται καὶ νὰ λαμβάνῃ διακονίαν τινὰ ἐντὸς τῆς μονῆς. Τὰ «ἀδελφατόρια» καὶ οἱ ὑποτακτικοὶ ἦσαν ἐν χρήσει ἐν ταῖς μοναῖς τῆς Βασιλευούσης, ὡς ἀναφέρει ὁ Εὐστάθιος· πιθανὸν λοιπὸν εἶναι, ὅτι εἰσῆχθησαν ὑπὸ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, ὅτε ἀπώλεσαν τὰς ἐξω κτήσεις αἱ μοναὶ καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ παραθέσωσι κοινὴν τράπεζαν. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργίας ἐν Ἄθῳ μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀπροσίτων βράχων, ἀλλ' ἐπέφερε σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη ἀνατροπὴν τοῦ κοινοβίου. Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα πάντα σχεδὸν τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθῳ ἦσαν ἰδιορρυθμα, τοῦθ' ὅπερ προεκάλει τὰς διαμαρτυρίας τῶν εὐλαβεστέρων μοναχῶν. Ὁ λόγιος Παχώμιος Ρουσᾶνος γράφει: «οἱ ἐν ἰδιορρυθμῷ τὸ μοναχικὸν μετερχόμενοι, ὡς ἀκέφαλοι καὶ τῷ ἰδίῳ κανόνι καὶ τύπῳ στοιχοῦντες, μὴ μέντοι τῇ τῆς ἀγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας εὐκασιῶν ἀπολελυμένη γυναικὶ καὶ ἀθέσμως ἐκάστω συγγινομένη ἡγουν πόρνη, οἱ δὲ ἐν κοινοβίῳ, εἰ μὲν κατὰ κοινόβιον πολιτεύονται, εὐκασιῶν γυναικὶ κοσμιωτάτη καὶ ἕτερον ἄνδρα παρὰ τὸν νόμιμον οὐ γινωσκούση· εἰ δὲ οὐ κατὰ κοινόβιον, ἀλλ' ἰδιορρυθμῶς μοιχαλίδι εὐκασιῶν...» (Meyer 213). Τὰ ὀλέθρια τῆς ἰδιορρυθμίας κακὰ διεκτραγωδεῖ ἕτερος Ἀγιορεῖτης, ὁ ὅσιος Διονύσιος, ἡγούμενος τῆς Φιλοθέου μονῆς, ὅστις τῶν κακῶν τούτων ἀποδυσπετήσας μετέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπου ἴδρυσεν τὴν μονήν τῆς ἀγίας Τριάδος. Παρέδιδον τὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ τὰ χουσόβουλλα, λέγει, ὡς ἐνέχυρα εἰς τοὺς Ἑβραίους ἀνεπιστορεπτεῖ! «καὶ δὲν στοχάζεσθε τί τρόπον νὰ εὐρήτε νὰ ἐλευθερωθῆτε, μόνον τῶντε καὶ πίνετε καὶ ἐνόθευθε εὐμορφα,

ὡσάν νυμφάδες ἐστολισμένες καθαικνέετε ἄλογα εὐγενικά με σέλαις καλῆς παμφιλίνιαις με μονκατερινά ζανάρια καὶ ὁ τόκος ἀνεβαίνει καὶ γεννᾷ». Καὶ ἐπιφέρει τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα: «Εἶναι δέκα μοναστήρια ὅπου ἔχουν ἀπὸ διακοσίους καλογήρους, κάθε καλογήρος ἄς πωλήσῃ ἀπὸ ἓνα ὄσπον, ὅπου ἔχει ἀπὸ πεντακόσια ἄσπρα, καὶ ἐὰν δὲν σώνουν ἄς ἐβγάλουν τὰ πεκοῦλια, ὅπου ἔχουν τὰ ἰδιόρρυθμα, καὶ ἄλλος πεντακόσια γρόσια καὶ ἄλλος χίλια, εὐρίσκονται καὶ γέροντες ὅπου ἔχουν ἀπὸ πέντε χιλιάδες ἄσπρα καὶ τὰ κρατεῖτε εἰς τὸν κόλπον σας καὶ ἐσεῖς τρέχετε πάλιν εἰς τοὺς Ἑβραίους... μόνον τὰ τζεϊκία ἂν πωλήσετε, δηλ. τὰ μεσοπάπουτζα, ἐβγαίνει τὸ χρέος» (Meyer σ. 221—3). Οὗτοι καὶ ἄλλοι παρεσκευάσαν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κοινοβίου εἰς τὴν Λαύραν καὶ τὸ Βατοπέδιον, τὰς πρώτας μονάς. Ἡ εὐκαιρία παρουσιάσθη μετὰ τοῦ ἁγιορείτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου ἐπισκεφθέντος τὸν Ἄθω τῷ 1574. Τότε καὶ οἱ Λαυριῶται «ἠξίωσαν αὐτὴν (τὴν μετριότητά) τοῦ ἐφικέσθαι ἐν αὐτῇ τῇ... μονῇ εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων ἐκεῖσε πατέρων καὶ ἀδελφῶν, τοῦ ἐξελέσθαι καὶ ἀνασπᾶσαι πρόβριζον ἐξ αὐτῶν τὴν ψυχοβλαβῆ καὶ μυσαρὰν ἰδιορρυθμίαν», ὅπερ καὶ ἐγένετο: «ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ὁ ἐν ἁγίοις... Ἀθανάσιος ὁ ἐν Ἄθῳ ἀγελάρχης εἰπεῖν τῶν οὐρανίων ποιμνίων ὑπόφας... κοινοβιακῶς διετάξατο μετὰ τῶν ἄλλων διάγειν... εἰ καὶ τινες ἰδιορρυθμον ἐπὶ χρόνοις ἱκανοὺς ἐποίησαντο, οὐστῶν εἶναι λέγοντες διὰ τοὺς καιροὺς τὸ τοιοῦτον». Ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β', διαπρύσιος θιασώτης τοῦ κοινοβιακοῦ θεσμοῦ, ἐπεκύρωσε τὴν ἀποκατάστασιν τῷ 1575, «κοινοβιον μένειν καὶ ἐσαι ἐσεσθαι, ἕως ἂν ὁ ἥλιος ἐφορᾷ», ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου τῷ 1574, διακηρύξας τὰ ἑξῆς: «Ἴδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἐπεὶ δὲ οἱ τὸν κοινοβιακὸν βίον προαιρούμενοι τοῦ ἰδιορρυθμον ἀδελφικῶς τῷ ὄντι προείλοντο ζῆν, καὶ σύμμασι πολλοὺς μίαν ψυχὴν ὑπονοοῦσαν ἔχειν ἠθέλησαν καὶ μηδεὶν τῶν ἀδελφῶν ἀντιβαίνουσαν, μέγα τι χορημα ἡσπᾶσαντο καὶ ψυχοφελῆς καὶ μᾶλλον ἄσωμάτοις ὡς εἰπεῖν πρόπον... μηδὲν ἴδιον ἔχοντες, ἀλλὰ πάντα κοινά, καὶ τὸν ἀποστολικὸν βίον ἐμιμήθησαν, τὸν ἀκτῆμονα καὶ οὐράνιον... ἄγγελοι ἐθαύμασαν ἀνθρώπους ὁρῶντες ταῖς ἀρεταῖς ἐξισουμένοις Θεῶν». Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πότε καὶ αὐτὴς ἀνετάρπη ἢ μακαρία αὕτη τάξις, ἐν τούτοις ἢ τῶν δι' Ἀδελφωταρίων πρᾶξις (388) τοῦ 1582 ἀρχεται οὕτω: «προκαθημέ-

Ἱερά Μονὴ ἁγίου Παντελεήμονος.

ων τῶν προηγουμένων... Θεοφάνους... Θεοδοῦλου καὶ λοιπῶν γερόντων», ἤτοι ἡγούμενος δὲν ὑπάρχει.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κατὰ τὸν 15' αἰῶνα καὶ ἐφεξῆς, ἀφ' οἴου ἤρχισαν τὰ ταξίδια εἰς Ρωσίαν καὶ τὰ μετόχια τῆς Βλαχίας, δι' ὧν εἰσέφερον εἰς τὸ Ὄρος ἄφθονος χρυσός, ἢ ἰδιορρυθμία ὠργιάζεν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς μονάς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ διοίκησις ἐν αὐταῖς ἦτο ἀριστοκρατικὴ καὶ ὁ ἡγούμενος ὑπῆρχε μόνον χάριν τῆς παραδόσεως, ἵνα κρατῇ τὴν ράβδον καὶ τύπους τινὰς μέχρις ἀναδείξεως ἄλλου, ὅτε ἐγένετο «προηγούμενος». Οὗτοι μετὰ τῶν γερόντων εἶναι οἱ προϊστάμενοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν σύναξιν τῆς μονῆς, ἡγόραζον δὲ ἀντὶ σεβαστοῦ τιμήματος τὰς θέσεις. Ἐνιαυσία ἀρχὴ διωρίζετο ἐξ αὐτῶν τῶν προεστῶτων κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ τύποις καθηγουμέ-

νου, ἔπειτα καὶ ἀνεῖν αὐτοῦ ὁ σχευοφύλαξ καὶ ἐκκλησιαρχης, εἶτα ὁ δικαῖος μεθ' ἐνὸς ἢ δύο προηγουμένων — πάντες οἱ τίτλοι, κενοὶ σημασίας, ἀνεφάνησαν ἐπὶ τῆς ἰδιορρυθμίας—ὧν ὁ πρῶτος ὑπογράφεται διὰ πολυεπίκουρου πατριαρχικῆς ὑπογραφῆς (βλ. Ἰστ. Ἀσκητ. 183). Συνυπάρχουσι δὲ καὶ ἀμφοτέρω οἱ τίτλοι «ὁ ἐκκλησιαρχης καὶ δικαῖος τῆς σεβα-

σίας καὶ ἱεραῶς μεγάλης Λαύρας Ἡσαΐας ἱερομόναχος» (τῷ 1422, Acta Russici 12). Δικαῖος κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθη ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς μονῆς καὶ νῦν ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ ἡγουμένου. Ὁ ἡγούμενος μέχρι πρότινων ἐτῶν διετηρεῖτο φέρων τὴν βακτηρίαν. ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, καθήμενος εἰς τὸ ἡγουμενικὸν ὡς προοιμακάριος καὶ διανέμων τὸ ἀντίδωρον· νῦν ἡ ἡγουμενεία αὐτοῦ ὑφίσταται μόνον τὴν ἡμέραν τῆς ἀναρῆσεως αὐτοῦ. Ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων διατηρεῖ τὰ δικαιώματα ὁ δικαῖος. Διετηρήθη μόνον τὸ ἀνώνυμον ἐπ' ἐκκλησίᾳ μνημόσυνον «ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος». Δικαῖος νῦν κατ' οὐσίαν μόνον ἐν ταῖς σιήταις ὑπάρχει ὡς τὰ δίκαια τῆς μονῆς συμβολίζων. Ὁ μοναχικὸς βίος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν δύο περιόδων αἰῶνων διήλθε χρῆσιν καὶ φέρει ὅλας τὰς κηλίδας τῆς παρακμῆς. Ἐνιαχοῦ συναγῆ τις περιγραφὰς συγχρόνου ὑπ' ἀνδρῶν ἐναρέτων καὶ ὁπαδῶν τῶν ἀρχαίων παραδόσεων γεγραμμένας, αἵτινες παριστάνουσι διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὴν κατάστασιν. Ἰωσήφ ὁ πρῶτον μητροπολίτης Τυρνόβου, λόγιος καὶ ἐνάρετος ἱεράρχης, καυτηριάζει ἐν κώδικι Λαύρας K 125 τὴν ἠθικὴν χαλάρωσιν (βλ. Γρηγ. Παλ. Α' 470-1, προβλ. καὶ Οὐσπένσκην ἔ. ἀ. 1892 σ. 1067*). Ὁ προηγούμενος τῆς Λαύρας Εὐθύμιος Τραπεζούντιος στηλι-

τεύει ἐν στίχοις (κῶδ. Κουσοκαλυβίων 208, σ. 241) τὴν ἐν τῷ Ὁρει κατάστασιν διὰ χαρακτηρισμῶν, οἵτινες εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν δημοσιότητα. Ἰδίως τὴν μεγάλην διαφθορὰν ἐν τῷ Ὁρει ἔφερον οἱ ἐν τοῖς μετοχίοις τῆς Βλαχίας ἀβροδιαίτως διαγαγόντες τὸν βίον καὶ ἐπανελθόντες μετὰ τῶν κακῶν ἔξεων εἰς τὰς μονάς. (Περὶ τῆς πολιτικῆς ἐν γένει καταστάσεως τοῦ Ἄθω κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην βλ. τὴν σπουδαίαν ἐκκλησίαν τῆς συνάξεως παρὰ Σμυρν. 151). Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ κατάσταση αὕτη, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἤρχισαν νὰ ἀντιδρῶσιν αὐτοὶ οἱ Ἄγιοροῖται. Λήγοντος τοῦ ἡ' αἰῶνος ἀνεφάνη ἡ πρώτη κίνησις πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κοινοβίου. Ἡ κατάσταση πλέον ἦτο ἀνυπόφορος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν ὑφίστατο πᾶ πάνδεινα ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας, νεμομένης αὐθαριέτως καὶ ἀπλήστως τὰ ἀγαθὰ τῆς ἰδιορρυθμίας ταραχαί, στάσεις καὶ ἀντεγκλήσεις ἐκ μέρους τῶν λιμωπτόντων, ἀντίποινα καὶ καταδιώσεις ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων, ἡ δὲ πειθαρχία, ἡ εὐλάβεια, ἡ φιλαδελφία καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶχον ἐκλίπει πρὸ πολλοῦ. Τότε τὸ πλῆθος καὶ οἱ εὐλαβέστεροι τῶν προεστώτων ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς πανάκειαν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ κοινοβίου. Οὕτως ἀποκατεστάθησαν εἰς κοινότητα τὰ ἐξῆς καὶ μέχρι νῦν ἀκμαζόντα: Ξενοφώντος 1784 καὶ 1819, Ρωσικοῦ 1803, Διονυσίου 1805, Ἐσφιγμένου 1819, ἀγίου Παύλου 1839, Γρηγορίου 1840, Ζωγράφου 1850, Κουτλουμουσίου 1856, Καρακάλλου 1813 (καὶ ἡ τοῦ Δοχειαρίου 1834, ἀλλ' ἐπὶ βραχύ). Ὁμολογουμένως εἰς τὸ σωτηριῶδες τοῦτο ἔργον εἰργάσθη ἀκαταπονήτως καὶ ὁ Γρηγόριος Ε' συγγραφᾶς καὶ διατύπωσιν κοινοβιακῆν καὶ τοὺς κανονισμοὺς τῆς τοῦ Ξενοφώντος (Actes σ. 86), ὡς καὶ Συνοδικὸν τόμον κανονίζοντα τὰ τῶν μονῶν (Πετρακ. Ν. Πηγαί σ. 14—17). Ἀπόπειρα ἀποκαταστάσεως κοινοβιακῆς ἐγένετο καὶ ἐν Λαύρᾳ τῷ 1914 καὶ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας σχεδὸν τῆς ἀδελφότητος ἀνεκρῦχθη τὸ κοινόνιον, ὅπερ μετὰ ἓνα μῆνα βιαίως διελύθη ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῆς ἱεράς Κοινότητος, ἐκ φόβου μήπως ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἰδιορρυθμα. Καὶ εἰς τὸ Χελανδάριον ἐγένετο τὸ τοιοῦτο τῷ 1933.

23. Ὁ νέος κελλιωτικὸς βίος καὶ ὁ ὄργανισμός τῶν κελλίων. Ἡ περιβόητος τῶν Καρεῶν σκῆτη προσπαθοῦσα νὰ περισώσῃ τὰ πρωτεία καὶ τὰ παλαιγενῆ δικαιώματα μετεβλήθη εἰς «Κελλιωτικὴν Λαύραν», ὡς λέγει ἡ περὶ τοῦ λατινόφρονος Μιχαὴλ διήγησις (Γεδεῶν σ. 143), δηλ. ἔλαβε τὸν ἐξωτερικὸν τύπον ἀρχαίας μονῆς τοῦ ἀγίου Παχωμίου, ἧτις ἦτο συνοικία περιβαλλομένη ὑπὸ χθαμαλοῦ περιτειχίσματος, μάνδρας (ἔθεν καὶ ἀρχιμανδρίτης). Λαῦραι ἐλέγοντο ἐν Παλαιστίνῃ τοιοῦτοι μοναχικοὶ συνοικισμοί, οἵτινες ἦσαν ἀθροίσματα κελλίων, ὅπως αἱ νῦν σκῆται. Ἐν Καρεαῖς μόνον ἡ μάνδρα ἔλειπε καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν παχωμιανῶν κανόνων. Οἱ δὲ κελλιῶται δὲν εἶχον τόσην πνευματικὴν ἐξάρτησιν ὅσην ὑλικὴν, ὅθεν καὶ προσέφερον μέρος τῶν προϊόντων καὶ ἀγγορείας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδ' αἰῶνος προσηρτάντο πλέον ἐλευθέρως τὰ μικρὰ μονύδρια εἰς τὰς μεγάλας μονάς. Ὁ Πρῶτος Ἰσαάκ, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παραχωρῶν τὴν μονὴν

τοῦ Φιλαδέλφου εἰς τὸ Κουτλουμουσίον «πρὸς ἐσχάτην ἀπορίαν πρὸ πολλοῦ κατατήσασαν» δικαιολογεῖται ὡς ἐξῆς: «οὐδὲ γὰρ πρὸς χάριν ἢ λογισμὸν τινα ἀνθρώπινον τοῦτο πεποιήκαμεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ δίκαιον αὐτό· εἰ γὰρ ταῖς ἄλλαις τῶν μεγίστων μονῶν καὶ εὐπορωτάτων οἱ πρὸ ἡμῶν δαιώτατοι πρῶτοι πολλὰ τῶν τῆς Μέσης κελλία ἀπεχαρίσαντο καὶ οὐδὲ τῶν ἠπορημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων καὶ ἡμεῖς τὴν ἐκείνην τετηρήκαμεν τάξιν» (Οὔσπ. 1892 σ. 663). Ἐδίδοντο δὲ ταῦτα οὐ μόνον διότι προέβαινον εἰς τελείαν ἐρήμωσιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐλάμβανεν ἀποζημιῶσιν τὸ Πρωτάτον. Τοιαῦται ἐπίσημοι πράξεις τοῦ Πρώτου ὑπάρχουσι πλεῖστα ὄσαι. Ὁ Σλάβος Ἀντώνιος, προσαρτῶν τῷ 1363 τὴν εἰς τάξιν κελλίου κατατήσασαν ἔνεκα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀγαρηνῶν μονὴν τοῦ Γομάτου (ἡ νῦν μεγάλη Παναγία πλησίον τῶν Καρεῶν) εἰς τὴν τοῦ Ἀλυπίου, λέγει: «ἔδοξεν ἡμῖν πᾶσι.. ἔν' ὅπερ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις κελλίοις, ὅποσα ἔτυχον σεβασμίαις μοναῖς πλησιάζοντα καλῶς βουλευσάμενοι πεποιήκαμεν προσκυρῶσαντες ἐκεῖνα ταῖς τοιαύταις μοναῖς τοῦ καιροῦ ἡμᾶς τοῦτο διδάξαντες· οὐ γὰρ ἦν ἄλλως γενέσθαι, ἔν' ἐκατέρωθεν ἐξῆ τὸ πρᾶγμα καλῶς, τὰ τε κελλία ποσῶς συνίστασθαι καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπεροχόμενῃ τῷ Πρωτεῖῳ εἰσφορὰν ἀκατάλυτον εἶναι... ἐπεὶ τὰ πόρρω τῶν σεβασμίων μονῶν κελλία πάμπαν ἀπώλλοιτο τὴν ἐκ τῶν φρουρίων ἀσφάλειαν ἀπορῶντα» (αὐτ. σ. 664). Τοῦτο μάλιστα συνέβη κατὰ τὴν σερβικὴν ἐν Μακεδονίᾳ κατάκτησιν, ὅποτε εἰς τὴν τοῦ Χελανδαρίου παρεχωρήθησαν πλεῖστα τῶν Καρεῶν κελλία, ὥστε ἀποκατασταθέντων τῶν πραγμάτων ἐζητήσαν οἱ πρόκριτοι τοῦ Ὁρους νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ κακὸν καὶ ἤρχισαν νὰ ἀποδίδωσι τὰ κελλία εἰς τὸν Πρῶτον, ὅστις ἀπεγυμνώθη διὰ τῆς ἀπεμπολήσεως τῶν μονίμων αὐτοῦ πόρων. Ἐν τῇ περὶ τοῦ κελλίου τοῦ Πλακᾶ ἔχομεν τὴν ἐξῆς σπουδαίαν εἰδήσιν (1375): «ἐπεὶ Θεοῦ θελήματι... ἐγένετο δὲ πάνσεπτος καὶ θεῖος ὄρισμός τοῦ... βασιλέως διοριζόμενος ἀποκαταστήναι τὰ παλαιὰ καὶ ἀρχαῖα κελλία τὰ τῷ πρωτεῖῳ ὑποκείμενα, ἀποσπασθέντα δὲ παρὰ τινῶν πρωτευσάντων καὶ μάλιστα τῶν ἐπὶ τῆς σερβικῆς ἐξουσίας πρωτευσάντων καὶ παραδοθέντα ἐτέροις προσώποις καὶ μοναστηρίοις κτλ.» (Actes de Chilandar 156 σ. 329). Ἐν τούτοις ἡ τοῦ Χελανδαρίου δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀπόφασιν, ἧτις ὡς ἐκ τούτου ἔμεινεν ἀνίσχυρος καὶ ἡ συνήθεια ἐξηκολούθησεν. Μάτην τὸ Γ' ἢ Δ' Τυπικὸν ἐζήτησε νὰ προστατεύσῃ τὰ κελλία ταῦτα ὀρίσαν καὶ σύνορον τῶν Καρεῶν. Τῷ 1661 ἐγένετο ἐπίσημος πράξις τῆς συνάξεως περὶ πωλήσεως πάντων τῶν κελλίων τοῦ Πρωτάτου. «Συναθροισμένης τῆς μεγάλης συνάξεως τοῦ ἀγίου Ὁρους, τῶν τε καθηγουμένων, σκευοφυλάκων, δικαίων καὶ προεστώτων πάντων τῶν ἱερῶν μοναστηρίων... ἀπεφασίσαμεν ἅπαξ ἅπαντες κοινῇ γνώμῃ νὰ πωλήσωμεν τὰ κελλία τῆς μεγάλης Μέσης, ὀρίσθη δ' ὅπως πᾶς ἀνατροπὴς τῆς ἀποφάσεως ὑπόκειται εἰς φορικτὰ ἐπιτίμια... ἐπωλήθησαν δὲ τελείως τὰ κελλία καὶ νὰ ἔχωσι τὴν διοίκησιν καὶ κυβένησιν αὐτῶν ἐκ τῶν τόπων τῆς μεγάλης Μέσης, ἧγουν τοῦ ὕδατος... καὶ τῶν ἔυλων καθ' ἃ καὶ πρότερον...» ὡς λόγος δὲ προβάλλεται «τὸ πολὺ καὶ ἀνυπόφορον χρέος» (ὅπερ δηλοῖ ὅτι αἱ μοναὶ εἶχον ἐπιφορτίσει ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως εἰς

τὸ Πρωτάτον. Τὸ ἔγγραφο παρὰ Βαυλαῦμ «Ἡ μονὴ τοῦ Γρηγορίου» σ. 124). Ἄλλ' ἐμειναν, ὡς φαίνεται, καὶ μερικά κελλία εἰς τὸ Πρωτάτον. Διὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἰδ' ἡδ' αἰῶνος ἴσχυε νέον καθιστώσ, νὰ παραχωρῶνται δηλ. ὑφ' ὄρους κοινῶς καθιερωμένους εἰς πρόσωπα. Ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος (1392) ἐντέλλεται: «τὰ κελλία καὶ τὰ καθίσματα τοῦ πρώτου μὴ πῶς πολλὰ ἐκδίδουσαι πρόσωπα, ἀλλ' εἰς ἐν μόνον δίδουσαι πρόσωπον ἕως ἂν ζῆ καὶ πάλιν δίδουσαι παρὰ τοῦ πρώτου εἰς ἕτερον» (Γεδεών σ. 126). Τοιαῦτα ἦσαν κατ' ἀρχὰς καὶ τὰ νῦν λεγόμενα Κονάκια ἢ ἀντιπροσωπεῖα τῶν μονῶν, ἅπερ ὀνομάζοντο «ἐκκλησιαστικά», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄλλα, τὰς ἀγροικίας, ἅτινα ἐκέκτηντο μεζύονα καλλιεργημένην περιοχὴν. Τὰ κελλία ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος παρεχώρει οὐχὶ ὁ Πρωτός, ἀλλ' ἡ σύναξις, ὡς τὸ νῦν ἀντιπροσωπεῖον τῆς μονῆς τοῦ Σταυρονηκίτα τῷ 1556 (Γρηγ. Παλ. Δ' σ. 15-17 καὶ 858-60). Τὸν πληρῆ τύπον τῆς παραχωρήσεως εἰς τρία πρόσωπα συναντῶμεν τῷ 1694: «Συναθροῖς ο μείνης συνάξεως τοῦ ἁγίου Ὄρους... ἐλθόντες πρὸς ἡμᾶς οἱ δύο μοναχοὶ κὺρ Καλλίνικος καὶ Δωρόθεος ἐζήτησαν ἀφ' ἡμῶν τὸ πρωτατινὸν κελλίον, τὸ ποτε Καστοριανόν, εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ τιμίου Προδρόμου... δεδάκαμεν ἀντὶ ἄσπρων ἀριθμὸν χιλιάδες ἢ... εἰς τρία πρόσωπα... δίδουσι καὶ τὴν ἐαντιῶν σνδοσίαν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν κελλιωτῶν...» (αὐτ. Β' σ. 499). Τοιαῦτα κελλία σήμερον ἐντὸς μὲν τῶν Καρεῶν ὑπάρχουσιν 70, περίε δὲ 40 κατὰ τὰ νῦν κρητοῦντα διοικούμενα. Ὁ τι συνέβαινε εἰς τὸ Πρωτάτον τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς μονὰς. Ἐν Λαύρᾳ εὐτυχῶς διεσώθη κώδιξ τοιοῦτος ὁ τῶν «Ἀδελφωταρίων», περιέχων πράξεις ἀπὸ τοῦ 1420 παραχωρήσεως καθισμάτων ἢ ἀγροικιῶν εἰς ἐσαμονίτας ἀδελφοὺς καὶ ἐξωμονίτας (ἢ λέξις ἦν ἐν χρῆσει εἰς τὰς μονὰς τῆς ΚΠόλεως), ἦτοι τοὺς νῦν λεγομένους κελλιώτας. Ἐκτοτε ἡ λαυριωτικὴ περιφέρεια ἐπληρώθη κελλιῶν καὶ ἡσυχαστηρίων, παραχωρουμένων κατ' ἀρχὰς ἀντὶ μικρᾶς πληρωμῆς εἰς 1-3 πρόσωπα. Ταῦτα ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑποτάσσωνται πλήρως εἰς τὴν κυρίαρχον μονήν, νὰ προσφέρωσι τὴν «σνδοσίαν» (ὠρισμένον φόρον, τὸ νῦν λεγόμενον δόσιμον) καὶ τὰς «ἀγγραφίας» εἰς τὰς «παγγελίας», ἦτοι τὰς κοινὰς ἐργασίας τῆς μονῆς (ἐλαιοσυλλογὴ, τρύγος, ἐκφόρτωσις πλοίων κτ.). Ὡφειλον δ' οὗτοι νὰ ζῶσι κοινοβιακῶς καὶ νὰ καλλιεργῶσι καὶ αὐξάνωσι τὴν περιοχὴν τοῦ κελλίου. Ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐκανονίσθησαν ἐντελῶς αἱ σχέσεις τῶν κελλιωτῶν πρὸς τὴν κυρίαρχον

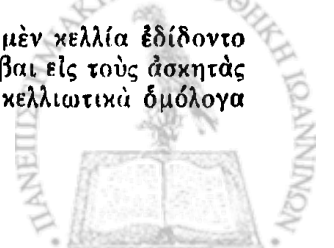

Ἱερὰ Μονὴ Κασταμονίτου.

μονήν, τὸ δὲ ὁμολόγον, ἦτοι ἡ ἔγγραφος συμφωνία, ἔλαβε τὴν ἣν ἔχει σήμερον ἔκτασιν. Ἐν αὐτῷ καθορίζονται ἀκριβῶς τὰ ὄρια τοῦ κελλίου καὶ ἡ ἀποσκευὴ αὐτοῦ, ἀναφέρεται καὶ τὸ «συρτικόν», ἦτοι ὁ νεώσοικος, τὰ δικαιώματα νὰ κόπτωσι κανσόξυλα ἐλευθέρως ἀπὸ τῆς δασικῆς περιοχῆς τῆς μονῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ οἰκοδομήσιμα ἀνευ ἀδείας· ἀντὶ (κατὰ συνθήκην) ὠρισμένον τιμῆματος ἀγοράζουσι τὸ κελλίον καὶ δύνανται ἐπίσης νὰ πωλῶσιν αὐτό. Ἀναφέρεται τὸ δικαίωμα τῆς ἔγγραφης ἐκάστοτε συνοδειῶν χωρὶς νὰ γίνωνται ὑπεράριθμοι. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ὅμως τῶν τριῶν προσώπων τὸ κελλίον περιέρχεται εἰς τὴν μονήν, ὡς ἀναπιλλοτριῶτον κτῆμα αὐτῆς. Τὸ μικρὸν ποσὸν τῆς ἀγορᾶς ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κελλιώτης ὡς ἀδελφὸς τῆς μονῆς, παρ' ἧς λαμβάνει καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς κοινῆς, ἔχει δικαίωμα κτησιχρησίας. Μακροὶ καὶ τραχεῖς ἀγῶνες διεξήχθησαν διὰ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ τῆς φορολογίας ἀπὸ τοῦ 17' αἰῶνος. Τῷ 1768 ἐξεδόθη ἐπὶ Σαμουήλα ὁ τόμος ὁ κανονίζων τὸ «τριμερίδιον» (μερὶ ἢ μᾶλλον μοιρί, ἢ μοῖρα) καὶ τὸ «ρέσμι», δηλ. ἀποθνήσκοντος τοῦ γέροντος νὰ δίδηται εἰς τὴν μονήν τὸ τρίτον τῆς ἀξίας

τοῦ κελλίου καὶ κατὰ ἀγοραπωλησίαν τὸ 15% ἀντὶ τῶν προηγούμενων «παγγελιῶν, σνδοσιῶν, τραπεζῶν, παρρησιῶν, προθέσεων καὶ τεσσαρακονταλειτούργων». Τῷ 1810 ἐν τῷ Ζ' τυπικῷ ἐπέτυχον κελλιῶται καὶ ἀσκηταὶ τὴν διαβάθμισιν τῆς φορολογίας. Κατὰ τὸ 1863 ἐζήτησαν, ἵνα τὰ κελλία καὶ αἱ καλύβαι ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ἰδιοκτησία κτ. Ἡ ἱερὰ σύνοδος διέγνωσε τότε, ὅτι ταῦτα συμβαίνουσι «ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ πνευματικοῦ μέρους καὶ ἀπὸ ἑλλειψμῆς τῆς χαρακτηριζούσης τὴν μοναδικὴν πολιτείαν ἀδελφικῆς ἀγάπης, τῆς ὑποταγῆς καὶ ταπεινώσεως καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἀληθῆ ἄσκησιν θείον ζήλου». Ἐπὶ Σωφρονίου τῷ 1854 ἐξετέθησαν τὰ 5 ἄρθρα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τοῦ νεωτέρου τύπου τῶν ὁμολόγων εἰς τὸ «Ἀποφαντικὸν γράμμα». Ἀλλὰ κατὰ τοῦ «Διαιτηρίου», δι' οὗ ἀνθαιρέτως ἐκανόνιζεν ἡ Ἐκκλησία τὰ τῆς διαδοχῆς καὶ ἀλλαγῆς ὁμολόγων, ἀντέστη ἡ Ἱερὰ Κοινότης καὶ τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου, πρῶην πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Γ', εὐρέθη ἱκανοποιητικὴ λύσις δι' ἀμφοτέρωτα τὰ μέρη «διατηρομένης καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς κυριαρχικῆς μονῆς».

Ἐἴπομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς τὰ μὲν κελλία ἐδίδοντο δι' ἀπλῆς συμφωνίας, αἱ δὲ καλύβαι εἰς τοὺς ἀσκητὰς δι' «εὐχετικοῦ» (γράμματος). Τὰ κελλιωτικὰ ὁμολόγια

ἀκολουθοῦσι νῦν τὸν τύπον τοῦ σιγγιλίου Ἰωακείμ Γ' (1909 καὶ 1911). Ὡς πρὸς τὸ τριμερὶδιον διαιροῦνται εἰς 5 κατηγορίας, τῆς κατὰ συνθήκην διατιμῆσεως τῶν κελλιῶν εἰς 75, 60, 45, 30 καὶ 15 λίρας ὄθωμανικὰς χρυσᾶς (ᾧθεν καταβάλλεται εἰς τὴν μονὴν τὸ τρίτον τούτων· βλ. περαιτέρω Καταστ. Χάρτου ἀρθ. 126, 161). Ὁμοία σχεδὸν εἶναι καὶ τὰ σκητιωτικὰ ὁμόλογα, ἀλλὰ δίδονται εἰς δύο μόνον πρόσωπα, ἀνανεούμενα ἐκάστοτε, καὶ δὲν ἔχουσι ὄρια, ὡς στερουμένων τῶν καλυβῶν περιοχῆς (πλὴν ἐλαχίστης). Γενεσιουργικῶς οἱ κελλιῶται εἶναι ἡ δευτέρα τῶν μοναχῶν τάξις, ὡς προερχόμενοι ἐκ διαλελυμένων μοναστηρίων, ἢ ὡς ἐξωμονίται ἀδελφοί. Ὁ Χριστόφορος Ἄγγελος κατὰ τὰ μέσα 15' αἰῶνος γράφει: «Ἡ δὲ δευτέρα τάξις καλεῖται ἀναχωρητική, τουτέστι τυγχάνει τις πλούσιος καὶ οὐ δύναται ζῆν ἐν κοινοβίῳ, τότε διδῶσι τοῖς μοναχοῖς χρήματα ἀρκοῦντως ἕνεκα οἴκου τινὸς καὶ οἱ μοναχοὶ διδῶσιν ἐκείνῳ οἶκόν τινα μέγαν ἔξω τοῦ μοναστηρίου ἢ ἐν μιλιάριον ἢ δύο ἢ τρία, καὶ οὕτω κατοικεῖ ἐκεῖνος ἐκεῖ σὺν ἄλλοις δύο ἢ τρισὶ πτωχοῖς, καὶ σὺν αὐτοῖς ζῆ, καθὰ ζῶσιν οἱ κοινοβιᾶται ἐν τῷ μοναστηρίῳ κατὰ πάντα ὁμοίως ἐκείνοις· ὁ δὲ οἶκος ἐκεῖνος συνέχει ἑαυτῷ ἐκκλησίαν ὁμοίως καὶ ἀμπελῶνα καὶ ἔλαια (sic) καὶ κερσῆας (=λεποκαρῆας) καὶ ἀμυγδαλέας καὶ κερσῆας καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα πράγματα ἀρκοῦντως πρὸς τὸ ζῆν. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ δευτέρα τάξις τοῦ μεγάλου Βασιλείου» (Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν σημερινῶν εὐρισκομένων Ἑλλήνων, Ἐγχειρίδιον, Franequetae 1678, σ. 68). Πραγματικῶς ἔχει καὶ ὁ βίος οὗτος τὰς συμφνεῖς εἰς αὐτὸν ἀρετὰς, τὰς ὁποίας ἐνίοτε ἐπισκιάζουσι πλεονεξία, ὥστε τὰ μὲν κελλία νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἀγροικίας, οἱ δὲ κελλιῶται εἰς ἀγρότας, ἀλιεῖς, μελισσοκόμους καὶ ἐμπορευομένους. Ὅταν εἰς ταῦτα τηρῆται τὸ μέτρον, τοῦ μὲν μοναστηριακοῦ βίου προτιμητέος ὡς ἡσυχαστικός, τοῦ δ' ἀσκητικοῦ ὡς κοινωνικώτερος καὶ εὐκόλως κεκτημένος καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, τῶν δὲ σκητιωτικῶν ἐρίδων καὶ ταραχῶν πάμπαν ἀπηλλαγμένος. Οἱ δόκιμοι, 1—2 συνήθως, λαμβάνουσιν ἐπιμελεστέραν ἀγωγὴν καὶ πνευματικὸν καταρτισμὸν τελειότερον ἐν τοῖς κελλίαις, ἀλλὰ τοιαῦτα κελλία εἶναι νῦν ἐλάχιστα. Κελλία ἐν τῷ Ἄθῳ ὑφίστανται σήμερον περὶ τὰ 200, ὧν τὰ 150 ἑλληνικά, 35 ρωσικά, (ἅπερ ἐρειποῦνται ὀσημέραι), 14 ρουμανικά, 7 βουλγαρικά καὶ 1 σεβικόν. Καὶ τὰ μὲν μοναστήρια ἔχουσι τὰ δάση καὶ τὴν περὶ αὐτὰ καλλιεργούμενην περιοχὴν, εἰς δὲ τὰ κελλία ἀνήκει σύμπασα ἡ παραδειγματικῶς ἐργαζομένη ἔκτασις τοῦ ἁγίου Ὄρους. Ἐπομένως οὐδεμίαν ὑπερβολὴν λέγομεν ὀνομάζοντες τοὺς κελλιώτας τοὺς κυρίως γεωπόνους καὶ καλλιεργητὰς τῆς χερσονήσου, ἧτις οὕτω παρουσιάζει «τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας», πλήρης παντοειδῶν καρπῶν καὶ πάσης ἄλλης βιοτικῆς δαψιλείας καὶ δὴ ἀμπέλου καὶ ἐλαίας (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Δασονομία καὶ Γεωπονία πάλαι τε καὶ νῦν, σ. 47 ἔ.). Τὸ κελλίον εἶναι μονύδριον περιλαμβάνον 5—10 (πλείονα εἰς τὰ ρωσικά) δωμάτια μετὰ τοῦ ἐξέχοντος ναοῦ. Τινὰ ἔχουσι τὸν τύπον τετραπλευρον ὅπως αἱ μοναί, τὰ πλείστα δὲ μίαν πλευρᾶν χωρίζομένην δι' εὐρέως διαδρόμου, οὗ ἐκατέρωθεν τὰ δωμάτια (αἱ «κίβριες») καὶ εἰς τὸ βάθος

ὁ ναός. Πέριξ ἀπλοῦται ἡ ἀπέραντος περιοχὴ ἧτις πολλάκις ἐπανεξάνεται καὶ διὰ τοιφλικίων. Κατὰ ταῦτα πολλὰ κελλία εἶναι θαυμάσια ἐπαυλεῖς (προάστεια τῶν μονῶν) ἐν μέσῳ θαλλούσης καὶ ὑδατορρύτου φύσεως.

24. Ὁ νέος ἀσκητικὸς βίος καὶ ὁ ὄργανισμὸς τῶν σκητιῶν, τὰ ἡσυχαστήρια καὶ τὰ καθίσματα. Ἀντίδρασιν ζωηράν κατὰ τῆς ἀχαλιναγωγῆτος τάσεως πρὸς ἰδιορρυθμίαν ἐν ταῖς μοναῖς καὶ τοῦ ἐκλαίκευμένου ἀγροτικοῦ βίου τῶν κελλιωτῶν ἀπετέλεσαν οἱ νεώτεροι ἀσκηταὶ κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. Οὗτοι διενοήθησαν πρὸς σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος μοναχικοῦ βίου νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀπλότητα καὶ λιτότητα τῶν σκητιῶν, πρότυπον ἔχοντες τὸν ἀρχαῖον ἀσκητικὸν βίον. Καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὐκ ὀλίγον ὠφέλησεν ἡ κίνησις αὕτη πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ κακοῦ. Ἐκ τῶν σκητιῶν, καὶ δὴ τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ τῶν Κουσοκαλυβίων, προσεκλήθησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς κοινοβιακῆς πολιτείας κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ βίου καὶ μέχρι σήμερον ἐξ αὐτῶν λαμβάνονται οἱ πνευματικοί. Αἱ σκῆται παρὰ τὰς ἐπελθούσας καταστροφὰς δὲν εἶχον ἐκλείψει τελείως, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Γ' τυπικοῦ συνάγεται. Ἐκ τῶν νῦν ὑφισταμένων ἀρχαιόταται εἶναι αἱ δύο προλεχθεῖσαι Λαυριωτικαί. Περὶ τῆς ἁγίας Ἄννης ἔχομεν παλαιὰν μαρτυρίαν (ἐκτὸς τῆς παραδόσεως) ἐν κώδικι ἀδελφαταρίων τῆς Λαύρας (φ. 3α): «Ἐν ἔτει ζπγ' (1575) ἦλθεν εἰς τὴν ἡμετέραν σύναξιν ὁ παπᾶ κύρ Θεοδώσιος δ' σέρβος καὶ ἐδώσαμεν αὐτὸν τὸ κελλίον εἰς τὴν ἁγίαν Ἄννα, τὸ ἦχεν ὁ παπᾶ Ἰάκωβος». Ἐν τοῖς αὐτοῖς ὁρίοις ἡ νέα σκήτη τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸ Καρυήλιον (νῦν μὴ ἀνεγνωρισμένη ἐπισήμως) ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ 1540, ὡς φαίνεται ἐν κώδ. 833 μονῆς Ἰβήρων («ἐγράφη ἐν τῷ σεμνοτάτῳ ἡσυχαστηρίῳ τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἐν ἔτει ζμγ'»). Καὶ εἰς τὸ προφητικὸν β.β.β.β. τοῦ ἁγίου Νεΐλου λέγεται, ὅτι τῷ 1590 ἐτρέφοντο ἐκ τῶν κελλιῶν τῆς Κερρασιᾶς οἱ ἀσκηταὶ τοῦ ἁγ. Βασιλείου, τοῦθ' ὅπερ ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ Λαύρας τοῦ Τριγώνη (τῷ 1772). Περὶ τῆς εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Δημητρίου σκῆτης τοῦ Βατοπεδίου, ἧτις ἰδρῦθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς μονῆς τοῦ Χαλκέως, ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν βίον Γρηγορίου τοῦ Παλαμά «Νικοδόμημ φοιτᾷ τῷ γενναίῳ ἀνδρὶ καὶ θαυμασιῷ κατὰ τὴν πράξιν καὶ θεωρίαν, ὡς οἱ τὸν Ἄθῳ παροικοῦντες πλὴν ὀλίγων ἴσασιν πάντες κατὰ μὲν τὸν Αὐξεντίου βουνὸν πρότερον πᾶσαν ἀρετῆς ὁδὸν ἡσκηκότι πρὸς ἄκρον, ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου ἐς ὕστερον γενομένῳ καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς ἄθλους... ἐπὶ πλείστον διήρυσσε καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μακαρίου τέλους τετύχηκε» (Φιλόθεος ἔ. ἀ. σ. ιβ'). Ἐν πράξει τοῦ 1366 ὁ Πρῶτος ἔδωκε «τῇ μονῇ τῶν Ῥώσων τὸν τοῦ παπᾶ Κορηλίου ἐλαιῶνα τὸν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς σκῆτεως τῆς πλησίον διακειμένης ἐν τῇ...μονῇ τοῦ Βατοπεδίου» καὶ ἐπιφέρει: «κοινη γνῶμη ἐμοῦ τε καὶ...τῆς καθ' ἡμᾶς Λαύρας τῶν Κερραίων ἐκδίδομεν αὐτοῖς τὸ ὄρηθὲν κελλίον μετὰ καὶ παντὸς τοῦ ἐλαιῶνος» (Acta Russici 11, σ. 112). Ἐπιτάφιος θρήνος διάφορος τοῦ τετυπωμένου καὶ πληρέστερος σημειοῦται ἐν χειρογράφῳ: «Ποίημα Ἰγνατίου ἱερομονάχου ἀρχιμανδριτοῦ μονῆς τοῦ μεγάλου Δημητρίου». Ἐπίσης τῷ 1520

ὑπῆρχε καὶ ἡ τῶν Ἰβήρων σκῆτη τοῦ τιμίου Προδρόμου. Ἄλλ' αὐταὶ τότε ἦσαν ἀνεξάρτητοι, ὡς εἶδομεν, ὁ δὲ Πρῶτος αὐτοβούλως ἀποφασίζει περὶ τῆς παρεχωρήσεως τοῦ κελλίου χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὴν τοῦ Βατοπεδίου μονήν. Ἡ σχέση τῆς ὑποτελείας, ἣτις ἦτο κατὰ πᾶσαν τὴν ἀρχαιότητα ἀγνωστος εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα τῶν μοναχῶν, εἶναι ἐπινόησις τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν περιόδου. Τὰ πρῶτα κελλία (τὰ νῦν καθίσματα) τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου παρεχωροῦντο εἰς ὁμοτίμους ἀδελφοὺς τῆς μονῆς, οἵτινες οὐδὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν μονήν. Τὸ δεσποτικὸν τοῦτο σύστημα μοναστηριακῶν καὶ ἐξαρτηματικῶν ἐγένετο πρόξενον μυρίων κακῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει, ὥστε ἡ ἱστορία τῶν ἐξαρτημάτων τούτων εἶναι φιλονικίαι, ξερίδες, διαπληκτισμοί, ἀντεκδικήσεις καὶ κρισολογίαι. Οἱ μὲν

ἄρχοντες ἐζήτουν διαρκῶς ἀφορμὰς πρὸς ἐπεμβάσεις καὶ περιορισμοὺς τῶν ὑπ' αὐτούς, οὐδόλως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς δώσας τὸν νόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀφῆκε μὲναὐτοὺς ἐλευθέρους, ἀλλ' ἐλεγχόμενους ὑπὸ τοῦ κριτηρίου τῆς συνειδήσεως. Ὁρθότατα Θεόδωρος ὁ Σιταδίτης παραγγέλλει: «εἰ δὲ ἐρᾷς νεοφυγεῖν μονήν, οὐκ

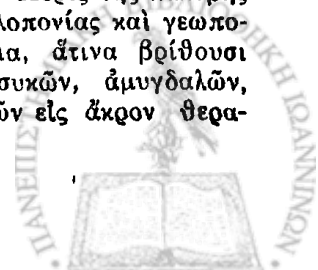
Καρεαί.

ἔξω τοῦ εἰκότος, ἀλλ' ἐπὶν παραδώσῃς αὐτὴν ἀνδρὶ καθηγουμένῳ, μηκέτι ἐπιβαλεῖς τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτῷ» (Migne 99, 1500). Οἱ δὲ ἀρχόμενοι κατεγίνοντο πῶς νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ὄρια καὶ νὰ καταργῶσι πάντα δεσμῶν. Αἴτιος τοῦ κακοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἐπινοήσας τὸ δόλεθρον τοῦτου σύστημα, ὅπερ δυστυχῶς παρουσιάζει τὸν Ἀθῶν, τὸ κέντρον τῆς ἡσυχίας, κατασπαρτιζόμενον ὑπὸ δύο ἀντιμαχομένων διαρκῶς στρατοπέδων. Δὲν ἠθέλησε κἄν νὰ κατοχυρώσῃ τὰ δίκαια διὰ κτιστῶν ὁροσῆμων—ταῦτα ἐν τῇ ἀγιορειτικῇ ὀνοματολογίᾳ λέγονται λαυράτα, διότι ἄνευ αὐτῶν «ἀδύνατον σταθῆναι Λαύραν»—νὰ περιορίσῃ τὴν ἐπέκτασιν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐπεξέτεινεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Τοιαῦτα τὰ πάλαι ἰδρύματα δὲν ἐπετρέποντο. Ἐκ τῆς περὶ τῆς μονῆς Βουλευτηρίων «Ἀσφαλείας» μανθάνομεν, ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου διάδοχος παραιτηθεὶς τῆς ἡγουμενείας ἠγόρασε τόπον καὶ ἔκτισε τὴν μονήν ταύτην. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐκληροδότησεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἀθανάσιον. Τοῦτο ἐθεωρήθη ἐν Λαύρᾳ ὡς κατάλυσις τοῦ καθεστῶτος, καθ' ὃ ἡ μονὴ δὲν ἀνῆκε εἰς πρόσωπον, καὶ ἀμέσως τὸν μὲν Εὐστράτιον ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μετέωρον αὐτοῦ, ἀνεγνώρισαν δὲ τὸν Ἀθανάσιον ἡγούμενον ὡς μὴ Λαυριώτην, ἀλλ' «ἕνα ὑπόκειται τῷ κοινῷ, καθῶς καὶ οἱ τοῦ Ὄρους ἡγούμενοι, μὴ ἔχειν ὁ» ἐξου-

σίαν προσκληρῶσαι ποτε ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ τὴν μονήν τῶν Βουλευτηρίων, μήτε πρόσεως μήτε χρήσεως λόγῳ, μήτε εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Λαύραν μήτε... ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ, ἀλλ' ἔχειν αὐτὴν παραπέμπειν εἰς οἰκίους μαθητὰς καὶ διαδόχους... Καὶ ἀσφαλίζομαι ἐγὼ τε ὁ προσηρηθεὶς τῆς Λαύρας προεστὼς ἅμα τοῖς προειρημένοις τῶν ἀδελφῶν ὡς οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔξομεν ἢ κυριότητά ποτε καιρῶ ἢ χρόνῳ ἐν τῇ δηθείσῃ μονῇ τῶν Βουλευτηρίων». Κατὰ ταῦτα οἱ αὐστηροὶ θεσμοὶ ἐτηροῦντο τότε μετ' εὐλαβείας, ὅτε δὲ ἐχαλαρώθησαν προσηρητήθη ἢ ὡς ἀνω μονὴ εἰς τὴν Λαύραν. Ἡ τῆς ἁγίας Ἀννης σκῆτη εἶναι, ὡς εἴπομεν, συνέχεια τῶν Βουλευτηρίων, ἀλλ' ἔνεκα τῶν ἐπιδρομῶν ὡς σκῆτη ὠργανωμένη μόλις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 15 αἰῶνος ἀναφέρεται, ὅτε ὁ πατριάρχης Διονύσιος ὁ Βάρδαλις

εἰσήγαγε τὰς πρῶτας κανονιστικὰς διατάξεις, αἵτινες ἔπειτα συνεπληρώθησαν διὰ τῶν ἐπισήμων τῆς κυριαρχου μονῆς Λαύρας πρᾶξων. Αὐταὶ καὶ ἄλλαι ἐν τῷ μεταξύ ἐκδοθεῖσαι ἐπεκυρώθησαν διὰ πολλῶν πατριαρχικῶν σιγιλίων, ἕως οὗ τῷ 1730 εἶχεν ἀποκρυσταλλῶθῃ πλέον τὸ νέον σκητιωτικὸν καθεστῶς. Τότε ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἐγκα-

ταβίσαντος ἐπὶ βραχὺν χρόνον πρῶτην Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου Νεοφύτου κατεστρώθη ὁ κτιτορικὸς τῆς σκῆτης κώδιξ. Οὗτος περιέχει πάντα τὰ τυπικὰ καὶ τοὺς κανόνας τῆς σκῆτης, ὡς καὶ τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ γράμματα, ὡς καὶ τινὰ φιομάτια. Σπουδαῖα εἶναι τὰ «Ἐπιτάγματα κεφαλαϊώδη, πρὸς ἃ δεῖ προσέχειν τὸν νοῦν τοὺς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ σκῆτῃ τῆς θεοπρομήτορος Ἀννης ἀδελφούς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ πρὸς αὐτοὺς πεμφθέντα ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς... μεγίστης Λαύρας» (1746), ἀποτελοῦντα ἀριστούργημα ἀσκητικῆς ὑποτυπώσεως. Διὰ τούτων οὐ μόνον κανονίζεται ὁ βίος τῶν ἀσκητῶν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις αὐτῶν πρὸς τε τὸ Κυριακόν, ἦτοι τὸ κοινὸν τῆς σκῆτης, καὶ πρὸς τὴν κυρίαρχον. Σκῆτη εἶναι ἄθροισμα καλυβῶν ἀπὸ 20—50, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων κεῖται ὁ καθεδρικὸς ναός, τὸ Κυριακόν. Αἱ καλύβαι εἶναι μονώροφοι (ἀπὸ τινῶν ἑτῶν καὶ διώροφοι) οἰκίαι μετὰ 5—10 δωματίων, ἅτινα πρὸς ἀνατολὰς καταλήγουσιν εἰς τὸν εὐκτῆριον οἶκον (ἐλάχισται καλύβαι στεροῦνται τούτου ἔχουσαι μόνον προσκυνητῆριον). Πέριξ τῆς καλύβης εἶναι τὰ καλὰ τῆς ἀσκητικῆς φιλοπονίας καὶ γεωπονίας ἔργα, τὰ διάφορα πεζουλάκια, ἅτινα βροῖθουσι καλλικάρπων ἐλαίων, μηλεῶν, συκῶν, ἀμυγδαλῶν, κλημάτων κλπ. Ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν εἰς ἄκρον θερα-

πεύεται και η κηπουρική, διότι τὰ λάχανα και τὰ ὄσπρια εἶναι τὰ μόνα σχεδὸν καρκεύματα τῆς λιτοδιαίτου ἀσκητικῆς τραπέζης. Οὕτως αἱ σκῆται εἶναι ἀληθινὰ ὄσπρια ἐν τῇ βραχυδίᾳ τοῦ Ἁθῶνος ἐρημία. Ὁ «γέροντας» μεθ' ἑνὸς ἢ δύο ὑποτακτικῶν (σπανίως πλειόνων) ἐγείρονται ἐνωρίτατα, μετὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ «κανόνος» και τῆς νενομισμένης ἀσκητικῆς ἀκολουθίας, ἣτις διαφέρει τῆς μοναστηριακῆς, διότι δὲν ἔχει πολλὰς ψαλμωδίας, ἀρχίζει τὸ ἐργόχειρον (ἀγιογραφία, ξυλογλυπτική, σταυροί, κομβοσοχίονα, καλλιγραφία, κοιλιάρια, σφραγιστήρια, διάφορα πλεκτικῆς εἶδη, ραπτική, τεκτονική κτ.). Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Ἰσαπόστολος ὠφέλησε μεγάλως τοὺς ἀσκητάς, διότι συνίστα εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ φορῶσι σκούφους μαύρους, ὅπερ ἐγένετο μέχρι τοῦ 1821 (σήμερον ἐκ τῶν χωρικῶν μόνον οἱ γέροντες φοροῦσι). Κατὰ τὸν Χριστ. Ἁγγελον «ἡ τρίτη τάξις καλεῖται ἀσκητική (και ἐρημική), τοῦτέστιν ἐξησκημένοι (sic) ἐν τῇ ἀρετῇ σφόδρα. ζῶσιν οὗτοι πάνν σκληρῶς, ἔχουσι μόνον οἰκίσκους σκληρούς, μικροὺς ἢ σπῆλαια, οὔτε ἀμπελώνας οὔτε ἀγρούς ἔχουσι, ἀλλ' ἐνιότητινες ἐξ αὐτῶν δύναται ἔχειν κλήματα τινα μεγάλα, ἃ οὐ ποιοῦσιν οἶνον, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐσθίειν μόνον βότρουας, ὁμοίως και σκεῆς και τοιαῦτα, και ζῶσιν ἐξ ἐκείνων και ἐτέρων τινῶν, ὡς μετὰ κνάμων, μετὰ κερασίων ἐξηραμένων και μήλων και καστανέων και μετὰ ἄριον διψαίστου (sic) ἐν τῷ κλιβάνῳ· συλλέγουσι γὰρ ἐν τῷ θέρει μήλα και ἄπια και σῦκα και κεράσια και κόπτουσι εἰς μέρη και ξηραίνουσι ἐν τῷ ἡλίῳ, και ἐν τῷ λοιπῷ μέρει τοῦ χρόνου κοχλάζουσι ἐκεῖνα και ἐσθίουσι μετὰ ἄριον διψαίστου ἐν δλω τῷ ἐνιαυτῷ ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς δίς, τινὲς δὲ και τότε ἅπαξ. ζῶσι δὲ οὗτοι ἐκ τῶν ἰδίων τόπων, ὅτι ἡ ἐλληνική ἐκκλησία οὐ συγχωρεῖ μοναχοὺς τε και ἐρημίτας ζητεῖν. ἐλεημοσύνας (νῦν ἀντεστράφησαν οἱ ὄροι). Ἐνιότητινες ἐκ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων πέμπουσι εἰς τὰ μοναστήρια και εἰς τοὺς ἐρημίτας ἐλεημοσύνας και λαμβάνουσι οἱ ἀσκηταί. Τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν ἐστὶ τοιοῦτον: ὁ μὲν πλέκει σειράδας ἐκ τριχῶν προβάτων και ἔριον, ὃ τιθέασιν οἱ μοναχοὶ ἀμφὶ τὰς ἄκρας τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν, ὃ δὲ σκιαδά ἐκ ψιαθίων, ὃ δὲ ξύλινα κοιλιάρια ἢ λαβίδας ξυλίνας, ὃ δὲ γράφει βιβλία. και ταῦτα τὰ ἐργόχειρα πάντα διδῶσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα τοῖς ἐρημίταις... και αὕτη ἐστὶ τρίτη τάξις τοῦ μεγάλου Βασιλείου» (ἔ. ἀ. σ. 79—80).

Πάντα τὰ πρὸς χρεῖαν οἱ ἀσκηταὶ φέρουσιν ἐπ' ὤμων. Εἰς τὰς μονὰς και τὰς Καραὲς κομίζουσι τὰ ἐργόχειρα αὐτῶν και λαμβάνουσι τὴν πληρωμὴν συνήθως εἰς εἶδη. Τὸ κοινόν, ὅπερ ἀποτελοῦσιν ὅλοι οἱ γέροντες τῶν καλυβῶν, ἐκλέγει κατὰ Μάιον τὸν δικαῖον και τοὺς συμπράκτορας αὐτοῦ 5—10. Ἡ μονὴ δι' ἐξουχίας χειραφετεῖ αὐτὸν και παραδίδει τὰς κλεῖδας και τὴν τριμερῆ ἢ τετραμερῆ σφραγίδα, ἣς τὰ δύο ἢ τρία τμήματα κρατοῦσι προεστώτες. Ὁ δικαῖος μετ' αὐτῶν διοικεῖ τὰ τῆς σκῆτης, καλῶν ἐν ἀνάγκη και ὀλόκληρον τὴν σύναξιν, ἰδίως εἰς τὰ δικαστικά. Ἐπιμελεῖται τοῦ Κυριακοῦ, φροντίζει ἐν τῷ ξενῶνι περὶ τῶν προσερχομένων προσκυνητῶν και ἐπισκεπτῶν, ὡς και διὰ τὰ χρεῖωδη τῶν νενομισμένων ἐνι-αυσίων πανηγύρων και κοινῶν ἐστιάσεων. Μετὰ τῶν

συμβούλων διορίζει τοὺς διακονητάς τοῦ Κυριακοῦ και μεριμνᾷ διὰ τὴν προμήθειαν τοῦ κηροῦ και ἐλαίου και διὰ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τοὺς πατέρας τῆς σκῆτης. Εὐρίσκειται εἰς διαρκὴ μετὰ τῆς κυριάρχου μονῆς συνεννόησιν και ἀποστέλλει δι' εὐχαιτικῶν εἰς αὐτὴν τοὺς δοκίμους νὰ λάβωσι τὴν διὰ τὴν κουρὰν μετάνοιαν, τοὺς ἀλλάσσοντας τὸ ὁμολογόν ἢ ἐγγράφοντας τὰς συνοδείας, τοὺς θέλοντας νὰ ἀγοράσωσι καλύβην, και τοὺς ἔχοντας ἀνάγκη ἐξόδου ἐκ τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἵνα λάβωσιν εὐλογία και τὸ πιστοποιητικόν. Ἐπίσης ἡ μονὴ ἐφοδιάζει και τοὺς ταξιδιώτας τῆς σκῆτης διὰ συστατικῶν γραμμάτων πρὸς τοὺς κατὰ τόπους ἀρχιερεῖς, ἵνα ἐπιτραπῆ μετὰ ἁγίων λειψάνων νὰ περιφέρωνται πρὸς ἁγιασμόν τῶν πιστῶν και εἰσπραξίν συνδρομῶν διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κοινοῦ τῆς σκῆτης, ὅπερ οὐδένα ἄλλον ἔχει πόρον. Τοὺς ἀδιορθώτους ὁ δικαῖος παραπέμπει εἰς τὴν μονὴν διὰ τὰ περαιτέρω, ὡσαύτως δὲ και τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις πρὸς ἐκδίκασιν, διότι πρὸς αὐτὴν ὑποβάλλονται αἱ ἐφέσεις. Πολλάκις καλεῖ ἐξουχίαν τῆς μονῆς πρὸς λύσιν διαφορῶν ζητημάτων. Ἐν τῷ Κυριακῷ συνέρχονται κατὰ Κυριακάς και τελοῦσι τὴν ἀκολουθίαν μετὰ τῆς θείας λειτουργίας, ὡς και τὰς ἀγρυπνίας· τὰς λοιπὰς τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας ἡ λειτουργία τελεῖται ἐν τῷ κοιμητηρίῳ, ἐνθα μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν ζώντων τε και τεθνεώτων. Καὶ ἐν γένει ἡ τάξις τηρεῖται ὡς περιγράφουσι αὐτὴν γινομένην εἰς τὰς ἀρχαίας σκῆτας τῆς Νιτρίας και Θεβαΐδος. «Ἐνταῦθα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἔνδον ἔρημον ἠκόντων ἕτερός ἐστὶ τόπος... ὄνομα κελία. Ἐν τούτῳ δὲ σποράδην ἐστὶ τὰ μοναχικὰ οἰκήματα πολλά... κελῶριστα δὲ τοσοῦτον ἀλλήλων, ὡς τοὺς ἀπτόθι κατοικοῦντας σφᾶς αὐτοὺς μὴ καθορᾶν ἢ ἐπατεῖν. συνίασι δὲ πάντες εἰς ταῦτον ἄμα και ἐκκλησιάζουσι τῇ πρώτῃ και τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος... οὐ συνομιλοῦσιν ἀλλήλους, εἰ μὴ λόγων ἔρεκεν εἰς γνώσιν Θεοῦ τεινόντων ἢ ὠφέλειαν ψυχῆς ἔλθοι τις μαθησόμενος παρὰ τὸν φράσαι δυνάμενον. Οἰκοῦσι δὲ ἐν τοῖς κελίοις, ὅσοι τῆς φιλοσοφίας εἰς ἄκρον ἐληλύθασιν και σφᾶς ἄγειν δύναται και μόνου διατρίβειν δι' ἡουχίαν χωρισθέντες τῶν ἄλλων. Τάδε μὲν ἡμῖν περὶ Σκήτεως εἰρησθω και τῶν ἐνθάδε φιλοσοφούντων· εἰ γὰρ τὸ καθέκαστον τῆς αὐτῶν ἀγωγῆς διεξελεθῆν πειραθεινῆν μηχανόμενον ἴσως τὴν γραφὴν μωμῆσαιτό τις· ἰδίαν γὰρ πολιτείαν, ἔργα και ἦθη και γυμνάσια και δάιταν και καιρὸν ἐκάστη ἡλικία κατὰ τὸ εἶκος διένειμαν» (Σωζόμενον βιβ. 5'). Πολλὰ τὰ παλαιὰ εὐρίσκει τις ἰσχύοντα και νῦν εἰς τὰς σκῆτας τοῦ Ἁθῶνος, ὡς εἶναι αἱ κοινὰ συνάξεις. Ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ βλέπομεν, ὅτι ἐπὶ κοινῶν ὑποθέσεων ἦσαν αὐταὶ ἐν χρήσει. Ἐν τῷ Εὐεργετηνῷ ἀναφέρεται: «οὐκ ἦλθεν ὁ Ἀρσένιος εἰς τὴν σύναξιν, λέγων ἀφοριστέ μοι... τὴν εὐλογίαν... και ἀπελθὼν ὁ προεσβύτερος ἀπήνεγκεν αὐτῷ τὰ ἰσράδια» (Α' σ. 195^β). Τὰς συνάξεις ὁ μέγας Βασίλειος ἐπέτρπε και εἰς τὰ κοινῶν («και συνέδριον κατὰ τινὰς ὠρισμένους καιροὺς και τόπους τῶν ἐπιτεταγμένων ταῖς ἀδελφότησι γίνεσθαι» (Migne 31, 1044). Εἰς παλαιὸν κανονισμόν τῆς ἁγίας Ἀννης ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ «καθηγουμένου Νεοφύτου και τῆς συνάξεως τῆς Λαύρας» περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν ἀγενείων και ἄλλων ὑπάρχει ἐν

τέλει ἡ ρήτρα: «ὅστις λοιπὸν πάντα τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα καταφρονήσῃ ἢ ἐξεύρῃ ἐξ ἀποφάσεως, ὅτι παιδευόμενος θέλει πάρει καὶ ἑκατὸν θραβδίδια καὶ ἕξασμι τῷ ἀγγέλι ἐπὶ χειρᾶς καὶ τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ ἀνά πενήκοντα γρόσια». Ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ (σ. 27) γράφει: «Εἰς τὸ εἰρημένον ὄρος τῆς Νιτροίας εἶναι μία ἐκκλησία μεγαλωτάτη, καὶ εἰς αὐτὴν εἶναι τρία

Τράπεζα καὶ Φιάλη τῆς Μονῆς Κουτλουμουσίου.

δένδρα χουρμάδων καὶ εἰς κάθε δένδρον εἶναι κρεμασμένη μία μάστιξ διὰ θραβδισμόν, καὶ ἡ μία εἶναι διὰ νὰ παιδεύονται οἱ μοναχοὶ ὁποῦ πταίονσι διὰ ἐπιστροφὴν (εἰς τὸν κόσμον), ἡ δευτέρα εἶναι διὰ τοὺς κλέπτας ἂν ἴσως καὶ πιασθῶσι, καὶ ἡ τρίτη εἶναι διὰ σωφρονισμόν ἐκείνων ὁποῦ σφάλλουν εἰς διάφορα πταίσματα». Χαρακτηριστικὴ πρὸς τούτους εἶναι καὶ ἡ τοῦ Νείλου (ἐν κώδ. Διονυσίου 357, φ. 19^β) «κρουθεσία πρὸς μοναχοὺς», παρὰ πολλῶν ἀσκητῶν ἐφαρμοζομένη καὶ νῦν ἔτι:

*Μονασταῖς μέγας κόσμος ἢ ἀκοσμία,
ἀνιπτος ὄψις, ἡμελημένη τρίχα,
χειρῶν ποδῶν τε, κάλλους ἀπροσεξία,
στολὴ πενιχρά, ζῶσμα συμπεφυρόμενον,
Συγᾶν μονασταῖς τοῖς ἐν ἀσκήσει πρόπει
ἐν παντὶ ἔργῳ, ἐν δὲ τραπέζῃ πλέον.*

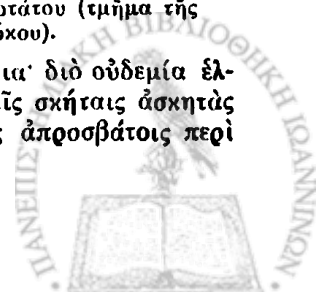
Κατὰ τὰ λοιπὰ ὁ ἀσκητικὸς βίος εἶναι ὅπως ὁ κελιωτικὸς καὶ κανονίζεται ὑπὸ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρθρῶν 126—160 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου. Ἀλλὰ πρὸς τούτους ἐν ἀγία Ἄννῃ συνετάχθη καὶ ἴδιον ἀσκητικὸν Τυπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν, ὅπερ οὕτω συμπληροῖ τὴν ὅλην σκητιωτικὴν ὁργάνωσιν. Ἡ τῆς ἀγίας Ἄννης σκήτη οὕτω πολιτευομένη ἐνεφάνισεν ὄντως ἀναβίωσιν τοῦ ἀσκητικοῦ πνεύματος τῶν παλαιῶν καιρῶν. Ἀνέδειξε μεγάλους πνευματικούς καὶ θεοφόρους ἄνδρας, ἀλείπιας μαρτύρων καὶ ὁσιομάρτυρας. Ἀγιαννανῖται κατὰ μετάπεμψιν πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ κοινοβίου ἔσωσαν πολλὰς μονὰς, ὡς ὁ ἐν τέλει τοῦ 15^{οῦ} αἰῶνος ἱερομόναχος Εὐθύμιος τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου, ἥτις ἐξ ἀνεχειρίας εἴχε κλείσει τὰς πύλας. Τὴν τοῦ ἀγίου Ἀντελείου ἡγεμονος ὁ ἐκ τῆς σκήτης τοῦ Ξενοφῶντος ἀναδειχθεὶς ἀριστος κοινοβιάρχης. Τὴν τοῦ Διονυσίου ὁ Δαμασκηνός, ἐξ ἀγίας Ἄννης, ὡς ἡγούμενος καὶ ὡς πνευματικὸς ὁ Ἀνανίας γενόμενος ὑπόδειγμα κοινοβιακῆς πολιτείας (1805). Τὴν τοῦ Γρηγορίου ὁ ἱερομόναχος Νεόφυτος ἐκ τῆς αὐτῆς σκή-

της (1840) ἀπολαύσας ἐξαιρέτου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως ἐπὶ ἀγιότητι βίου, καὶ ὁ περιώνυμος Κανσοκαλυβίτης Παῖσιος τὴν τοῦ Ξενοφῶντος (1780). Κατὰ τὰς «παλαιὰς παραδόσεις τῆς ἱερᾶς σκήτης τῆς θεοπρομήτορος ἀγίας Ἄννης» ἀνασυνίσταται τῷ 1737 καὶ ἡ τοῦ Κανσοκαλυβίου. Πᾶσαι αἱ ἐφεξῆς ἱδρυθεῖσαι σκῆται ἀπὸ τῆς σκήτης τῆς ἀγίας Ἄννης ἀντιγράφουσι τὰ τυπικά. Ἡ τοῦ Βατοπεδίου ὑπὸ τοῦ πρῶτον Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Νεοφύτου τῷ 1759 κατὰ τοὺς «κανόνας καὶ τύπους τῶν ἐν τῇ σκῆτῃ τῆς ἀγίας Ἄννης ὁσίων πατέρων» (ὁ κανονισμὸς παρ' Οὐσπένσκη, Δευτ. περίοδος 1880 σ. 511—20). Ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου τῷ 1790 ὑπὸ Διονυσίου Ἰβηρίτου (οὗτος εἶναι ὁ κτίτωρ), Χριστοφόρου διδασκάλου τοῦ Προδρομίτου καὶ Ἰωάννου πνευματικοῦ τῆς σκήτης τῆς ἀγίας Ἄννης, διορισθέντων ὑπὸ Νεοφύτου πατριάρχου. Ἡ τοῦ Ξενοφῶντος τῷ 1766 (Κανονισμὸς ἐν Actes de Xenoph. ἐν τέλει). Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαί, ὧν δὲν γνωρίζομεν τοὺς κανονισμούς, πρότυπον εἶχον τὴν ἀρχέτυπον ταύτην σκήτην (τῆς τοῦ ἀγίου Παύλου Νέας σκήτης ὁ κώδιξ ἀντεγράφη ἐκ τῆς ἀγίας Ἄννης τῷ 1800, Ἰβήρων 1730, Λαῖκου 1764). Αἱ κοινοβιακαὶ σκῆται (ἡ ρουμανικὴ τοῦ Προδρομοῦ, ἡ βουλγαρικὴ Βογορόβιτσα καὶ αἱ ρωσικαὶ τὸ Σεράγιον, ὁ προφήτης Ἡλίας, ἡ Χρώμιτσα καὶ ἡ νέα Θηβαῖς κοινοβιακὴ ἅμα καὶ ἰδιόρρυθμος) εἶναι νεωτέρα ἐπινόησις τῶν Ρώσων, ἵνα σὺν τῷ χρόνῳ με-

Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Πρωτάτου (τμήμα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου).

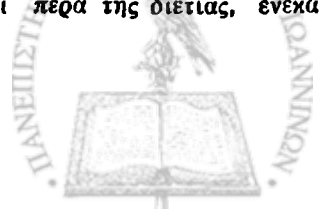
ταβάλλωσι τὰ κελία εἰς μοναστήρια διὸ οὐδεμία ἐλληνικὴ ὑπάρχει. Παρὰ τοὺς ἐν ταῖς σκῆταις ἀσκητὰς ἔχομεν καὶ τοὺς ἡσυχαστὰς ἐν τοῖς ἀπροσβάτοις περὶ

τὸν Ἄθωνα χωρίους. Οὗτοι εἶναι οἱ ἅγιοι εἰς τραπεζιστάς. Τοὺς πλείστους τούτων περιλαμβάνει τὸ φρικώδες καὶ ἀπροσπέλαστον Καρούλιον ἐν σπηλαίοις καὶ κρεμασταῖς καλύβαις, ὁ ἅγιος Βασίλειος καὶ τὰ Κατουνάκια. Ἡ μικρὰ ἁγία Ἄννα (καλύβαι 9) εἶναι ἐξάρτημα τῆς μητροπόλεως σκήτης. Εἰς τὰ ἡσυχαστήρια ταῦτα ὁ βίος ὄντως εἶναι ἀρχαιοπρεπῆς καὶ ὑποτυπώδης, πράγματι δὲ ἀναπολεῖ τις τοὺς ἀρχαίους ἀναχωρητάς. Ἄθροισμα καλυβῶν, αἵτινες οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ὄργανωμένην σκήτην καὶ ὑπενθυμίζουσι τὰς παλαιότερας ἐν Ἄθῳ τοῦ Μαγουλά καὶ τῶν Γλωσσίων, εἶναι ἡ Καράλα πλησίον τῶν Καρεῶν, οἰκουμένη ὑπὸ Ρώσων καὶ Ρουμάνων (40 καλύβαι). Τελευταῖον ἀναφέρομεν καὶ τὰ καθίσματα—μοναχικὰ οἰκήματα μικρότερα μὲν τῶν κελίων, μεγαλύτερα δὲ τῶν καλυβῶν—πλησίον τῶν μονῶν εὐρισκόμενα (2—5 τὸν ἀριθμὸν). Ὅπως τὸ σχῆμα τῆς οἰκοδομῆς· οὕτω καὶ ὁ βίος τῶν ἐν αὐτοῖς οἰκούντων εἶναι μεταξὺ κελιωτῶν καὶ ἀσκητοῦ. Τὰ καθίσματα δὲν εἶναι πλέον ὡς τὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Τὴν διατροφήν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς μονῆς ἀντὶ ἐφάπαξ πληρωμῆς.

25. Αἱ κυρίαρχοι μοναί. Κοινόβια καὶ Ἰδιόρρυθμα. Ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις καὶ πολιτεία. Δυστυχῶς οὔτε ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, οὔτε τὸ παράδειγμα τῆς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μονῶν ἐγκαινισθείσης κοινοβιακῆς εὐρρυθμίας καὶ εὐημερίας ἐπέδρασαν εἰς τοὺς εὐλογημένους ἰδιορρυθμίτας τῶν ὑπολειφθεισῶν 9 μεγάλων κατὰ τὸ πλεῖστον μονῶν (Λαύρα, Βατοπέδιον, Ἰβήρων, Χελανδάριον, Ξηροποτάμου, Φιλοθέου, Δοχειαρίου, Παντοκράτορος καὶ Σταυρονικήτα). Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὴν καταγωγὴν τοῦ κακοῦ τούτου εἰς τὴν οἰκονομικὴν καχεξίαν τῶν μονῶν. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος Meyer κατέρριψε τὴν πλάνην ταύτην δι' ἀκαταμαχίτην ἐπιχειρημάτων. Ὁ Ἑρρίκος Gelzer θεωρῶν δεσποτικὸν τὸ κοινόβιον καὶ ἀσιατικῆς προελεύσεως ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μεταβολὴ ὀφείλεται εἰς τὸ φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς ὑπάρχει πραγματικὴ ἐλευθερία ὑπὸ καθεστῶς πάντοτε ὀλιγαρχικὸν καὶ τὴν δεσποτείαν τοῦ τυχόντος, ὃν δὲν ἐκλέγουσι κἄν οἱ ἀδελφοί, ὅπως οἱ ἐν κοινοβίῳ τὸν ἡγούμενον. Μᾶλλον ἡ φιλαρχία, ἡ ἀνυποταξία καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ Ἑλληνοῦ εἶναι τὰ αἷτια τῆς ἰδιορρυθμίας· διότι τὸ κοινόβιον ἀπαιτεῖ αὐταπάρνησιν καὶ πρὸ παντὸς ταπεινώσιν. Καθ' ὅλην δὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιρουμένου τοῦ τῆς μονῆς Λογοβάρδας, οὐδὲν ἄλλο «καθαρὸν» κοινόβιον ὑφίσταται. Κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν γενικῶν κανονισμῶν τοῦ ἁγίου Ὁροῦς τῷ 1913 ἡ Ἐκκλησία, παρὰ τὰς ἐκάστοτε διαμαρτυρίας αὐτῆς καὶ τὰ ἐπιτίμια κτιτόρων καὶ πατριαρχῶν, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἰδιορρυθμον. Διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου οὐ μόνον ἐνομιμοποιήθη τὸ νέον τεῦτο σύστημα, ἀλλὰ καὶ προεβλήθη ἀνυπερβλήτος διὰ τὴν εἰς κοινόβιον μετατροπὴν δυσχέρεια διὰ τοῦ 85 ἄρθρου, ἀπαιτοῦντος «τὴν ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν τῶν πρὸ ἐξατίας καρέντων ἀδελφῶν τῆς μονῆς». ἐνῶ οἱ γενικοὶ κανονισμοὶ οὐδένα τῶν ἀδελφῶν ἀπέκλειον τῆς ψηφοφορίας. Τὸ ἰδιορρυθμον κατήργησε τὰς δύο βάσεις τῆς μοναχικῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀκτημοσύνην· διότι ἀφοῦ εἶναι ἀκέφαλον, πρὸς ποῖον θὰ προσ-

φέρηται ἡ ὑποταγὴ; Ἡ κατ' ἔτος ἐκλεγομένη διοικούσα ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν μελῶν (δύο ἐπίτροποι καὶ εἷς ταμίας) οὐδεμίαν ἐπιβολὴν ἔχει, διότι ταῦτα δὲν ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν συναδέλφων προϋσταμένων, ἧτοι τῆς συνάξεως (συμβούλιον) τῆς μονῆς. Ὑπ' αὐτῆς καὶ μόνῃς ἀναδεικνύονται ἐπίσης καὶ οἱ προϋστάμενοι, ἀντὶ τιμήματος καταβαλλομένου εἰς τὸ ταμεῖον τῆς μονῆς καὶ φιλοδωρημάτων πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Ὁ ἡγούμενος ἐν τοῖς κοινοβίοις ἐκλέγει μὲν μετὰ τῆς συνάξεως τῶν γερόντων τοὺς ἐπιτρόπους, ἀλλ' ἴσταιται αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς ἰσοβίως ὡς ἐκλεκτὸς τῆς ἀδελφότητος. Ἐπομένως οὐ μόνον τὸν φυσικὸν προστάτην ἔχουσιν οἱ ἀδελφοί, ἀλλὰ καὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα. Οὗτος «ἐπιβλέπει ἐπὶ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως αὐτῶν, προλαμβάνει πᾶσαν ἐκτροπὴν καὶ καθοδηγεῖ αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀξιομιμήτου ὑποδειματικῆς ἀποῦ ζωῆς εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῶν» (Κατ. Χάρτ. 118). Εἰς τὸ ἰδιορρυθμον κατενεμήθησαν αἱ ὑποχρεώσεις αὐταὶ ἀνευ εὐθυνῶν εἰς τοὺς προϋσταμένους καὶ γέροντας, οἵτινες δικαιοῦνται νὰ ἔχωσιν ἕνα ἢ πλείονας ὑποτακτικούς, οὓς διαπαιδαγοῦσι καὶ μορφώνουσιν· ἀλλὰ δύνανται πάντες νὰ πράττωσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ ὡς ἀροῦζει εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο καθῆκον; Ὡς πρὸς τοῦτο τὸ ἰδιορρυθμον ὁμοιάζει ὀπωσῶν πρὸς τὰ Παχωμιανὰ κοινόβια, διρηθέντα εἰς τμήματα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν γερόντων. Ὁ καταμερισμὸς οὗτος ἀνέπτυξεν αἰσθήματα ὄντως πατρικῆς στοργῆς καὶ ἠννόησε μεγάλως τὴν ἀνάδειξιν νέων. Πάντες οἱ ἐπιστήμονες κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας προῆλθον ἐκ τῶν ἰδιορρυθμῶν. Ἡ κατάργησις τῆς κοινῆς τροπέζης στοιχίζει οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως εἰς τὰ ἰδιορρυθμα. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι νέμεται ἐν αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ ἢ ὀλιγαρχία, ἐνῶ ἡ ἀδελφότης συνήθως πένηται, τοῦθ' ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐντεταμένην καλλιέργειαν τῶν πέριξ τῆς μονῆς ἰδιωτικῶν κήπων. Τὰ λοιπὰ ὅμως παραμένουσιν ἀπαρασάλευτα καὶ ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Κοινόβια καὶ ἰδιορρυθμα διέπονται ὑπὸ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ ἐγκρινόμενου ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινοτικῆς συμφώνως πρὸς τὰ θεμελιώδη ἄρθρα τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου (Αἱ μοναὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἐν γένει 84—110, κοινόβιοι μοναὶ 111—122, ἰδιορρυθμοὶ μοναὶ 123—125). Μετὰ προσωρινὴν ἐντῶ ξενῶν δοκιμασίαν οἱ νέοι παραδίδονται ὑπὸ μὲν τοῦ ἡγουμένου εἰς τὸν διακονητήν, ὃν κρίνει κατάλληλον νὰ δοκιμάσῃ αὐτοὺς, ὑπὸ δὲ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἰδιορρυθμῶν εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην προϋσταμένον ἢ γέροντα· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ τοῦ κοινοῦ λεγόμενοι δόκιμοι, διευθυνόμενοι ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν ἀρχῶν τῆς μονῆς. Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος διατάσσει: «ὅτε δεχόμεθα ἀδελφούς... εἴτε λαϊκοὺς καθεσθῆναι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἐβδομάδας δύο ἢ καὶ τρεῖς πρὸς θεωρίαν καὶ πείραν τοῦ μοναστηρίου, καὶ εἰ ἐπιμένουσιν τῇ κρίσει τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν μετὰ τὸ διαμαρτυράσθαι καὶ ἅπαξ καὶ δις τὸν ἡγούμενον τὰ συμβησόμενα τῆνικαῦτα ἐπὶ κατηχήσεως εἰσάγει αὐτοὺς καὶ συναριθμεῖ τῇ αὐτοῦ ποίμνῃ, βάλλοντος τοῦ προσενοχουμένου μετάνοιαν...» (Meyer 135). Ἡ δοκιμασία δυστυχῶς οὐδέποτε ἐπεκτείνεται πέρα τῆς διείας, ἐνεκα

δὲ τῆς στρατολογίας τῶν μὴ κεκαρμένων τέμνεται ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας καὶ εἰς 6 μῆνας. Ὁ Καταστατικὸς Χάρτης ὀρίζει τὸ 18ον ἔτος ὡς νόμιμον ἡλικίαν πρὸς κουράν, ἐπομένως κοινοβιάζονται καὶ δεκαπενταετείς νέοι. Μετὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας ὁ νέος προσέρχεται ἐνώπιον τῆς συνάξεως, ὁμολογεῖ ὅτι ἀπεφάσισε νὰ μονάσῃ καὶ ἀπαντᾷ καταλλήλως εἰς τὰ ὑποβαλλόμενα αὐτῷ ἐρωτήματα, ἐὰν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς δυσχερείας τοῦ μοναχικοῦ βίου, κατόπιν δὲ ὀρίζεται ἡ ἡμέρα τῆς κουράς, ὅτε ἀλλάσσει καὶ τὸ ὄνομα. Ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς ἀνάδοχος εἶναι ὁ γέροντας, ὅστις ἢ κρατεῖ ἔπειτα αὐτὸν ἢ

μαγεῖρον, οἱ βουρδουνάριοι (ἡμιονηγοὶ λαϊκοί). Οὗτοι ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς λαμβάνουσι μισθὸν ἀπὸ 1000—5000 δρ., πάντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ διακονηταὶ καὶ μὴ ὡς εἰλογίαν (ἐπίδομα) ἀπὸ 500 δρ. καὶ οἱ προϊστάμενοι 1000. εἰς τινὰς οὗτοι μονὰς λαμβάνουσι καὶ μισθὸν 1000—2000. Ὁ ἐν Καρεαῖς ἀντιπρόσωπος μέλος τῆς συνάξεως καὶ οἱ δύο ἐπίτροποι μετὰ τοῦ ταμίου λαμβάνουσιν ἀπὸ 4000—10 000 καὶ τὴν διατροφὴν. Ὡς τοιαύτη εἰς τοὺς ἀδελφούς δίδονται τὰ τῆς πρώτης ἀνάγκης εἶδη: ἄρτος, οἶνος, ἔλαιον, βούτυρον, τυρὸς, ἰχθυὲς παστοί, ὄσπρια, ἔλαιαι, σάκχαρις, καφές, ὄρυζα, σάπων, πετρέλαιον, κανδηλοκέρια, δᾶδες,

ἄλας, γανώματα, φάρμακα καὶ ἐνίοτε νωκοὶ ἰχθυὲς. Οἱ προϊστάμενοι λαμβάνουσι διπλὴν μερίδα. Εἰς ἀντάλλαγμα ὑποχρεοῦνται πάντες οὐ μόνον τὰς διακονίας νὰ διεξάγωσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας, ἀλλὰ καὶ τὰς παγγενείας (κοινὰς ἐργασίας), ἥτοι ἐλαιοκαρπίαν, τρύγον, ἐκφορτώσεις τῶν τροφίμων κτ. νὰ ἐκτελῶσι. Δύο θέσεις μετὰ τὴν τῶν ἐπιτρόπων καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου θεωροῦνται τιμητικαὶ εἰς τὰς μονὰς: ἡ τοῦ ἀρχιγραμματέως (μισθὸς 6000—20000) καὶ ἡ τοῦ ὑπογραμματέως (τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ), οἵτινες λαμβάνουσι καὶ ἐπιτροπικὰς ἀποδοχὰς τῶν αὐτῶν περιποῦ ἀπολαμβάνει καὶ ὁ

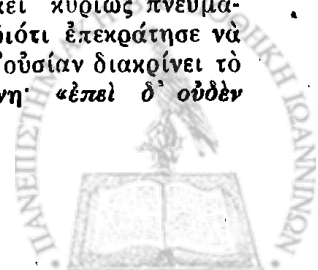
Τοιχογραφία ἐν τῇ Τραπεζῇ τῆς Μονῆς Λαύρας.

μετὰ πάροδον χρόνου λέγει εἰς τοὺς ἐπιτρόπους νὰ δώσωσιν αὐτῷ διακόνημα καὶ οὕτω λαμβάνει ἄλλον ὑποτακτικόν. Εἰς τὰ κοινόβια ὀρίζεται ὡς ἀνάδοχος γέρον τις.

Διακονηταί, ὡς λέγονται οἱ ἐν ταῖς μοναστηριακαῖς ὑπηρεσίαις, εἶναι ὁ θυρωρὸς, ἀρχοντάρης (ξενοδόχος), νοσοκόμος, γηροκόμος, μάγκηπας (ἄρτοποιός), δύο ἐκκλησιαστικοὶ (νεωκόροι), ψάλται, κανονάρχης, διαβυστής, καμπανάρης, βηματάρης, σκευοφύλαξ, βιβλιοθηκάριος, δοχειάρης (ἀποθηκάριος), οἰκονόμος ἢ δικαῖος, ὀριάρης (ἐπιστάτης σιταποθήκης), τραπεζάριος, ἀλευράς, κριθαράς, νυκτοφύλαξ, κλητήρ, συνοδικιάρης (ξενοδόχος τῶν ἐπισήμων), φαναράς (φωτοδότης), προσμονιάρης (ὁ νεωκόρος θαυματουργοῦ εἰκόνας), προσφοράριος, μάγειρος, ἐργατομάγειρος, τέκτονες. Οὗτοι ἔχουσι πολλάκις καὶ βοηθοὺς (παρανοσοκόμος, παραδοχειάρης κττ, ἐν δὲ τοῖς κοινόβιοις καὶ παρηγουμενιάρης). Οἱ ἐκτὸς τῆς μονῆς: ὁ κηπουρὸς, μυλωνάς, λιβαδάρης, οἱ ἀμπελικοί, ὁ νεροφόρος, οἱ σκαλιέριδες, ὁ ἀρσανάρης (λιμενάρχης), ὁ χαρτουλάριος (ἡμιονοκόμος), ὁ χαλκιᾶς, ὁ λιδαῶς, οἱ λεμβούχοι καὶ ὁ πλοίαρχος, ὁ δασονόμος καὶ οἱ δασοφύλακες, οἱ ποιμένες, ὁ ἐν Καρεαῖς κονακτοῆς μετὰ τοῦ

ιατροῦ, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι λαϊκός, ὅποτε πληρώνεται τὸν συμπεφωνημένον μισθόν. Οὗτοι ἐργάζονται ἀμισθί ἐν τοῖς κοινόβιοις ὡς ἔχοντες οὐ μόνον κοινήν τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ ὅ τι ἄλλο χρειάζονται.

Κοινὴ εἰς ἀμφοτέρω τὰ συστήματα εἶναι καὶ ἡ ἡμερονύκτιος ἀκολουθία μετὰ τῆς θείας λειτουργίας διαρκοῦσα 4 ὥρας (τὰς Κυριακὰς καὶ μεγάλας ἑορτάς, ὅτε ἰσχύει ὁ λεγόμενος βαθὺς ὄρθρος, αἱ ὥραι εἶναι 5), ὁ ἑσπερινὸς 1 ὥραν καὶ τὸ ἀπόδειπνον μετὰ Θεοτοκαρίου ἢ χαιρετισμῶν ἐπὶ ἡμίωρον. Κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν διπλασιάζονται σχεδὸν αἱ ὥραι αὐταί. Ἐν τοῖς κοινόβιοις μεταξὺ ὄρθρου καὶ λειτουργίας γίνεται διακοπὴ 1—2 ὥρων. Εἰς τὰ ἰδιορρυθμα ὁ πνευματικὸς τῆς μονῆς εἶναι εἰς τῶν προϊσταμένων καὶ ἱερομονάχων ἢ καθισματάρης ἢ καὶ ἐκ τῶν σκητῶν, ὅστις ὅμως μόνον κατὰ τὰς τεσσαρακοστὰς καλεῖται εἰς τὴν μονήν, ὁσάκις δὲ θέλουσιν οἱ ἀδελφοὶ μεταβαίνουσιν αὐτοὶ πρὸς αὐτόν. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὰ κοινόβια, ἀλλ' ἐκεῖ κυρίως πνευματικὸς πατήρ εἶναι ὁ ἡγούμενος, διότι ἐπεκράτησε νὰ εἶναι καὶ ἱερομόναχος. Ὅπερ κατ' οὐσίαν διακρίνει τὸ κοινόβιον εἶναι ἢ κοινοκτημοσύνη. «ἐπεὶ δ' οὐδὲν

οὕτως πρὸς ἔνωσιν ἄριστον, ὡς ἰσότης καὶ κοινωνία ἐν ἅπασιν κοινὰ τὰ πάντα ἔχειν καὶ τὰ ἐνδύματα διε-τάξασθαι... ὧν γὰρ ὁ βίος κοινὸς καὶ διαίτα καὶ τράπεζα καὶ πανθ' ὁμοῦ» λέγει ὁ βιογράφος τοῦ Στουδίτου (Migne 99, 149). Οἱ μοναχοὶ μεταλαμβάνουσιν ἐν τοῖς κοινοβίοις δις τοῦ μηνός, ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς ἅπαξ συνήθως καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἐν τεσσαρακοσταῖς εἰς ἀμφοτέρωθεν. Συνήθως ἢ πρὸ τῆς θείας κοινωνίας νηστεία εἶναι διήμερος ἢ τριήμερος. Ἐν τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ συνήθως καὶ δὴ ἐν τοῖς κοινοβίοις νηστεύουσι «τὸ τριήμερον» καὶ καταλύουσι τὴν Τετάρτην μετὰ τὴν προηγιασμένην τὸ λεγόμενον «χουσάφι» (βρασμένοι ξηροὶ καρποί, δαμάσκηνα, σύκα, σταφίδες κτ.). Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς συστήμασι, πλὴν τῆς ἀρεωφαγίας τῶν κοινοβίων, ἡ νηστεία εἶναι ἢ αὐτὴ, ἢτοι ἀποχὴ οἴνου καὶ ἐλαίου Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ὅτε ἐν τοῖς κοινοβίοις ἔχουσι τὴν ἐνάτην λεγομένην, ἢτοι τρώγουσιν ἐφ' ἅπαξ μετὰ τὸν ἑσπερινόν. Κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν τοῦτο ἐφαρμόζεται γενικῶς καὶ μόνον Σάββατον καὶ Κυριακὴν ἐπιτρέπεται τὸ ἔλαιον καὶ ὁ οἶνος. Αἱ λοιπαὶ νηστεῖαι εἶναι κοιναὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ περὶ νηστειῶν τυπικὸν τῶν μονῶν τηροῦσι καὶ τὰ ἑξαετήματα, πλὴν τῶν ἡσυχαστῶν, οἵτινες ἔχουσι αὐστηροτέρας διατάξεις (βλ. «Νικολάου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ποίημα πρὸς τὸν Πρῶτον τοῦ ἁγίου Ὁρους ὡς τυπικόν» Γεδεῶν σ. 275—88 καὶ «Ἐρωτήσεις μοναχῶν Ἁγιορειτῶν...» σ. 289—96).

Ἡ σύναξις τῆς μονῆς (γεροντία ἐν τοῖς κοινοβίοις) εἶναι δεκαετημερὴς εἰς τὰς μεγάλας καὶ δεκαμερὴς εἰς τὰς μικράς μονάς. Συνεδριάζει δις τῆς ἑβδομάδος ἢ καὶ πλέον ἐκτάκτως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ πρώτου τῶν προϊσταμένων ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς. Οἱ ἐπίτροποι, οἵτινες ἐκλέγονται τὴν 1ην τοῦ ἔτους κατὰ τὰ πρεσβεῖα ἐκ περιτροπῆς μεταξὺ τῶν γεροντοτέρων καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνὰ εἰς, καλοῦσι τὰς συνάξεις, εἰσάγουσι τὰ ζητήματα καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ἀποφάσεις. Ἡ σύναξις εἶναι διοικητικὸν ἅμα καὶ δικαστικὸν σῶμα ἐπέχον θέσιν πρωτοδικείου (αἱ ἐφέσεις γίνονται εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα). Διορίζει καὶ παύει τοὺς διακονητὰς καὶ ἐξελέγχει τὴν διαχείρισιν αὐτῶν ὡς καὶ τοὺς οἰκονόμους τῶν μετοχιῶν. Ἐποπτεύει τὴν ἐν γένει διαγωγὴν τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς καὶ μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν προβαίνει εἰς τιμωρίαν ἢ καὶ ἔξορίαν («εἰς κανόνα») εἰς ἄλλην μονήν. Δικάζει διὰ πᾶσαν παρεκτροπὴν καὶ αὐτοὺς τοὺς γέροντας καὶ προϊσταμένους καὶ ὡς ἐσχάτην ποινὴν ἐπιβάλλει αὐτοῖς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἔκπτωσιν. Τὰ αὐτὰ μέτρα ἐφαρμόζει καὶ διὰ τοὺς ἐξωμονίτας. Φροντίζει διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν, ἐλαιῶνων, ἀμπελώνων καὶ τῶν ἔξω μετοχιῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καθόλου τῶν πόρων τῆς μονῆς. Ἐπιμελεῖται τῆς εὐπρεποῦς διατηρήσεως τῆς μονῆς, ἐπισκευάζει τὰ κτήρια αὐτῆς καὶ ἐπαυξάνει αὐτὰ ἐν ἀνάγκῃ, ἐὰν δὲν ἐπαρκῶσι πρὸς ἄνετον διαμονὴν τῶν ἀδελφῶν. Τούτων ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται ἀπὸ 50—120 (ἢ τοῦ Ρωσικοῦ ἔχει 500 καὶ ἢ τοῦ Σταυρονικήτα 20). Σπουδαίως μεριμνῶσι περὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἢτοι τῆς κοσμοπότου καὶ ἀμέμπτου καθά-

ριότητος ὡς καὶ τῆς ἱεροπρεποῦς καὶ ἀνελλιποῦς ἐκτελέσεως τῆς τε ἀκολουθίας καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν. Ἡ αὐστηρὰ τοῦ τυπικοῦ τήρησις εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτάτων μελημάτων τῶν Ἁγιορειτῶν, διὸ καὶ ἐκλέγουσι καλοὺς ἐν τῷ ναῷ διακονητὰς καὶ ἐφημερίους. Οὐδεμίαν ὄμως προσοχὴν δίδουσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱεροψαλτῶν καὶ ἐν γένει τὴν διατήρησιν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἣτις δυστυχῶς ἤρρισε νὰ λησμονηθῆται καὶ εἰς τὰς μονάς. Σημαντικὰ καθήκοντα τῆς συνάξεως εἶναι ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις καὶ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῆς μονῆς. Συνήθως διὰ τῆς πωλουμένης ξυλείας καὶ τῶν ξυλανθράκων ἀγοράζονται τὰ δημητρια· ἀπὸ δὲ τῶν προϊόντων τῶν μετοχιῶν καὶ δὴ τῶν νῦν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους τοκομεριδίων (ἄπερ λαμβάνουσιν ὡς τόκον τῆς ἀξίας τῶν ἀπαλλοτριωθέντων μετοχιῶν) ἐξοικονομοῦνται τὰ λοιπὰ χρεῖώδη. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῆ, ὅτι τὰ ἡμίση τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν μονῶν διατίθενται διὰ τὴν παρομιώδη φιλοξενίαν, τοὺς κοινούς φόρους, τὴν διακυβέρνησιν τοῦ τόπου, τὴν διατήρησιν τῆς Ἀθωνιάδος σχολῆς, τὰς συνδρομὰς καὶ ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλα ἑκτακτὰ ἔξοδα.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἐὰν οἱ ἀσκηταὶ ὑπῆρξαν καλοὶ πνευματικοί, οἱ μοναστηριακοὶ διέπρεψαν ὡς διδάσκαλοι καὶ εἰσηγηταὶ ἡμερωτέρου βίου ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀπόδειξις ὅτι ὅπου ὑπῆρχον μετόχια ἁγιορειτικά, ἐκεῖ καὶ εὐσέβεια πραγματικὴ καὶ ἀνωτέρα κοινωνικὴ ζωὴ, ἐπὶ πλέον ἀνθησις καὶ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ κραταιώσις τοῦ ἐθνικοῦ (ὅπου εἰς τὰς νήσους ὑπῆρχον μετόχια, Φράγκοι δὲν ἐπάτησαν). Τὰ μοναστήρια ἀληθῶς διέσωσαν τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ὑπῆρξαν οἱ θεματοφύλακες τῶν ἐθνικῶν καὶ ἱερῶν παραδόσεων. Πᾶσαι αἱ ἐν τῷ Ἄθῳ αἰρέσεις τῶν ἡσυχαστῶν ἢ εὐχιτῶν, τῶν Βογομιλιανῶν καὶ Μασσαλιανῶν, τῶν Κολλυβάδων καὶ συνεχοῦς μεταλήψεως ὡς καὶ τῶν λεγομένων νῦν ζηλωτῶν ἀνεφάνησαν εἰς τὰς σκήτας καὶ κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τῶν μονῶν. Ἐν γένει δὲ περὶ τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους παρατηροῦμεν τοῦτο τὸ ἑξαιρετικόν, ὅτι ἐγκλιματίζονται τελείως, μεταμορφώνονται εἰς νέον ἄνθρωπον, ἀποκτῶσιν ἰδεολογίαν καὶ συνείδησιν ἁγιορειτικὴν καὶ προσανατολίζονται πρὸς τὸ νέον περιβάλλον, καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀγαπῶσιν ὑπερβαλλόντως ὡς νέαν πνευματικὴν πατρίδα. Ὁ Ἁγιορειτὴς εἶναι ἀληθῆς στρατιώτης τῆς Ἐκκλησίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. C. Heisner, Die alten Pelasger und ihre Mysterien, Leipzig 1825.—Fr. Gassii, De claustris in monte Atho sitis, commentatio historia, Giessae 1865.—Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Ἀκολουθία ἁσματικῆ τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθῳ διαλαμπάντων, Ἐρμούπολις 1847 καὶ Ἀθῆναι 1869.—Πορφυρίου Οὐσπένσκη, Χριστιανικὴ Ἀνατολή. Πρώτη περιοδεία εἰς τὰς μονὰς καὶ τὰς σκήτας τοῦ Ἄθῳ, Κίεβρον 1877 (ρωσιστί).—Π. Συρκοῦ, Χριστιανικὴ Ἀνατολή—Ἄθῳς (τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐσπένσκη κείμενα τῶν ἡσυχαστικῶν ἐριδῶν), τόμ. I—II, Πετρούπολις 1892.—W. Nissen, Die Diataxis des Michael Attaleiatis von 1077, Jena 1894.—Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athos Klöster, Leipzig 1894.—A. Μωραϊτίδου, Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τοῦ Διονυσίου («Παρνασσός» 1894 σ. 17—32).—Ἀνωτέρα ἐπισκήσεις ἐπὶ τοῦ Ἄθῳ, ἢτοι διηγήσεις περὶ τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν εἰκόνων... Ἀθῆναι 1899.—B. Laurant, La vie cenobitique à l' Athos (Écho d' Orient IV, ἔτος 1900—1, σ. 80—7).—Τοῦ αὐτοῦ,

Les monastères idiorhythmes a l'Athos, aut. σ. 288-95). — Δημητρίεβσκη, Τυπικά, Πετρούπολις 1900. — Κ. Δελικάνη, Περιγραφικός κατάλογος τῶν ἐν τοῖς κώδιξι τῶν πατριαρχείων... ἐπισημῶν ἐγγράφων περὶ τῶν ἐν Ἄθῳ μονῶν, ΚΠολις 1902. — L. Petit, Vie et l'office du saint Euthyme le jeune, Bruxelles 1903. — Τοῦ αὐτοῦ, Vie du saint Athanase l'Athonite (Extrait des Analecta Bollandiana tome XXV) Bruxelles 1905. — Θεμ. Χ' Σταύρου (νῦν μητροπολίτου Καβάλλας), Αἱ περὶ τῶν ἡσυχαστικῶν τῆς ἰδ' ἐκατονταετηρίδος καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἔριδες, Λειψία 1905. — Μ. Γεδεών, Ἅγιον Ὄρος — Ἱερὸν Ὄρος (ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» 1905 σ. 226). — Πατριαρχικὸν σιγγίλιον περὶ τοῦ κελλιωτικοῦ ζητήματος, 1907 καὶ 1913 (τροποποιημένον). — Ἐκθεσις τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ κελλιωτικοῦ ζητήματος, Λειψία 1906. — Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, Ἀλεξάνδρεια 1906 (μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας). — Kirsopp Lake, The early Days of monasticism on Mount Athos, Oxford 1909. — Γρ. Παλαμᾶ, Βίος Πέτρου Ἀθωνίτου, Migne E. II. 150, 999—1040. — Σπ. Λάμπρου, Τὰ πάτρια τοῦ ἁγίου Ὄρους («Νέος Ἑλληνομνήμων» 1911, σ. 116—161, 209—44). — Ἰωάν. ἀρχιμανδριτοῦ, Ὁ Ἄθως, 1911 (ρωσιστί). — Ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ τῶν μονῶν τοῦ Ἄθῳ ἐκδιδόμενοι ἀπὸ τοῦ 1913 ἔφ. — Δ. Πετρακάκου, Νέαι πηγαὶ τῶν θεσμῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους, Ἀλεξάνδρεια 1915. — Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ μοναχικὸν πολίτευμα τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθῳ, Ἀθήναι 1925. — Εὐλ. Κουρίλα Λαυριώτου, Τὸ ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ βαθυτέρα θερησκευτικὴ αὐτοῦ σημασία παρὰ τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει («Ἐθνικὴ Ζωή», 1916, σ. 11). — Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τοῦ ἀσκητισμοῦ (τόμ. α'), Θεσσαλονίκη 1929. — Τοῦ αὐτοῦ, Μοναχολογία (Περὶ τοῦ ἐν Ἄθῳ κοινοβίου), Ἀθήναι 1931. — Χριστ. Κτενᾶ, Τὰ ἐν ἁγίῳ Ὄρει ἱερὰ καθιδρύματα καὶ ὁ διέπων αὐτὰ ὀργανισμὸς, Θεσσαλονίκη 1925. — I. Σμυρνάκη, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἀθήναι 1901. — Ζαχαρ. Παπαντωνίου, Ἄθως, Ἀθήναι 1935.

— [Πολίτευμα]. Οὐδεὶς ὀργανισμὸς ἐγκόσμιος κατεστάθῃ αἰωνόβιος ὅπως ὁ τοῦ ἁγίου Ὄρους, ὅστις, καίτοι διήνυσεν ὀλόκληρον περιπετειώδη χιλιετηρίδα, εἰς τὰ οὐσιώδη διτηρήθη ἀμετάβλητος. Τὸ θαυμάσιον ἀγιορειτικὸν πολίτευμα παρέχει εἰς τὸν κόσμον τὸ δυνατόν μέτρον τῆς ἄμοσπονδιακῆς κοινοπραγίας καὶ τὰ ὅρα, εἰς ἃ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη τελειότης ἐν τοῖς πολιτειακοῖς πράγμασιν. Καὶ τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα εἶναι προῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀγαθόν, ὅπερ ὀφείλομεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Ἄγιορειταὶ ἐπραγματοποίησαν τὸ σχέδιον τῆς κοσμοπολιτικῆς τοῦ Εὐαγγελίου θεωρίας, δεδομένου ὅτι Ἕλληνες, Ρῶσοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοὶ κλπ. ἀπὸ χιλιετηρίδος ζῶσιν ἐνταῦθα ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἰσοπολιτείᾳ. Ἡ «Ἀθηναίων Πολιτεία» τοῦ Ἀριστοτέλους, γνωριμωτάτη

εἰς τοὺς Ἄγιορειτας, παρέσχε τὸν σκελετὸν εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν πολιτείαν. Τὰ τρία μέρη (ἐξουσία) τῆς ἀριστοτελικῆς πολιτείας, τὸ περὶ τὰς ἀρχάς, τὸ βουλευόμενον καὶ τὸ δικάζον, ἐνταῦθα ἔσχον πλήρη τὴν ἐφαρμογὴν. Ὁ δὲ Θωμᾶς Μόρος, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Οὐτοπίας», ἦτοι περὶ τοῦ ἀρίστου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τὸ πρότυπον τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἀνεύρεν εἰς τὸν Ἄθῳ, ὃν ἐπεσκέφθη τῷ 1513· οὗτος θαυμάσας τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας καταλήγει:

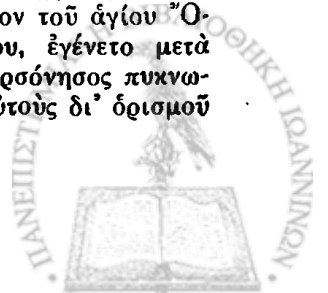
«Περιέγραφα τὸν ὀργανισμὸν τῆς κοινοτικῆς ταύτης, ἦν ὡς τὴν ἀρίστην θεωρῶ καὶ ἧς ὁ χαρακτήρ δικαίως δύναται νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου» (H. Brockhaus, Das Utopia Schrift des Th. Morus erklärt, Leipzig 1929 σ. 67).

1. Αἱ βάσεις τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας. Ἀμα ἤρξαντο πυκνούμεναι αἱ τῶν ἀσκητῶν ἐν τῷ Ἄθῳ φάλαγγες, παρουσιάσθη καὶ ἡ ἀνάγκη ποιάς τινος κοινοπραγίας. Τότε φαίνεται ὅτι συνεκρότησαν τὸ πρῶτον ἀσκητικὸν κοινόν, ὅπερ χαρακτηρηστικώτατα ὠνόμασαν «Βουλευτήρια» Πλήν ὅμως τοῦ ὀνόματος οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν, εἰ μὴ ὅτι ὁ εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς σκήτης τῆς ἁγίας Ἄννης κείμενος τόπος τῶν Βουλευτηρίων ἐδόθη ἀρχομένου τοῦ ια' αἰῶνος εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς Λαύρας Εὐστράτιον, ὅστις ἰδρυσεν ἐκεῖ μονήν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας κεῖται νῦν ὁ

Τοιχογραφία ἐκ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Δοχειαρίου.

ἅγιος Ἐλευθέριος, κάθισμα τῆς Λαύρας. Πάντως περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ ι' αἰῶνος, ἔνεκα τῆς συγκεντρώσεως ἐνταῦθα πολλῶν ἀσκητῶν, ὑφίστατο τὸ κοινόν τῶν Βουλευτηρίων, ἐπομένως εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ Πρωτάτου. Αἱ ἀσκητικαὶ συνάξεις, ὅπως καὶ αἱ σημεριναὶ, ἐγίνοντο δις τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους, ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν ἔπειτα, κατὰ τὸν ις'—ιζ' αἰῶνα, ὅτε ἀνιδρύθη ἡ σκήτη, διεσώθη τόσον ζωηρὰ ἡ παράδοσις τῆς ἀρχαίας ὀργανώσεως τῶν σκητῶν. Ἀλλὰ συγχρόνως ὑπῆρχε κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄθῳ παρὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ξέρξου ἕτερον κοινόν, ἡ «Καθέδρα τῶν γερόντων», καὶ περίεξ αὐτῆς μονύδρια ὀργανωμένα. Ταύτην διεκδικήσαντες κατόπιν ἐναντίον τῶν τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ καὶ τῶν Ἱερισσῶν οἱ ἀσκηταὶ κατέσχον δυνάμει χρυσοβούλλου. Ἡ μεταφορὰ τοῦ κοινοῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἦτοι ἡ σύστασις τοῦ Πρωτάτου, ἐγένετο μετὰ τὰ μέσα τοῦ θ' αἰῶνος, ὅποτε ἡ χερσόνησος πυκνωθεῖσα ὑπὸ ἀσκητῶν ἀπεδόθη εἰς αὐτοὺς δι' ὀρισμὸν

βασιλικῷ χωρισθεῖσα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Ἐξηκολούθουν ὅμως αἱ παρὰ τῶν χωρικῶν ἐνοχλήσεις, οἵτινες εἰσήγον τὰ βοσκήματα ἐντὸς τοῦ Ὄρους, ἕως ὅτου ἐπὶ Βασιλείου Α' ἐγένετο ἐπισήμως ὁ διαχωρισμὸς τῶν ὄριων. Ἡ πρῶξις αὕτη γενομένη τῷ 882 εἶναι τὸ ἀρχαιότατον ἐπίσημον τοῦ ἁγίου Ὄρους ἔγγραφο· ἐξ αὐτῆς, ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ προβάντος εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὄριων στρατηγοῦ Κατακαλῶν καὶ ἐκ τοῦ Β' τυπικοῦ τοῦ Μονομάχου (Meyer 155) συνάγεται, ὅτι τὸ Πρωτάτον τότε ἦτο κατηρησμένον ὡς κεντρικὴ ἀρχὴ πάντων τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω καὶ ἀπῆλαυε προνομίων ἀνεγνωρισμένων διὰ χουσοβούλλου. Τὸ ζήτημα τῆς μετὰ τῶν κοσμικῶν ἐμπορικῆς τῶν Ἀγιορειτῶν συναλλαγῆς καυτηριάζεται εἰς ὅλα τὰ τυπικὰ ὡς ἀπαῶνον εἰς τὸ ἱερὸν σχῆμα αὐτῶν. Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην προεκάλεσε καὶ ἡ πρώτη ἐκείνη σύναξις, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν κεντρικῆς ἐξουσίας. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐπεκύρωσε μετὰ 3 ἔτη (τῷ 885) σιγίλλιον τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Α', διὰ τοῦ ὁποῦ παρεχωρήθησαν καὶ σοβαρὰ πλεονεκτήματα εἰς τοὺς Ἄθωνίτας. Μετὰ πέντε ἔτη Λέων ὁ σοφὸς ἀπέλυσεν ἕτερον σιγίλλιον, ὅπερ ἀπόκειται ἐν τῷ Πρωτάτῳ, ὑπὲρ τῶν Ἄθωνιτῶν ἀδικουμένων ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Κολοβοῦ, οἵτινες εἶχον λάβει δι' ἀπάτης παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βασιλείου δικαίωμα ἐπὶ τε τοῦ Ἄθω καὶ τῆς Χαλκιδικῆς ὡς καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων. Ὁ βασιλεὺς ἀκυρώσας τὸ νόθον ἐκεῖνο σιγίλλιον ἐκέλευσε «*διαφυλάττεσθαι τοὺς ἐν τῷ Ἄθωνι σχολάζοντας μοναχοὺς ἀπαρενοχλήτους ἀπὸ παντοίας ἐπιηρείας*». Κατόπιν ὁ Ρωμανὸς Λεκαπηνὸς ἐθέσπισεν ἐπὶ πλεόν, «*ἵνα ἡ ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα ἀπαρενοχλήτος διατηρῆται ἀπὸ πάσης ἐπιηρείας, ἀγχαρείας καὶ ζημίας τῆς ὡς εἰκὸς ἐγγινομένης παρὰ τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντός, καθὼς ἦν ἐξ ἀρχῆς*». Ἐκ τῶν ἐπισήμων τούτων ἔγγραφων, ἅπερ καὶ μόνα ἐσώθησαν ἐκ τῶν πρὸ τῆς συντάξεως τῶν τυπικῶν ἀπολυθέντων, προκύπτουσι τὰ ἑξῆς: Ὑπῆρχε τὸ Πρωτάτον ὀργανωμένον ὡς κοινὸν κέντρον τῶν ἀσκητῶν καὶ ὁ Πρῶτος αὐτῶν. Ὁ Ἄθως ἦτο κεχωρισμένος πλεόν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου διὰ καθωρισμένων ἀκριβῶς ὄριων, ἀπῆλαυεν ἐλευθερίας πλήρους, ἀτελείας καὶ μεγάλων προνομίων κατακυρουῦντων αὐτὸν ὡς μοναχικὴν πολιτείαν εἰς αὐτοῦς τοὺς Ἄθωνίτας, ἀνεπίβατον εἰς πάντα λαϊκὸν βοσκὸν εἴτε μὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γειτνιαζούσαν μονὴν τοῦ Κολοβοῦ· ἀπολαμβάνει δὲ καὶ αὐθις τὴν «*καθέδραν τῶν γερόντων*», ἣτις πλεόν ἐχρησίμευεν ὡς τόπος καταλύματος διὰ τοὺς πατέρας καὶ ἀδελφοὺς ἐξερχομένους τοῦ ἁγίου Ὄρους δι' ἐπειγούσας ἀνάγκας. Πάντως ἡ ἐν Ἄθῳ πολιτεία ἤρξατο συγκροτουμένη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ θ' αἰῶνος καὶ διεμορφώθη πλήρως μέχρι τῶν μέσων τοῦ ιδ'. Αἱ δὲ θεμελιώδεις βάσεις αὐτῆς εἶναι: α') Ἀυτονομία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ τόπου ἀπὸ παντός πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ προσώπου, ἀσυδοσία καὶ ἀτέλεια, ἥτοι οὐ μόνον τὰ ἄτομα ἦσαν ἐλεύθερα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἦτο ἀδέσποτον καὶ ὁ βουλόμενος μοναχὸς ἐγκαθίστατο («*ἀδεία μέντοιγε τοῦ πρώτου*») εἰς τὸν ἀπεριόριστον αὐτὸν ἴσoron. β') Ἰσοπολιτεία. Ἡ σύναξις συννεχομένη τρις τοῦ ἔτους ἀποτελεῖτο ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν

μοναχῶν τοῦ Ὄρους· διότι ὁ ἡγούμενος συνωδεύετο καὶ ὑφ' ἐνὸς ἢ πλειόνων «*ὑπουργῶν*», ἥτοι μαθητῶν ἢ ὑποτακτικῶν (ἡγούμενος δὲ ἦν καὶ πᾶς ἀσκητῆς ἢ κελλιώτης ἔχων μαθητὴν). γ') Ἐνωσις διοικητικῆς, ἢ κεντρικῆς διοικήσεως, ἣν ἀπετέλει ὁ Πρῶτος καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῆς συνάξεως ἐκ πάντων τῶν ἡγουμένων δι' ἐνιαύσιον χρόνον. Ὁ Πρῶτος συνεκρότει καὶ τὰ ἔκτακτα ἢ περιοδεύοντα δικαστήρια. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ἐν Ἄθῳ κράτος ὁμοσπονδιακὸν ἢ συμπολιτείαν ἀρχαίαν.

2. Τὰ τυπικὰ τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ (971) καὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου (1046). Τὸ Α' τυπικὸν εἶναι τὸ παλαιότατον μνημεῖον τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας, σωζόμενον ἐν πρωτοτύπῳ (παρὰ Meyer 141—151). Ἀφορμὴν πρὸς σύνταξιν αὐτοῦ παρέσχον ἀμφισβητήσεις καὶ δίκαια ὄρια καὶ μετὰ τῶν μοναχῶν, ἃς ἐδίκαζον συνήθως οἱ κριταὶ Θεσσαλονίκης. Διότι ἐθεωρήθη ἀνάρμοστον τοὺς μοναχοὺς «*ὑπὸ κοσμικὸν ἄγεσθαι κριτήριον*» καὶ «*παρ' ἀρχοντικῶν προσώπων τὰ κατ' αὐτοὺς διεξετάζεσθαι καὶ τὰ ὑπ' ἀλλήλων κατ' αὐτῶν λεγόμενα τοῖς πολλοῖς ἔκφορα γίνεσθαι*». Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἔξω δικαστηρίων καὶ ἡ δικαστικὴ κυριότης τοῦ Πρωτάτου καὶ τῆς συνάξεως ἦτο σωτηρία διὰ τοὺς μοναχοὺς. Ἡ τηρηθεῖσα κατὰ τὴν σύνταξιν ἀμφοτέρων τῶν τυπικῶν διαδικασία εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὰ καθεστῶτα τοῦ ἁγίου Ὄρους. Δὲν ἐπεμβαίνει ὁ αὐτοκράτωρ αὐθαίρετως, ἀλλὰ προκαλοῦμενος, ὅποτε ἐκλέγει τὸν κατάλληλον ἐπίτροπον, ὃν ἀποστέλλει «*ἐπὶ τόπου γενέσθαι καὶ ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἐνωτίσασθαι καὶ τὴν ἡκουσαν τοῖς πράγμασι διόρθωσιν συνεπλαβέσθαι... κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων εἰσῆγησιν*» (Meyer 141) «*...οὐδὲ γὰρ ἡ βασιλεία μου νεώτερον καινισθῆναι βούλεται ἐπὶ τῷ ἁγίῳ τούτῳ Ὄρει, ἀλλὰ τοὺς παλαιοὺς θεομοὺς καὶ τύπους φυλαχθῆναι καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν μακαριστῶν βασιλέων τὰ πάντα γενέσθαι*» (153). Πλήρης λοιπὸν σεβασμὸς τοῦ καθεστώτος τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας.

Αἱ συνάξεις ἦσαν «*μεγάλαι*» καὶ «*καθολικαί*» καὶ συνήρχοντο τρις τοῦ ἔτους διὰ «*τάς ἀξιολόγους ὑποθέσεις*», τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅτε καὶ τὸ Πρωτάτον ἐώρταξεν «*ἐπὶ τε τῷ μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων καὶ συνεσθῆναι ἀλλήλους*». Αὗται αἰτίαν εἶχον «*τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον διὰ τὸ πάντη τῶν ἐκεῖσε μοναδικὸν τε καὶ ἀκοινωνήτων*». Πράγματι ἐν ταῖς χαρμοσύναις ταύταις ἑορταῖς οἱ ἀπανταχοῦ τοῦ Ὄρους διεσκορπισμένοι προσήρχοντο, ἵνα συνορτάσωσιν ἄδοντες τοὺς μελωδικοὺς ὕμνους ἐν τῷ καθεδρικῷ τοῦ Πρωτάτου ναῷ. Κατὰ τὴν τάξιν εἶτα τῶν σκητῶν συνεωχοῦντο καὶ σωματικῶς εἰς κοινὴν παρακαθήμενοι τράπεζαν καὶ δι' ἑφ' ὅσας ἡμέρας διήρουν αἱ συνάξεις. Ἡ δαπάνη ἦτο τοῦ Πρώτου, ὅστις διένειμεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἡγουμένους καὶ τὴν «*ρόγαν*», ἥτοι τὸ ἀνάλογον χρηματικὸν ποσόν, ὅπερ προήρχετο ἐκ βασιλικῶν χορηγιῶν καὶ συνεισφορῶν εὐσεβῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἡ ὁμήγουρις ἐβουλεύετο καὶ περὶ τῶν κοινῶν τοῦ Ὄρους πραγμάτων. Ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων τῆς συνάξεως ἦτο ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ὑποτακτικῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν μόνον ἀκόλουθοι τῶν ἡγουμένων, ἀλλὰ καὶ συμπαρήδρονον

αὐτοῖς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Β' τυπικοῦ: «ἐμπόδιον οὐ μικρὸν τὸ τοιοῦτον καθίσταται διὰ τὸ ἕκαστον τῶν ὑπονογῶν, ἢ ἂν βούληται θρασέως καὶ αὐθαδέως λέγειν καὶ πρὸς τοὺς κρίνοντας διαμάχεσθαι». Ἀπεφασίσθη ὅθεν ὁ ἀποκλεισμός πάντων καὶ ἐπετράπη μόνον ὁ Πρῶτος νὰ ἔχη τρεῖς, ὁ Λαύρας δύο καὶ ὁ Ξηροποτάμου ἓνα. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο φαίνεται δὲν ἐτηρήθη καὶ ἐγένετο μεγάλη κατακραυγὴ κατὰ τῶν ἡγουμένων τῶν μεγίστων Λαυρῶν, ὅτι ἔφερον πολλοὺς ὑποτακτικούς εἰς τὰς συνάξεις· διὸ καὶ ἐν τῷ Β' τυπικῷ ὀρίζονται ὡς καὶ πρὶν οἱ τοῦ Πρώτου καὶ τοῦ Λαύρας, ἀποκλείονται δὲ πάντων τῶν λοιπῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἠρέθισε τοὺς ἄλλους καὶ ἀποφασίζεται νὰ ἔχωσιν ὁ Πρῶτος 3, ἡ Λαύρα 6, τὸ Βατοπέδιον καὶ ἡ Ἰβήρων ἀνά 4 καὶ οἱ λοιποὶ ἀνά 1. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀποκλείονται τῆς συνάξεως. Φαίνεται ὅτι ἔνεκα τῆς τιοαύτης ὀχλαγωγίας περιωρίσθησαν ἀπὸ τοῦ Α' τυπικοῦ αἱ τρεῖς συνάξεις εἰς μίαν, τὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ δὲ δαπάνη τῶν δύο ἐκείνων συνάξεων θὰ προσετίθετο τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν «ρόγαν». Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἰδ' αἰῶνος ἐγένοντο πιθανῶς κατ' ἔτος δύο συνάξεις, τὸ Πάσχα καὶ τῆς Παναγίας, ὡς ἐπεκράτησε νῦν ἐν τῷ Ὁρει ἢ λεγομένη «Δισεναύσιος».

Ἐν τοῖς τυπικοῖς αἱ διατάξεις εἶναι γενικαὶ περὶ τοῦ κοινοῦ καὶ εἰδικαὶ περὶ μονῶν καὶ μοναχῶν.

Γενικαὶ διατάξεις. 1) Δίκαι. Πολλοὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν ἰσχυρότων ἐπελαμβάνοντο μονομερῶς νὰ λύσωσιν ὑποθέσεις ἀναγομένας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πρώτου καὶ τῆς συνάξεως. Ἐνεκα τούτου τὸ Β' τυπικὸν ὀρίζει: «αἱ ἀξιόλογοι ὑποθέσεις ἅπασαι ἐν ταῖς καθολικαῖς κρίνονται συνάξεσιν». Αἱ μεταξὺ τῶν μονῶν διαφοραὶ κατὰ τὸ Α' τυπικὸν ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ οἰκονόμου τῆς Μέσης παραλαμβάνοντος καὶ 3—4 ἡγουμένους ἐκ τῶν πλησιαζόντων τῷ τόπῳ, διὰ τοῦ Β' ὅμως τὸ καθῆκον τοῦτο ἀνετέθη εἰς τὸν Πρῶτον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κριτῶν ἡγουμένων ἠξήθη εἰς 5—10. 2) Ἀδέσποτοι τόποι. Οὗτοι ἀνήκον εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ Πρώτου, ὡς ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου βλέπομεν (Meyer 104). Ἀλλὰ πολλοὶ μοναχοὶ ἔξωθεν ἐρχόμενοι ἠγόραζον κελλῖα καὶ ἀδεσπότους τόπους ἀνευ εἰδήσεως τῆς ἀρχῆς, ὥστε «ὀλιγωθῆναι μὲν τὸν ἐπίκοινον τόπον, στεροχωρεῖσθαι δ' ἐντεῦθεν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κελλῖα». Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἀπεφασίσθη «μὴ ἐξεῖναι

τοῦ λοιποῦ μηδενὶ τῶν μελλόντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀνεῖναι ἀρχῇ (τοῦ Πρώτου) ἐκ τῶν κοινῶν τοπίων διαρεῖσθαι τιμὴν ἢ ἀπεμπολεῖν» (αὐτ. 159). 3) Καλλιεργημένοι τόποι. Ἐκαστος ἡγούμενος ἀφῆθη ἐλεύθερος νὰ πωλῇ, νὰ χαρίσῃ καὶ νὰ μεταβιβάσῃ μετὰ θάνατον κτῆμα εἰς οἰονδήποτε πρόσωπον καὶ εἰς τὸν ὑποτακτικὸν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως κατέλειπε τοῦτο εἰς ἐπίτροπον, ἵνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ διατηρηθῆ αὐτό, οὗτος δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ μεταβιβάσῃ εἰς «τὴν μεγάλην Λαύραν» ἢ εἰς ἄλλον τινά, οὔτε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν, ἀλλὰ νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ χαρίσῃ «εἰς ἀξιόλογον καὶ εὐλαβὲς πρόσωπον» στερούμενον κελλίου. Ἡ διάταξις αὕτη περιόριζε τὴν πολυκτημοσύνην καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν μεγάλων μονῶν. Ἐν τούτοις τῷ 985 εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων προσηρτήθη παρὰ τοῦ βασιλέως ἡ τοῦ Κολοβοῦ καὶ τῷ 999 ἡ μονὴ τοῦ Μονοξυλίου εἰς τὴν Λαύραν παρὰ τοῦ Πρώτου. 4) Καθῆκοντα τοῦ οἰκονόμου. Οὗτος ἦτο δεύτερος εἰς τὸ Πρωτάτον μετὰ τὸν Πρῶτον, ἐπιμελούμενος τῶν οἰκονομικῶν· διὸ, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς συνάξεως, εἰς ἣν καὶ ἐλογδοῦται· καλῶς τὴν ἀρχὴν διαχειριζόμενος ἠδύνατο νὰ ἀναδιορισθῆ. Οὗτος εἶχε καὶ τὴν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν τῶν Κερεῶν καὶ ἀπήλυνε πάντα ἀνεπιθύμητον· ὅσακις ἀπουσίαζεν, ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὸν ἀντικαταστάτην, «ἀνθρώπον ἱκανὸν κρεῖττονα πάν-

Εἰκὼν τῆς Παναγίας Πορταϊτίσσης ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων.

των διενθύνοντα τοὺς μοναχοὺς πρὸς εἰρηναίαν κατὰστασιν». Ἐδίκαιζε προσέτι καὶ τὰς ἀνά τὸ Ὁρος ἀναφυομένας διαφορὰς μετὰ τῶν πλησιοχώρων ἡγουμένων, ἀλλὰ εἰς τὸ Β' τυπικὸν τὸ δικαίωμα τοῦτο μεταβιβάζεται εἰς τὸν Πρῶτον.

Εἰδικαὶ διατάξεις. 1) Ὡς πρὸς τὴν ὑποταγὴν τῶν μοναχῶν καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἡγουμένους. Ἡ δοκιμασία ὀρίζεται εἰς ἓν ἔτος, ἀλλὰ γίνεται καὶ συγκατάβασις εἰς τοὺς «κατὰ περιστάσιν» προσερχομένους καὶ τοὺς κινδυνεύοντας νὰ ἀποθάνωσιν. Ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ὑποτακτικούς «ὅσοι πνευματικοὶ καὶ ἀσκητικοὶ ἐφθασαν γεγονέναι διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας» καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἡγουμένων εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἡσυχάζωσι κατ' ἰδίαν καὶ νὰ ἀσκῶνται. Σπουδαιότητι διὰ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ μοναχικοῦ βίου εἶναι ἡ ἐκῆς διάταξις: «Ὅσοι τῶν ἀδελφῶν ἰδιῶται μὲν ὄντες τῷ λόγῳ πνευματικοὶ δὲ τῇ γνώσει ἐφθασαν γεγονέναι ἡγούμενοι, ἐχέτωσαν ἐπ' ἀδείας κουρεῖν τινὰς τῶν προϊόντων

αὐτοῖς, ὡσπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἡγουμένων καὶ μὴ ἐιργασθῶσαν· ἔτι οὖν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡγουμένους μὲν γεγονότας διὰ τὸ φθάσαι τὴν διακονίαν ἀρπάσαι ταύτην, μὴ δυναμένους δὲ μὴδὲ ἑαυτοὺς διακυβεργᾶν, τούτους ἐντελλόμεθα πνευματικοῖς παραβάλλειν πατράσι καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἀπολαύειν ὠφελείας διὰ τῆς τῶν λογισμῶν ἐξαγορεύσεως» (Meyer 147). Δυστυχῶς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐξωστρακίσθη ἐκ τῶν τυπικῶν καὶ ἐκ τῶν κανονισμῶν. Καὶ ὀρίζονται μὲν προσόντα διὰ τὰ εἰρημένα ἀξιώματα, ἀλλ' ἀναρροχῶνται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τάσσονται εἰς τὴν τάξιν τῶν γερόντων καὶ εἰσπηδῶσι καὶ εἰς τὰς συνάξεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ μὴ κεκτημένοι οὐδὲν ἐκ τῶν ἀναγραφόμενων προσόντων. Ἀπαγορεύονται κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν αἰ' πρὸς ἀλλήλους· ἐπισκέψεις τῶν μοναχῶν, αἱ ἐργασίαι πλὴν τοῦ Σαββάτου καὶ ἡ κατάλυσις ἰχθύων πλὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. 2) Ἀποκλείονται αὐστηρότατα οἱ ἀγένειοι. Τοῦτο διαρκῶς ἐπανελαμβάνετο, ἀλλὰ πάντοτε κατεστρατηγεῖτο, διὸ τίθεται ἡ ρήτρα «εἰ δέ τις τῶν ἡγουμένων τῶν κελλιωτῶν καταφρονήσας τῶν τυπωθέντων εἰσαγάγῃ εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ἢ εἰς τὸ κελλίον εὐνοῦχον ἢ παιδίον καὶ παραγγεληθεὶς ἅπαξ καὶ δις οὐ τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν ἐπιδείξαιτο, τοῦτον παντελῶς τοῦ ὄρους διώκεσθαι λυσιτελεῖν ἡγούμεθα» (Meyer 147)· τὸ αὐτὸ ἴσχυε καὶ διὰ τοὺς τῶν οἰκοδόμων παῖδας. Φαίνεται ὅμως ὅτι οὐδεὶς συνεμορφώθη· διὸ εἰς τὸ Β' τυπικὸν ἀπεφασίσθη νὰ γίνηται ἡ ἔξωσις ἐπισήμως «παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν ἐπιτηρητῶν τοῦ ὄρους καὶ τῶν συναποσταλέντων τούτοις γερόντων» (αὐτ. 154). 3) Ἀπαγορεύεται τὸ ἐμπόριον. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀγορὰ καὶ μεταπώλησις κελλιῶν, ἐπὶ ποιῆ ἀπελάσεως ἐκ τοῦ Ὄρους (146). Ἡ σκῆτη τῶν Καρεῶν εἶχε μεταβληθῆ εἰς «ἐμπόριον», ἔνθα ἐπωλοῦντο καὶ ὅσα αἰσχύνεται ὁ τοῦ Β' τυπικοῦ συντάκτης ν' ἀναφέρῃ· διὸ ἀπεφασίσθη ἡ διάλυσις τῆς ἀγορᾶς. Ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἐγίνετο διὰ πλοίων καὶ ξυλεμπόριον, μετέβαινον δὲ εἰς τὰς πέριξ πόλεις μέχρι καὶ τῆς Βασιλευούσης εἰς «καπηλικὸν πορισμόν». Τὸ παρῶν σιασθὲν τότε εἰς τὴν σύναξιν ἐνυπόγραφον τυπικὸν Βασιλείου τοῦ Α' ἐπέτρψε διὰ μικρῶν μόνον πλοιαρίων νὰ πλέωσι μέχρις Αἴνου «μῆτε δὲ ἐκ τοῦ ὄρους μὴδὲ ἔξωθεν εἶδη τινὰ ἐξωνεῖσθαι, οἶτον ἢ κρητὴν ἢ οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ ἕτερόν τι τὸ οἰονοῦν καὶ ἐμπορικῶς ἀλλάξασε ὡς οἱ βιοτικοὶ πραγματεύεσθαι» (αὐτ. 156). Μεγάλα πλοῖα ἐκέκτηντο ἡ μονὴ Βατοπεδίου, διὰ χρυσοβούλλου, καὶ ἡ τῶν Ἀμαλφηνῶν διὰ τὸν εἰς Βασιλεύουσαν πλοῦν. 4) Ἀπαγορεύονται τὰ κτήνη καὶ τὰ «βοϊκὰ ζεύγη». Εἰς τὸ Α' τυπικὸν εἶχεν ἐπιτραπῆ ἔν ζεύγος τῆ Λαύρα διὰ τὴν ζύμην· «τὰ νῦν, λέγει τὸ Β', πολλὰ τῶν μοναστηρίων ἐκτήσαντο πρόβατα καὶ αἰγας, ἡ δὲ Λαύρα καὶ βόας (ἀγελάδας). Εἶχεν ἡ Λαύρα τότε 700 μοναχῶν καὶ ὁ ἡγούμενος Νεόφυτος δισχυρίζετο «ὡς ἀδύνατόν ἐστι τούτων ἀνεῖν τὸ πολὺ πλῆθος τῶν μοναχῶν καὶ ἀδυνάτων γερόντων τραφήναι» (156)· κατ' οἰκονομίαν λοιπὸν ἐπετράπησαν αἱ ἀγελάδες μακρὰν τῶν μονῶν «ὡς ἀπὸ μιλίων εἴκοσι καὶ παρὰ μοναχῶν αὐτὰς ρέμεσθαι». 5) Διαφοραὶ μοναχῶν πρὸς ἡγουμένους. Ἐάν τις ἔξωθεν ὡς μοναχὸς ἐρχόμενος ἠγόραζε κελλίον παρὰ τινος ἡγουμένου καὶ μετὰ χρόνον ἀπεχώρει μὴ ἀνα-

παύμενος, ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ τοῦ καταβληθέντος τιμήματος, βιαζόμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου νὰ πράξῃ τοῦτο ἔδικαιούτο νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ ὅλον. Τοιαύτη πρόνοια λαμβάνεται καὶ διὰ τὸν ἕν τιμι μὴν ἐργαζόμενον ἐπὶ μισθῷ ἐνιαυσίῳ μοναχόν, ὅστις ἐάν μὲν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἔφευγε μόνον τὸν δεδουλευμένον μισθὸν ἐλάμβανε, ἐάν δὲ ἐξεδιώκετο ὑπὸ κακοβουλίας τοῦ ἡγουμένου δόλοκληρον τὸν μισθόν. Τὸ αὐτὸ κρίνεται ὡς εὐλογον καὶ διὰ τὸν ὑποτακτικὸν τὸν ἐξαναγκαζόμενον νὰ φύγῃ (147). Ἐπίσης καταγοῦνται αἱ καταναγκαστικαὶ τῶν κελλιωτῶν πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἀγγαρεῖαι (148). Ὁ δόκιμος μὴ ἀναπαύμενος δύναται νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλον γέροντα τῆ ὑποδείξει τοῦ Πρώτου, τούτου δ' ἄρνούμενου ὀφείλει νὰ ὑπομένη. Αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται «ἀνεῖν εἰδήσεις καὶ θελήσεις τῶν ἡγουμένων δέχεσθαι, ἀδελφὸν ἀπὸ μοναστηρίου ἐξελεθόντα ὑπ' ἑτέρας ἀδελφότητος» (158). Οἱ ἀνυπότακτοι, ὅσοι «βούλονται θρασέως καὶ ἀπαιδέως τὸ ὄρος ἅπαν περιέειναι καὶ μισθαργεῖν... ἀκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι πνευματικοῖς πατράσι παραδιδόσθωσαν» (145). Ἐν τῷ Α' τυπικῷ περιορίζονται μεγάλως οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἐν γένει ἀναστέλλεται ὁ κελλιωτικὸς βίος. Τοὺς ἀσκητὰς τοὺς «ἀβίους καὶ ἀνεστίου» συνεκέντρωσεν ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν Λαύραν· διάφορα ἔπειτα αἰτία καὶ ἡ εὐμάρεια τῶν μεγάλων μονῶν προσεῖλκεν ἐντὸς αὐτῶν τοὺς μικροῦς ἡγουμένους. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ Β' τυπικὸν ἐθέσπισεν, ἵνα τὸ κύρος τῶν διαθηκῶν μὲν ἀμετάστρεπτον.

Οὕτω καὶ εἰς τὰ δύο τυπικά προϋποτίθεται ὅτι τὸ πολιτεῦμα τοῦ ἁγίου Ὄρους ἦτο ὁργανωμένον καὶ μόνον παραβάσεις προλαμβάνουσι, ἐλαχίστας δὲ νέας δευτερευούσης σημασίας διατάξεις εἰσάγουσιν. Τὸ Β' (παρὰ Meyer σ. 151—162) σχεδὸν ἐπαναλαμβάνει ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον τὰς τοῦ Α' ἀπαγορεύσεις. Νέας διατάξεις ἔχει τὰς ἐξῆς: 1) Κατὰ τῶν ἀθετούντων τὰς συμφωνίας καὶ ἐπισήμους πράξεις, οἵτινες ἐκπίπτουσι τοῦ ἀξιώματος (158). 2) Κατὰ τῶν κωλύοντων τοὺς κελλιώτας εἰς τὴν ἐκκοπὴν καυσοξύλων καὶ οἰκοδομησίμων (152). 3) Κατὰ τῶν ἀνατρεπόντων καὶ καταγοῦντων τὰς διατάξεις τῶν ἀποικομένων ἡγουμένων περὶ ἐκλογῆς ἡγουμένων καὶ λοιπῶν (158). 4) Κατὰ τῶν χειροτονιῶν παίδων ἀνηλικίων. Ὄρίζεται διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ διακόνου τὸ 25ον ἔτος καὶ διὰ τὸ τοῦ πρεσβυτέρου τὸ 30όν.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δύο τυπικῶν. Κατ' οὐσίαν ὁ Ἀθῶς οὐδεμίαν ἀπὸ τοῦ κράτους εἶχεν ἐξάρτησιν, ἀλλ' ἀμέσως ἀπὸ τοῦ βασιλέως, πρὸς ὃν ἐποιεῖτο τὴν ἀναφοράν. Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς παρέσχε πλήρη ἀτέλειαν εἰς τὰς ἀγιορειτικὰς μονὰς καὶ κατὰ τὴν Διήγησιν κατέκρινε τὸν πατριάρχην διὰ τὴν εἰς τὰ τοῦ Ὄρους ἐπέμβασιν (Γεδεῶν σ. 103). Πολλάκις ἠναγκάζοντο αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ νὰ ἐπικαλῶνται ἐναντίον τῶν καταπατούντων τὰς κτήσεις αὐτῶν χωρικῶν τὴν ἐπέμβασιν τῶν κριτῶν (πρωτονοταρίων), οὓς εἶχεν ἀποκλείσει ἀπὸ τοῦ Ὄρους ὁ Τζιμισκῆς (Actes d' Esphrigmenou σ. 22-24). Ὅταν ἡ διαφορὰ εἶναι μετὰ δύο μονῶν ἐντὸς τοῦ Ὄρους, τότε ἐντέλλεται ὁ Πρῶτος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ συγκροτεῖ οὗτος δικαστήριον. Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος παραχωρήσας τὸν χάρτην τῶν ἐλευθεριῶν εἰς τοὺς Ἀγιορεῖτας ἐθέσπισεν «εἶναι τὸ ἄγρον Ὄρος ἐλεύθερον καὶ μηδεμίαν φορολογίαν ἢ ἐ-

πήρειαν ἔχειν τοὺς μοναχοὺς ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος...καὶ μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἐν τῷ ἀγίῳ Ὄρει» (Meyer 172, βλ. καὶ σ. 188 καὶ Σύντ. Καν. Δ' 417—2). Τὰς τοιαύτας ἐλευθερίας καὶ προνομίας ἀνεγνώρισαν πάντες οἱ μετὰ ταῦτα βασιλεῖς. Οἱ ὄροι οὗτοι καὶ τὸ ἀπαρabiαστον ἐτηρήθησαν ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἀνωτέρω τυπικῶν. Δὲν ἐπενέβη αὐθαιρέτως ὁ αὐτοκράτωρ, καίτοι ἀπὸ πολλοῦ ἐταράσσετο ὁ τόπος, μόνον δὲ κατόπιν ἐπισήμου προσκλήσεως τῶν Ἁγιορειτῶν ἀπέστειλε τὸν ἐπίτροπον αὐτοῦ (αὐτ. 151-2), εἰς ὃν ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ διερευνήσῃ τὰ πάντα, ὅπως συμβιβασθῶσι τὰ διεστῶτα, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ θέσιν κριτοῦ «τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς καὶ τύπους φυλαχθῆναι καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν μακαριστῶν βασιλέων τὰ πάντα γενέσθαι... ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον γενέσθαι καὶ ἀποσταλῆναι εἰς τὴν βασιλείαν μου». Συνελθόντων δὲ τῶν 150 ἡγουμένων ἐζήτησεν ὁ ἐπίτροπος τὸ χρυσοβούλλον τοῦ Ὄρους τυπικὸν «καὶ τὰ παρὰ τῶν βασιλέων γενόμενα χρυσοβούλλια», ἀναγνωσθέντων δ' αὐτῶν ἠρώτησε «τίνες οἱ τύποι, οἷς διορθωθῆναι τῆς βασιλικῆς ἐδέοντο μεγαλειότητος». Ταῦτα δεῖκνύουσι τὴν ἀμεμπτον διαγωγὴν τοῦ ἀπεσταλμένου πρὸς τοὺς Ἁγιορεῖτας καὶ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰ καθεστῶτα, ἣν καθ' ὅλην τὴν διαδικασίαν καὶ σύνταξιν τοῦ τυπικοῦ ἐπεδείξατο. Καὶ

τὰ δύο τυπικά ἐστάλησαν πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ἀξιώσει αὐτῶν, πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ ὄντως ὁ τε Τζιμισκῆς καὶ ὁ Μονομάχος ἀπέλυσαν τὰ χρυσοβούλλα. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἔλειπον ἐνίοτε καὶ ἐπεμβάσεις βασιλέων, ὡς συνέβη μὲ τὸν ἐκδιωχθέντα ὑπὸ τῆς συνάξεως μέγαν δρογγάριον Συμεῶν Ξενοφωντηνῶν, διότι ἔφερον εἰς τὴν μονὴν τρεῖς ἀγενεῖους, ὃν ὁ Ἀλέξιος τῷ 1083 ἀποκατέστησε βασιλικὴ ἐξουσία (Actes de Xenophon 20—1). Πάντως οἱ βασιλεῖς παρακαλούμενοι ὑπὸ τῶν μονῶν παρεῖχον αὐταῖς δικαιώματα παρὰ τὰ καθεστῶτα τοῦ τόπου.

3. Ἡ «μεγάλη καὶ καθολικὴ σύναξις». Ἡ τακτικὴ σύναξις συνήροχετο κατὰ τὸ Β' τυπικὸν ἀπᾶς τοῦ ἔτους («ἵνα αἱ ἀξιόλογοι ὑποθέσεις ἀπασαι κωνονται»). Διὰ τὰς δευτερευούσας ἐτέθη ἡ ἐξῆς ρήτρα: «Ἐὶ δὲ καὶ τινες μικρὰς τινας καὶ εὐτελεῖς ὑποθέσεις

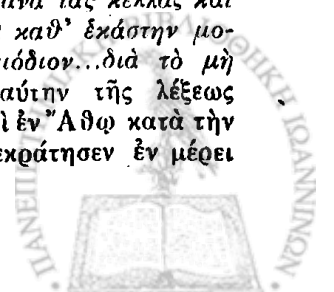
ἔχοντες τῷ πρώτῳ προσελθῆτωσαν, ἵνα συμπαραλαμβάνῃ ὁ τοιοῦτος πέντε ἢ καὶ δέκα ἡγουμένους καὶ μετὰ τούτων ἀπερχῆται καὶ τὴν τῶν ἐσφαλισμένων ποιῆται διόρθωσιν· ἀλλ' ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ὑποθέσει τούτους, ἐν ἑτέρῳ δὲ ἑτέροισι, ἵνα μὴ ὑπόνοιαι καὶ σκάνδαλα φύωνται» (Meyer 161). Ἐκ πολλῶν ἐγγράφων μαρτυρεῖται, ὅτι ἡ διάταξις περὶ ἐνιαυσίου συνάξεως δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ καὶ προσετέθη καὶ ἡ τοῦ Πάσχα

ὡς ἀνεκάθεν. Αὕτη ὁμοῦ δὲν ἐγένετο ἀκριβῶς τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ἀλλ' ἐντὸς τῆς Διακαινησίμου πάντοτε. Ὁ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τύπος δὲν ἦτο πάντοτε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ διὰ τῶν αἰῶνων μετεβλήθη (βλ. Actes de Philoth. σ. 3, 69, Acta Russici 7, 69, Actes de Chiland. σ. 25, 305, d' Esphigmenou σ. 49, Βαρολαάμ, Ἡ μονὴ Γρηγορίου σ. 124). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας πάντες ἐν γένει οἱ μοναχοὶ συμμετείχον τῶν κοινῶν συνάξεων, ὡς ἄλλως συνέβαινε καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας σκήτας. Τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Α' τυπικοῦ. Κατὰ τὴν τοῦ Β' ὅμως, ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ὄρους ἦτο μέγας καὶ ἡ συνέλευσις ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάντων τῶν μοναχῶν ἀπετέλει ὄχλαγωγίαν ἀνυπόφορον, ἀπεκλείσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι «ὑπουργοί», ἦτοι ὑποτακτικοί, οἱ ἀκόλουθοι τῶν ἡγουμένων (Meyer 160). Ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐγγράφοις συναντῶμεν «ἡγούμενος τῶν ἡσυχαστῶν» καὶ ἐν τῷ Α' τυπικῷ τὴν ἀξιοσημείωτον

Μικρογραφία ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 Εὐαγγελίου τῆς Μονῆς Ἰβήρων. (Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου).

περικοπὴν: «εἰ δὲ τις τῶν ἡγουμένων τῶν κελλιωτῶν καταφρονήσας τῶν τυπωθέντων εἰσαγάγῃ εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ἢ εἰς τὸ κελλίον εὐνοῦχον ἢ παιδίον» (αὐτ. 147) ἡγούμενος ἄρα ἐννοεῖται ἐνταῦθα γέροντας ἡσυχαστῆς, γέροντας κελλιώτης, ὡς λέγομεν νῦν. Ἡ ἐννοία τῆς μονῆς δὲν ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ὡς νῦν. Μοναστήριον ἢ κοινόβιον εἰς τοὺς κανόνας τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου σημαίνει καὶ ἀσκητήριον (Πετρακ. Μον. θεσμ. 34). Ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ ΞΔ' 152 (ἐκδ. Ἱεροσ. 1914) λέγεται περὶ τοῦ Σαββατίου ὅτι ἦτο τόσοσ φιλομονάζων, «ὡς κυκλεύειν τοῦτον ἀνά τὰς κέλλας καὶ τὴν ἐρημον πᾶσαν ἐν ταῖς νυξὶ καὶ καθ' ἐκάστην μονὴν λάθρα ἔξω τιθέναι φοινίκων μόδιον...διὰ τὸ μὴ ἐσθίειν ἄρτον τοὺς ἀσκητὰς». Τοιαύτην τῆς λέξεως σημασίαν δέον νὰ ἀποδώσωμεν καὶ ἐν Ἀθῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ταύτην, ἣτις ἐπεκράτησεν ἐν μέρει

καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐν βίῳ τοῦ ἁγίου Σάβα γίνεται μνεία περὶ κελλιωτῶν ἡγουμένων: «...ἡγούμενός εἰμι τῶν ἡγουμένων ἕκαστος γὰρ τῶν ὑπ' ἐμὲ αὐτεξούσιος ὢν τοῦ ἰδίου κελλίου ἡγούμενός ἐστιν» (ἐκδ. Cotelerii κεφ. 61). Τοιαῦτα κελλία τότε ἐν Ἄθῳ ἐλέγοντο μοναί· π.χ. ἐν τῇ στενῇ τῆς τοῦ Ξενοφώντος περιοχῆ ὑπῆρχον, ὡς ἐκ τοῦ σπουδαίου ἐγγράφου τοῦ 1083 ἐξάγεται, 10 μοναί (Σμυρνάκης σ. 56), περίξ τοῦ Χελανδαρίου πλείονες, μεταξύ Φιλοθέου καὶ Ἰβήρων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μυλοποτάμου 8, πλείσται δ' ὄσαι ἐν τοῖς περίξ τῶν Καρεῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν τυπικῶν ὁ ἡγούμενος ἔδει νὰ ἔχη ὑποτακτικόν, ἵνα συμμετέχη τῆς κοινῆς συνάξεως· διότι εἰς τὰ δύο τυπικά εὐρίσκομεν καὶ κελλιώτας ἄνευ ὑποτακτικῶν, οἵτινες μάλιστα εἰσράζοντο ἐπὶ μισθῶ εἰς τὰς μονάς, καὶ ἄλλους περιφερομένους, οἵτινες φαίνεται ἦσαν ἀσκηταί, ὡς νῦν οἱ ἀνυπότακτοι (καβιῶται). Οἱ τοιοῦτοι κελλιῶται ἠγγαρεύοντο ὑπὸ τῶν μονῶν, ὅπερ ἀπηγόρευσε τὸ Α' τυπικόν ὥστε καὶ τότε ὑπῆρχεν, ὡς καὶ νῦν, ἀριθμὸς τις κυριολεκτικῶς μοναχῶν, ἧτοι διαγόντων ἄνευ συνοδείας. Καὶ ἐν μὲν τῷ Α' τυπικῷ διακρίνονται αἱ τρεῖς αὗται τάξεις ἐν τῇ συνάξει, ἐνθα δίδεται τὸ δικαίωμα νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ ὑποτακτικῶν εἰς τὸν Πρώτον, τὸν Λαύρας καὶ τὸν Ξηροποτάμου, «*τοὺς δὲ λοιποὺς ἡγουμένους κελλιώτας τε καὶ ἡσυχαστὰς ἅπαντας ἄνευ ὑποργῶν συναγεσθαι*» (αὐτ. 142). Κελλιῶται καὶ ἡσυχασταὶ ἐξηκολούθουν συμμετέχοντες τῶν κοινῶν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔτι (Γρηγ. Παλ. Γ', σ. 565—6). Ἡ ἰσοπολιτεία αὕτη τῶν κελλιωτῶν καὶ ἀσκητῶν διετηρήθη μετὰ τοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ κύρους τοῦ Πρώτου, ὅστις οὐ μόνον ἐκ καταγωγῆς ἀνῆκεν εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ὡς προϊστάμενος τῆς σκῆτης τῶν Καρεῶν καὶ τῶν κελλιῶν. Ἀφ' οὗτο ὁ θεσμὸς οὗτος ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ ἔχαλαροῦτο καὶ τὸ θεμελιῶδες τοῦτο τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας γνῶρισμα, κατηργήθη δὲ τελείως ὅτε ὑπερισχύσασαι αἱ μεγάλαι μοναὶ κατέστησαν τούς τε κελλιώτας καὶ ἀσκητὰς ὑποτελεῖς, ὀνομασθεῖσαι κυρίαρχοι.

Πόσοι ἦσαν οἱ σύεδροι κατὰ τὰς δύο συνάξεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς 55 τοῦ Α' τυπικοῦ καὶ 30 τοῦ Β' ὑπογραφῶν· διότι δὲν ὑπέγραφον πάντες, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ ἐγγράμματοι. Εἰς τὰς ἐπισήμους ὁμῶς πράξεις περὶ ὀριακῶν διαφορῶν ἐκ τῶν ὑπογραφόντων πολλοὶ εἶναι ἀγράμματοι (Acta Russici 26). Περὶ μικρῶν καὶ μεγάλων μονῶν εἰς τὰ δύο τυπικά δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τοῦλάχιστον· διότι πᾶσαι ἔχουσι τὸν ἴδιον τύπον: «*Ἀθανάσιος μοναχὸς ἡγούμενος... Ἰάκωβος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος... Λουκάς μοναχὸς καὶ οἰκονόμος... Κοσμᾶς μοναχὸς καὶ ἐκκλησιάρχης*» (Α' τυπ.). Διὰ κρισίς τις φαίνεται ἀπὸ τοῦ Β' τυπικοῦ, διότι ἐνῶ κάτωθεν ὑπογράφονται πάντες ὡς ἄνω, ἐν τέλει τοῦ κειμένου ὑπάρχει ἡ παράγραφος: «*ταῦτα ἐξετάθη (γρ. ἐξετέθη) καὶ ἐγράφη καὶ ὑπεγράφη παρὰ τε Θεοφυλάκτου μοναχοῦ καὶ πρώτου τοῦ ὄρους καὶ Νεοφύτου μοναχοῦ καὶ καθηγουμένου τῆς μονῆς... καὶ Γεωργίου μοναχοῦ καὶ καθηγουμένου... καὶ τῶν λοιπῶν ἐγκρίτων μοναχῶν καὶ καθηγουμένων τοῦ ὄρους Ἄθῳ*» (Meyer 162). Βεβαίως τοῦτο ἐγένετο κατὰ προτίμησιν, ἀ-

φοῦ δὲν ἦσαν οὗτοι οἱ συντάκται, ἀλλ' ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος: «*ἐτυπώθησαν καὶ ἐπράχθησαν κατὰ τὴν θεῖαν καὶ βασιλικὴν πρόσταξιν καὶ ὑπεγράφησαν παρὰ τῶν ἀξιολογωτέρων γερόντων τοῦ ὄρους Ἄθῳ*». Ὅντως λοιπὸν οἱ ὑπογράφαντες ἦσαν οἱ ἀξιολογώτεροι ἐκ τῶν ἐν τῇ συνάξει 180 καὶ πλεόν (Meyer 153). Μετὰ ταῦτα ὁμῶς οἱ τῶν μεγάλων μονῶν προηγούμενοι καὶ ὑπογράφονται πλατύτερον (Actes d' Esphigmenou σ. 21—2). Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ὑπογραφαὶ ἡγουμένων ἄνευ δηλώσεως τῆς μονῆς· οὕτως ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ περὶ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ πράξει τοῦ Πρώτου Θωμᾶ (985) πλὴν τριῶν πάντες οἱ λοιποὶ 20 εἶναι ἄνευ δηλώσεως (Σμυρνάκη σ. 36—7). Τοῦναντίον ἐν ἄλλοις ἐγγράφοις δὲν ὑπογράφουσι οἱ ἡγούμενοι, ἀλλ' οἱ προεστῶτες (1057, Acta Russici σ. 36, 38). Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμῶς ἐπεκράτησε τὸ σύστημα τῆς ἀντιπροσωπείας (τῶν δικαίων): «*Ὁ δικαίου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων*» (Actes de Zographou σ. 9 τοῦ ἔτους 1049) καὶ «*Ἰωσήφ τοῦ δικαίου κυρίου Γεροντίου*» (1373, βλ. Ἐπετ. Βυζ. σπουδῶν Δ' σ. 305, 140), ὅ ἐστι ἀντιπρόσωπος ἢ τόπον ἐπέχων τοῦ δικαίου ἢ τῶν δικαίων τοῦ... ἢ μᾶλλον «*τὰ δίκαια φέρων*». Εἰς τὴν ἐν Ἄθῳ περὶ τὸ 1350 γενομένην ἀθώωσιν τοῦ ἱερομονάχου Νήφωνος λέγεται ὅτι ὑπεγράφη ὑπὸ «*τῆς ἱερᾶς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τοῦ Πρωτάτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τηρικαῦτα τὰ δίκαια φέροντος*» (Acta Patr. I, σ. 297). Ἀντὶ λοιπὸν τῶν καθηγουμένων παρίστανται ἐν ταῖς ἐκτάκτοις συνάξεσιν ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οἱ «δικαῖοι». Εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ πωλήσεως τῶν κελλιῶν τοῦ Πρωτάτου τῷ 1661 ἐκ τῶν 19 μονῶν 2—3 μόνον ἡγούμενοι ὑπογράφονται, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι «δικαῖοι», ἧτοι ἀντιπρόσωποι. Ἄρα ἢ ἐκ προϊσταμένων ἀκολουθία τοῦ καθηγουμένου ἢ δικαίου εἶναι ἐξέλιξις τῶν «ὑποργῶν». Ἡ δὲ Λαύρα μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας διετήρει δύο ἀντιπροσώπους ἐν Καρεαῖς. Ὁ θεσμὸς τοῦ «δικαίου» ἢ ἀντιπροσώπου φαίνεται προελθὼν ἐκ τῶν ἐκτάκτων συνάξεων. Αὗται διαφέρουσι ἀπὸ τῶν τακτικῶν ὡς πρὸς τὸν χρόνον καθ' ὃν συγκροτοῦνται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς αὐτάς δὲν ὑπάρχει ἡ φράσις «κατὰ τὸ ἔθος» ἢ «κατὰ τὸ σῆμα» ἢ «ἢ συνήθης σύναξις», ὡς εἰς τὰς τακτικὰς. Ὡς πρὸς τὰ συζητούμενα θέματα διαφέρουσι μόνον εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐκτακτοὶ ἐπιλαμβάνονται ζητημάτων ἐπιγόντων ἢ κατ' ἀνωτέραν ἐπιταγὴν. Τῶν Βατοπεδινῶν περὶ ὄριον διαφερομένων πρὸς τοὺς Ἐσφιγμενίτας (1315) συνεκροτήθη σύναξις, ἧς τὴν ἀπόφασιν (Actes d' Esph. σ. 16) ὑπογράφουσι καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ Πρωτάτου, ὁ πνευματικὸς, ὁ μέγας οἰκονόμος, ὁ ἐκκλησιάρχης καὶ οἱ ἐπιτηρηταί, οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Πρώτου. Οἱ ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ μνημονεύμενοι «προεστῶτες» εἶναι ἀντιπρόσωποι. Εἰς τοιαύτας συνάξεις ἐλάμβανον θέσιν καὶ ἀρχιερεῖς καὶ δὴ ὁ Ἱερισσοῦ καὶ ἁγίου Ὄρους. (Actes de Chilandar. σ. 32. «Οἱ προηγούμενοι» καὶ «γέροντες», οἱ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ὀρθῶς καλούμενοι ἐνταῦθα «τὸν τόπον ἐπέχοντες», εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι). Πολλάκις ἡ σύναξις ἐδίκαζε καὶ ἐπὶ τόπου, ὡς τῷ 1562 τὴν διαφορὰν Ἐσφιγμένου καὶ Χελανδαρίου (Actes d' Esph. σ. 50). Ὁ τύπος εἰς τὰ παλαιότερα ἐγγράφα εἶναι

άπλους. Ἐνίοτε αἱ ἐποφάσεις τῶν ἐκτάκτων συνάξεων ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τῶν τακτικῶν πρὸς μείζον κύρος, ὡς ἡ «ἀσφάλεια» διὰ τὸν Πλατῆν, ὃν ἐδωρήσατο ὁ Πρῶτος πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον (Ἀθωίτις Στοά, 7—8). Πλείστα πράξεις ἐκτάκτων συνάξεων ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ Acta τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνάγεται, ὅτι αἱ τακτικαὶ καὶ αἱ ἐκτακτοὶ συνάξεις εἶναι δύο ἀνεξάρτητα σώματα. Τὸ πρῶτον ὡς βουλευτικὸν μὲν συντάσσει τὸ πολίτευμα καὶ τοὺς νόμους καὶ ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς αὐστηρῆς αὐτῶν τηρήσεως, ὡς δικαστικὸν δὲ δέχεται τὰς ἐφέσεις. Τὸ δεύτερον ὡς δικαστικὸν μὲν ἐκδικάζει πρωτοδίκως τὰς μεταξὺ τῶν μονῶν ὀριακὰς διαφορὰς καὶ δέχεται τὰς τῶν μοναχῶν ἐφέσεις κατὰ τῶν μοναστηριακῶν ἀποφάσεων, ὡς διοικητικὸν δὲ ἀποφασίζει περὶ ἐκτάκτων οικονομικῶν ζητημάτων καὶ φορολογικῶν. Τὸ μὲν πρῶτον σῶμα ἔχει μορφήν ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τοῦτο συγκροτεῖται παρὰ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῶν μονῶν, ἤτοι τῶν καθηγουμένων, καὶ παντὸς ἄλλου ἔχοντος καὶ ἅπλην ἐξουσίαν ἐπὶ ἄλλων καὶ ὄντος κατόχου ἔστω καὶ κελλίου καὶ ἡσυχαστηρίου· εἶναι κατὰ ταῦτα «τὸ κύριον τῆς πολιτείας», ἤτοι ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Τὸ δὲ δεύτερον, ὡς δευτερευούσης ἀξίας ἀρχή, ἀποτελεῖται μᾶλλον ἐκ τῶν «δικαίων», ἤτοι τῶν ἀντιπροσώπων τῶν καθηγουμένων, δηλ. εἶναι ἡ βουλή. Εἰς τὸ πρῶτον σῶμα ἀντιστοιχεῖ νῦν ἡ Δισενιαύσιος σύναξις καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἡ Ἱερά Κοινότης τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μονῶν, ἧτις εἰς τὰ οικονομικὰ συγκαλεῖ καὶ τὴν Διπλὴν λεγομένην σύναξιν.

Συμπεράσματα. Γενικῶς παρατηροῦμεν, ὅτι μεγάλη καταβάλλεται φροντίς ἐκ μέρους τῆς βασιλείας πρὸς διατήρησιν τῶν ἀρχαίων τοῦ Ὁρους θεσμῶν, οἵτινες προσέδιδον αὐτῶ τὸν ἰδιάζοντα ἐκεῖνον χαρακτήρα, δι' οὗ διεκρίνετο ἀπὸ τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν μοναχικῶν ἀθροισμάτων τῶν τε παλαιότερων καὶ τῶν συγχρόνων. Οἱ θεσμοὶ οὗτοι ἦσαν κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τὸ σύστημα τῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἀπέτελουν τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Ἀνωτάτη νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ ἀρχὴ ἀναγνωρίζεται ἡ κοινὴ σύναξις, διαρκῆς δὲ ἐφορευτικὴ καὶ ἐκτελεστικὴ ὁ Πρῶτος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν. Ὡς πρὸς τὰ ἀποβλέποντα τὴν οὐσίαν τοῦ μοναχισμοῦ, ἤτοι τὸ περὶ ἀποχωρήσεως τοῦ μοναχοῦ ἀπὸ τῆς ἰδίας μονῆς καὶ μεταβάσεως

εἰς ἄλλην ἢ περιπλανωμένου καὶ μισθαροῦντος τῆδε κἀκεῖσε ὡς ἀνυποτάκτου, τὸ β' τυπικὸν παραπέμπει εἰς τὰ ἀσκητικὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Τὰ κτήνη ὁ νομοθέτης ἀπέκλεισεν ἀπὸ τοῦ Ὁρους ἀποβλέψας εἰς τὸ ἀπερίσπαστον τοῦ μοναχοῦ καὶ τὴν ἀσκητικωτέραν αὐτοῦ διαίταν. Πρὸς τοῦτο φυσικῶς συνάπτεται καὶ τὸ ζήτημα τῶν πλοίων καὶ τοῦ ἐμπορίου· διότι διὰ τοιούτων αὐστηρῶν μέτρων τὸ Ὁρος ἀπομονοῦται καὶ ἀποχωρίζεται, ὡς εἶναι καὶ γεωγραφικῶς, τοῦ κόσμου. Ὁ νομοθέτης ἐπιδιώκει νὰ καταστήσῃ τὸν μοναχὸν ἐπίγειον ἄγγελον, ἀλλ' αὐτὸς θέλει νὰ εἶναι μᾶλλον ἄνθρωπος, οὗτος δὲ ὁ ἄγων διεξάγεται καὶ

κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν ἁγίῳ Ὁρει. Πρὶν ἢ παρέλθῃ ἑκατονταετηρὶς ἀπ' οὗ ἐθεσπίσθησαν, εἶλον καταρρεύσει τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀσυστόλως καταπατηθέντα παρ' ὅλα τὰ ἐπιτίμια· ἐκ τῶν 12 ἄρθρων τοῦ δευτέρου τυπικοῦ τὰ ἡμίση ἀκριβῶς εἶναι ἀναθεώρησις τῶν τοῦ προγενεστέρου. Διὰ τὴν ἀναβίωσιν δὲ αὐτῶν καὶ τὴν ἐκ νέου κωδικοποίησιν ἐν τῷ νέῳ τυπικῷ ἐγένετο ἄγων μέγας ἐν τῇ κοινῇ συνάξει· καὶ εἰσήχθησαν μὲν, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένα, τοῦ νομοθέτου ἀναγκασθέντος, πλὴν τοῦ περὶ ἀγενοίων, νὰ καταφεύγῃ πάντοτε εἰς τὴν μέσση λύσιν καὶ τὸν συμβιβασμόν. Διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς σκηνης μονῶν μεγάλων ἐδημοσιεύθη νέον μοναστηριακὸν καθεστῶς. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου αἱ τρεῖς μεγάλα μοναί, τῆς Λαύρας, τοῦ Βατοπεδίου καὶ τῶν Ἰβήρων, ἔνεκα τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τοῦ

πληθυσμοῦ τῶν μοναχῶν, ἤρχισαν νὰ οἰκαιοποιῶνται πάσαν τὴν δύναμιν ἐν χώρῳ, ἔνθα ἴσχυον αἱ περὶ ἐλευθερίας ἀρχαί. Ἐπὶ τῶν κοινῶν τοῦ τόπου ἐπέβαλλον πάντοτε τὰς θελήσεις αὐτῶν. Αὐτὸς ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος περιβάλλει τοὺς ἐν τῇ συνάξει ἀντιπροσώπους τῶν μονῶν τούτων δι' ἰδιαζούσης τιμῆς καὶ πολλάκις εἰς τὰς ἀποφάσεις ἀναγκάζεται νὰ ἐξάσῃ τὸ γεγονός, ὅτι παρεδέξαντο «οἱ καθηγούμενοι τῶν μεγάλων λαυρῶν» καὶ δι' οὗ τῆς μεγίστης Λαύρας. Τὰ πρωτεία τοῦ Πρώτου κατὰ τοὺς τύπους μόνον ὑφίστανται νῦν, ἀφοῦ ἐν τῷ ζητήματι τῶν ὑπουργῶν δὲν ἐπέτυχε κἀν νὰ ἰσοφαρίσῃ πρὸς τὰς μεγάλας ταύτας μονάς. Οὕτω τὸ β' τυπικὸν ἐγκαινιάζει τὸ μοναστηριακὸν πλέον καθεστῶς ἐν ἁγίῳ Ὁρει, ἐκ δὲ τῶν 20 σημερινῶν μονῶν αἱ 7 ἀπὸ τοῦδε λαμβάνουσι τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν. Αἱ διατάξεις ἐν γένει τῶν τυπικῶν ἐθεωρήθησαν καθήκοντα συνειδήσεως, ἅπερ βεβαίως δὲν συνεπά-

Μικρογραφία ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 Εὐαγγελίου τῆς Μονῆς Ἰβήρων (Ἡ Ἀποκαθήλωσις)

γονται ποινικήν εὐθύνην. Οὐδεμία λοιπὸν ἀσφάλεια ὑπῆρχε περὶ τηρήσεως αὐτῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ βλέπομεν, ὅτι πᾶσαν σχεδὸν αἰ τοῦ Α' τυπικοῦ, καὶ μάλιστα θεμελιώδεις, εἶχον ἀμέσως ἀνατραπῆ.

4. Α' Τυπικὸν Μανουήλ Παλαιολόγου (1394). Κακῶς τὸ προκείμενον Δ' τυπικὸν (Meyer 195 203) ὠνομάσθη Γ' ὑπὸ τοῦ Συμνονάκη καὶ τοῦ Βλάχου, διότι τὴν τρίτην ἐν συνεχείᾳ θέσιν κατέχει τὸ περὶ τοῦ Πρώτου. Ἡ ἔκδοσις τοῦ τυπικοῦ τούτου, ὡς πρὸς τὴν διάταξιν καὶ τὴν φράσιν, τὴν οὐχὶ τόσῃ εὐλαβῆ πρὸς τοὺς ὁσίους πατέρας τοῦ Ἁθῶ, εἶναι τι πρωτοφανής: «*Νῦν δέ, ὡς ἔγνωμεν, ἐτραχηλιάσατε κατὰ τοῦ οἰκείου δεσπότου ὡς ὁ πάλαι. ἔωσφόρος καὶ ἐδαφιάσατε τὰ ὄρια τῶν ἁγίων πατέρων καὶ κατὰ τὴν καθολικὴν ἡμῶν ἐκκλησίαν (sic) ὀπλομαχεῖτε μετὰ σφοδρότητος καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῶν ἁγίων θεσμῶν οὐκ ἐκορέσθη ὁ ταλαίπωρος ὑμῶν βίος, ἀλλ' ὠρμήσασθε κινούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀρπάξιν τὰ ἀλλότρια καὶ προσηλώσθαι τῇ ἱεροσυλίᾳ*» (Meyer 195). Εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία πρωτοστατεῖ, εἰ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως, εἰς σύνταξιν τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Ὁρους παρὰ τὰ εἰωθότα. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐτηρήθησαν ὀπωσοῦν οἱ καθιερωμένοι τύποι.

Γενικαὶ διατάξεις. 1) Ὡς πρὸς τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐθεσπίσθη «*καθέζεσθαι ὁ πρῶτος καὶ ὁ Λαύρας ἐπίσης διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ πατριάρχου, ἀμφοτέρω ἐχόντες καὶ βακτηρίας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν καὶ μόνοι ὡς ἀρχηγοὶ*» (ἔ. ἀ. 197). Ἡ θέσις τῶν ἄλλων μονῶν εἶναι σχεδὸν οἷα καὶ νῦν, πλην τῆς τοῦ ἁγίου Παύλου, Διονυσίου καὶ Σίμωνος Πέτρας, αἵτινες εἶναι τελευταῖαι. 2) Περὶ τοῦ Πρώτου καὶ τοῦ Πρωτάτου ὠρίσθη: «*ἐκλεγέτωσαν τὸν ἐγκριτώτερον καὶ πνευματικώτερον καὶ ποιησάτωσαν πρῶτον εἰς τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἔθος καὶ παλαιὰ παράδοσις*» (198)· αὐτὸς δὲ θὰ χειροτονῇ τοὺς λοιποὺς ἡγουμένους, πλην τοῦ τῆς Λαύρας, ὅστις ἐχειροτονεῖτο ὡς ὁ Πρῶτος: «*χρὴ δὲ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τὸν πρῶτον ὡς αὐτὸν τὸν οὐράνιον πατέρα*». Ὁρίζεται δὲ καὶ τὸ σιτηρέσιον, ὅπερ θὰ ἐχορήγουν αὐτῷ αἱ μοναί, ὅπως καὶ εἰς τοὺς 12 ἐκκλησιαστικοὺς (=νεωκόρους) τοῦ Πρωτάτου, οὓς ἔπεμπον κατ' ἀναλογίαν αὐταί. Ἐν τέλει παρατίθεται κατάλογος εἰς χρῆμα καὶ εἶδη τῶν προσφερομένων ὑπὸ τῶν μονῶν εἰς τὸ Πρωτάτον διὰ τὴν διακυβέρνησιν αὐτοῦ. 3) «*Τὸ σύνορον τῶν Καρῶν*», ἦτοι ἡ περιοχὴ τοῦ Πρωτάτου, ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία ἢ προκαλέσασα τὴν σύνταξιν τοῦ τυπικοῦ τούτου. Ἡ πλεονεξία τῶν πρὸς τὰς μονῶν περιώριζε διαρκῶς τὰ ὄρια τοῦ Πρωτάτου καὶ ἔθετε χεῖρα καὶ ἐντὸς τῆς τῶν Καρεῶν περιοχῆς. Αἱ μοναί, ἀφοῦ προσήρτησαν ὅλα τὰ διαλυθέντα μονύδρια καὶ τὰ ἐγγύτατα τῶν Καρεῶν κείμενα, ἐγκαθίσταντο καὶ ἐντὸς τῶν Καρεῶν εἰς τὰ κελία τὰ νῦν λεγόμενα κονάκια. Τοῦτο ἦτο σπουδαῖον, διότι περιέσφιγγε τὸν Πρῶτον (ὃν τοσοῦτον οἱ βασιλεῖς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἤθελον νὰ ἀνυψώσωσιν) ἐντὸς τοῦ Πρωτάτου καὶ ἡ σκῆπη μετεβάλλετο εἰς μοναστηριακὴν πόλιν ἀγοραίαν· ἐντεῦθεν καὶ ἡ αὐστηρὰ τῆς συνάξεως ἀπόφανσις: «*Μηδὲν τῶν μοναστηρίων ἔχειν μετόχιον ἢ σύνορον ἐν ταῖς Καραις τὸ παράπαν· εἰ δὲ τις φωραθεῖ τούτο ποιῆσαι ἔστω καὶ αὐ-*

τὸς ὑπὸ τὰς ἀρὰς τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου· καὶ εἰ μὲν παρασιωπήσῃ ὁ πρῶτος καὶ ἡ σύναξις περὶ τούτου ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἐπιτίμιον τῶν προειρημένων, ἐὰν μὴ ἀντείπωσιν ἢ τῷ πατριάρχῃ ἀναγγέλλωσιν (199). Τοῦτο ἔνεκα καὶ ὁρίζεται ἐπακριβῶς ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ, ἣτις καὶ διατηρεῖται μέχρι σήμερον ἀπαραχάρακτος, ταύτην δὲ διανύει ἡ κατὰ τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα τελουμένη ὑπὸ τοῦ Πρωτάτου λιτανεῖα τῆς περιφορᾶς τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου.

Εἰδικαὶ διατάξεις. 1) Περὶ τῶν δοκίμων ὁρίζεται τριετής δοκιμασία, ἐὰν δὲ δὲν ἀποκαρῶσι νὰ ἐκβληθῶσιν ὡς λαϊκοὶ ἔξω τοῦ Ὁρους. 2) Τὸ πρῶτον νῦν γίνεται λόγος περὶ τοῦ μνημοσύνου τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος εἰς «*ὅσα μοναστήρια τοῦ ἁγίου Ὁρους ὑπάρχουσι σταυροπήγια*». Περὶ τῶν χειροτονιῶν ὁρίζει νὰ γίνωνται «*εἰς τὸ τόπον [τὴν] ἐπισκοπὴν*», δηλ. εἰς τὸ Πρωτάτον· οὐδεὶς δ' ἕτερος ἀρχιερεὺς οὔτε πατριαρχικὸς ἑξαρχος ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦτο «*ἀνευ ἐρωτήσεως τοῦ πρῶτου καὶ θελήματος... ἀνευ γραμματος καὶ εὐλογίας τοῦ πρῶτου*».

Παρατηρήσεις. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ φροντίς καὶ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατοχυρῶσιν τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρώτου, δν ὑπήγαγεν ἀπὸ τοῦ χουσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ Πατριάρχου ἐξουσίαν. Τὸ χουσοβούλλον τοῦτο περὶ προχειρίσεως τοῦ Πρώτου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου χαρακτηρίζεται ὡς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ὑποδούλωσιν τοῦ ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων τυπικῶν δὲν ἐδικαιούτο νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἁγίου Ὁρους. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ τυπικοῦ τούτου οὐδεὶς τῶν γνωστῶν ἡμῖν τύπων διετηρήθη: α') Ὁ Πρῶτος ἀνέφερε μονομερῶς ὅτι τὰ ἄλλα μοναστήρια εἶχον καταπατήσει τὰ ὄρια τοῦ Πρωτάτου καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀμέσως στέλλει ἐπιτροπὴν ἐκ συνοδικῶν, ἐνῶ εἰς τὰ ἄλλα τυπικὰ ἢ σύναξις τοῦ ἁγίου Ὁρους ἀπετείνετο πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις διώριζεν ἐπιτροπὴν οὐχὶ ἐξ ἀρχιερέων, ἀλλὰ ἐκ μοναχῶν. Ἡ Ἐκκλησία οὐδόλως ἀνεμειγνύετο οὔτε κἂν ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν ἀποφάσεων πρὸς ἐπικύρωσιν. Καὶ τὸ χειρότερον, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν δύο ἀρχιερέων ἐστάλη νὰ ἐκτελέσῃ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας ληφθείσας ἐκ τῶν προτέρων καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ τυπικὸν αὐτὸ «*ὡς διετάξαμεν συνοδικῶς*» (196)· κατωτέρω δὲ λέγουσιν οἱ ἀρχιερεῖς «*ἐπεδώκαμεν τὰ θεσπίσματα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου καὶ ἐδέξαντο ταῦτα μετὰ πολλοῦ φόβου*» (197). β) Δὲν ἐκλήθησαν οἱ ἡγούμενοι πασῶν τῶν μονῶν, ἀλλὰ «*σύναξις τῶν ἐγκρίτων καὶ λογάδων τοῦ ἁγίου Ὁρους*» (197), οἵτινες δὲν φέρονται ὑπογεγραμμένοι. γ') Οὐδεὶς δικονομικὸς ἢ κοινοβουλευτικὸς τύπος τῶν συμπαρομαρτούντων τοῖς ἀρχαίοις τυπικοῖς ὑπάρχει ἐνταῦθα, οὐδεμία συζήτησις γίνεται οὔτε ἀντίρροσις προσβάλλεται, ἀλλὰ διὰ προστακτικοῦ τύπου ἐπιβάλλονται ἀποφάσεις ἐκ τῶν προτέρων εἰλημμένα. Πρὸ παντὸς τὸ τυπικὸν τοῦτο ἐπεδίωξε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν τοῦ Πρώτου καὶ τὰς ἀπὸ τῶν μονῶν προσόδους αὐτοῦ, τὴν περιοχὴν τοῦ Πρωτάτου καὶ τὴν κινήτην αὐτοῦ περιουσίαν. Καθιεροῦται νῦν ἐπισήμως ἡ θέσις ἐκάστης μονῆς ἐν τῇ συνάξει καὶ ἡ διάκρισις εἰς μικρὰς καὶ μεγάλας, ἣτις ἐμφαίνεται καὶ

1 τὸ Γ' τυπικὸν τοῦ Ἀνδρονίκου Πατριάρχου ἔ. κατωτ. Πρωτάτων

εις τὰς συνεισφοράς. Καὶ ὑπὸ νομοθετικὴν δὲ ἐποψιν τυγχάνει πενιχρὸν τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἐνῶ ἀπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Β' τυπικοῦ εἶχον διαρρεύσει ὑπὲρ τὰ 250 ἔτη καὶ ἐπομένως ὑπῆρχον πολλὰ τὰ δεόμενα διορθώσεως καὶ συμπληρώσεως. Ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀγιορειτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον τὸ ἔγγραφον παρουσιάζει σπουδαίαν μεταβολὴν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀγιορειτικοῦ κόσμου. Ἀντὶ τοῦ προτέρου καὶ ἀσυντάκτου μονήους βίου τῶν ἡσυχαστῶν ἀνακύπτει ἐν ἀγίῳ Ὁρει νέον σύστημα μοναστικόν, τὸ σκητιωτικόν· δηλαδή οἱ ἐναπολειφθέντες ἡσυχασταὶ διοργανωθέντες ἀπετέλεσαν τὰς λεγομένας σκήτας κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀρχαίων ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Νιτριᾶς καὶ Θηβαΐδος. Ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν μονῶν φαίνεται ἀρκοῦντως περιορισθέν. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ἀναφέρει ἀρχομένου τοῦ 17 αἰῶνος 300 ἐν ὕλῳ μονάς, ἐνῶ νῦν φαίνονται ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συνεισφοράς ἐν ὄλῳ 27, τῶν ἄλλων καταστραφειῶν ὑπὸ τῶν Καταλανῶν.

Τὸ χρυσόβουλ ο ν τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου. Τοῦτο διαλαμβάνει περὶ τῶν ἐξῆς :

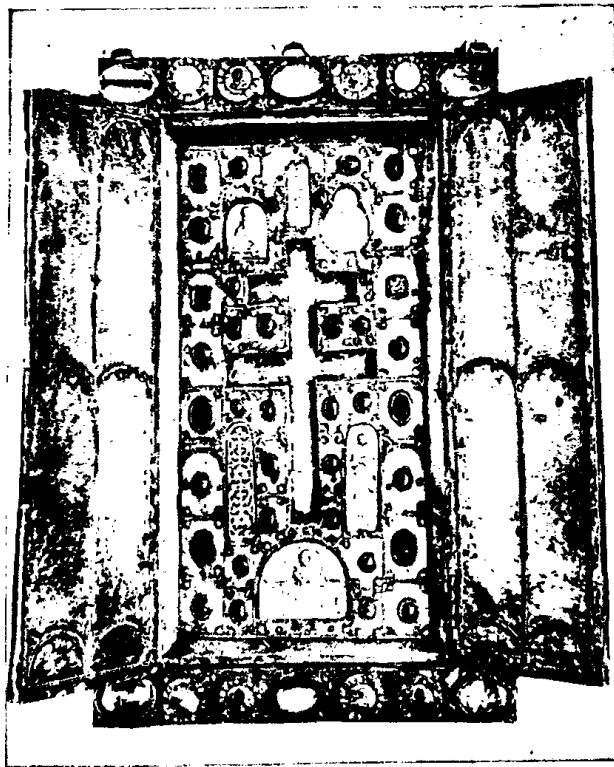
1) *Περὶ τῶν «ἀποταγῶν» καὶ τῆς μοναχικῆς ἀκτημοσύνης.* Ὀνομάζονται ἀποταγαὶ τὰ χρήματα, ἅπερ ὁ εἰσερχόμενος εἰς μονὴν φέροι μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἀποτασσόμενος τῷ κοσμίῳ δέον νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν καθηγούμενον, ἀνευ περαιτέρω ἀξιώσεως ἐπ' αὐτῶν (ἄλλως ἐδίδασκον οἱ πατέρες: «*ἡ λεγομένη ἀποταγὴ ἀναορεῖ τὴν ὑποταγὴν*» Acta Patr. V 407).

«*Τὸν εἰσιόντα εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἀδελφὸν ἀποκαστάντα, χωρὶς τῆς οἰασοῦν ἀπαιτήσεως καὶ συμφωνίας [δεῖ] εἰσιέναι συνταξάμενον ὑποταγὴν τῷ προσεστώτι καὶ εἰρηνεύειν μετὰ τῶν ἀδελφῶν... ὡς μηδὲν ἔχειν δικαίωμα ἐν τῇ μονῇ τὸν προσενεγκόντα διὰ τὸ προσενεχθέν.*» Οὕτω πατάσσει τὸ κυριώτερον ἔρησιμα τῆς ιδιορρυθμίας, ἀλλ' ὑποχωρεῖ ἐν μέρει καὶ ἀρκεῖται εἰς τὸν συμβιβασμόν, ὅστις ἐγένετο ἐν τῇ «μεγάλῃ» Λαύρα, ὅπου εἶχον εἰσαχθῆ τὰ «ἀδελφατάρια», δηλ. ἐκεῖ μὲν δὲν ἀπῆτει ὁ μοναχὸς τὸ καταβληθέν, ἀλλ' εἶχεν ἐλευθερίαν ν' ἀποκερδαίνει ἐκ τῆς ἐν τῇ μονῇ ἐργασίας (ἐν τούτοις καὶ ἐκεῖ ἀντὶ καταβληθέντος κατὰ τὴν κοινοβίσιον ποσοῦ ἐλάμβανε τὸ σιτηρῆσιον καὶ κτήματα πρὸς καλλιεργίαν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κώδικος τῶν ἀδελφωταρίων). «*Ὅταν ὁ μοναχὸς ἐξέλθῃ τῆς μονῆς «ἀφρηιάσας» ἢ ἐν τῷ κελίῳ παρὰ γνώμην τοῦ καθηγουμένου καθίσῃ «προσχῆματι ἡσυχίας τὴν ιδιορρυθμίαν ἀσπασάμενος», τό-*

τε οὐδὲν λαμβάνει παρὰ τῆς μονῆς: «*εἴτε γε ὡς ἀφρηρωσις κατεβλήθησαν ταῦτα εἰς τὸ μοναστήριον, ἱεροσυλία ἐστὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ πάλιν τὸν καταβαλόντα πειρασθαι ταῦτα ἀναλαβεῖν*» (Meyer 205). Ἄλλ' ἤδη οἱ μοναχοὶ εἶχον ἀποκτήσει καὶ κτήματα· διὸ ἐπιτάσσει: «*μηδὲν ἔχειν τὸν μοναχικῶς ζῆν ἐλόμενον, ἀλλὰ τοῖς παροῦσιν ἀποτάξασθαι πᾶσιν*»· καὶ ἐπειδὴ εἶχον προσόδους ἐκ τούτων, ὧν «*οὐ ῥαδία ἢ ἀποβολή*», ὀρίζει νὰ καρπῶνται ἐφ' ὄρου ζωῆς αὐτάς, ὡς συνέβαινε ἐν Λαύρα, καὶ μετὰ θάνατον νὰ εἶναι τὰ «*ιδιόκτητα*» τῆς μονῆς: «*εἰς τὸ ἐμπροσθεν δὲ προσήκει κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου καὶ τὴν τούτων ἐπαγγελίαν μηδὲν αὐτοῖς ιδιόκτητον ἔχειν*».

Εἶτα ἐνδίδει, ὥστε «*ἀπὸ τῶν προσόντων αὐτοῖς κινήτων*» νὰ ἀφῆνωσιν εἰς τοὺς ὑποτακτικούς αὐτῶν ὅ τι θέλουσιν εἰς ἀμοιβὴν τῆς ὑπηρεσίας. Οὕτως ἀναγνωρίζονται ἐν κοινοβίῳ ἀθωνικῷ, ὡς καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ ὑποτακτικοὶ ὑπηρετοῦντες τοὺς λεγομένους «*γέροντας*» καὶ ἡ περιουσιακὴ τοῦ κοινοβιάτου ἱκανότης, πρὸς δὲ καὶ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα.

2) *Περὶ ἐκλογῆς ἡγουμένου καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.* Δέον ὁ ἡγούμενος νὰ ἐκλέγηται οὐ μόνον ὑπὸ «*τῶν ἐντὸς πεντεκαίδεκα βουλευτῶν, κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἀλλὰ καὶ τῆ συννελεύσει καὶ συμφωνίᾳ τῶν ἔξωθεν τῆς μονῆς οἰκούντων ἐγκρίτων ἀδελφῶν*». Ὁ Ἀθανάσιος ὀρίζει περὶ τοῦ ἡγουμένου: «*ὄν ἂν οἱ μοναχοὶ τῆς τε Λαύρας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν κελλίων συναθροισζόμενοί τε καὶ διασκοῦ-*

Θήκη Τιμίου Ξύλου ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας.

μενοι, ἀρετῇ τε ἴδωσι διαφέροντα... πρὸς τὴν ἡγουμένην ἐγκαθιστᾶν» (Meyer 107). Τοιαῦτα κελλία ἦσαν τὰ πλησίον τῆς μονῆς 3—5 καθίσματα. Εἰς δὲ τὸ χρυσόβουλλον οἱ ἐκτὸς εἶναι ἀδελφοὶ τῆς μονῆς διαμένοντες κατὰ τὰ τότε ἰσχύοντα εἰς τὰ περίε κτήματα αὐτῶν· οὗτοι ὡς «*ἐγκριτοὶ*» ἦσαν οἱ κυρίως τὴν ἀδελφότητα συγκροτοῦντες. Ἐν τῇ Διατυπώσει ὁ ἅγιος διατάσσει ὡς ἐκλογεῖς μόνον 15, «*τοὺς λογιωτέρους καὶ πνευματικωτέρους*», μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ὀλιγωτέρους, πάντας δὲ τοὺς ἄλλους ἀποκλείει (128). Ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν «*βουλευτῶν*» ἐκλέγει τοὺς διακονητάς τῆς μονῆς καὶ τοὺς οἰκονόμους τῶν μετοχιῶν, πάντες δὲ ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν αὐτῷ ὡς αὐτῷ τῷ Χριστῷ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δέον νὰ θεωρῆ ὄλος ὡς πατέρας καὶ ἀδελφούς «*καὶ πᾶσι τρόποις πειρᾶσθαι θεραπεύειν αὐτοὺς καὶ χειραγωγεῖν πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας δόξην*». Αἱ εἰσοδοὶ καὶ ἐξοδοὶ αὐτῶν πρὸς εἰς ἐπιγνώσει τοῦ ἡγουμένου,

ἐπανερχόμενοι δ' ἐκ τῶν ἐγκοσμίων νὰ ἀνακρίνονται «διὰ τὰ καθ' ὁδὸν ψυχικὰ ἢ σωματικὰ συναγήμενα καὶ κανονίζεσθαι». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ὑποτακτικούς τῶν «γερόντων» (206).

3) *Περὶ «βουλευτῶν», ἦτοι τῆς γεροντίας.* Περὶ τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων εἶναι ἀρχετὴ ἡ τῶν ἐντὸς αὐτῆς βουλευτῶν διάσκεψις καὶ συμφωνία (205). Οὗτοι ἐκλέγουσι μετὰ τῶν «ἐγκρίτων» τὸν ἡγούμενον καὶ τοὺς διακρητὰς προεδρεύοντος τοῦ ἡγουμένου, ἦτοι ἀποτελοῦσι τὴν σύναξιν τῆς μονῆς καὶ διακυβερνῶσιν (207). Ὁ ἀποθανὼν δέον νὰ ἀναπληρωθῇ ἀμέσως. Συνέρχονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀπαραιτήτως δὲ τὴν Δευτέραν, καὶ ἐν διαφωνίᾳ ὑπερισχύει «ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος». Πολλὴ φροντίς καταβάλλεται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν εἰς τὰ μετόχια ἀποστελλομένων, ὅπερ δέον νὰ γένηται ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ οὐχὶ κατὰ συμπάθειαν ἢ ἔνεκα δωροληψίας. Τῶν προσφερομένων εἰς τὴν μονὴν τὰ μὲν ἱερά νὰ ἀφιερῶνται εἰς τὸν ναόν, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ παραδίδονται εἰς τοὺς διακρητὰς «καὶ γνώμῃ τῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ καθηγουμένου ἐξαντλεῖσθαι ταῦτα εἰς τὰς ἀπαραιτήτους χρείας τοῦ μοναστηρίου, μὴ τινα δὲ ἐξ αὐτῶν τὸ οἰοῦν ἰδιοποιεῖσθαι· ἱεροσουλία γὰρ τοῦτο καὶ ἀλλότριον τῆς μοναχικῆς πολιτείας» (208).

4) *Περὶ τῶν ἀδελφῶν.* Ἀπαγορεύεται νὰ ἐξέρχονται τοῦ Ὄρους καὶ νὰ συνάπτωσι μετὰ τῶν λαϊκῶν συντεκνίας καὶ ἀδελφοποιίας, νὰ συντρώγωσι μετ' αὐτῶν καὶ νὰ κληροδοτῶσιν εἰς αὐτούς. Πρὸς τούτοις κανονίζονται καὶ τὰ τῆς ζύμης, ἐξ ἧς αἱ διὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν προσφοραί, ὥστε αὐταὶ νὰ εἶναι καθαρώτεραι τῶν τῆς κοινῆς καὶ νὰ μὴ διανεμῶνται εἰς τοὺς ἀδελφούς.

5) *Περὶ ἀνυποτάκτων καὶ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἑτέραν μονὴν μεταπηδῶντων.* Περὶ τούτων ὀρίζει νὰ ἐξαντλήται πᾶσα ἐπιείκεια ὑπὸ τῶν ἡγουμένων πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀποκατάστασιν. Καὶ ὁ μὲν ἡγούμενος τῆς μονῆς, εἰς ἣν προσέφυγεν ὁ ἀποσκιστήσας, νὰ μεσολαβήσῃ, ἵνα ἐξευμένισῃ τὸν ἄλλον ἡγούμενον νὰ περισυναγάγῃ τὸν μοναχὸν μετανοήσαντα, ἐκεῖνος δὲ νὰ ἐπανακαλῆ τὸν πλανώμενον καὶ νὰ μὴ ἀποπέμψῃ, ἀλλὰ νὰ συγχωρῇ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν «ὅπερ οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου» (207).

Ἡ τοιαύτη ἐπέμβασις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω δὲν δικαιολογεῖται, διότι κατὰ τὸ μοναστηριακὸν δίκαιον, ὅπερ διεμορφώθη ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει, μόνον οἱ βασιλεῖς κτίτορες ἠδύναντο νὰ κανονίζωσι τὰ τῶν μονῶν αὐτῶν καὶ ἐπιβλέπωσι περὶ τὴν πιστὴν τῶν τυλικῶν ἐφαρμογὴν (βλ. Meyer 107, 153, Οὐσπένσκη 1892 σ. 92, Διατύπ. 126, Σάββα Μεσαιων. Βιβλιοθ. α' 18 καὶ 24). Ἄλλ' οἱ αὐτοκράτορες στηριζόμενοι εἰς τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, καθ' ὃ «ἔξεσι τῷ βασιλεῖ προνόμια ἐκκλησιαστικά ἀφαιρεῖσθαι πολλῶ μᾶλλον ἰδιοποιεῖσθαι καὶ δημιουργεῖν», ἐκτίσαντο ἀπόλυτα ἐπὶ τοῦ Ἄθω δικαίωματα καὶ ἐχρησιμοποίησαν αὐτὰ δεόντως καὶ ἐπωφελῶς εἰς τὸ νὰ φιλοτεχνήσωσι κατ' ἰδιόρρυθμον ὅλως τύπον τὸ πολιτειακὸν αὐτοῦ οἰκοδόμημα. Ἐνόμιζον δὲ ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος ἡ Ἐκκλησία νὰ καταστήσῃ ἐνοριακὰς τὰς μονὰς καὶ ἐκράτησαν αὐτὴν εἰς ἀπόστασιν καὶ ἐθέσπισαν τὴν ἀγιορειτικὴν μονὴν

«μηδενὶ ὑποκειμένην, εἰ μὴ τῷ εὐσεβεῖ κράτει». Οὕτως ἐπὶ τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω ἐκτίθη τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν βασιλέων, ὡς διαδόχων τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων κτιτόρων καὶ βασιλικὰς τὰς μονὰς ὡς ἐκ τούτου θεωρούντων, δικαίωμα ἀνωτέρας ἐποπτείας, ἣν ἄλλως οὐδεὶς ἕτερος ἐδικαιούτο νὰ ἐξασκήσῃ. Αὐταὶ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης βασιλικῆς κηδεμονίας καὶ προστασίας ἴσταντο μέχρι τῆς ἀλώσεως εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν. Ὁ Βαλαμῶν τὸν ΙΖ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐρμηνεύων γράφει: «Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἔξεσι τῷ βασιλεῖ προνόμια ἐκκλησιαστικά ἀφαιρεῖσθαι... καὶ προχειρίσεις ἡγουμενικὰς ὑποτυπώσουσι». (Συντ. Β' 262). Τῷ κανόνι τούτῳ στοιχῶν καὶ ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος καὶ ἰδὼν ὅτι κατὰ τὸ συνταχθὲν τυπικὸν οὐδὲν διετυπώθη περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὄργανισμοῦ τῶν μονῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λογάδων τοῦ Ἄθω, ἀνέτρεψε τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τὴν 37ην νεαρὰν διαγορεύουσαν: «Τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διόρθωσιν τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἀναμφίβολον ἔχει τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀγιώτατον πατριάρχην ἐπὶ τοῖς ἐλευθέροις μοναστηρίοις... κἂν τε πατριαρχικὰ ὦσι κἂν τε βασιλικὰ καὶ αὐτοδέσποτα». Μετὰ τὴν ἄλωσιν πάντα τὰ βασιλικὰ δικαίωματα περιήλθον κατ' ἀνάγκην εἰς τοὺς Πατριάρχας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μολοντί καὶ πρὶν ἤρξαντο σφετεριζόμενοι αὐτὰ καὶ ἀξιοματικῶς ἐπεμβαίνοντες καὶ διαρρυθμιζόμενοι τὰ τῶν μονῶν ἐφαρμοζόντες τὸν Η' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι, ὃν ἐρμηνεύων ὁ Βαλαμῶν παρατηρεῖ: «Οἱ γοῦν σήμερον λέγοντες μοναχοὶ μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ πατριάρχει ἢ τῷ ἐγκριτῷ ἐπισκόπῳ ὡς ἀπὸ ἐλευτέρας μονῆς ἢ ἐκκλησίας ὄντες, προβαλλόμενοι δῆθεν καὶ κτιτορικῶν τυπικῶν διατάγματα τί πρὸς ταῦτα ἀπολογήσουσι; πάντως οὐδὲν κἂν γὰρ δομήτωρ τις μοναστηρίου... διορίσῃται μὴ ὑποκεῖσθαι τοὺς μοναχοὺς καὶ τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ οὐκ εἰσακουσθήσεται, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὑπεναντίας διαταξάμενος».

5. Ἐκκλησία καὶ ἅγιον Ὄρος. Οἱ μοναχοὶ ὡς στρατιῶται τῆς Ἐκκλησίας σέβονται αὐτὴν ὑπερβαλλόντως καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας φέρονται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἐν Ἄθῳ ἡ παρουσία ἀρχιερέως λαμβάνει ἐπίσημον χαρακτῆρα καὶ πανηγυρικὴν μορφήν. Ἐκ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Παχωμίου οὐδεὶς ἔχει τὴν ἔννοιαν ἐξαρτήσεως τῆς μονῆς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθ' οἰονδήποτε τρόπον. Τὰ αὐτὰ παρατηροῦμεν καὶ ἐν Ἄθῳ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μοναστικοῦ βίου οἱ ἐρημίται παρουσιάζονται ὡς ξένοι καὶ τελείως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀγνοοῦμενοι ἐπίσης καὶ παρ' αὐτῆς. Ἐὰν ἀνεφέροντο πρὸς τοὺς βασιλεῖς τοῦτο ἔπραττον διότι δὲν ἠθελον νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων. Ἡ Ἐκκλησία φαίνεται ὅτι ἐπενέβη τὸ πρῶτον εἰς τὸ ζήτημα τῆς παρουσίας τῶν Βλάχων ἐν τῷ Ὄρει. Τότε οἱ ἡσυχασταὶ ἀντιδιαφερόμενοι πρὸς τοὺς μοναστηριακοὺς διέβαλον αὐτοὺς πρὸς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον καὶ μὴ εἰσακουσθέντες κατέφυγον πρὸς τὸν Πατριάρχην Νικόλαον. Οὗτος θαυμαστῆς τοῦ ἀσκητικοῦ βίου ἐπίστευσε τὰ διαδουλούμενα καὶ οὐ μόνον ἔδωκεν αὐστηρὰν διαταγὴν («ἐντολήν») νὰ φύγωσιν οἱ Βλάχοι, ἀλλὰ καὶ ἀφορισμὸν ἐξαπέλυσε κατὰ τῶν ἀπειθούντων καὶ τῶν κοινωνούντων αὐτοῖς. Ἡ τοι-

αὐτὴ ἐπέμβασις ἀληθῶς ἀνεστάτωσε τὸν τόπον καὶ οἱ πατέρες μετὰ τοῦ Πρώτου (60 ἡγούμενοι) μετέβησαν εἰς Βασιλεῦσαν καὶ διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν βασιλέα. Οὗτος ἐπέπληξε δριμύως τὸν Πατριάρχην: «Καὶ ἰδοὺ ἡ ἐντολὴ σου ἐξήλειψε τὸ ἅγιον Ὅρος μὴ ὑποκείμενον τῇ σῆ ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ βασιλέων... καὶ οὐχ ὑπ' ἄλλης ἐξουσίας» (Meyer 166): εἰς δὲ τὸ θέσπισμα λέγει «ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσκοπον ἐθέσπισαν οὔτε θεσπίζομεν εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος διὰ τὰς... προλήψεις αὐτῶν καὶ διὰ τὸ μὴ δεσμεύειν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐντολὰς δίδόναι τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἐπιτιμᾶν αὐτοὺς, ἀλλὰ μίαν κεφαλὴν καὶ μίαν δεσποτείαν τὸν πρῶτον χειροτονήσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐκεῖνοι» (172). Ἐπὶ λατινοκρατίας τὸ ἅγιον Ὅρος ὑπήγετο εἰς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἀσάν Β' (1218—46), ὅστις συνέστησε καὶ πατριαρχεῖον ἐν Ζαγοράῃ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν. Τοῦτο ὑπήγαγε πνευματικῶς τοὺς Ἀγιορείτας εἰς τὸν Ἱερισσοῦ ἐπίσκοπον, ἀλλ' «οἱ γὰρ μὴν κατὰ τὸ ἅγιον Ὅρος τοῦ Ἄθω ἀσκούμενοι μοναχοὶ εἰς τοισχιλίους συναχθέντες, λογάδες τε ἄπαντες καὶ τῇ κατὰ θεὸν ἀσκήσει προκόψαντες μῆτε τὸν πατριάρχην ἐδέχοντο, μῆτε τὸν παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα Θεσσαλονίκης, οὔτε ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ» (αὐτ. 188). Καὶ ἀνηνέχθησαν πρὸς τὸν βασιλέα Δούκαν Βατάτζην, ὅστις ἐξωργίσθη κατὰ τοῦ πατριάρχου Ζαγοράς προβαλλόμενος τὰ δικαιώματα τοῦ ἁγίου Ὁρους «καὶ δὴ καὶ τὸ καθάπαξ γεγονός κηροβούλλιον θέσπισμα τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, οἵτινες ἄρα μοναχοὶ ἐκ περιουσίας ἐδικαιώθησαν» ἢ δὲ τότε ἐν

Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ἀπεφαίνετο «μηδὲ ἐν εἶχειν δίκαιον ἱερατικὸν κατὰ τὸ ἅγιον Ὅρος τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ» καὶ ἐπιφέρει αὐτῆς «δικαιοῦ δὲ καὶ ἡ ἱερά τῶν ἀρχιεπισκόπων σύνοδος παρ' οὐδενὸς τῶν ἀρχιερέων τοὺς Ἀγιορείτας ἀρχεσθαι». Ὁ δὲ Ἱερισσοῦ οὐδεμίαν ἔχει ἐξουσίαν, εἰ μὴ καλούμενος δι' ἱεροτελεστίας. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο φέρεται ἐν τοῖς τυπικοῖς τοῦ Ἄθω καὶ φυλάσσεται ἐν τῇ σιδηρῇ μετ' αὐτῶν κιβωτίῳ. Ἀπόπειρα ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἱερισσοῦ ἐγένετο ὑπὸ Φιλοθέου Πατριάρχου τῷ 1368 (Acta Patr. I, 555). Ἀλλὰ δὲν διήρκεσε πολὺ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος τῷ 1392 ἀνατρέπων τὰ γενόμενα ὡς ἔνεκα «τῆς τῶν Σέρβων δυναστείας ἐπικρατούσης τότε» προσωρινῶς ἀποφασισθέντα ἀποφαίνεται «μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν κἄν ὅπως εἰσερχομαι εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος δίχα προτροπῆς καὶ

ἐνδόσεως τοῦ πρώτου, μηδὲ ζητεῖν ὅπως ἀρχικὸν τι διεκρογῆν ἢ ἀρχιερατικὸν, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπῆ» (Γεδεῶν σ. 125). Ἄλλ' ὁ ἄγων οὗτος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ Ἱερισσοῦ ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι τὰ μοναστήρια ὡς σταυροπήγια καὶ πατριαρχικά ὠφείλον ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ μόνου νὰ ἐξαρτῶνται. Πάντως οὐδαμῶθεν τεκμαίρεται ὅτι ὁ Ἱερισσοῦ εἶχε δικαιώματα καὶ ἐξήσκει ἐξουσίαν ἐν ἁγίῳ Ὁρει. Ἐν τούτοις ὡς γεινιάζων ἐπίσκοπος διετέλει ὢν εἰς ἀγαθὰς πρὸς τοὺς Ἀγιορείτας σχέσεις καὶ καλούμενος διέλυε τὰς διαφορὰς αὐτῶν καὶ συνεβίβαζε τὰ διεστῶτα, πολλάκις λαμβάνων μέρος καὶ εἰς τὰς συνάξεις, ὅπως καὶ πᾶς παρατυχῶν

ἀρχιερέυς, ὁσάκις ἤλιπζον ἀγαθὸν τι ἐκ τῆς παροῦσας αὐτοῦ οἱ μοναχοί. Μετὰ τὴν περίοδον δὲ τῆς σερβοκρατίας οὐδαμοῦ φαίνεται ἡ ἀνάμειξις τοῦ Ἱερισσοῦ εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Ὁρους· καὶ νῦν δὲ μόνον ὅταν καλῆται διὰ χειροτονίας μεταβαίνει εἰς αὐτό. Κηρυχθεῖσιν ἀπασῶν τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω ὡς σταυροπηγιακῶν καὶ πατριαρχικῶν πᾶσα ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία καὶ πνευματικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῶν μοναχῶν, καὶ δὴ μετὰ τὴν πῶσιν τῆς αυτοκρατορίας, περιῆλθεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην· διὸ καὶ εἰς τὰ ὑπὲρ τῶν μονῶν ἀπολυόμενα σιγίλλια παρατηρεῖται ἡ αὐτῆ φρασιολογία τῶν αυτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων (βλ. Actes de Pantocrator σ. 44). Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τῶν τυπικῶν σύνταξιν ἡ Ἐκκλησία ἐφεξῆς πρωτοστατεῖ διατηρήσασα ἀμείωτα τὰ δικαιώματα τῶν αυτοκρατόρων καὶ ὑπερβάλλουσα ἐνίοτε αὐτούς. Ἄλλ' ὅπως οὐκ ἐπὶ πρωτοβουλία αὐ-

Χρυσὸν κάλυμμα Εὐαγγελίου ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Μεγίστης Λαύρας.

τῆ ἦτο καὶ ἐπιβεβλημένη ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ ὠφέλιμος. Ἰδίᾳ εἰς δύο σημεία ἀπέδειξε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὰ στοργικά πρὸς τὸν Ἄθω αἰσθήματα καὶ τὴν ἀμέριστον συνδρομὴν διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ: α') εἰς τὴν κατὰ τὸν ἡ' αἰῶνα ἀπόσβεσιν τῶν δυσβαστάτων χρεῶν τοῦ τε κοινοῦ καὶ τῶν μονῶν, συστήσαν τὸ «ρουφέτιον τῶν Γουναράδων» ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἵτινες πολυειδῶς εὐηργέτησαν τὸν τόπον, καὶ διατάξαν τὴν περιφορὰν δίσκων εἰς τοὺς ναοὺς (Γεδεῶν 133), καὶ β') εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κοινοβίου εἰς τὰς πλείστας τῶν μονῶν. Τῷ 1862 Ἰωακείμ ὁ Β' δι' ἐγκυκλίον «πρὸς ἀπάντα τὰ σταυροπηγιακὰ καὶ ἐνοριακὰ μοναστήρια ὡς καὶ τὰ τοῦ ἁγίου Ὁρους» ἐζήτησε νὰ ἀποστείλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ σιγίλλια καὶ χρυσοβούλλα, ἵνα

ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν συνταχθῶσιν οἱ κανονισμοὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ Ἁγιορεῖται ἠρνήθησαν τοῦτο. Μετὰ 15 ἔτη ἡ Ἐκκλησία συνέταξε τοὺς κανονισμοὺς τοῦ Ἄθω, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Destour κατακεχωρημένοι εἰς τὸν Γ' τόμον τῶν ὀθωμανικῶν κωδίκων. Τοιοῦτοι κανονισμοὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθησαν ἐν ἀγίῳ Ὄρει. Ὁ Πατριάρχης οὗτος, ὅστις παρέδωκε τῷ 1873 παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος εἰς τοὺς Ρώσους, ἠγωνίζετο διὰ τρομοκρατίας ἐπὶ 15 ἔτη διὰ νὰ παραπείσῃ τοὺς Ἁγιορεῖτας καὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν κανονισμῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο. Οἱ κανονισμοὶ συνετάχθησαν κατὰ τὰ εἰωθότα ἐπὶ τόπου τῷ 1913.

6. Ε' Τυπικὸν Ἱερεμίου Β' πατριαρχοῦ Κωνσταντινουπόλεως (1574). Ὁ Πατριάρχης οὗτος, θαυμαστής τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὃν ἐκθειάζει καὶ ἐρρωμένως προασπίζει ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεολόγους τῆς Ἰνδίας ἐπιστολαῖς, εὐρισκόμενος ἐν Θεσσαλονίκῃ μετὰ τοῦ Πατριαρχοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου ἀνέθεσεν εἰς αὐτόν, «*ἵνα ἀπελθὼν εἰς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος... ἐξέτασιν ποιήσῃται καὶ διορθώσῃ καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαταστήσῃ πάσας τὰς διαφοράς, διενέξῃ καὶ ἀμφιβολίας πάντων τῶν ἐκεῖσε ἐνασκουμένων καὶ καταπάσῃ μὲν καὶ κατασβέσῃ ἅπαν τὸ ἀναφυόμενον σκάνδαλον, εἰρήνην δὲ ἀντεισάξῃ καὶ ἐμφυτεύσῃ σταθερὰν*» (Meyer 215). Οὗτος ἐπὶ συνάξει μετὰ τοῦ «*πρώτου, τῶν σεβασμίων καθηγουμένων καὶ τῶν λοιπῶν ἐνασκουμένων*» ὡς καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ ἀνέγνωσε τὰ βασιλικά χρυσόβουλλα καὶ τὰ πατριαρχικά σιγίλλια (216), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐπενεγκῶν τὴν τῶν πάντων διορθώσιν παρουσίασεν ἐπὶ συνόδου τὰ ἄρθρα, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὸ νέον τυπικὸν (παρὰ Meyer σ. 215—8).

Γενικαὶ διατάξεις. 1) Ἡ τοῦ κοινοβίου ἀποκατάστασις, «*ἵνα πρῶτον πάντων φιλαδέλφως, κοινοβιακῶς καὶ ἐν ἄκρῃ εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διάγωσι κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολὴν καὶ τὴν ἐπὶ γῆς διατριβὴν*». 2) Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἀγενεῶν παίδων ἀπὸ τε τῶν μονῶν καὶ τῶν κελλιῶν, καὶ ἂν συγγενεῖς ἢ διὰ γράμματα προσέρχονται εἰς τὸ Ὄρος. 3) Ἡ ἐκδίωξις τῶν κοσμικῶν ἐργατῶν, ἐὰν εἰς τριετίαν δὲν ἀποκαρῶσι μοναχοί. 4) Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς εἰς τὰ «*ἐργατικά ζῶα κοσμικῶν προσώπων ἢ καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν*» ἐντὸς τοῦ Ὄρους, πλὴν τῶν ἀρσενικῶν τῶν εἰς τὰς χρεῖας τῶν μονῶν ὑπηρετούντων. 5) Ἡ παρεμπόδισις καταγγελιῶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ δικαστήρια πρὶν ἢ ἡ ὑπόθεσις θεωρηθῇ ἐκκλησιαστικῶς. 6) Ἡ κατάργησις τῶν συνεισάκτων. Ὁφείλουσι, λέγει, «*πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντων πάντες ἱερομόναχοί τε καὶ μοναχοὶ νὰ μὴ προσλαμβάνωσιν ἐν τοῖς ἔξω κελλίσις ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εἰς τὰ μετόχια καλογραίας, ὡς συναδελφὰς δῆθεν*».

Εἰδικαὶ διατάξεις. 1) Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς κατασκευῆς ρακίου ὡς καὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. 2) Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς σπορᾶς σίτου ἢ κριθῆς, πλὴν ὀσπρίων διαφόρων. 3) Ὁ τῆς αἰσχροκερδείας ἀγνοήσας διὰ τοὺς μοναχοὺς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοραζόντας ῥάσα, μανδύας ἢ καμηλαύκια. 4) Ἡ ἀπαγόρευσις ἀμπελώνων ἐν ταῖς σκήταις, πλὴν ὀλίγων κλημάτων διὰ σταφυλᾶς. 5) Ἡ ἀπαγόρευσις εἰς τοὺς κελλιώτας

νὰ περιφέρωνται εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ νὰ ζητῶσι «*ἀδελφὰτα καὶ σαραντάρια*» καὶ ἄλλα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ὅπερ μόνον εἰς τὰς μεγάλας μονὰς ἐδόθη, διὰ νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς πολλὰς ἀνάγκας. 6) Ἐὰν μοναχὸς τις ἀγοράσῃ κελλίον ἐν τοῖς ὄρεισις μονῆς, σκήτης ἢ τοῦ Πρωτάτου καὶ ἤθελε νὰ ἀναχωρήσῃ, οὐδὲν νὰ λαμβάνῃ, ἂν ὅμως διωχθῇ νὰ λαμβάνῃ ὅλον τὸ ἀντίτιμον τοῦ κελλίου.

Ταῦτα πάντα ἐπεβεβαιώθησαν συνοδικῶς, ἐπεκυρώθησαν διὰ σιγίλλιδους γράμματος καὶ ἐπέμφθησαν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος. Τὸ τυπικὸν τοῦτο ἐξεδόθη ἐξ περιστασίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐτηρήθησαν πάντες οἱ νομικοὶ τύποι. Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν «*ἐργατικῶν ζῶων*» καὶ τῆς βοσκῆς σκοπὸν πιθανῶς εἶχε τὴν προστασίαν τῶν δασῶν ὅπως καὶ τὸ ἀνήροτον. Ἄλλ' ἢ πρὸς τὰ δημοτικὰ ἔργα ἀποστροφῆ τῶν Ἁγιορεϊτῶν εἶχε βαθύτερον λόγον «*τὸ ἀπερίσπαστον, ὅπερ ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ ἀφρόντιστον ἀταραχότερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως μείζονος καὶ τελειότερας*» κατὰ τὸν ἅγ. Ἀθανάσιον (Meyer 105). Οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἀσκηταί, ἀφ' ὧν ἐπεκράτησεν ἡ ἀπαγόρευσις τῆς σπορᾶς τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς, «*τοῦ βίου τὴν εὐθηριανὴν ὡς σκιάν παρέτρεχον καὶ τὰς μερίμνας καὶ φροντίδας καὶ τ' ἄλλα, οἷς φιλοκτῆμονες καὶ φιλόλοιοι ἤδονται, ὡς ἐμπόδια τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο, μονολόγιστον κερτημένοι διαγωγὴν καὶ μονότροπον... οὐ γὰρ τρυφῆς ἐπεμέλοντο, οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπετέροντο ἢ σωματικὴν ἐζήτουν ἀνάπαισιν, οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλατυσμούς, ἀλλ' ὡς ὁσμὴν μύρου ἔτρεχον νοητοῦ, ὃ ἐστὶ Χριστὸς ἢ ζωὴ καὶ τὸ φῶς*» (Ὀύσπ. 1877, σ. 130). Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ νομοθέτης θέλει νὰ περιορίσῃ τὸ πολυάμπελον ἀρκοῦμενος εἰς ὀλίγα ἐν ταῖς σκήταις κλήματα. Ἡ σπουδαιότερα ῥήτρα τοῦ τυπικοῦ εἶναι ἡ ἐπιναφορὰ τοῦ κοινοβίου, ἣτις ἐτέθη μᾶλλον ὡς εὐχή, διότι ἐν προοιμίῳ μόνον περὶ τῆς Λαύρας λέγεται «*κοινοβιακῶς ζῆν καὶ διάγειν ἐρροθυμίῃσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ ἀποκαταστήσας... κοινόβιον καθαρόν*» (215). Εἰς τὸ σιγίλλιον, ὅπερ μεταβὰς εἰς Ἀλεξανδρείαν ἐξέδωκεν ὁ Σιλβέστρος, διηγεῖται ὅτι ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Λαυριωτῶν «*τοῦ ἐξελεσθαι καὶ ἀνασπᾶσαι πρόροζον ἐξ αὐτῶν τὴν ψυχοβλαβὴν καὶ μυσαρὰν ἰδιορροθυμίαν*» (Ἐὐλ. Κουρίλα, Μοναχολογία, σ. 115). Καὶ ὄντως ἀποκατέστησεν εἰς κοινόβιον τὴν Λαύραν (αὐτ. σ. 117). Ἐτερον ἐκ Θεσσαλονίκης σιγίλλιον ἀπέλυσε ὁ Ἱερεμίας, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν ἐκπρεπέστερον ὕμνον τοῦ κοινοβίου (Ἐκκλ. Ἀλήθ. IB' 356). Μετὰ ταῦτα τῷ 1575 ἐξέδωκε τὸ κανονικὸν σιγίλλιον, ἐνθ' ἀναφερόμενος εἰς τὴν Διαθήκην τοῦ κτίτορος τῆς Λαύρας λέγει: «*ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀποφαινόμενοι βεβαιοῦμεν κοινόβιον μένειν καὶ ἔσαι εἴσεσθαι, ἕως ἂν ὁ ἥλιος ἐφορᾷ τὴν σεβασμιωτάτην ταύτην μονὴν Λαύραν*» (αὐτ. 363). Ταυτοχρόνως ὁ Σιλβέστρος ἀποκατέστησε καὶ τὸ Βατοπέδιον εἰς κοινόβιον (αὐτ. 371).

7. Τὸ Πρωτάτον. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 8' αἰῶνος εἰχον πυκνωθῆ ἀρκοῦντως οἱ μοναχοὶ ἐντὸς τῆς Χερσονήσου· διὸ καὶ ἡ καθέδρα τῶν γερόντων, εἰς τὸ ἄκρον ταύτης κειμένη, δὲν ἦτο πλέον ἐνδεδειγμένη ἵνα ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον τῆς ἀμφικτυονίας αὐτῶν. Προεκρίθησαν ὅθεν αἱ Καρεαί, ἐνθα συνέστησε τὴν

«Μέσην» εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς Χερσονήσου (βλ. Ἀθ. Στοὰν 5 καὶ 7, Σμυρνάκην 135). Οἱ πρῶτοι οὗτοι ἰδρῶται τοῦ κοινοῦ τοῦ Ἀθω ἔδωκαν εἰς αὐτὸ τὴν ὀνομασίαν *Πρωτῶτον*. Ἐν ἐγγράφοις καὶ κώδιξι τοῦ 15' αἰῶνος ἀναφέρεται «*Μονὴ τοῦ Πρωτάτου*» ἢ «*Μονὴ τῆς Θεοτόκου*» ἢ ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Πρῶτος ἐνόμισεν, ὅτι οὕτως ἤθελεν ἀντεπεξέλθει κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν μονῶν, αἵτινες εἶχον περικυκλώσει τὴν παλαιὰν «σκῆτιν τῶν Καρεῶν». Ἀλλ' ὅπως κατήντησε τότε τὸ Πρωτῶτον, ἀποτελούμενον ἐξ εὐρυχώρων κελλίων, ἦτο κατὰ σχῆμα τοῦλάχιστον Παχωμιανὸν κοινόβιον, ὅπου μόνον ἡ κοινοβιακὴ τάξις ἔλειπε καὶ ἡ περίεξ μάνδρα. Κατ' ἀρχάς ὁ Πρῶτος τοῦ Ἀθω ἦτο ἀπόλυτος γενικὸς ἡγούμενος διορίζων καὶ παύων τοὺς ἡγουμένους τῶν ἄλλων μονῶν, δικάζων καὶ ἔχων πᾶσαν τὴν δεσποτειαν τοῦ τόπου καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν μονυδριῶν καὶ τῶν σκητῶν· αὐτὸς ὥριζε τὸ μέρος εἰς τὸν θέλοντα νὰ ἡσυχάσῃ, ἄνευ δὲ γνώσεως αὐτοῦ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παραμεινῇ ἐν Ἀθω. Ἐν τῷ Πρωτάτῳ ἀντὶ παντὸς ἐπισκοπικοῦ ὀνόματος ἐμνημονεύετο τὸ τοῦ Πρωτοῦ. Ἡ περιωπὴ δ' αὐτοῦ κατεφαίνετο ἐν ταῖς κοιναῖς συνάξεσι, καθ' ὅσας περιεστοιχίετο ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ Ὄρους καὶ πάντων τῶν ἀσκητῶν καὶ κελιωτῶν. Συνάρχοντες δὲ ἢ μᾶλλον σύμβουλοι τοῦ Πρωτοῦ ἦσαν οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ οἰκονόμος, ἐρχόμενος μετὰ τὸν Πρῶτον καὶ ἔχων τὴν θέσιν τοῦ ἡγουμένου, διὸ καὶ ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς συνάξεως· οὗτος εἶχε κυρίως τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν. 2) Ὁ ἐκκλησιαρχὴς, ὅστις ἐπεμελείτο τοῦ ναοῦ καὶ διηύθυνε τοὺς «ἐκκλησιαστικούς», ἦτοι τοὺς νεωκόρους, συμμετεῖχε δὲ καὶ τῶν συνάξεων. 3) Οἱ ἐπιτηρηταί, τρεῖς τὸν ἀριθμὸν. Παρὰ Στουδίτη (Migne 99, 1784) καὶ ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπιτηρητῆς εἶναι ὁ εὐταξίας, «ὅς τὰ κελλία καὶ τὰς διακονίας καὶ τοὺς λοιποὺς τόπους τῆς Λαύρας νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας περινοσῶν τοὺς εἰς ἀκαίρους περιπάτους καὶ συντυχίας συνδύζοντας διαλύει μετὰ τῆς δεούσης ἐπιτιμίας» (Meyer 135, 136) ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ «παριστάμενος τὰς ἀνακληρώσεις τῶν τρα-

πέζων ἐκτὸς θορύβου ποιεῖται εὐτάκτως». 4) Ὁ πνευματικὸς, ὅστις ἐδέχετο, ὡς καὶ σήμερον, τὰς ἐξαγορεύσεις· οὗτος σπανίως ὑπογράφει καὶ εἰς ἐπισήμου πράξεις. 5) Οἱ κληρικοί, πιθανῶς οἱ καὶ νῦν ὀνομαζόμενοι «ἐκκλησιαστικοί», δηλ. οἱ ὑπηρετοῦντες ἐντὸ τοῦ ναοῦ, κατὰ μίμησιν τῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐνθα «κληρικοί» ἔλέγοντο. 6) Οἱ δομέστικοι, κατ' ἀπομίμησιν καὶ οὗτοι τῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας· εἶναι ὁ ἱεροψάλτης τοῦ Πρωτάτου ὁ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ. Πάντες οὗτοι οἱ τελευταῖοι σπανίως ὑπογράφουσι εἰς τὰ ἐπίσημα ἐγγράφα. Καὶ οἱ ἀνωτέρω ἀπετέλουν τὴν σὺν αρχίαν τοῦ Πρωτοῦ (ἰδίω οἱ τρεῖς πρῶτοι) καὶ ἦσαν οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ. Παρίσταντο εἰς τὰς ἐκτάκτους συνάξεις, μετὰ τοῦ Πρωτοῦ δὲ καὶ μετ' ἄλλων ἡγουμένων γειτονικῶν περιοχῶν μετέβαινον ἐπιτοπίως εἰς παραδόσεις μονῶν καὶ τόπων καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν διαθηκῶν, ἔλυνον τὰς ὀριακὰς διαφορὰς καὶ ἐν γένει πᾶν ἀναφυόμενον μεταξὺ τῶν μονῶν ζήτημα προελάμβανον νὰ μὴ ἐλθῇ εἰς τὴν κοινὴν σύναξιν· ἀπετέλουν οὕτω τὸ περιοδεῖον δικαστήριον, οὗτινος τὰς πράξεις ἐπεκύρῳ ἐνίοτε καὶ ἡ σύναξις.

§. Γ' Τυπικόν, χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (1312). Ὁ θεσμὸς τοῦ Πρωτοῦ ἀπετέλει τὸ σύμβολον τῆς ἐνότητος τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ γενετῆς οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀσκητικὸς, οὐδόλως προσημῶζετο πρὸς τὸ μοναστηριακὸν καθεστῶς καὶ δὴ πρὸς τὰς μεγάλας μονάς. Ἐκ τῶν πρώτων τυπικῶν παρατηρεῖ τις, ὅτι ἡ Λαύρα πρῶπαντὸς εἶναι ἐκεῖνη, ἣτις ἐγκαλεῖται ἐπὶ παραβάσει τῶν καθεστώτων. Ὅσον λοιπὸν ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῶν μεγάλων μονῶν ἠξάνετο, τοσοῦτον ἐμειοῦτο ἡ τοῦ Πρωτοῦ. Ἀρχομένου τοῦ 15' αἰῶνος ὁ ἀγιορείτης πατριάρχης Νήφων, κατὰ βάθος γνωρίζων τὰ τῶν μοναχῶν καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, συνεννοεῖται πρὸς τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλαγιορείτην Ἀνδρόνικον πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πρωτοῦ. Τὸ πρῶτον νῦν ἀναμειγνύεται καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Ὄρους. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ αὐτοῦ εὐρίσκει ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν τοῦ Πρωτοῦ ἐκλογὴν ὑπὸ τῶν

Ἐπιτραχήλια ἐν τῇ Μονῇ Ἐσφιγμένου.

μοναχῶν καὶ ἐγκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὸ Πρωτεῖον ὡς πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ καὶ κριτοῦ· «αὐτὸν δὲ ὑφ' ἑαυτοῦ οἰκονομοῦμενον καὶ διεξαγόμενον καὶ μῆτε πρὸς ἀγιωτάτου πατριάρχου μῆτε μὴν παρ'... ἑτέρου ἀρχιερέως λαμβάνειν σφραγίδα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παρατήρησιν» (Meyer 192). Τὴν τοιαύτην παράλειψιν θεωρεῖ ὡς «ὑποβολὴν καὶ ἐπήρειαν τοῦ πονηροῦ», ἵνα μειώσῃ τὴν ἀξίαν τῶν λαμπρῶν βασιλικῶν ἔργων· ὅθεν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κινούμενος ἔρχεται νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ λάθος καὶ «εἰσηγείται καὶ πραινει. τὰ λυσιτελῆ καὶ σωτήρια ὑπὲρ τοῦ προκειμένου σκοποῦ», δηλ. ἵνα ὁ κατὰ καιρὸν Πρῶτος δέχεται τὴν πατριαρχικὴν ἐπισφράγισιν. Συγκατατίθενται εἰς τοῦτο καὶ οἱ πατέρες, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ γίνηται ἡ χειροθεσία ὑπὸ Πατριάρχου, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ ἀρχιερέως· πρὸς τοῦτο ἀποστέλλουσι τὸν Πρῶτον, ἱερομόναχον Θεοφάνην, καὶ ἀπολύεται τὸ σιγιλλιῶδες τοῦ Πατριάρχου γράμμα. Ὁ Πρῶτος λαμβάνει τὸ δικαίωμα νὰ μεταδίδῃ τὴν θεῖαν ταύτην χάριν εἰς «οὓς ἂν δηλονότι διακρίνῃ ἀξίους εἶναι καὶ ἱκανοὺς εἰς προστασίας καὶ ἡγουμενείας τῶν ἐκεῖ διακειμένων σεβασμίων μονῶν». Πρὸς τοῦτοις παρέχεται αὐτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἵνα «μετὰ τῶν ἱερῶν ἐπιγονατίων τὴν... λειτουργίαν ἐπιτελῶσι». Τὰ αὐτὰ διαλαμβάνει καὶ τὸ χρυσόβουλλον, ὅπερ ἐπεκύρωσε τὸ ἱερὸν σιγίλλιον: «ὡς πᾶσα ἡ κατ' ἀρετὴν ἐλευθερία οὕτως ἂν σχοίῃ καὶ μένοι ἐλευθέρᾳ, εἰ ἐκ τῶν ἱερῶν ὑπάρξοι κανόνων καὶ ἐν κανόνι φυλάσσοιτο τὸ ταύτης ἀξίωμα» (Γρηγ. Παλ. Γ', 105). Πῶς ἦτο ἄλλως ἱκανὸς ὁ Πρῶτος, λέγει, νὰ μεταδώσῃ τοῖς ἡγουμένοις χάριν θεῖαν, ἣν οὐδέποτε αὐτὸς ἔλαβε; καὶ πῶς δύναται αὕτη νὰ μεταδίδηται διαδοχικῶς, ἐὰν δὲν ἐξασφαλίζηται ὑπὸ μιᾶς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας; Ἀρχεῖται δὲ ἡ Ἐκκλησία εἰς τοῦτο καὶ μόνον «οὐδ' ἀναφορὰ τις ὀνόματος πατριάρχου ἐν ταῖς θεαῖς ἱεροτελεσίαις ἀνενεχθήσεται, τοῦ δὲ ἐκεῖσε ἐπισκόπου μάλιστα ἀνενεχθήσεται» ἐκτὸς τῶν ὑπὸ Πατριαρχῶν ἀνενηγεργμένων ἐκεῖσε μονῶν, αἵτινες τηροῦσι τὸ πατριαρχικὸν μνημόσυνον (τὸ χρυσόβουλλον παρὰ Meyer σ. 190—4 καὶ κάλλιον παρ' Οὐσπένσκη 1892, σ. 650—4). Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο μετὰ τοῦ σιγιλίου δύναται κατὰ σειρὰν νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ Γ' τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ὁρους καὶ εἶναι περίεργον πῶς δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν γραψάντων τὴν ἱστορίαν, ἀφοῦ ἐπέχει θέσιν τυπικοῦ καὶ φυλάσσεται εἰς τὸ πρωτότυπον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἱερᾶς Κοινοτήτος. Καὶ ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος (1392) παρέσχεν ὑψίστα δικαιώματα εἰς τὸν Πρῶτον, «ἄδειαν γὰρ δίδωσιν αὐτῷ καὶ ἐξουσίαν λύειν καὶ δεσμεῖν κανονικῶς τὰ δεσμοῦ ἢ λύσεως ἄξια, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δεσμευθέντα ἢ καὶ λυθέντα οὕτως ἔχει καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν. ἔτι δίδωσιν αὐτῷ ἄδειαν πνευματικοῦς πατέρας ἐγκαθιστᾶν ἐν ὅλῳ τῷ ἁγίῳ Ὁρει δι' οἰκείων ἐνταλτηρίων, ὁμοίως καὶ ἀναγνώστας σφραγίζειν» (Γεδεῶν 126).

Ἡ τάξις τῆς χειροτονίας τοῦ Πρώτου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξηκολούθησεν, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Δ' τυπικῷ περὶ τοῦ Δομετίου, «ὄν πρὸ καιροῦ ἐχειροτονήσαμεν πρῶτον παντὸς τοῦ ἁγίου Ὁρους», λέγει ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Α'. Οὗτος ἀναλαμβάνει μετὰ σφοδροῦ ζήλου νὰ ὑπερασπίσῃ

τὰ δικαιώματα τούτου καὶ τὴν τοῦ Πρωτάτου παροικίαν ἐναντι τῆς αὐθαιρεσίας τῶν μονῶν καταπατουσῶν τὰ ὄρια αὐτοῦ (Meyer 195). Ἐντεῦθεν μανθάνομεν καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Μόνον εἰς τὰς αὐτόθι ἀναγραφείσας 25 μονὰς δίδεται τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδείξωσι τὸν Πρῶτον: «ἐκλεγέτωσαν τὸν ἐγκριτώτερον καὶ πνευματικώτερον καὶ ποιησάτωσαν πρῶτον εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἔθος καὶ παλαιὰ παράδοσις, καὶ αὐτὸς τοὺς ἡγουμένους τῶν μονῶν χειροτονεῖτω δίχα τῆς Λαύρας. οὗτος γὰρ καὶ μόνος χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου» (αὐτ. 197). Ἐνεκα τούτου μετὰ τὸν Πρῶτον καὶ ὁ Λαύρας ἐκράτει βακτηρίαν ἐν τῇ συνάξει. «Ἄνευ γραμματος καὶ εὐλογίας» τοῦ Πρώτου οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ χειροτονίας. Τὸ κύριον οἰκονομικὸν ἔρεισμα καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πρώτου δύναμις ἦσαν τὰ «πρωτατινὰ κελλία», αἵτινα οὐ μόνον συνεισέφερον τακτικῶς εἰς αὐτὸν τὰς «συδοσίας», ἀλλ' ὄφειλον ἅμα «κατ' ἔτος πέντε δουλείας ποιεῖν τῷ πρώτῳ εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀμπελιῶν, εἰς τὸ ξυλοκοπεῖον καὶ εἰς τὸ χοροκοπεῖον», καὶ πρὸς τοῦτοις καὶ «ἕκαστον ἑκατὸν σαρνίδας ποιεῖν» (200—1). Τότε ὑπεχρεώθησαν καὶ αἱ μοναὶ νὰ συνεισφέρωσιν εἶδη προϊόντων, ἔλαιον, οἶνον, λεπτοκάρυα κττ, ἀλλὰ καὶ χρήματα, ὅσα ἐστεροῦντο τούτων (βλ. τὸν κατάλογον παρὰ Meyer σ. 201) ἐπίσης καὶ τὰ περίε τῶν Καρεῶν μονύδρια, ἅπερ νῦν εἶναι κελλία. Ἄλλ' εἶχε καὶ ἄλλους πόρους τὸ Πρωτάτον καὶ δὴ τὰς συνεισφορὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰ ἔλεη τῶν χριστιανῶν, τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως κελλιῶν καὶ ἐκ τῶν κατασχεθέντων πραγμάτων κ.ἀ.τ. Μόνιμος δὲ πόρος ἦτο ἡ «συδοσία», ἥτις ἡ τακτικὴ συνεισφορὰ μονῶν, κελλιῶν καὶ ἀσκητῶν πρὸς διακυβέρνησιν τοῦ κοινοῦ. Τούτου ἔνεκα ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πρώτου ἐστήριξε πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῆς, μεγάλως ἐφρόντισεν ἐν τῷ τυπικῷ τούτῳ, ἵνα ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἀπὸ τῆς βουλιμίας τῶν μονῶν. Ἄλλ' ἤρκει αὐταὶ νὰ ἀρνηθῶσι τὴν καταβολὴν τῶν «συδοσιῶν», ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸν τελείως ὑποχείριον, ὅπως καὶ ἔπραξαν· οὕτω τῷ 1661 ἐν τῇ μεγάλῃ συνάξει ἀπεφασίσθη νὰ ἐκποιηθῶσι τὰ πρωτατινὰ κελλία, αἵτινα ἄλλως δὲν ἦσαν νῦν καὶ πολλὰ μετὰ τὴν γενομένην πώλησιν εἰς τοὺς Σέρβους ἐπὶ Δουσαν καὶ τὴν παράχωρησιν εἰς τὰς μονὰς τῶν λεγομένων «ἐκκλησιαστικῶν», ἅπερ σήμερον ὀνομάζονται «κονάκια». Εἰς τὸ διάβημα τοῦτο προέβησαν «διὰ τὸ ὑπέρογκον χρέος τοῦ πρωτάτου», ἐξηρητήθη δὲ τούτων «ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ διοίκησις, ἡ γων τοῦ ὕδατος... καὶ τῶν ξύλων ἐκ τῶν τόπων τῆς μεγάλης μέσης, καθ' ἃ καὶ πρότερον» (Σμυρ. 136), δηλ. οὐδὲν δικαίωμα ἀνεγνωρίσθη ἐπ' αὐτῶν εἰς τὸν Πρῶτον, εἰμὴ μόνον ὑποχρεώσεις. Ἄλλ' ἡ πώλησις τῶν κελλιῶν εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος, ἵνα προλάβῃ τὴν τελείαν ὀπογύμνωσιν τοῦ Πρωτάτου, ὥριζε: «τὰ κελλία καὶ τὰ καθίσματα τοῦ πρώτου μὴ πρὸς πολλὰ ἐκδίδοσθαι πρόσωπα, ἀλλ' εἰς ἐν μόνον δίδοσθαι πρόσωπον, ἕως ἂν ζῆ καὶ πάλιν δίδοσθαι παρὰ τοῦ πρώτου εἰς ἕτερον (τοῦτο ἰσχύει νῦν διὰ τὰ καθίσματα μόνον)· εἰ δὲ καὶ παρεγένοντο συμφωνίαι εἰς δύο ἢ καὶ τρία πρόσωπα, ὀφείλουσιν εἶναι κατατελεσμένα καὶ ἀποκαθίστασθαι αὐθις

εις ἓν, τὸ πρῶτως παρεχόμενον (Γεδεών 126). Ἄλλὰ καὶ ἡ πατριαρχικὴ τοῦ Πρώτου χειροτονία δὲν φαίνεται διαρκέσασα πολὺ· διότι ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ καθιερώσας τὸ Δ' τυπικὸν γράφει: «ἐπεὶ δὲ τὸ παρὸν σιγίλλιον μετὰ τῶν ἄλλων κεφαλαίων καὶ τοῦτο περιέχει, τὸ ἐντεῦθεν χειροτονεῖσθαι τὸν δσιώτατον πρῶτον καὶ τὸν τῆς θείας Λαύρας ἡγούμενον, ἀνάγκη ἀπὸ τούτου ποιήσασθαι τὴν ἀρχὴν» (Meyer 211). Οἱ δὲ πατέρες μετὰ τοῦ Πρώτου, λέγει, ὁμολογήσαντες τὸ σφάλμα «ὑπειτάγησαν αὐτῷ τε καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ» λαβόντες συγχώρησιν. Ἄλλ' ἡ μετάνοια αὐτῶν οὐδόλως ὑπῆρξεν εἰλικρινῆς καὶ ἀφοῦ εἶδον ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Πρώτου δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγῃσιν τὴν παρέμβασιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπεφάσισαν νὰ καταργήσῃσιν τὸν Πρῶτον. Παρόμοιον συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς

πάσχει κατὰ τύπους ἢ σκιά τοῦ Πρώτου, ὁ «ἔφορο μετὰ τεσσάρων «ἐπιτρόπων», ἄρχεται ὅμως ἡ δημογραφία νέου θεσμοῦ, τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἥτοι σύναξις τῶν ἀντιπροσώπων (ἡ ἔκτακτος), ἥτις γίνονται βαθμηδὸν τακτικὴ καὶ συγκεντροῦ τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν, ὡς πληροφορεῖ ὁ πρῶτος προσκυνητὴς τῆς Ἁθῶν Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς περὶ τὸ 1700 (Προσκυνητῆριον τοῦ ἁγίου Ὁρους σ. 69, ἔκδ. Βελούδοι).

Ὁ Πατριάρχης Γαβριὴλ διανοηθεὶς νὰ ἀποκαταστήσῃ ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ τὸν Πρῶτον ἐξέδωκε καὶ τυπικὸν τῷ 1780 (παρὰ Συμφορᾶ σ. 312—1 ὡς Δ' τυπικόν), ὅπερ οὐδέποτε ἐφηρμοσθῆν' ἐγένετο ὅμως ἀφορμὴ νὰ συνταχθῇ κατόπιν τὸ κανονικὸν τυπικόν.

9. Συμπέρασμα. Τοιαύτη ἡ τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας ὑποτύπωσις κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος. Τὰ κυρία βάσεις αὐτῆς ἀνευρίσκονται ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ, καίτοι ἀτελέστατα διασωθεῖσιν. Κατὰ τὸ Ἀριστοτέλη, τῆς τελείας πολιτείας ἡ σύνθεσις περιέχει τρία σπουδαιότατα μέρη (Πολιτικῶν Δ' 11-12):

1) «Τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν», ἐνθα ἀνήκει καὶ τὸ κύριον τῆς πολιτείας, ἥτοι ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἡ σύμπτωσις αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἐνθα «ἡ βουλὴ συνδιοικεῖ ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς» (Πολιτείας 47,1) ἐπομένως ἡ βουλὴ «προβουλεύει εἰς τὸν δῆμον», ἥτοι ἐπεξεργάζεται τὰ νομοσχέδια, ὡς λέγομεν νῦν, καὶ ὑποβάλλει αὐτὰ εἰς

τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου («οὐδὲν ἀπροβούλευτον» 45, 4, καὶ «ἀπάντων γὰρ αὐτὸς αὐτὸν πεπολιῆκεν ὁ δῆμος κύριον καὶ πάντα διοικεῖται ψηφίσμασι καὶ δικαστηρίοις, ἐν οἷς ὁ δῆμός ἐστιν ὁ κρατῶν» καὶ γὰρ αἱ τῆς βουλῆς κρίσεις εἰς τὸν δῆμον ἐληλύθησαν» 41,2). Ἡ βουλὴ ἐπίσης (ὅπως καὶ ἡ ἐκκλησία) κρίνουσι τὰς ἀρχὰς κτλ., «ἐφ' ἧς δὲ τούτοις εἰς τὰ δικαστήρια» (αὐτ. 45,2' περὶ τῶν ἄλλων καθηκόντων βλ. Πολιτικῶν Δ' 11). Τὸ βουλευόμενον ἐν τῇ ἀγιορειτικῇ πολιτείᾳ εἶναι ἡ «μεγάλῃ» ἢ «καθολικῇ σύναξις», ἥτις εἶναι ἐνταῦθα καὶ «τὸ κύριον τῆς πολιτείας». Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ ἔκτακτος σύναξις, ἥτις ἐπειτα ἀπέτελεσε τὴν Ἱερὰν Κοινότητα εἶναι ἡ βουλὴ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἔχει κυρίως δικαστικὰ καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ διοικητικά. Τὰς πράξεις δ' αὐτῆς πολλάκις ἐπικυροῦ ἡ «μεγάλῃ σύναξις», ἥτοι γίνεται ἐφ' ἧς ἡ σύναξις κυρίως προβουλεύει καὶ καταρτίζει τὸ πρόγραμμα τῆς «μεγάλῃς συναξέως», ἥτις ἐπίσης «οὐδὲν ἀπροβούλευτον» ἀποφασίζει. Τοιαύτη ἐν γένει ἡ νομοθετικὴ ἔξουσία.

2) «Τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς», ἡ ἐκτελεστικὴ ἔξουσία,

Ἐπιτάφιος ἐν τῇ Μονῇ Δοχειαρίου.

καθ' ἡμᾶς χρόνοις· δὲν θέλουσι τὴν παρουσίαν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν δισηναύσιον σύναξιν· διὸ κατήργησαν τὴν δικαστικὴν ιδιότητα αὐτῆς. Ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ Πρωτάτου διὰ τῆς πωλήσεως τῶν κελίων σημαίνει τὴν κατάργησιν τοῦ Πρώτου, ἥτις καὶ ἐπῆλθε τῷ 1584. Τῷ 1586 ὑπογράφεται μόνον «ἅπαντα ἡ μεγάλη σύναξις» (Actes de Chilandar σ. 350), ἐπίσης καὶ τῷ 1592 (Κτενᾶ, Μονὴ Δοχειαρίου σ. 44). Δὲν ἦτο ἄλλως τε δύσκολον νὰ καταργηθῇ, ἀφοῦ μόνον κατὰ τύπους ὑφίστατο· διότι πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς πατριαρχικῆς ἐπιρροῆς δὲν ἐξέλεγον πλέον τὸν καλύτερον, ἀλλὰ τὸν τυχόντα, κατὰ τὴν σύγχρονον μαρτυρίαν τοῦ ἀγιορείτου ἡγουμένου Διονυσίου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ: «διαλέγομεν ἕνα ἀμαθῆ καὶ βάρβαρον, ἀγράμματον καὶ ἰδιώτην καὶ τὸν βάνομεν πρῶτον» (Meyer 219—20). Οὕτω περιῆλθεν εἰς ἀχρησίαν πλέον ὁ Πρῶτος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὅλη ἡ σύναξις, ἀφοῦ ἡ κεφαλὴ καθήροθη καὶ ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς ἐχαλαρώθη· «καὶ ἐκρίθη ἕκαστος νὰ κυβερνᾷ τὸ μορσστήριόν του κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν», λέγει ἡ σύναξις (Κοσμ. Βλάχ. σ. 92). Ἀπὸ τοῦδε ὑ-

ἦτοι οἱ ἄρχοντες, οἵτινες οὐ μόνον ἐκτελοῦσι τὰς ἀποφάσεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' εἶναι καὶ οἱ φρουροὶ τῆς καθεστῶσης τάξεως καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς πολιτείας («ἔχει γὰρ καὶ τοῦτο τὸ μῦρον τῆς πολιτείας πολλὰς διαφορὰς, πόσαι τε αἱ ἀρχαὶ καὶ κύριαι τίνων, καὶ περὶ χρόνου» αὐτ. Δ' 12). Ἐν τῇ ἀγιορειτικῇ πολιτείᾳ ἀρχαὶ ὁ Πρῶτος καὶ οἱ συναρχοντες, οἵτινες, ὅπως ἦσαν οἱ 9 ἀρχοντες καὶ οἱ πρυτάνεις, εἶναι ὁμορφοιοὶ καὶ συσσιτοῦσιν. Παρὰ πάσας τὰς μεταβολὰς ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἡ ἀρχὴ αὕτη πάλιν ἀποκατεστάθη ἐν Ἄθῳ καὶ ἡ ἐκλογὴ γίνεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον· «τὴν δὲ τῶν ἐννέα ἀρχόντων αἴρεσιν οὐκ ἐκίονον» (26,2) λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἡ ἀρχὴ ἔχει ὁμοιότητα μᾶλλον πρὸς τὴν πρυτανείαν. Καὶ δὲν γνωρίζομεν μὲν τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πρῶτου καὶ τῶν συμβούλων αὐτοῦ τὸ πάλαι, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐπιστασίας βλέπομεν τὴν σχέσιν πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρυτάνεων. Ἐκ τῶν 500 βουλευτῶν ἐξελέγοντο 50 ἐξ ἐκάστης τῶν 10 φυλῶν, οἵτινες ἤρχον τὸ δεκατημόριον τοῦ ἔτους, ἦτοι 36 ἡμέρας. Οὗτοι ἦσαν οἱ πρυτάνεις καὶ ἀπετέλουν τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐξέλεγον δὲ καθ' ἐκάστην τὸν πρόεδρον, ὅστις ἐλέγετο «ἐπιστάτης» καὶ ἐκράτει τὰς κλεῖδας καὶ τὴν σφραγίδα· εἶναι ὁ Πρῶτος ἡ πρωτεπιστάτης ἔπειτα τοῦ Ἄθῳ. Καὶ ἐνταῦθα οἱ ἐπιστάται, 4 τὸν ἀριθμὸν, παρομοίως ἐκλέγονται διαιρουμένων τῶν 20 μονῶν εἰς 5 τετράδας καὶ εἶναι καὶ οὗτοι μέλη τῆς συναξέως (πλὴν τοῦ πρωτεπιστάτου), ἀποτελοῦσι δὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ τόπου καὶ ἔχουσι καὶ ἐνταῦθα τὰ καθήκοντα τῶν πρυτάνεων (43—44). Ὁ ἀριθμὸς τῶν 4 ἐπιστατῶν ὑπενθυμίζει τοὺς 4 «φυλοβασιλεῖς», οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν 4 φυλῶν διαιρεθεισῶν ἔπειτα εἰς 12 τριτῦς καὶ 30 δῆμους (αἱ τριτῦτες εἶναι ἐνταῦθα αἱ τετράδες, οἱ δὲ 30 δῆμοι αἱ 20 μοναί).

3) «Τὸ δικάζον» ἢ «τὸ δικαστικόν», ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Ὅπως ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχον εἰδικὰ δικαστήρια, ἀλλ' αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ δὴ ἡ βουλὴ εἶχε καὶ δικαιοδοσίαν δικαστικὴν, ἦν κατὰ τὸ πλεῖστον διετήρησε καὶ μετὰ ταῦτα (45,2: «κρίνει δὲ τὰς ἀρχὰς ἡ βουλὴ τὰς πλείστας, μάλιστα ὅσαι χροῖματα διαχειρίζουσιν» οὐ κυρία δ' ἡ κρίσις ἀλλ' ἐφέσιμος εἰς τὸ δικαστήριον»), οὕτω καὶ ἐν Ἄθῳ ὁ Πρῶτος καὶ ἡ «μεγάλῃ συναξίς» ἐδίκαζον πάντα τὰ προσπίπτοντα ζητήματα· ἔπειτα ὅμως, ὅπου ἐγεννῶντο ἀμφισβητήσεις, ὥριζεν ὁ Πρῶτος τὰ εἰδικὰ δικαστήρια, πολλάκις καὶ ἐπὶ τόπου μεταβαίνοντα (ὅπως «οἱ κατὰ δῆμους δικασταί»), ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προήδρευεν αὐτὸς οὗτος ὁ Πρῶτος· τοιοῦτό τι ἀναφέρεται καὶ περὶ τοῦ Πεισιστράτου: «διὸ καὶ τοὺς κατὰ δῆμους κατεσκεύασε δικαστὰς καὶ αὐτὸς ἐξῆει πολλάκις εἰς τὴν χώραν, ἐπισκοπῶν καὶ διαλύων τοὺς διαφορομένους, ὅπως μὴ καταβαίνοντες εἰς τὸ ἄστυ παραμελῶσι τῶν ἀγῶν» (16,5). Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐν τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ τοῦ ἁγίου Ὁρους δὲν εἶναι τόσον διακριτικὴ ἢ δικαστικὴ ἐξουσία. Αὕτη συνήθως κατανέμεται μεταξὺ τῆς νομοθετικῆς (συναξίς) καὶ ἐκτελεστικῆς (Ἱερά Κοινότης). Τὴν θεωρίαν τῶν δύο ἐξουσιῶν ἀναπτύσσει ἐξόχως ὁ Garsonnet: «Δύο ἐξουσίαι πρέπει νὰ ὑφίστανται εἰς τὰς συγχρόνους πολιτείας, ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ ἐκτε-

λεστικὴ. Ἡ πρώτη δημιουργεῖ τοὺς νόμους, ἡ δευτέρα ἐφαρμόζει αὐτοὺς καὶ ἀναλόγως χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆν ἀνωτάτην τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιστάσεις διὰ τὴν λύσιν τῶν ἀμφισβητήσεων, καὶ ἡ ἐξουσία αὕτη καλεῖται κυβέρνησις, διοίκησις καὶ δικαιοσύνη, ἡ τελευταία πρὸς διάλυσιν τῶν ἀμφισβητήσεων εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς ἀστικὰς διαφορὰς» (Garsonnet—Cesar—Bry, Traité théorique et pratique de procedure civile et commerciale, ἐκδ. γ', 1912, τόμ. Α' § 1, σ. 3—5· πβλ. καὶ Μιχ. Δένδια, Στοιχεῖα διοικητικά, 1936, σ. 97—116). Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολυμερὲς τῶν δικαστηρίων μαρτυρεῖ περὶ τῆς προελεύσεως αὐτῶν· «ἔστι δὲ διαφορὰ τῶν δικαστηρίων, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν τοῖσιν ἔθουσιν· ἐξ ὧν καὶ περὶ ὧν καὶ πῶς. λέγω δὲ ἐξ ὧν μὲν, πότερον ἐκ πάντων, ἐκ τινῶν; περὶ ὧν δέ, πόσα εἶδη δικαστηρίων; τὸ δὲ πῶς, κλήρω ἢ αἰρέσει; (Πολιτικῶν Δ' 13). Καὶ ἐν ἁγίῳ Ὁρει πολυσχιδεῖς ἦσαν αἱ περὶ τὰς δίκας ἀρχαί. Ἀλλὰ λίαν ἐλλιπεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς τῶν δικαστηρίων ὁργανώσεως περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Καὶ νῦν ἔτι, πολλῶν μᾶλλον παλαιότερον, οἱ μοναχοὶ ἀνέχονται ἀγογγύσως τὴν καταδίκην (καὶ παρόνομον πολλάκις) λέγοντες «ἐμὴ ἐκδίκησις κἀγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος» καὶ «οἱ θέλοντες ζῆν ἐν Χριστῷ ἐκδιωχθήσονται». Σπανίως ἐγένετο ἔφεσις εἰς τὸν βασιλέα ἢ εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀλλ' αἱ πλείστοι τῶν δικῶν ἦσαν «αὐτοτελεῖς», ἦτοι ἀνεκκλητοί. Οὕτως ἀπαράλλακτως ἔχομεν ἐν τῇ ἀγιορειτικῇ πολιτείᾳ τὰς τρεῖς ἐξουσίας ἀνταποκρινόμενας πρὸς τὰ τρία μέρη τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρος ἀνευρίσκει τις πολλὰς τὰς ὁμοιότητας. Ἐν Ἄθῳ ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ εἶναι ἀμισθοί, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις κατ' ἀρχὰς, πρὸς τοῦτοις καὶ ἐνιαύσιοι («βουλευεῖν μὲν κατ' ἐνιαυτὸν τοὺς ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονότας ἀνευ μισθοφορίας» 30,1, «ψηφισάμενοι μηδεμίαν ἀρχὴν εἶναι μισθοφόρον» 33,2) ἔπειτα δὲ ὅτε κατὰ πρῶτον ὁ Περικλῆς ἐποίησε μισθοφόρα τὰ δικαστήρια (27,7), πάλιν ἐν καιρῷ πολέμου οὐδεμίαν ἀρχὴν ἐμισθοδοτεῖτο (29,5). Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοψηφίας, καθ' ἣν μεγάλα καὶ μικρὰ μοναὶ ἔχουσιν ἀνά μίαν ψῆφον, ἣτις ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἰσοπολιτείαν. Κατὰ ταύτην πᾶσαι αἱ μοναὶ συνδέονται, ὡς ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, δημοσπονδιακῶς εἰς κοινοπραγίαν καὶ οὕτω διετηρήθη ἀδιαλώβητον ἐπὶ 1000 ἔτη τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα, ὅπερ πατρίκιον καὶ κουροπαλάται, δρογγάριοι καὶ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἐν γένει μεγιστάνες καὶ ἀρχοντες τοῦ Βυζαντίου ἀνεστήλωσαν εἰς τὸν Ἄθῳ, ὃν κατέστησαν πράγματι οὐράνιον πολιτείαν καὶ ἐπίγειον παράδεισον, ὡς προσφυῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ Πατριαρχῶν καὶ βασιλέων. «Πανταχόθεν ἐκεῖ τὰ τῆς ἀρετῆς συγκροτεῖται γνωρίσματα, πρὸς τε τῆς φύσεως πρὸς τε τῶν οἰκούντων ἀσκήσεως. Οὐ γυναιῶν δλωσ ἐκεῖ ξυναυλία... οὐδ' ἐμπορία δημόσιοι καὶ ἀγοραὶ καὶ ἀγορανόμοι καὶ δικαστικά βήματα καὶ γλώττης ἐπίδειξις καὶ τύφος ἀπὸ δίφρου θεσπίζων τὰ τῆς ἀρετῆς νόμιμα, οὐδὲ δουλεία καὶ ἀνθεντία μερίζει τὸν βίον ἐκεῖ, ἀλλ' ἰσηγορία καὶ μειριότης φρονήματος, καὶ ἥθους σεμνότης καὶ δικαιοσύνης εὐγένεια σκηνοβατεῖ καὶ περιοχεύει

τόν χῶρον ἐκεῖνον, καὶ ὅσα τὴν ἔνθεον ἐν γῆ δημιουργεῖ πολιτείαν καὶ τὴν ὄντως ἐν ψυχῇ φιλοσοφίαν ἐργάζεται οὐ πλοῦτος ἐκεῖ καὶ δαπάνη χρημάτων καὶ βλακεύουσα θρόνῳ ἐμπολιτεύεται, ἀλλ' ἅπαν ἐστὶν ἀληθῶς σεμνόν τε καὶ ἐλευθέριον ἦθος, καὶ

Ποτήριον ἐξ ἰάσπιδος τοῦ Μανουὴλ Καντακουζηνοῦ Παλαιολόγου ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου.

ἐς τὰ τῆς ἀρετῆς ἀνάκτορα σπεύδων καὶ τὸν δώριον τρόπον ὡς ἀληθῶς ἠρμοσμένον πρὸς τὰ καλὰ» (Νικηφόρος Γρηγοράς, Ῥωμ. ἱστορ. σ. 448 ἔκδ. Παρισίων).

10. Γ' Τυπικόν. Κατὰ τὸν 11' αἰῶνα ὁ Ἄθως περιῆλθεν ἔνεκα τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας εἰς ἀδιέξοδον. Πολλὰ μοναὶ καὶ δὴ ἡ μεγίστη Λαύρα, ἡ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἡ τῶν Ἰβήρων εἶχον γονατίσει ὑπὸ τὸ βάρος τῶν χρεῶν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἡ σύναξις τοῦ Πρωτάτου ἀπηύθυνε συγκλητικὴν ἐκκλησίαν πρὸς τοὺς Ἄγιορείτας (Σμυρν. σ. 152 καὶ 155). Ἡ δ' ἐπέμβασις Παΐσιου τοῦ Β' ἐκδώσαντος τῷ 1744 «σιγίλλιον κυροῦν τὸ σύνταγμα, ἧτοι τὸν κανονισμόν τῶν εἰκοσι μονῶν τοῦ Ἄθω, ὃν συνελθόντες ἐν τῷ πρωτάτῳ συνέταξαν οἱ ἄγιορεῖται καὶ καθ' ὃν ὄφειλον τοῦ λοιποῦ διοικεῖσθαι» (Πετροκ. Ν. Πηγαί σ. 5—14) εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους καὶ τὴν ἀνάληψιν τιμαλφῶν κειμηλίων εὐρισκομένων εἰς χεῖρας τῶν Ἑβραίων διὸ καὶ ἐδέχθησαν νὰ τεθῶσιν οὐ μόνον ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῶν κοσμικῶν «Α'. Οἱ Γουναράδες ἔχουσιν ἐπιτροπεύειν καὶ ἐπιστατεῖν καθ' αὐτὸ πάντοτε τῇ κοινότητι παντὸς τοῦ ὄρους, γράφει ὁ Πατριάρχης, θεωρεῖν τε καὶ διοικεῖν ἀφιλοπροσώπως καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ πᾶσαν ἐπιπίπτουσαν τῇ κοινότητι ταύτῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν ἑκάστη τῶν μοναστηρίων ὑπόθεσιν, ὡς καθάπερ καὶ κοινῶς ὑπὸ τῶν αὐτῶν πατέρων δωθείσης αὐτοῖς τῆς τοιαύτης τελείας ἀδείας καὶ ἐξουσίας μετὰ θερμῆς ἰκεσίας... Β'. Οἱ κατὰ καιροὺς εὐρισκόμενοι ἐνταῦθα

ἀγιορεῖται ταξιδιωτὰ πατέρες ὄφειλονσι μὴ ἐπιχεῖν διορθοῦν μηδεμίαν ὑπόθεσιν τῆς κοινότητος τῶν ὄρους χωρὶς εἰδήσεως καὶ κοινῆς συμβουλῆς πατρῴων τῶν αὐτῶν ἐπιτρόπων. Γ'. Ὡσαύτως οἱ μέρους τῆς κοινότητος ἀποστελλόμενοι ἐνταῦθα καὶ πάντα καιρὸν δι' ἣν τινα ἀναγκαίαν κοινῇ ὑπόθεσιν θεοσεβεῖς καὶ ἄξιοι πατέρες ὄφειλονσι κατὰ πάντη τρόπον ὑπακούειν καὶ συναινεῖν τῇ κοινῇ τῶν αὐτῶν ἐπιτρόπων συμβουλῇ γνώμῃ τε καὶ ἀποφάσει, καθὰ ἂν κρίνωσιν εὐλογον, οὕτω κακεῖνοι ὄφειλονσι στέγειν καὶ ποιεῖν ἀναντιρρήτως καὶ πληροῦν τῷ ὑπὲρ ἐκεῖνων διοριζομένῳ ἄξιῳ προσώπῳ τὸν εὐλογοφανμισθόν... πρὸς τὴν ἀπάντησιν καὶ διόρθωσιν ἐκάστη ἐμπιπτούσης κοινῆς ἀνάγκης καὶ περιστάσεως» (αὐτ. σ. 9). Ὁ Πατριάρχης Γαβριὴλ ἐν τῷ τυπικῷ, ὅπερ ἐξέδωκε τῷ 1783 (Meyer 243—8) μετὰ τὴν ἀποτυχίαν πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ θεομοῦ τοῦ Πρωτοῦ, περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ Ἄθω «τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων τὰ μὲν ἔρημα ἀπολειφθῆναι, τὰ δὲ κινδυνεύειν καὶ ὅλος ἅπαντι πλησίον εἶναι τοῦ δεινοῦ... σύμπαρ τὸ ἀγιώνυμον τοῦ τοῦ ὄρους καὶ γεραρὸν ἐπ' ἀρχαιότητι τῶν μοναστηρίων καὶ σεβασμίων ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς κειμηλίῳς ἐλεεινῶς ἦδη, χρεῖσιν ἀφορήτοις συνέχεσθαι καὶ πιεζόμενον ἀθλίως κατατρίβεσθαι... καὶ περιέπεσε τοιαύταις καὶ τοσαύταις συμφοραῖς καὶ κινδύνοις». Πράγματι συχνῶς συναντῶμεν ἐν τοῖς κώδιξι καὶ τοῖς ἀρχείοις τῶν μονῶν πληροφορίας περὶ ἐνεχυρώσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπεμπολήσεως κειμηλίων πρὸς ἀπόμισιν χρεῶν (βλ. Ε. Κουρίλα, ὁ Ἅγιος Στέφανος κτλ. σ. 26 καὶ 54, Σμυρν. 466). Ἐνεκα τούτου οὐδεὶς σχεδὸν τύπος διετηρήθη κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ τυπικοῦ, συμμετέσχον δὲ εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ Γένους (Meyer 243).

Τὸ τυπικὸν τοῦτο περιέχει ἐν ὄλῳ 18 διατάξεις: 1) Περὶ τοῦ θεομοῦ τῆς ἐπιστασίας. Κατὰ τὴν 1ην Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους ἀποκαθίστανται 4 ἐπιστάται «τῆς Κοινότητος τοῦ Ὄρους», ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν

Ἄποψις τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Ἰωσσαφαίων.

προεστῶτων τῶν μονῶν διηρημένων εἰς 5 τετράδας («δασὶς ἂν ἢ φρόνιμος καὶ παντοίων ὑποθέσεων πεπειραμένος καὶ οἷος ἀπολογεῖσθαι καὶ ἐντυγχάνειν μετὰ φρονήσεως πρὸς τὰς συμπιπτούσας χρεῖας»).

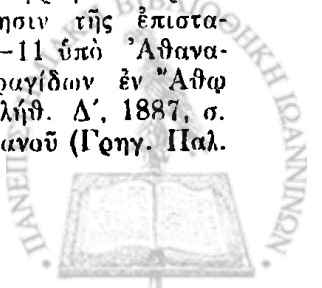
Εἶναι δ' οὗτοι «*ὁμώροφοι, ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμογρά-
πειοι*», κατέχοντες ἰδίαν ἕκαστος θέσιν ἐν ταῖς συνά-
ξεσιν. Ἔχουσι γραμματέα ἀπογράφοντα ἐν κώδικι
τὰς ὑποθέσεις τῆς τε κοινότητος καὶ τῶν μοναστηρί-
ων ὡς καὶ τοὺς λογαριασμοὺς αὐτῆς, οὓς θὰ ἀπο-
στέλλωσι πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν «*εἰς ἐπιθε-
ώρησιν παρὰ τε τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τῶν ἐνδοξοτά-
των... ἀρχόντων καὶ ἐπιτρόπων τοῦ τε κοινοῦ τῆς
ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὄρους, ὥστε καὶ ἐπικυροῦσθαι
παρ' αὐτῶν, εἴτα παρακατατίθεσθαι καὶ φυλάττεσθαι
παρὰ τοῖς ἐνταῦθα ἐπιτρόποις τοῦ ὄρους*» (244).
Καταργεῖται ἡ παλαιὰ σφραγὶς τῆς κοινότητος καὶ
καθιεροῦται νέα τετραμερῆς «*ὑπὸ γράμμασι ὁμαι-
κοῖς καὶ τουρκοκοῖς*» πρὸς ἐπισφράγισιν τῶν ὑποθέ-
σεων, «*μὴ μέντοι σφραγίζεῖν δι' αὐτῆς χρεωστικὰς
ὁμολογίας*», αἵτινες ἀκυροῦνται πλέον. Ἐκαστος ἐπι-
στάτης κρατεῖ ἐν τμήμα, ὅπερ παραδίδει εἰς τὸν νέον
κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐπιστασιακοῦ ἔτους. Θεωρηθέντος
τοῦ λογαριασμοῦ τῆς κοινότητος ἐν τῇ Βυσιλευούσῃ,
μόνον αἱ νόμιμοι χρεωστικαὶ ὁμολογίαι κατεγράφη-
σαν ἐν τοῖς καταστίχοις ὡς προοριζόμεναι εἰς ἐξό-
κλησιν. Οἱ ἐπιστάται ἐξελέγχουσι «*τὰς δοσοληψίας
καὶ τὰ κατάστιχα τῶν σκευοφυλάκων τῶν μικρῶν μο-
ναστηρίων*». Ἀνακρίνουσι καὶ θεωροῦσι τὰς ὑποθέ-
σεις τῶν μονῶν, τὰς δὲ ἀμφισβητήσεις ἀναφέρουσιν
εἰς τὴν σύναξιν, «*ἣν δὲ μὴδ' οὕτω διορθωθῶσι τότε
ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγά-
λην ἐκκλησίαν διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς δηλωτικῆς, τίνας
ἔστι τὸ δίκαιον*» (245). 2) *Περὶ δοσιμάτων.* «*Τὰ χα-
ράτσια διανεμέσθαι κατὰ κεφαλὴν καὶ τὰ περιτεύοντα
ἐπιδιανεμέσθαι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ χαρτία*». Ἀ-
ναλόγως πρὸς τὰ δοσίματα νὰ διαμένωνται καὶ οἱ
«*τζερεμέδες*» (οἱ ἕκτακτοι βασιλικοὶ φόροι). Εἰς τοὺς
κελλιῶτας ὅμως ἐκτὸς τούτων ἐπιβάλλεται καὶ «*κοι-
νὸν δόσιμον*» 7000 γρόσια. 3) *Περὶ μοναχῶν.* Ἀπα-
γορεύεται αὐστηρῶς ἡ μεταπήδησις ἀπὸ μονῆς εἰς
μονὴν· δύναται ὅμως ὁ μοναχὸς τῇ ἐγγράφῳ ἀδείᾳ
τοῦ οἰκείου προσετώτος νὰ κοινοβιάσῃ ἀλλαχοῦ, οὐχὶ
ὅμως εἰς σκῆτην. Οὐδεὶς ἐξέρχεται τοῦ Ὄρους ἄνευ πι-
στοποιητικοῦ τῆς οἰκείας μονῆς ἐπικυρουμένου ὑπὸ τῶν
ἐπιστατῶν. Ὡς πρὸς τοὺς ἀσκητὰς «*ὀφείλονται ἐξετά-
σαι τὴν αἰτίαν τῆς ἐξελεύσεως*» ἂν εἶναι εὐλογος,
«*εἰ δὲ μὴ κωλύεσθαι τῆς ἐξόδου*». Ὁ δραπέτης τι-
μωρεῖται διὰ πωλήσεως τῆς καλύβης. Τούτου ἕνεκα
κατεσχέθησαν αἱ σφραγίδες τῶν σκητῶν καὶ ἡ-
κυρώθησαν. Οἱ μοναχοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δανείζω-
σι χρήματα ἐκτὸς τοῦ Ὄρους, ἀλλ' ἐντός, λαμβάνον-
τες τόκον πρὸς 8%, ὀφείλουσι δὲ νὰ μεταφέρωσιν εἰς
τὰ μοναστηριακὰ ταμεῖα καὶ ὅσα ἔχουσι δανεισμέ-
να «*Ὅστις ἂν τῶν μοναστηριακῶν κινητῆ δράξασθαι
τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας, τὸν τοιοῦτον μὴ μόνον μὴ
ἀποδέχεσθαι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ παιδεύ-
εσθαι μεγάλως*» (246). 4) *Γενικαὶ διατάξεις.* «*Ἄν
συμβῇ καταδρομὴ τις κατὰ τινος μοναστηρίου*» παρέ-
χουσι συνδρομὴν πᾶσαι αἱ μοναὶ καὶ ἀποστέλλου-
σιν ἰδίαις δαπάναις βοηθοὺς καὶ μάρτυρας εἰς Θεσ-
σαλονίκη «*ἀνδρας ἐμπείρους καὶ εἰδήμονας τῶν ὑ-
ποθέσεων... ἐκλεγόμενους ἀμισθῶς παρὰ τῶν... ἐπιστα-
τῶν*». Διαλύονται πάντα τὰ ἐργαστήρια τῆς ἀγορᾶς
τῶν Καρεῶν καὶ ἐκδιώκονται οἱ λαϊκοὶ διὰ τὰ ἐπι-
συμβαίνοντα ἄτοπα καὶ τὰς ζημίας, οὕτω δὲ ἀπεσο-

βήθη ὁ κίνδυνος ἐκλαϊκεύσεως τοῦ ἁγίου Ὄρους.
Ἀπαγορεύονται αἱ παρ' ἐνορίαν χειροτονίαι, ἐὰν οἱ
ὑποψήφιοι δὲν εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ γραμμάτων
τῶν ἀρχιερέων τοῦ τόπου, ἄλλως θὰ δοκιμάζωνται
δύο ἔτη.

Παρατηρήσεις. Κατ' οὐσίαν τὸ σιγίλλιον τοῦτο
δὲν εἶναι τυπικόν, διότι ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν
πρόληψιν τοῦ οικονομικοῦ τοῦ Ὄρους δλέθρου, καὶ
ὡς ἐκ τούτου οὐδένα σχεδὸν λόγον ποιεῖται περὶ τῆς
λοιπῆς καταστάσεως· εἶναι ἄρα ἐκ περιστάσεως, διό,
καθ' ἃ καὶ τὸ προηγούμενον περὶ τοῦ Πρώτου ὡς καὶ
τὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, συντάσσεται ὑπὸ
τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς εἰς τὰ τυπικὰ τοῦ Ὄρους
ἐπεμβάσεως τῆς Ἐκκλησίας περιηρέθη ἡ αὐτονομία
καὶ ἀνεξαρτησία, ἣτις ἐδημιούργησε τὴν ἐλευθέραν
αὐτοῦ πολιτείαν. Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ἐπισκοποιή-
σεως τῶν Ἀγιορειτῶν ἡ Ἐκκλησία ἀποκόπτει καὶ
τὸν τελευταῖον σύνδεσμον πρὸς τὸν Ἄθω· ἀλλὰ καὶ
δι' αὐτὴν ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἦτο πλήγμα, εἰς
ἐποχὴν καθ' ἣν μόνον ἐξ ἁγίου Ὄρους εἶχε νὰ στρα-
τολογήσῃ ἀξίους τῆς Ὀρθοδοξίας στρατιώτας, ὡς
συνέβη πολλὰκις (Κύριλλος ὁ Λούκαρις, Μητροφάνης
ὁ Κριτόπουλος, Ἄνθιμος ὁ Κουταλιανός). Διὰ τὴν
ἀπόσβεσιν τοῦ κοινοτικοῦ χρέους διορίζει ὁ Πατριάρ-
χος Γαβριὴλ τῷ 1785 ἑξαμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Γου-
ναράδων καὶ δύο Ἀγιορειτῶν, ἵνα συσκέπτονται περὶ
τῶν κοινῶν τοῦ Ὄρους ὑποθέσεων (Γρηγ. Παλ. Β' σ.
483—92). Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1780 εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει
περὶ ἐπιτρόπων (τυπ. ἀρθ. 25) καὶ κρατήσῃ ἐν Κων-
σταντινουπόλει τὸν Ἰγνάτιον καὶ Μητροφάνην, οὓς
φαίνεται νομιμοποιήσας ἤδη. Ἐκτοτε πλέον καθιερώ-
θησαν οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ ἐν Θεσ-
σαλονίκη δύο κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα εἰς (νῦν δ' οὐδεὶς,
ἀντιπροσωπευομένου τοῦ Ὄρους ἐν Ἀθήναις ὑπὸ
λαϊκοῦ δικηγόρου). Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπιτρόπων προσ-
ῆνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας (βλ. κατάλογον τῶν ἐν
ΚΠόλει ἀπὸ 1806—85 παρὰ Γεδεῶν σ. 322—6, τῶν
ἐν ΚΠόλει καὶ Θεσσαλονίκη ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ»
Ζ' 120 ὑπὸ Α. Παντοκρατορινοῦ). Διὰ τοῦ τυπικοῦ
εἰσάγεται καὶ ἔλεγχος τῶν καταστίχων τῆς ληψοδοσίας
εἰς τὰς μικρὰς μονὰς, ὅστις παρελήφθη ἐκ τοῦ προ-
ηγούμενου τυπικοῦ (18), καὶ τοῦτο ἵνα διὰ τοῦ κοινοῦ
ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀνόρθωσις. Πόσον βαρὺ εἶναι τὸ ἄθρονον
τούτου μαρτυρεῖ ἡ παραχάραξις αὐτοῦ ὑπὸ ἀγιορείτου
λογίου, ὅστις δημοσιεύσας τὸ τυπικὸν τούτου παρέλι-
πεν αὐτό. Νῦν δυσκόλως ἀποφασίζεται ὑπὸ τῆς Κοι-
νότητος ἐπέμβασις παρὰ τὴν ρήτραν τοῦ Καταστατι-
κοῦ Χάρτου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ μονὴ κηρύξῃ χρεωστάσιον.
Ἄλλὰ τοῦ τυπικοῦ τούτου ἡ σπουδαιότερα διάταξις
εἶναι ἡ καθιέρωσις τῆς Ἐπιστασίας τῆς Κοινότητος,
ἣτις ὑφίσταται οὕτω μέχρι σήμερον καὶ εἶναι ἡ ἐξέ-
λιξις τῆς ἀρχῆς τοῦ Πρώτου περιορισθείσης εἰς τὸ
ἐλάχιστον ὑπὸ τῆς κατισχυούσης ὁσημέραι συνάξεως.
Περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θεσμοῦ τούτου ὑπάρχει ἀ-
δικαιολόγητος ἀμφισβήτησις. Ὁ Πετρακάκος φρονεῖ
ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν πρώτην αὐτοῦ ἰδρυσιν ἐν ἐγγρά-
φῳ τῆς συνάξεως τοῦ 1345. Εἶχεν ὑπ' ὄμιν περικο-
πὴν αὐτοῦ παρ' Οὐσπένσκη, ἀλλ' ἤδη ἔχομεν τοῦτο
ὀλόκληρον ἐκδεδομένον καὶ δυνάμεθα κάλλιον νὰ κρί-
νωμεν. Δι' αὐτοῦ παραχωρεῖται τὸ διαλελυμένον μο-
νύδριον τοῦ Καλλιγράφου εἰς τὴν τοῦ Δοχειαρίου

«ἡμελημένον τε δὲν καὶ πάσης ἀμοιροῦν βελτιώσεως καὶ ἐπιμελείας διὰ τε τὸ ἀπρῆξιμὸν εἶναι τῆ μέσῃ καὶ φυσικῶς πῶς ξηρὸν καὶ ἀνικμὸν τὸ χωρίον ὑπάρχον» (Ἐπει. Βυζαντ. σπουδ. 5' 271) καὶ τοῦτο ἵνα ἡ σύναξις ἐξοικονομήσῃ χρήματα πρὸς ἀπολύτρωσιν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν πειρατῶν συναδέλφων. Τίνες δ' οὗτοι; Ἐνεκα τῶν ἀπὸ γῆς τε καὶ θαλάττης ὀργιαζόντων πειρατῶν καὶ τὸν τόπον δεινῶς λυμαινομένων (ἐν τούτῳ δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ ἐγγράφου ἀφιεροῦται) καὶ «διὰ τὸ ἐν τῇ βασιλευσύνῃ τῶν πόλεων ἀποδεδημηκέναι τότε τὸν ἀγιώτατον καὶ τὸν ὄντως θεοτίμητον καὶ σεβάσιμον πατέρα ἡμῶν τὸν πρῶτον κελύσει καὶ προστάξει τοῦ...αὐτοκράτορος κοινωφελῶν ἔνεκα χρήσεων καὶ τῆς τούτου δεομένου ἐπιδημίας καὶ τῶν τριῶν ἐπέκεινα χρόνων ἐκείσε διάγοντα», ἀπεφάσισεν ἡ σύναξις προστάξει τοῦ βασιλέως «καὶ εἰσηγήσει καὶ συνήθει παραίνεσει τοῦ παρωσιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου (πατρὸς) ἡμῶν τοῦ πρώτου τινὰς ἐκλεχθῆναι τῶν ἐγκρίτων τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγίου ὄρους, ἀξίους μὲν τῆς τοιαύτης διακονίας ἱκανοὺς δὲ συστῆλαι πᾶν ὃ τι ἂν ἢ τῆς πνευματικῆς πολιτείας ἐναντίον ὃ δὴ καὶ ἐγένετο· καὶ ἐξελέγησαν ἄνδρες ὃ τε καθηγούμενος τῆς τοῦ Ἀλωπυῦ σεβασμίας μονῆς καὶ τὰ δίκαια διέπων τότε τοῦ παρωσιωτάτου ἡμῶν πατρὸς πρώτου ἱερομόναχος κὺρ Θεοδόσιος, ὃ ἐν ἡσυχασταῖς ἐξελεγμένος καὶ θεῶν συνόμιλος καὶ αἰδέσιμος μὲν κατὰ πάντα, ἱερωσύνη δὲ θεία κεκοσμημένος καὶ συνέκδημος ὢν τῷ ἀγίῳ ἡμῶν πατρί, τῷ πρώτῳ...Κάλλιστος καὶ ὢν καὶ καλούμενος, ὃ ἐκκλησιάρχης τῆς σεβασμίας Λαύρας τῶν Καρεῶν ἱερομόναχος κὺρ Εὐγένιος, ὡς ἀξίος καὶ τῆς τοιαύτης ἡξιώθη διακονίας, (καὶ) ὃ τῶν τοῦ ἀγίου ὄρους μονῶν ἐπιτηρητῆς τίμος τε καὶ αἰδέσιμος γέρον κὺρ Φιλόθεος» (αὐτ. 270—1). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου πείθεται πᾶς τις, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέας ἀρχῆς, ὡς ὑπεστηρίχθη, ἦτοι τῆς ἐπιστασίας. Ἐσφαλμένη ἄρα εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Πετρακάκου γραψαντος: «τίς ἀπαρχὰς τοῦ θεομοῦ εὐρίσκομεν ἡμεῖς περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ πλὴν ἐπὶ τὸ ὄριον, ὅπερ τάσσει ἡ ἰσχύουσα διδασκαλία». (βλ. «Τὸ μοναχικὸν πολιτεύμα» σ. 56). Ἐνταῦθα λοιπὸν πρόκειται μόνον περὶ τοποτηρηθείας τοῦ Πρώτου αὐτοῦ τούτου εἰσηγηθέντος. Ἀπόδειξις δ' ὅτι, τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων συλληφθέντων (ἐνῶν ἐκ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου ἐπέστρεφον) καὶ μελλόντων διὰ λύτρων 500 νομισμάτων νὰ εξαγορασθῶσιν, ἐξητήθη ἡ συναίνεσις τοῦ Πρώτου, «ὃ δὴ καὶ ἀποδεξάμενος ὁ ἅγιος καὶ θεοπέσιος πατήρ, ὃ πρῶτος, μᾶλλον δὲ πρὸ ἡμῶν αὐτὸς τοῦτο παραδηλώσας ἐν γραφῇ, ὡς εὐλογώτατον τοῦτο καὶ αὐτὸς λογισάμενος...ἐπέταξεν ἡμῖν τοῦτο γενέσθαι» (271), ἦτοι ἐξητήθη ἡ συναίνεσις αὐτοῦ περὶ ἀτεμπολήσεως τοῦ κελίου τοῦ Καλλιγράφου. Ἄρα οὐδεμία μεταβολὴ ἐγένετο τῆς ἀρχῆς τοῦ τόπου, μάστις τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, πλὴν τοῦ τοποτηρητοῦ, ἦσαν τὰ συνήθη (ἐκκλησιάρχης, ἐπιτηρητῆς) μόνον κλήθη ἐκ τῆς σκήτης τοῦ Μαγουλά ὃ ἐξυμνούμενος πρῶτος Κάλλιστος, ὃ τῷ 1350 ἀναρρηθεὶς εἰς τὸν πατριωρικὸν θρόνον. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἀπαρχὴ τοῦ θεομοῦ διατηρεῖται ἐκείνη ἡ ἀρχὴ τοῦ Πρώτου ἀπρόσβλητος καταστάσις καὶ τε τοῦ σιγίλλου τοῦ Ἀντωνίου (1392) καὶ τοῦ

Δ' τυπικοῦ. Πραγματικῶς ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστασίας ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου Β' τῷ 1744. Τότε ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κοινου χρέους ἡ τε Ἐκκλησία καὶ ὁ τόπος ἐσκέφθησαν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀδρανή τὸ Πρωτάτον, ὅπερ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Πρώτου διφκεῖτο λίαν ἀνωμάλως «διὰ ψιλοῦ τοῦ ἐφόρου καὶ τεσσάρων ἐπιτροπῶν ἐτησίως ἀπαλλασσομένων». Ἀντὶ ἐκείνου ἀπεφάσισαν ὅτι «ἔχουσι ἀποκαθιστᾶν κατ' ἔτος τῇ κοινότητι τοῦ ὄρους κοινῇ αὐτῶν ἐκλογῇ, γνώμη τε καὶ συναίνεσει, γέροντας καὶ προσιώτας καὶ διοικητὰς τέσσαράς τινας, θεοσεβεῖς ἀξίους τε καὶ δοκίμους ἄνδρας...ἐπάνω δὲ τῶν τριῶν τούτων ἓνα ἐπιστάτην καὶ ἔφορον ἐκ τῆς α' τάξεως παλινονεχῆ (γρ. πολυνονεχῆ) τε καὶ πρακτικόν...οἷτινες τέσσαρες οὗτοι θφείλουσι κοινῶς καὶ οὐχὶ διηρημένως ἐπιστατεῖν καὶ διοικεῖν μετὰ πάσης εὐθυδικίας». Διηρέθησαν δηλ. αἱ μοναὶ ἔκτοτε ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιστατῶν εἰς δύο τάξεις καὶ ἐκ μὲν τῆς Λαύρας, Βατοπεδίου καὶ Ἰβήρων ἐλαμβάνοντο δύο (ὃ ἕτερος Πρῶτος), ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν 17 οἱ λοιποὶ δύο (ὃ Πρῶτος διωρίζετο ἐνῖστε καὶ ἐκ τῆς β' τάξεως· Περ. Ν. Πηγ. σ. 5—14). Ὡστε ἔχομεν τὰς 5 τετράδας καὶ ἐνταῦθα ὁ Πατριάρχης Γαβριήλ εἰς τὸ τυπικὸν τοῦ Πρώτου ὄρισε 4 πεντάδας, καὶ ἐντεῦθεν ἀντιγραφὴν ἔπειτα εἰς τὸ 5' τυπικὸν ἐτέθη ἐσφαλμένως: «ἐκ τεσσάρων πεντάδων», ὅπερ γραπτέον ἐκ πέντε τετράδων. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τῆς ἐπιστασίας ἐλειτούργει ἤδη ἀπὸ τοῦ Παΐσιου, ἀλλ' οὐχὶ κανονικῶς, διότι πολλάκις παρέμενε ἡ ἐπιστασία καὶ τριετίαν ὅθεν τὸ τυπικὸν ὄρισε: «τῆν δὲ ἐπιστασίαν τῶν τεσσάρων τούτων παρατείνειν εἰς χρόνον ὀλόκληρον ἓνα καὶ οὐχὶ πλέον» (Meyer 244). Περὶ τῆς παλαιᾶς σφραγίδος τῆς κοινότητος ἀπεφασίσθη «συντριβῆναι τε καὶ εἰς ἀχρησίαν παροραθῆναι». Ἡ πρώτη σφραγὶς τοῦ Πρωτάτου ὑπάρχει διὰ μῆρινδος ἐκ λινοῦ ἀπρωρημένη εἰς τὸ Β' τυπικὸν εἶναι μολυβδόβουλλον εἰς μέγεθος δραχμῆς καὶ ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν Θεοτόκον καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν φράσιν ΥΠΕΡΑΓΙΑ ΘΕΟΤΟΚΕ ΤΟΥ ΑΘΩ. Εἰς ἀρχαῖον ἔγγραφο ὑπάρχει: «ἐσφραγίσθη τῇ διὰ μολύβδου σφραγίδι τοῦ κοινου» (1066 Γρηγ. Παλ. 5' 375). Μετὰ ταῦτα ἐγένετο κηρόβουλλον εἰς μέγεθος διδραχμοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος σφραγὶς ὡς σήμερον. Αὕτη ἔφερε τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἡ σφραγὶς βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Καρεῶν τοῦ ἀγίου ὄρους 1683» περιχευομένην ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ τὴν Θεοτόκον (διαμ. 0. 037). Ἡ παλαιὰ μεταλλίνη σφραγὶς ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τὴν Πλαιυτέραν μετὰ τοῦ θείου βρόφους καὶ τὰ γράμματα ΜΡ. ΘΥ. ΙΣ. ΧΡ. (=μήτηρ θεοῦ, Ἰησοῦς Χριστὸς) καὶ περὶ «Σφραγὶς τοῦ πρωτάτου τῆς ἱερᾶς κοινότητος τοῦ ἀγίου ὄρους Ἀθῶ» (καὶ τουρκιστῆ: «Τζεματὶ ἁγῶρος=κοινότης ἀγίου ὄρους»). Ἐν ταῖς κώδιξι τῆς Κοινότητος ἀρχονται ἀναγραφόμενοι οἱ ἐπιστάται ἀπὸ τοῦ 1788 (βλ. ἐν Γρ. Παλ. ΙΒ' σ. 331 ἐ. πίνακας ὑπὸ Γαβριήλ Σταυρονικητιανῶν, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀνάορσιν τῆς ἐπιστασίας αὐτ. τόμ. 5' 292—98, 309—11 ὑπὸ Ἀθανασίου Παντοκράτορινοῦ. Περὶ σφραγίδων ἐν Ἀθῶ βλ. Ἀλεξ. Λαυριώτου Ἐκκλησ. Ἀλήθ. Δ', 1887, σ. 199—203. Γαβριήλ Σταυρονικητιανῶν (Γρηγ. Παλ.

ς' σ. 113—121, 176—181, 'Αλεξ. Βατοπεδινοῦ αὐτ. 375—8 καὶ Εὐλογίου Κουρίλα αὐτ. 443—9, 478-81).
II. Τὸ Ζ' Τυπικόν. Ὁ 19' αἰὼν εἶναι περίοδος ἀναγεννήσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως ἐν ἀγίῳ Ὄρει. Τὸ ἀφθονον χοῖμα, ὅπερ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρωχημένου αἰῶνος εἰσέρρεεν ἐκ Ρουμανίας, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐρειπίων τοῦ παρελθόντος. Αἱ πλείσται τῶν μονῶν ἀνεκαινίσθησαν τελείως καὶ ἐξοφλήσασαι τὰ χρέη ἀνήγαγον τὰ οικονομικὰ εἰς ἀνθηρὸν σημεῖον. Τὴν πρόοδον ταύτην ἀνεχαίτισεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὅτε αἱ πλείσται τῶν μονῶν ἐπὶ ἐπταετίαν στεγάζασαι τοὺς ἀγρίους ἐδικητὰς ὑπέστησαν πανωλεθρίαν· ἀλλ' ἡ κτηθείσα εὐρωστία καὶ νέαι ἐπικουρίαι ἐκ τῶν εὐσεβῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων χωρῶν συνέχισαν εὐτυχῶς τὴν ἀνόρθωσιν. Ὁ αἰδίδιμος Γαβριὴλ συνεπλήρωσε ταχέως τὸ ἀρξάμενον ἔργον διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κοινοβίου εἰς πολλὰς μονάς, τὴν ἀπαρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῆς τοῦ Ξενοφώντος. Τὸ κοινόβιον δικαίως ἐθεωρήθη ὡς πανάκεια καὶ ὅπου ἐφηρομόσθη ἐπήνεγκεν ἀμέσως θανάσια ἀποτελέσματα. Ἦτο λίαν σοφὸν τὸ μέτρον τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας, νὰ εἰσαγάγῃ δηλ. τὰς μεταρρυθμίσεις ἀπὸ τῆς περιφέρειας πρὸς τὸ κέντρον, ἀπὸ τῶν μονῶν πρὸς τὴν Κοινότητα, ἐφ' ὅσον αὕτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Πρώτου ἐξηρτάτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῶν μονῶν. Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐπιστασίας ὑπῆρξεν ὁ θεμέλιος λίθος τῆς πολιτειακῆς τοῦ Ὄρους ἀναγεννήσεως. Περὶ τὸν πυρῆνα τοῦτον συνήρχοντο οἱ προεστώτες τῶν μονῶν εἰς συνδιάσκεψιν καὶ οὕτως ἐνεκαινιάσθη κίνησις ὑπενθυμίζουσα τοὺς εὐκλείεις χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ Πρωτάτου. Ἄλλως τε ἡ ἀναγέννησις τῶν ἄρχων τοῦ 19' αἰῶνος ἦτο γενικὸν σύνθημα τοῦ Ἔθνους καὶ οἱ Ἄγιορεῖται δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθυστερήσωσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐδημιούργησαν τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Ἄθῳ καὶ οἱ πρωτοστατήσαντες βεβαίως εἰς ταύτας ἦσαν οἱ τροφίμοι τῆς περικλεοῦς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας, περὶ ἧς ὁ Μακραιοὺς εἶπε: «φροντιστήριον, οἷον δυστυχοῦσι τοῖς Γραικοῖς οὐδέπω ἐφάνη» (ἔ. ἀ. 370). Καὶ ἀναφέρω τὸν πρόφην Θεσσαλονίκης Δανιὴλ τὸν Ἀρβανίτην, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀνορθωτὴς δύο μονῶν, τῆς τοῦ Ξενοφώντος καὶ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου (Σμυρν. 163—4). Ἄλλ' ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πνευματικῆς ταύτης κινήσεως δέον νὰ θέσωμεν καὶ τὸν ἐθνομάρτυρα Γρηγόριον Ε', ὅστις ἐξουσιοδοτηθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Σελίμ Γ' ἐξεπλόνησε κανονισμὸν πρὸς διαρρυθμίσειν τῆς τῶν μονῶν διοικήσεως καὶ ἀναστολὴν τῆς παρανομίας τῶν μοναχῶν, ἐξ ἧς «εἰς τοσαύτην προήλθον ἀκαταστασίαν καὶ ἐλεινήν ἀπώλειαν τὰ ἱερὰ ταῦτα καταγώγια». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην (τῷ 1810) ἐγένετο καὶ τὸ Ζ' τῆ τάξει τυπικόν, ὅπερ, ὡς φαίνεται, εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον· διότι ἔπειτα ἔχομεν «Κανονισμοὺς» καὶ «Καταστατικὸν Χάρτην».

Τὸ περιεχόμενον τοῦ τυπικοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: 1) *Περὶ Κοινότητος καὶ Ἐπιστασίας.* «Βασιλικῷ ὀρισμῷ» αἱ 20 μοναὶ ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν ἐν Καραεῖς ἰσαριθμούς ἀντιπροσώπους, οἵτινες ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἐπιστασίας θὰ διεξαγάγωσι τὰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ θὰ κατανέμωσι τοὺς φόρους. Τὰ βασιλικά δοσίματα θὰ εἰσπράττωσιν οἱ σφραγιστοφύλακες Ἐπιστάται διατη-

ροῦντες ἀκριβῆ βιβλία καὶ λογοδοτοῦντες εἰς τὴν Κοινότητα. Οὐδὲν δύνανται νὰ διαθέτωσιν ἄνευ τῆς συναξέως, πᾶν δὲ τυχὸν ἔλλειμμα καταβάλλουσι αἱ ἐγγυήτρια αὐτῶν μοναὶ. 2) *Περὶ τῶν μονῶν.* Τίθεται τέσμα εἰς τὰς ὀριακὰς διενέξεις, κατὰ δὲ τῆς δυστροπούσης μονῆς συνασπίζονται αἱ λοιπαὶ 19. Οἱ ἀδιόρθωτοι ἐξορίζονται «βασιλικῷ ὀρισμῷ» διὰ τοῦ ἐν Καραεῖς Τούρκου διοικητοῦ. Τὰς ἐν ταῖς μοναῖς ἐπισκευὰς ἢ ἀνεγέρσεις κτηρίων ἐγκρίνουσιν ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ ἐπίτροποι. Οὗτοι ὀρίζονται εἰς δύο ἐν ἐκάστη μονῇ, οἵτινες κρατοῦσι τὴν σφραγίδα καὶ διαχειρίζονται τὰ οικονομικὰ δίδοντες εὐθύνας ἐνώπιον τῆς ἀδελφότητος. Πᾶσα προσπάθεια ἐπιβάλλεται διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῶν παλαιῶν χρεῶν. 3) *Περὶ τῶν κελλιωτῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν.* Πᾶσα ἀνεγερσις κελλίου ἢ καλύβης καὶ ἐπισκευὴ αὐτῶν γινομένη ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐγκρίνεται ὑπὸ τῶν προεστώτων τῶν μονῶν. Ἀπαγορεύεται ἢ ἐν αὐτοῖς κοινοβίαισι μοναστηριακῶν διατροφόμενων ἐκ τῆς μονῆς, ὅπως καὶ ἀνάμειξις κελλιωτῶν εἰς τὰ τῶν μονῶν. Τὰ κελλία παραχωροῦνται εἰς τρία πρόσωπα δι' ὁμολόγου, ἐνθα σημειοῦται καὶ ἡ πραγματικὴ ἀξία αὐτῶν. Διὰ πᾶσαν νέαν ἐγγραφὴν καταβάλλονται εἰς τὴν μονὴν πέντε γρόσια. 4) *Περὶ τῶν φόρων.* Οἱ φορολογούμενοι διαίρουσιν εἰς τρεῖς τάξεις: α') Οἱ μοναστηριακοὶ καὶ οἱ γέροντες κελλιῶν πληρώνουσι τῆς πρώτης κλάσεως τὸν φόρον, β') οἱ ὑποτακτικοὶ τῶν κελλιωτῶν τῆς δευτέρας καὶ γ') πάντες οἱ λοιποὶ τῆς τρίτης κλάσεως· ἡ δὲ κατανομὴ θὰ γίνηται δικαία.

Παρατηρήσεις. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ τυπικοῦ τοῦτου, διότι μόνον παρὰ τῷ Κοσμῷ Βλάχῳ (σ. 122—5) ὑπάρχει περίληψις· φαίνεται ὅτι ἦτο σύντομον ἀποτελούμενον ἐκ 17 ἴσως ἀρθρῶν, μᾶλλον δὲ προεκλήθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως «βασιλικῷ ὀρισμῷ», ἥτις ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν τῶν φόρων εἰσπραξίν, δι' ἣν ἔδει νὰ ὑπάρχῃ κεντρικὴ τις ἀρχὴ καὶ ὑπεύθυνος δι' ὅλας τὰς μονάς. Οἱ φόροι οὗτοι ἦσαν τακτικοί, καὶ ἔκτακτοι. Κατ' ἀρχὰς οἱ μοναχοὶ ἦσαν ἀσύδοτοι, ὅπως καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ περὶ αὐτόν, κατὰ τὰ δοθέντα ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ προνόμια. Ἄλλως τε οἱ Ἀθωνῖται πρὶν ἢ προελάσωσι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα προσήνεγκον τὴν ὑποταγὴν καὶ δῶρον 14.000 φλωρία. Τῷ 1525 ἐπὶ Σουλεϊμάν Α' ὑπήχθη ὁ Ἄθως φορολογικῶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Μποταντζήδων (=αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ) καὶ ἐπλήρωσε κατ' ἀποκοπὴν 200.000 ἄσπρα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ὀτσακίου (=ἀρχηγείου). Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Μαχμουτ Β' καταλύσεως τοῦ τάγματος τούτου ἐκανόνισθη ἄλλως τὸ φορολογικὸν ζήτημα καὶ ὑπήχθη καὶ ὁ Ἄθως εἰς τὸ χαράτζι καὶ εἰς παντοίας ἄλλας φορολογικὰς υποχρεώσεις. Μετὰ ταῦτα ἐπλήρωσε κατ' ἀποκοπὴν (μακτοῦ) ἀπὸ τοῦ 1841 γρόσια 72,263 ἢ λίρας χρυσᾶς 723 ἐν ὅλῳ ἐτησίως. Ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ τῷ 1785 συνιστᾷ τῇ ἱερᾷ συνάξει «νὰ εἴσθε πρόθυμοι εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν βασιλικῶν καὶ ἄλλων δοσιμάτων, πρὸς δὲ καὶ ἀκατήλενοι καὶ ἄσυλοι καὶ δικαιοπράγμονες, διακριτικοὶ τε καὶ εἰςουνεῖδητοι εἰς τὰ διοριζόμενα ἐκάστῳ μοναστηριῷ δοσίματα, καὶ νὰ μὴν ἐπιφορτίζητε τὰ ἀδυνατώτερα μέση ποσότητος ἀφορητοῦ καὶ δυσβαστάκτους καὶ ὑπὲρ τὴν ἰδίαν αὐτῶν κατὰ-

σασίν τε και δύναμιν φιλοπροσωπώντες τους αδελφους και πατέρας και τοις δυνατοίς χαριζόμενοι» (Γρηγ. Παλ. Β' σ. 491). Ο δὲ Κωνσταντῖος ὁ ἀπὸ Συναίου ἔγραφε τῷ 1832: «συμβαίνει προφανῆς κατάχρησις ὀπιτομένων τῶν φόρων ἀδιακρίτως κατὰ κεφαλὴν ἕξ ἴσου... παρ' ἐκάστου τῶν μοναστηριακῶν ἐχόντων ὑποστατικά και ταξίδια και τῶν κελλιωτῶν ἐχόντων ἀμπελῶνας και περιβόλια, καθὼς και τῶν ἀπὸ ἐργοχειροῦ λιτῶς ἀποζώντων ἀσκητῶν και πωγῶν ἐρημιτῶν... και ἄλλη δεινότερα ἐπίθεσις τῶν δυνατῶν κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων» (Πετρ. Ν. Πηγαί σ. 117). Ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται και ἐκ τοῦ προσχεδίου τοῦ τυπικοῦ τούτου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἕξ 22 ἄρθρων και φέρει τουρκικὴν χρονολογίαν 1225 (=1808), ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ «μουιτεσαλίμου» Θεσσαλονίκης Γιουσούφ και σφραγίζεται και ὑπὸ τῆς Κοινότητος τοῦ Ἄθω. Ἐκ τῶν 22 τούτων ἄρθρων ἐσταχυολόγησαν ἔπειτα αἱ 20 μοναὶ κατ' ἐπιτομὴν τὰ ἀρέσκοντα αὐταῖς προσθέσασαι και τὴν τῆς Κοινότητος σύστασιν ἢ μᾶλλον ἀναδιοργάνωσιν. Ἡ κατανομή τῶν φόρων ἐγένετο κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κιουπρουλή φορολογικὴν διαβάθμισιν. Οἱ μοναχοὶ διαιρεθέντες εἰς 3 κλάσεις ἐπλήρωνον 60, 30 και 15 γρόσια κατ' ἔτος (Βυζαντίου, Περιγραφή Κωνσταντινουπόλεως Γ' σ. 241). Περὶ τούτου διαλαμβάνει και τὸ προσχέδιον (ἄρθρ. 21). Ἀλλὰ δὲν ἤριζον αἱ μοναὶ μόνον πρὸς τοὺς κελλιώτας και ἀσκητὰς διὰ τὴν κατανομὴν τῶν φόρων, ἀλλὰ και πρὸς ἐναντὶς περὶ ὀρίων και κατηναλίσκοντο εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τοπικῆς συνόδου τοῦ 1078 ἐπὶ Πατριάρχου Ἀλεξίου: «Κληρικοὶ δὲ κληρικοῖς διαμφισβητούντες και μοναχοὶ μοναχοῖς παρὰ τῷ οἰκείῳ κρίνεσθαι ἐπισκόπῳ ἀκολουθῶν τοῖς θείοις κανόσιν ἀποφαινόμενα (ἔχοντες ἔφεσιν εἰς τὸν πατριάρχη). Κοσμικοῖς δὲ δικασταῖς ἱερατικὸν πρόσωπον ἢ μοναχικὸν προσίεναι και ζητεῖν ὑπ' ἐκείνων δικάζεσθαι δίκην... δικαίαν αὐτόθι καταγγερίζεσθαι ἐκπιῶσιν» (Γεδεὼν Καν. Διατάξ. Β' 18). Τῷ 1809 ἡ σὺνάξις συνέταξε πρὸς τοῦτο ὀλοσφράγιστον ἀπόφασιν ἕξ 9 ἄρθρων διὰ φρικτῶν ἄρῶν κατοχυρωθεῖσαν. Κατὰ ταύτην πᾶσα ὀριακὴ διαφορά δέον νὰ λήγῃ ἐπιτοπίως ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν παλαιγενῶν ἐγγράφων και νὰ μὴ γίνῃται προσφυγὴ εἰς τὰ ἔξωτερικὰ δικαστήρια, ἕξ ὧν πολλαὶ μοναὶ κατεστράφησαν ὁ μὴ συμμορφούμενος γίνεται ἐκπιῶς, κατὰ δὲ τῆς δυστροπούσης μονῆς αἱ λοιπαὶ νὰ συνασπισθῶσιν «ἐν ἐπιδίκῳ μοίρᾳ» και νὰ βοηθῶσι τῇ ὑποτασσομένῃ τῇ ἀποφάσει (ἄρθρ. 9). Ἦδη ὁ δυστροπῶν ἐξορίζεται «βασιλικῷ ὀρισμῷ». Ἐν Βλαχίᾳ αἱ μοναὶ εἶχον 26 μετόχια, ὧν τὸ μεγαλύτερον τοῦ Πρωτάτου, τὸ Κοτροζάνι, δωρηθὲν τῷ 1861 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σερβάνου Καντακουζηνοῦ. Ἐκ τούτων και αἱ 16 μοναὶ (Καρακάλλον, Φιλοθέου, Κασταμονίτου και Ρωσικοῦ δὲν εἶχον) ἀπελάμβανον τεράστια ποσά, ἅτινα ἀρχομένου τοῦ 19' αἰῶνος ἀνήγοντο ἔτησίως εἰς 140.889 τουρκικὰς λίρας χουσᾶς Πρωτάτου 24.110, Βατοπέδιον 26.800, Ἰβήρων 2.035, Δοχειαρίου 11.108 και οὕτω καθ' ἕξῃς).

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τοῦ τελευταίου τυπικοῦ ἄρθρον εἶναι τὸ περὶ συστάσεως τῆς Κοινότητος τοῦ ἁγίου Ὄρους ἕξ ἰσαριθμῶν ἀντιπροσώπων τῶν μο-

νῶν ἀποτελουμένης. Πάντες οἱ τὰ ἁγιορειτικὰ γράψαντες συμφωνοῦσιν, ὅτι λόγοι τῆς συστάσεως τοῦ διαρκοῦς τούτου σωματείου (ὅπερ ἀποτελεῖ ὄντως καινοτομίαν εἰς τὸ καθεστῶς τοῦ ἁγίου Ὄρους και πολυτέλειαν εἰς τὰ γλίσκρα αὐτοῦ οἰκονομικὰ) ἦσαν ἢ κατανομή τῶν ἐκ Βλαχίας ποσῶν, ἀλλ' ἤδη προστίθεται και ἡ τῶν κυβερνητικῶν φόρων. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τῆς Κοινότητος φηροῦμεν, ὅτι αὐτὴ ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα προῆλθεν ἐκ τῶν ἐκτάκτων συνάξεων και δὴ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Πρώτου, ὅτε αὐταὶ εἶχον διαρκεστέραν τὴν ἐν Καραεῖς παραμονήν. Ἡ λέξις κοινότης, βεβαίως ὡς ἄλλος τύπος τοῦ «κοινόν», ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 985 («μὴ ἰδιοποιεῖσθαι τόπον ἐκ τῆς τοιαύτης κοινότητος» Συμρ. 29) και τῷ 1345 ἀναφέρεται «ἡ κοινότης τοῦ ἁγίου Ὄρους» (παρ' Οὐσπένσκη 1892, σ. 659), ἀλλ' ὁ θεσμὸς μνημονεύεται τὸ πρῶτον μετὰ τὰ μέσα τοῦ 19' αἰῶνος. Ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σάμου Ἰωσήφ Γεωργιρίνη: «Αὐτόθι (ἐν Καραεῖς) γίνεται ἡ γενικὴ σὺνάξις πασῶν τῶν μονῶν τοῦ Ὄρους διότι ἐκάστη μονὴ ἀποστέλλει αὐτόθι πληρεξούσιον ὑπὸ τὸ ὄνομα προεστοῦ ἔργον ἔχοντος νὰ διαμείνη ἐκεῖ και συσκέπτηται ἐν πάσῃ περιπτώσει περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων» (Description of the present state of Samos... et Mount Athos, London 1678, ἑλλ. μετ. Ε. Σταματιάδου σ. 70). Ὁ δὲ Ἰωάννης Κομνηνὸς περὶ τὸ 1700 γράφει, ὅτι ἐγίνοντο αἱ σὺνάξεις κατὰ πᾶν Σάββατον. Ἐν τῷ σιγίλλῳ Παΐσιου Β' (1744) ἀναγινώσκομεν: «ἔχουσιν ἀποκαθιστᾶν και' ἔτος ἐν τῇ κοινότητι τοῦ ὄρους» και «τῆς κοινότητος τῶν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει δέκα ἐννέα ἱερῶν μοναστηρίων» (Πετρ. Ν. Πηγαί σ. 11). Ἐν ἀκριβῶς ἔτος πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ τυπικοῦ ἐν τῷ «ὀλοσφράγιστῷ» τοῦ 1809 λέγεται «νὰ βοηθῶσι τῷ μέρει ἐκείνῳ, ὅπερ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἱεράν κοινότητα» (Συμρ. 168). Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσι τὴν προῦπαρξιν τοῦ θεσμοῦ τῆς κοινότητος, ὅστις διευπλώθη και ἀνεπτύχθη ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ 1810, ὅτε και ὑπογράφονται πλέον τὰ ἐγγράφα ἀνευ ὀνομάτων, ἀλλ' ἀπλῶς: «Ἀπαντες οἱ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ ἁγίου Ὄρους προῖστάμενοι οἱ σφραγίσαντες τὸ παρὸν μετὰ τὰς μοναστηριακὰς ἡμῶν σφραγίδας βεβαίως» (Εὐδοκίμου Προηγούμενου Ξηροποταμηνοῦ, Μονὴ Ξηροποτάμου σ. 105), τῷ 1839: «Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ σὺνάξει προῖστάμενοι τῶν ἔχουσιν ἱερῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθω» (Actes de Pantocrator σ. 58) και τῷ 1848 μετὰ τῆς κρατούσης νῦν λέξεως «ἀντιπροσώποι» (Actes d'Esphingmenou σ. 110) ἐκ τοῦ ἐγγράφου λείπουσιν αἱ μοναὶ Χελανδαρίου, Ἐσφιγμένου και Δοχειαρίου, ὡς ἐνδιαφερόμεναι εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπόθεσιν). Ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος σώζονται κώδικες ἀποφάσεων ἀπὸ τῆς συστάσεως ταύτης, (πρὸ τοῦ 19' αἰῶνος μόνον τῆς Ἐπιστασίας, τῶν ἀποφάσεων τῆς συνάξεως γραφομένων ἐπὶ κινητοῦ χαρτοῦ), πρακτικὰ ὅμως διατηροῦνται μόνον ἀπὸ τοῦ 1879.

12. Οἱ Κανονισμοὶ και ὁ Καταστατικὸς χάρτης. Τὰ τυπικά, καίτοι γραφέντα ἐκ δεδομένων περιστάσεων, περιέχουσιν ἐν τῷ συνόλῳ λαμβανόμενα πάντα σχεδὸν τὰ θεμελιώδη ἄρθρα τοῦ ἁγιορειτικοῦ καθεστώτος. Ὑπῆρχον ὅμως και οἱ κατὰ παράδοσιν

ἄγραφοι θεσμοί. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐπῆλθον νέα γεγονότα (ὡς ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856, ἔνθα ἐγένετο ὑποκείμενον συζητήσεων ὁ Ἄθως), ἅπερ ἐπέβαλλον τὴν κωδικοποίησιν τῶν καθεστώτων τούτων, ὡς καὶ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν καὶ δικαιοδοσίαν τῆς Κοινότητος, ἣτις ὡς νέος θεσμὸς εἶχεν ἀνάγκην στηρίγματος καὶ κανονισμοῦ. Τῷ 1874 ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Β' ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κοινότητα σχέδιον κανονισμοῦ ἐξ 152 ἄρθρων. Ἄλλ' οἱ μοναχοὶ οὐ μόνον ἀπέρριψαν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κατήγγειλαν τὸν Πατριάρχην πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅτι ὑπονομεύει τὰ καθεστῶτα καὶ τὰ κυριαρχικά αὐτοῦ δικαιώματα! Ἐν τούτοις ὁ πνευματώδης ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῇ 14 Μαρτίου 1876 ἐπεψήφισεν αὐτὸν ἐν κοινῇ μετὰ τοῦ «Διοικητικοῦ ἔθνικοῦ μεικτοῦ συμβουλίου» συνεδρία καὶ κατώρθωσε τῷ 1877 τὴν πείσιν καὶ τὴν κυβέρνησιν νὰ υἱοθετήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ καταχωρίσῃ εἰς τοὺς «Ὀθωμανικοὺς κώδικας» (μετὰφρ. Δ. Νικολαΐδου, τόμ. Γ' σ. 2803—40). Τὰ ἀποφασισθέντα ὁμοῦς ἔμειναν ἐπὶ τοῦ χάρτου γράμμα νεκρόν. Ἐν τούτοις κατενόηθη πλέον παρὰ πάντων ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη κανονισμῶν ὅθεν τῷ 1880 συνετάχθησαν τοιοῦτοι ἐντολῇ τῆς Κοινότητος ὑπὸ Ἀλεξ. Λαυριώτου καὶ τοῦ νομοφύλακος Μελχισεδέκ Βατοπεδινοῦ ἐξ ἄρθρων 215. Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι ἐξεπονήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τυπικῶν, ὡς ἐν τῷ προοιμίῳ λέγεται. Ἀναγράφονται ἐν αὐτῷ τὰ προνόμια τοῦ ἁγίου Ὁρους ἔξαρτωμένου ἀμέσως ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδεὶς δὲ λόγος γίνεται περὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἀντιθέτως πολὺς περὶ τῆς τῶν σουλτάνων «ἀνεξίθρησκείας» καὶ πρὸς τὸν τόπον εὐμενείας ὡς καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτῶν. Ἡ σπουδαιότερα διάταξις τῶν κανονισμῶν τούτων εἶναι ἡ κατάργησις τῆς διαρκοῦς Κοινότητος καὶ ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον καθεστῶς «πρὸς τὸ συμφέρον καὶ ἁρμονίαν τῶν μονῶν καὶ τοῦ τόπου» (ἄρθρον 64). Ἀποφασίζεται δὲ ἐνιαυσία ἡ σύναξις τὴν 15 Μαΐου συγκαλουμένη (ἐκτάκτως δ' ὁσάκις παραστῆ ἀνάγκη) πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῆς Ἐπιστασίας καὶ ἐξέλεξις τῆς ληροφοσίας ὡς καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν φόρων καὶ διαλυσμένη τὸ πολὺ μετὰ τρίμηνον. Οἱ κανονισμοὶ ὁμοῦς οὗτοι δὲν ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν μέχρι τοῦ 1910, ὅτε ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ' ἀπέστειλεν ἔξαρχον τὸν μητροπολίτην Κασσανδρείας Εἰρηναῖον καὶ συνετάχθησαν οἱ «Γενικοὶ κανονισμοὶ τοῦ ἁγίου Ὁρους Ἄθω» ἐξ ἄρθρων 946, εἰς τὸ τέλος τῶν ὁποίων δηλοῦται: «ὁ παρῶν κανονισμὸς συνταχθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ ἁγίου Ὁρους ὑπὸ τῶν ἀειμνήτων Ἀλεξ. Λαυριώτου καὶ Μελχ. Βατοπεδινοῦ... κατὰ τὸ 1880, τροποποιηθεὶς δὲ κατὰ τὸ 1910...». Ἐτυχον δὲ τῆς ἐγκρίσεως τῆς ἱεράς συνόδου τῇ 9 Ἰανουαρίου 1912, ὅτε καὶ ἐξετυπώθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκ τούτων αὐθις προῆλθεν ὁ «Καταστατικὸς χάρτης τοῦ ἁγίου Ὁρους Ἄθω» ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Διπλῆς συνέξεως τὴν 10 Μαΐου 1924, ἐγκριθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ καὶ κυρωθεὶς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ νόμον τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1926 συμπληροῦντος αὐτὸν διὰ τὴν ἀκριβῆ προσαρμογὴν πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Καὶ ὁ μὲν νόμος περιέχει 44 ἄρθρα, ὁ δὲ Χάρτης 188. Πρὸς τού-

τοὺς τὰ προνόμια καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ ἁγίου Ὁρους ἐξησφαλίσθησαν καὶ διὰ τῶν 4 ἄρθρων (109—112) τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος τοῦ 1926 ἔχοντων οὕτως:

109. Ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἄθω ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βίβλας καὶ ἐξῆς, ἀποτελοῦσα τὴν περιοχὴν τοῦ ἁγίου Ὁρους, εἶναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτον προνομιακὸν καθεστῶς αὐτοδιοίκητον τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τοῦ ὁποῦν ἡ κυριαρχία παραμένει ἄθικτος ἐπ' αὐτοῦ. Ἐξ ἀπόψεως πνευματικῆς διατελεῖ τὸ ἅγιον Ὁρος ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅσοι οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸ ἀποκοῦν τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν ἀμὰ τῇ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ἢ μοναχῶν χωρὶς ἄλλην διατύπωσιν.

110. Τὸ ἅγιον Ὁρος διοικεῖται κατὰ τὸ καθεστῶς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν εἰκοσιν ἱερῶν μονῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κατανεμημένη δλόκληρος ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἄθω καὶ διατελεῖ ἀναπαλλοτρίωτον τὸ ἔδαφος αὐτῆς. Ἡ διοίκησις ἀσκειται δι' ἀντιπροσώπων τῶν ἱερῶν μονῶν του, ἀποτελοῦντων τὴν ἱερὰν κοινότητα. Οὐδεμία ἀπολύτως μεταβολὴ ἐπιτρέπεται τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους, οὐδὲ τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ὑποτελῆ τῶν ἐξαρτήματα, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ ἐγκαταβίωσις ἐν αὐτῷ ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν.

111. Ὁ λεπτομερὴς καθορισμὸς τῶν ἁγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ ἁγίου Ὁρους, τὸν ὁποῖον συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ κράτους συντάσσουν μὲν καὶ ψηφίζουν αἱ εἰκοσιν ἱεραὶ μοναί, ἐπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἁγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ ὡς πρὸς μὲν τὸ πνευματικὸν μέρος ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ διοικητικὸν ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

112. Αἱ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα 109 καὶ 111 ἐξουσίαι τοῦ κράτους ἀσκούνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ ὁποῦν τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθὼς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἱεράς κοινότητος ἀσκουμένη δικαστικὴ ἐξουσία καὶ τέλος τὰ τελωνειακά καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἁγίου Ὁρους καθορίζονται διὰ νόμον.

13 Περιεχόμενον τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου. Οὗτος διαιρεῖται εἰς 11 κεφάλαια (ἐν τῇ τῶν ἄρθρων περιλήψει ταύτη ἔχομεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ νομοθετικὸν διάγραμμα), τὰ ἐξῆς:

Α'. Τὸ καθεστῶς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν εἶναι 20, ἀμετάβλητος, εἰς ἃς ὡς ἀναφαίρετος ἰδιοκτησία κατανέμεται ἡ χερσόνησος, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ σκῆται, τὰ κελλῖα καὶ τὰ ἡσυχαστήρια. Δὲν δύνανται τὰ ἱερά σκηνώματα νὰ μεταβληθῶσι πρὸς κοσμικὰς χρείας. Ὑπάγεται τὸ Ὁρος ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ, τοῦ μόνου μημονευομένου ὅθεν καὶ πᾶς ἑτεροδόξος ἀποκλείεται. Τὸ κράτος ἀντιπροσωπεύει διοικητῆς ὡς ἐπόπτης ἐπὶ τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ τόπου, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τὴν ἀστυνομίαν. Ἐκ-

τελεί τὰς ἀποφάσεις τῆς Κοινότητος, εἰς ἣν σπανίως καλούμενος παρίσταται ὡς σύμβουλος. Οἱ μοναχοὶ λαμβάνουσι πάντες τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν. Αἱ μοναχὶ εἶναι αὐτοδιοικητοὶ, ἡ δὲ Κοινότης ἐγκρίνει τὸν ἑσωτερικὸν κανονισμὸν αὐτῶν καὶ ἐπεμβαίνει, ὅταν οἰκονομικῶς πάσχωσιν ἐπικινδύνως.

Β'. Ἡ «Ἱερά Κοινότης» ἀποτελεῖται ἐκ τῶν 20 ἀντιπροσώπων ἐκλεγομένων κατ' ἔτος τὴν 1ην Ἰανουαρίου ὑπὸ τῶν μονῶν (ἡλικίας ἀνω τῶν 30 ἐτῶν) ἐκ τῶν ἀξιολόγων προϊσταμένων. Ἔχουσι τὴν ὠρισμένην ἱεραρχικὴν θέσιν καὶ ἰσοψηφίαν. Συνεδριάζουσι τρεῖς τῆς ἑβδομάδος καὶ ἐκτάκτως ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὰ δύο τρίτα ἀποτελοῦσι τὴν ἀπαρτίαν. Ἡ κωλυσιεργία ἀπαγορεύεται καὶ ὁ ἀπὸν ἀντιπρόσωπος ἀντικαθίσταται ἢ ἀνατίθεται προσωρινῶς παρὰ τῆς μονῆς ἢ ψήφος εἰς ἄλλον ἀντιπρόσωπον. Προΐσταται ὁ πρωτεπιστάτης εἰσάγων τὰ θέματα καὶ διευθύνων τὰς συζητήσεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι εἶναι ἴσοι ἀλλήλοις (ὁ Λαυριώτης ἔχει τὴν προεδρίαν) καὶ ὑπογράφουσι μόνον τὰ πρακτικὰ καὶ τὰς ἀποφάσεις, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἔγγραφα, εἰμὴ διὰ τοῦ «*ἅπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ συνάξει ἀντιπρόσωποι καὶ προϊστάμενοι τῶν ἐκκοσιν ἱερῶν μονῶν τοῦ ἁγίου ὄρους Ἀθῶν*». Ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ ἑλληνικὴ.

Γ'. Ἡ «Ἱερά Ἐπιστοασία» εἶναι τετραμελὴς ἐκλεγομένη κατ' ἔτος τὴν 1ην Ἰουνίου παρὰ τῶν μονῶν διηρημένων εἰς 5 τετράδας ὡς ἑξῆς: Α'. Μεγίστης Λαύρας, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Ἐσφιγμένου. Β'. Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου, Καρακάλλου, Σταυρονικήτα. Γ'. Ἰβήρων, Παντοκράτορος, Φιλοθέου, Σίμωνος Πέτρας. Δ'. Χελανδαρίου, Ξηροποτάμου, Ἀγίου Παύλου, Γρηγορίου. Ε'. Διονυσίου, Ζωγράφου, Ρωσικοῦ, Κασταμονίτου. Προεδρεύει εἰς, ὁ κρατῶν τὴν βακτηρίαν πρωτεπιστάτης καὶ ὅστις ἀνήκει εἰς τὰς 5 πρώτας μεγάλας μονάς, πρῶτος ἐν ἴσοις. Πλὴν τούτου πάντες οἱ ἄλλοι δύνανται νὰ εἶναι ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων. Παραμένουσι διαρκῶς ἐν Καραβαῖς, ὅταν δὲ ἐκτελῶσιν ὑπερθεσίου ἀποστέλλοντες (ἐξαιρουμένου τοῦ πρωτεπιστάτου) ἐναλλάξ. Κατέχουσι τὴν τετραμερῆ τοῦ ἁγίου Ὄρους σφραγίδα, ὁ δὲ ἀπουσιάζων δίδει τὸ τμήμα εἰς ἀντιπρόσωπον ἢ τὸν ἀρχιγραμματέα τῆς Κοινότητος, ὅστις εἶναι καὶ τῆς Ἐπιστοασίας. Οὗτοι εἶναι οἱ ταμίαι τῆς Κοινότητος ἐνεργούντες συνωδᾶ τῷ ὑπ' αὐτῆς καταστροφέντι προϋπολογισμῷ καὶ λογοδοτοῦντες πρὸς αὐτὴν καθ' ἑξαμηνίαν. Αἱ πρόσοδοι, πλὴν τῶν φόρων (3% ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων), καταβάλλονται ὑπὸ τῶν μονῶν καὶ ἐξαρημάτων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ, τὰ δὲ ἔκτακτα κονδύλια ἐξ ἴσου. Οἱ Ἐπιστάται καλοῦσι τὰς συνάξεις, εἶναι οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Κοινότητος καὶ σφραγίζουσι πάντα τὰ ἐξερχόμενα ἔγγραφα. Ὡς εἰρηνοδικοῦν δικάζουσι τὰ ἐν Καραβαῖς διαπραττόμενα πταίσματα, ἐπιτηροῦσι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ ἀπελαύνουσι πᾶν μὴ ἐπιθυμητὸν ἄτομον. Ὑπογράφουσι τὰ συμβόλαια καὶ τὰ πιστοποιητικὰ πάσης φύσεως, τὰ διαμονητήρια κτλ., ὑποδέχονται τοὺς ἐπισήμους ξένους καὶ ἐν γένει εἶναι ἡ κυβέρνησις τοῦ τόπου· διὸ καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν σφραγιζόμενα συμβόλαια θεωροῦνται ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ κράτους.

Δ'. Ἡ νομοθετικὴ καὶ ἀνωτάτη δικαστικὴ ἐξουσία

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς συνάξεως τῶν 20 καθηγουμένων καὶ προϊσταμένων τῶν μονῶν συγκαλουμένης ὑπὸ τῆς Κοινότητος (ἣτις καὶ καταρτίζει τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν) δις τοῦ ἔτους (ἔθεν καὶ «δισενιαύσιος») μετὰ τὸ Πάσχα καὶ μετὰ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Πρωτοδικῶς μὲν δικάζουσι πάσας τὰς ὑποθέσεις αἱ μοναστηριακαὶ συνάξεις, τὰς δὲ ἐφέσεις, ὀριακὰς καὶ ἐκ τῶν ὁμολόγων (τῶν κελλίων) διαφορὰς, ἡ Κοινότης. Τὰς κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ἐφέσεις, ὑποβαλλομένας εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, δικάζει ἡ «δισενιαύσιος». Οὗτος ἀποφασίζων τὴν σύγκλησιν αὐτῆς ἀποστέλλει ἐξαρχίαν ἐκ τριῶν ἀρχιερέων, οἵτινες προεδρεύουσιν αὐτῆς συμμετέχοντες καὶ τοῦ διοικητοῦ. Ταύτης ἀποκλείονται οἱ τακτικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ κατὰ τὴν ψηφοφορίαν τὰ μέλη τῶν ἐνδιαφερομένων μονῶν. Ἡ διαδικασία εἰς πάντα τὰ ἀγιορειτικὰ δικαστήρια γίνεται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Μάρτυρες γίνονται δεκτοὶ μόνον ὁρθόδοξοι, ἡ δὲ ψηφοφορία κατ' ἀντίστροφον τῆς ἱεραρχικῆς θέσεως σειρᾶν. Αἱ ποιναὶ τῶν πρωτοβαθμίων δικαστηρίων εἶναι μετάνοιαι, περιορισμὸς εἰς ἐξάρτημα ἢ ἄλλην μονήν, ἔκπτωσις ἀπὸ τῆς θέσεως (καὶ τῆς ἱεροπραξίας μέχρι τριῶν μηνῶν)· αἱ τοιαῦται ποιναὶ εἶναι ἀνέκκλητοι. Ἐφέσεις γίνονται δεκταὶ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως. Τῷ εἰλικρινῶς μετανοήσαντι χαρίζεται τὸ ἡμισυ τῆς ποινῆς. Τὰ πολιτικὰ δικαστήρια δικάζουσι τὰ ποινικὰ καὶ τὰ μεικτὰ πταίσματα, ὅτε καὶ τὰ ἀγιορειτικὰ δικαστήρια ἐνεργοῦσι παραλλήλως τὰ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν. Εἰς τὰς ἀνακρίσεις παρίσταται πάντοτε ὁ Ἐπιστάτης. Τὰ παραπτώματα τῆς καθαιρέσεως παραπέμπονται εἰς τὸν Πατριάρχην. Εἰς τὴν δισενιαύσιον, κατὰ τὴν δικαστικὴν μόνον οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν νομοθετικὴν, παρίσταται ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία. Διὰ τὰ οἰκονομικῆς φύσεως ζητήματα καὶ ἄλλα ἔκτακτα ζητήματα καλεῖται ἡ λεγομένη «διπλῆ σύναξις», ἣς τὰ 20 μέλη εἶναι οἱ τακτικοὶ ἀντιπρόσωποι (αὕτη ὠρίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ τῷ 1780).

Ε'. Αἱ μοναὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἐν γένει. Ὑπάρχουσι κοινόβια καὶ ἰδιόρρυθμα ἐξ ἡμισείας σχεδόν. Ἡ μετατροπὴ εἰς κοινόβιον ἀποφασίζεται ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐγκρίνεται ὑπὸ τῆς Κοινότητος, κυροῦται δὲ διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου. Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐν μὲν τοῖς κοινοβίοις εἶναι ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν δύο ἐπιτρόπων, ἐν δὲ τοῖς ἰδιόρρυθμοις ἡ διοικοῦσα ἐνιαυσία τριμελὴς ἐπιτροπὴ. Ὡς διαχειρισταὶ οἱ ἐπίτροποι κρατοῦσι τὸ ταμεῖον καὶ τὴν σφραγίδα τῆς μονῆς καὶ ὑπογράφουσι (ἐν τοῖς κοινοβίοις μόνος ὁ ἡγούμενος). Ἡ σύναξις ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἱκανωτέρων γερόντων δις τῆς ἑβδομάδος συνεδριάζουσα διοικεῖ καὶ δικάζει συμφώνως τῷ ἑσωτερικῷ κανονισμῷ καὶ ἀποφασίζει περὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀνταλλαγῆς κτημάτων καὶ μισθώσεως, περὶ ἐπισκευῆς καὶ νέων κτηρίων, περὶ δοκίμων καὶ κουρᾶς αὐτῶν (μετὰ τριετῆ δοκιμασίαν καὶ ἡλικίας οὐχὶ κάτω τῶν 18 ἐτῶν), περὶ προαγωγῆς ἀδελφῶν, διορισμοῦ διακονητῶν κττ. Ἡ διαχείρισις ἐνεργεῖται ἐπὶ τῇ βάσει προϋπολογισμοῦ καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον κρατοῦνται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τὰ λογιστικὰ βιβλία. Πρὸς τούτοις κτηματολόγιον, μοναχολόγιον (αἱ λήξεις

ἀναφέρονται εἰς τὴν Κοινότητα), κατάλογοι βιβλιοθήκης, ἱερῶν εἰκόνων καὶ κειμηλίων. Αἱ χειροτονίαι ἀποφασίζονται ἐν συνάξει καὶ ἀπαγορεύονται αὐστηρῶς αἱ παρ' ἐνορίαν. Οἱ Ἀγιορεῖται ἀπαλλάσσονται τῆς στρατιωτικῆς θητείας, κληρονομοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν μονῶν (μὴ ἀναγνωρίζουσῶν ὅμως χρῆθ) καὶ λαμβάνουσιν ἀπολυτήριον μόνον δι' ἀποχρῶντας λόγους. Ἐκάστη μονὴ διατηρεῖ νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον καὶ φαρμακεῖον, βιβλιοθήκην καὶ σκευοφυλάκιον.

Γ'—Ζ'. Κοινόβια καὶ ἰδιορρυθμα. Ὁ ἡγούμενος εἶναι ἰσόβιος καὶ ἐκλέγεται ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς, ἐὰν ὑπάρχη, ἢ ἐξ ἄλλης τοῦ Ὄρους μονῆς δι' ἀποφάσεως τῆς γεροντίας, ὀριζομένης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν συνέρχονται ἐν τῷ καθολικῷ (ναῶ) οἱ ἀδελφοὶ οἱ ἔχοντες ἐξαίτιαν ὡς μοναχοὶ καὶ ψηφίζουσι μυστικῶς. Ἡ ἐκλογή ἀναγγέλλεται τῇ Κοινότητι καὶ τῷ Πατριάρχῃ, ὅστις ἀπονέμει τῷ νέῳ ἡγουμένῳ τὸ ὄμφικιον τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ. Ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς τὸν ἡγούμενον ἀντικατέστησεν ἡ διοικοῦσα ἐπιτροπὴ.

Η'—Ι'. Ἐξαρτήματα, σκήται καὶ κελλία. Τοῖς κελλιώταις ἐπιβάλλονται οἱ ἐξῆς ὅροι: Δύο σκηνομάτων κτήσις ἀπαγορεύεται, αἱ δὲ ἐπισκευαὶ καὶ ἀνεγέρσεις οἰκοδομῶν ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς μονῆς, ὑποβαλλομένου τοῦ σχεδίου τῇ Κοινότητι. Μεταβολὴ τῶν ἐν τῷ ὁμολόγῳ ἐγγεγραμμένων προσώπων ἀπαγορεύεται. Ὁ ἀπουσιάζων δὲν δύναται νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐπιτροπεῖαν τοῦ κελλίου εἰς ἄλλον ἀνευ ἀδείας τῆς μονῆς, διαγράφεται δὲ μετὰ ἐν ἔτος, ἢ δὲ συνοδεῖα μετὰ ἐξάμηνον. Μετατροπὴ ἐξαρτημάτων εἰς μονὰς ἀποκλείεται. Ταῦτα κρατοῦσι μοναχολόγια καὶ τὰς διατυπώσεις περὶ τῶν δοκίμων καὶ κουρῶν, γινομένων τῇ ἀδείᾳ τῆς μονῆς, καὶ ὀφείλουσι διὰ τῶν μονῶν νὰ καταβάλλωσι τὰ νόμιμα δόσιμα. Ἡ οἰκονομικὴ τῶν κελλίων ἢ καλυβῶν κατάστασις διατελεῖ ἐν γνώσει τῶν ἐν τῷ ὁμολόγῳ συνοδειῶν. Πώλησις αὐτῶν ἐπιτρέπεται εἰς ἀρεστὸν τῇ μονῇ πρόσωπον, καταβαλλομένου τοῦ δικαιώματος τῆς μονῆς (15 %). Οἱ ἐπιμόνως ἀδιόρθωτοι ἀπελαμβάνονται ὑπὸ τῆς Κοινότητος μετὰ πώλησιν τοῦ ἐξαρτήματος αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν ἀγοραστῶν προτιμᾶται ἡ μονή. Τὰ εἰς βάρος τοῦ ἐξαρτήματος συναφθέντα δάνεια εἶναι ἄκυρα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γέροντος. Ἐκάστη σκῆτη διέπεται ὑπὸ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ (συνταχθέντος ἐπὶ τῇ βάσει πατριαρχικοῦ σιγιλλίου καὶ τῶν καθεστῶτων τοῦ τόπου) ἐν τε τῇ κυβερνήσει αὐτῆς καὶ ταῖς πρὸς τὴν μονὴν σχέσεσι καὶ διοικεῖται ὑπὸ τοῦ δικαίου μετὰ τῶν συμβούλων καὶ τῆς γεροντικῆς συνάξεως. Οὗτος ἐκλέγεται κατ' ἔτος ἐκ τῶν νομίμων γερόντων τῆς σκῆτης ἐν συνάξει κατὰ πλειοψηφίαν, ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ ἀποφαίνεται ἡ μονή, ἣτις καὶ ἐγκαθιδρύει αὐτόν. Ὡν ταμίης καὶ διαχειριζόμενος τὰς ἐκ τῶν ἐλεῶν τῶν χριστιανῶν προσόδους ὀφείλει νὰ κρατῇ τακτικὰ βιβλία καὶ νὰ λογοδοτῇ. Κατὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ γέροντος κλύβης ἢ μονὴ λαμβάνει τὸ «ψυχομερίδιον» ἀναγνωρίζουσα ὡς γέροντα τὸν πρῶτον ἐν τῷ ὁμολόγῳ καὶ ἐγγράφουσα καὶ τρίτον πρόσωπον μετὰ 2—3 τὸ πολὺ δοκίμων, ὡς καὶ ἐν τοῖς κελλίοις. Ἡ ἐπικαρπία τῶν ἐν τοῖς κελλίοις κτημάτων ἀνήκει μόνον τοῖς κελλιώταις, ἢ δὲ ἐκμετάλλευσις τοῦ δάσους τῇ μονῇ. Ἡ μεταξὺ δύο κελλίων διαφορὰ περὶ ὀρίων κανονίζεται ὑπὸ τῆς μονῆς. Ἐκρίζω-

σις δένδρων καὶ ἐμφύτευσις ἀμπελώνων ἀπαγορεύεται ἀνευ ἀδείας τῆς μονῆς. Εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ κελλία ἰσχύει τὸ πατριαρχικὸν σιγιλλιον τοῦ 1909, πλὴν τοῦ Γ' κεφαλαίου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν παλαιῶν ὀρίων.

ΙΑ'. Γενικαὶ διατάξεις. Τὰ μέχρις ἀξίας χιλίων δραχμῶν χρυσῶν εἰσαγόμενα εἶδη πρὸς χρεῖαν τῶν μοναχῶν ἀπαλλάσσονται δασμοῦ ὑπὸ τοῦ κράτους, ὡς καὶ τὰ ἐξαγόμενα καὶ ἡ ἄλιεία. Ἐπιτάξεις ἐνεργοῦνται ἀποφάσει τῆς Κοινότητος. Οἱ ἀρχιερεῖς ἔρχονται ἐφοδιασμένοι ὑπὸ πατριαρχικῶν γραμμάτων ἢ καλοῦνται ὑπὸ τῶν μονῶν χάριν χειροτονιῶν διὰ τῆς Κοινότητος. Ἀπαγορεύεται ἡ πώλησις εἰκόνων ἢ τεχνουργημάτων παρὰ λαϊκῶν κατασκευασθέντων ἐκτὸς τοῦ Ὄρους. Ἀπαγορεύεται ἡ σύστασις ἐμπορικῶν καταστημάτων ἐν ταῖς μοναῖς καὶ πᾶν εἶδος ἐμπορίου μὴ ἀναγκαίου εἰς τὸν τόπον. Οἱ πλανόδιοι μοναχοὶ καὶ ρασοφόροι ἀπελαμβάνονται. Ἡ παρουσία τῶν ἀποβιούτων ἐν τῷ Ὄρει λαϊκῶν σφραγίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιστασίας καὶ τῆς ἀστυνομίας καὶ παραδίδεται τοῖς οἰκείοις αὐτῶν, ἂν ὑπάρχωσιν, ἄλλως μένει εἰς τὸν τόπον. Μόνη ἡ Κοινότης δικαιούται νὰ ἰδρῶσῃ τυπογραφεῖον ἐν Καραῖς. Τὰ ἐντὸς τοῦ ἁγίου Ὄρους κτήματα εἶναι ἀναπαλλοτριώτα. Αἱ μοναὶ διατηροῦσι τὴν Ἀθωνιάδα Ἱερατικὴν σχολὴν, ἣτις δέον νὰ προαχθῇ εἰς ἐκκλησιαστικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀκαδημίαν. Ἐκάστη μονὴ ὀφείλει νὰ ἔχη δύο μαθητὰς τοῦλάχιστον, οἵτινες λαμβάνονται καὶ ἐξωθεν. Ἐπιτρέπεται φορολογία διὰ τὴν διατήρησιν τῆς σχολῆς. Μόνον μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀποφοίτησιν οἱ μοναχοὶ ἐπιτρέπεται νὰ συνεχίσωσι τὰς σπουδὰς ἔξω. Σύστασις ἀδελφότητος ἐν τῷ Ὄρει ἀπαγορεύεται, ὡς καὶ προσηλυτιστικὴ ἐνέργεια παντὸς εἶδους. Πᾶς ἔρανος ἐπιτρέπεται μόνον τῇ ἀδείᾳ τῆς Κοινότητος. Διὰ τὴν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς σκευοφυλακίοις ἐργασίαν ἀπαιτεῖται συστατήριον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ἢ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Πάντα τὰ θήλα ἀποκλείονται ἐκ τῆς χερσονήσου.

Παρατηρήσεις. Ὁ Καταστ. χάρις συνταχθεὶς ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Ἀρχαίου Βατοπεδινού, Ἀθανασίου Παντοκρατορινοῦ, Εὐδοκίμου Ξηροποταμνοῦ, Εὐλογίου Ἀγιοπαυλίτου καὶ Βαρολάμ Γρηγοριάτου, μελῶν τῆς διπλῆς συνάξεως, «ἀπορρέει ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλων, πατριαρχικῶν σιγιλλίων, σουλτανικῶν φερμανίων, ἰσχυόντων Γενικῶν κανονισμῶν καὶ ἀρχαιοτάτων μοναχικῶν θεσμῶν καὶ καθεστῶτων». Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ὡς ἔχει νῦν προέρχεται ἀμέσως ἐκ τῶν Γενικῶν κανονισμῶν.

Πρὶν ἢ παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῆς ρωσικῆς διπλωματίας τὸ ζήτημα τῆς διεθνοποιήσεως τοῦ ἁγίου Ὄρους. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου (Μάϊος 1913) ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς Μπέγενδορφ ὑπέβαλεν ἰδιότυπον ὀργανισμόν, καθ' ὃν ὁ Ἄθως ἐγένετο σχεδὸν προτεκτοράτον ρωσικόν. Σύμπας ὁ ἀγιορειτικὸς κόσμος ἀναστατωθεὶς ἀπέστειλε διαμαρτυρίας καὶ ὑπομνήματα πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, διὰ δὲ τοῦ «Ἱεροῦ ψηφίσματος», ὅπερ ὑπέβαλε πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐκδηλοῖ τὴν σταθερὰν καὶ ἀμετάκλητον ἀπόφασιν περὶ ἀντιστάσεως κατὰ πάσης μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος, «κρητύτει κατὰ τὰς ἀναλλοιώτους

καὶ θεμελιώδεις βάσεις τοῦ ἰσχυρότουσ ἀυτοδιοικήτου μοναστηριακοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου καὶ πᾶν τέως ὑφιστάμενον νόμιμον δικαίωμα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους ἀναγνωρίζει μεταβιβασθὲν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον» καὶ «ἀποκρούει ἐπτόνωσ ὡς δλεθρούσ διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ μοναχικοῦ βίου τὰς ἰδέασ περὶ διεθνοποιήσεως, συγκυριαρχίας κτλ.». Καὶ χάρτι θεία ἐπέτυχεν, ὡστε ἡ ἀπόφασις ἡ ἐκδοθεῖσα κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1913 ἐν Λονδίῳ νὰ καταστήσῃ αὐτόνομον τὸ ἁγιον Ὄρος κατὰ τὰ ἀπ' αἰῶνων καθεστῶτα διοικούμενον μετ' ἰδίας πολιτοφυλακῆς καὶ ἀκτωρῶν πλοίων ὀπλισμένων πρὸς καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκινήθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ Βενιζέλου ἀποστείλισα εἰς Ἄθω τὸν τότε γενικὸν διοικητὴν τῆς Μακεδονίας Θ. Σοφοῦλην, ἵνα ἐπιναφέρῃ τοὺς ἀρχαίους θεσμούς, καταργηθέντας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὸ μέτρον τοῦτο ἤρξισεν ἐφαρμοζόμενον ἀπὸ τῆς Λαύρας διὰ τῆς κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1914 ἀνακηρύξεως τοῦ κοινοβίου. Ἄλλ' αἱ σφοδραὶ διαμαρτυρίαι τοῦ ἐν Ἀθήναις Ρώσου πρεσβετοῦ Ντεμίντωφ ἠνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐργασίαν διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις. Ἐπίσης ἐφήμερος ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτονομιακοῦ χάρτου, συνταχθέντος τῷ 1919 ὑπὸ Ἀγιορειτῶν μετὰ συμβούλου κυβερνητικοῦ τοῦ Ι. Στεφανίδου. Ἡ νομοθετικὴ ὁμως αὕτη ἐργασία ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὸν Καταστατικὸν χάρτην, ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς διπλῆς συνάξεως τὸν Μάϊον τοῦ 1924. Διμελῆς ἐπιτροπὴ Ἀγιορειτῶν ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐπικύρωσιν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἣτις διώρισεν ἀναθεωρητικὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Α. Εὐταξίου· αὕτη ὁμως μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1926 μόλις εἶχεν ἀναθεωρήσει 11 ἄρθρα. Τὴν ἐκκρεμότητα ταύτην ἔσωσε τότε ἡ πρότασις τοῦ ἐν τῇ διπλῇ συνάξει πληρεξουσίου τῆς Λαύρας, ὅστις εἶπεν ὅτι, «ἐὰν ἡ κυβέρνησις θέλῃ νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἐπιψηφίσειν, ὃ τόπος δὲν δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς ἀναρχίαν· ἄλλως τε ἔχει τοὺς Γενικοὺς κανονισμοὺς ἐγκυριζόμενους ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, οὓς δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ ἡ κυβέρνησις· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν δὲν συμβῆ οὐδὲν βλάπτει, ὡπως δὲν ἔβλαπτε καὶ ἡ μὴ ἀναγνώρισις αὐτῶν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Πρὸ παντὸς ὁμως δέον νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐγκρισιν τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων». Ἡ πρότασις αὕτη διαβιβασθεῖσα τότε πρὸς τὴν κυβέρνησιν συνετέλεσεν ὡστε ἐντὸς 15 ἡμερῶν νὰ τελειώσῃ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου, προστεθέντος μόνου τοῦ νομοθετικοῦ κυρωτικοῦ διατάγματος ὡς συμπληρωματικοῦ καὶ ψηφισθέντος ἔπειτα ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Ἡ μορφή τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὑπενδυνάμει ἐν πολλοῖς τὴν ρωμαϊκὴν σύγκλητον, τὸ δὲ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κοινὰ καὶ τὰς συμπολιτείας. Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι εἶχον καὶ αὐτονόμους ἑλληνίδας πόλεις ὁμοσπόνδους, ὡς τὴν Ἀμισὸν τοῦ Πόντου. Αὕτη ἀπετέλει τὸ «κοινὸν» τῶν πέριξ πόλεων, ἡ βουλὴ εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δήμου τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ὃ «ἐκδικος». Μεγαλύτεραν ὁμοιότητα ἔχει βεβαίως ἡ Ἱερὰ Κοινότης πρὸς τὴν βυζαντινὴν σύγκλη-

τον καὶ τὰς τότε ἐλευθέρους πόλεις, ὅπως ἐν τῷ θέματι Χερσῶνος, ἐνθα οὐδὲ στρατηγὸς ἀπεστέλλετο, ἀλλ' «ὃ λεγόμενος πρωτεύων μετὰ καὶ τῶν πατέρων τῆς πόλεως τὰ πάντα ἦν διοικῶν». Ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου κατάγεται ἡ προσδιορισμένη ἱεραρχικὴ θέσις τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος, ὅπως καὶ ἡ προεδρία τοῦ Λαυριώτου ἀντιπροσώπου (princeps) ἔχοντος ὡς μόνον δικαίωμα τὸ νὰ ἐρωτᾶται πρῶτος καὶ νὰ ψηφίζῃ (primus sententiam rogari habitus deinde dicere). Ὁ πρωτεπιστάτης εἶναι ὁ ὑπάτος (ἢ ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ), ὅστις ἐκάλει τὴν σύγκλητον καὶ εἰσηγεῖτο τὰ θέματα (referre ad senatum) καὶ ἠρώτα κατὰ σειρᾶν τὰς γνώμας (ordo in sententiis rogandis), τέλος δὲ μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῶν ἐποίει τὴν ψηφοφορίαν κατὰ σειρᾶν (latis per ordinem sententiam). Οὕτως ἀκριβῶς γίνεται καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι καὶ εἶχε δίκαιον ὁ Müller εἰπὼν ὅτι αὕτη εἶναι «τὸ ἀρχαιότερον τῶν γνωστῶν βουλευτικῶν σωμάτων» (Le Mont Athos σ. 7). Ὁ Gass ὀνομαζέει τὴν Κοινότητα «μοναχικὴν ὁμοσπονδίαν» καὶ ἐπιφέρει: «Ἐνταῦθα οἱ νόμοι ἐκάστης μονῆς συμβιβάζονται πρὸς τοὺς κοινοτικούς καὶ ἀναπτύσσονται εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ καθορίζει τὰ γενικὰ καὶ τὰ μερικὰ συμφέροντα, ὡς ἡ νομιμότης ἀπαιτεῖ. Ἐκάστη μονὴ αὐτοδιοικεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη εἶναι ὑποχρεωμένη ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ φροντίδων νὰ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἄλλων· χάριν τοῦ σκοποῦ, ὅστις ἀπασχολεῖ τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη μοναχικὴ πολιτεία, παρὰ πάσας τὰς διαφορὰς, ἃς ἀπετύπωνεν αὕτη ὁ ἀσκητικὸς βίος, παρὰ πάσας τὰς ἀνομοιότητας τῶν δυνάμεων καὶ τῶν πόρων καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις περὶ δικαίου καὶ κυριότητος, ἐν τῷ συνόλω διετηρήθη ἀνέπαφος καὶ εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὁμολογήσωμεν τοῦτο, ὅπερ εἶναι τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἴσεται εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς» (σ. 52). Τὰς ἀναφερομένας ἀμφισβητήσεις καὶ διαφορὰς ἔρχεται νῦν νὰ ἀρῇ ἡ πιστὴ τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου ἐφαρμογὴ, μεγάλως δὲ θέλει συντελέσει εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐκδοσις ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάντων τῶν τυπικῶν καὶ πανδερκτῶν καὶ εἰσηγήσεων τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας. Ἐκ τῆς μετ' ἐυλαβείας ποσηλώσεως εἰς ταῦτα καὶ εἰς τὰ ἐπιτάγματα τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ ἀγιωνύμου Ὄρους: «ὁθεν εἰ μέλλει ποτὲ τὸ δειλαῖον ἡμῶν γένος τὸν ἥλιον εὐτυχέστερον ὄραν αὐτοῖς ἐπιλάμποντα ἐξ ἡμῶν αὐθις τῶν ἱερωμένων καὶ μοναχῶν ἀνατεῖλαι δεῖ τὴν τῆς πνευματικῆς ὑγιείας ἀρχὴν, ἐρρωμένως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν τοιαύτην ἀγαλαβομένον προαίρειν, καὶ πολὺ ἐλπίς ἐστιν ἐπὶ τῇ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ τὸ γένος ἡμῶν ἀπαν παντοίως ἀναρρωσθήσεσθαι, τοῦ ἱεροῦ τόπου τοῦδε (τοῦ ἁγ. Ὄρους, ὅπου ὁ λόγος ἐξεφωνήθη) πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν πολιτεῖαν ἐπιμελέστερον τραπομένου» (Γ. Σχολάριος, βλ. Ἄπαντα τὰ σαφζόμενα, τόμ. Ι, 1928 σ. 182).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τοῦ μοναχικοῦ βίου καταλεχθέντων, νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἑξῆς: Acta praesertim graeca Russici in Monte Atho monasterii, Κίεβον 1873. — Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, Ἀθωῖτις Στοᾶ (ἐν Βυζαντινοῖς χρονικοῖς Πετροῦπόλεως τόμ. V, 1898 σ. 485—95, VI, 1899, σ. 448—69 καὶ IX,

1902, σ. 122—37 και ιδιαιτέρως).— L. Petit, Actes de l' Athos, I—VI (ἐνθ' ἄνωγ. τόμ. X—XX, 1903—13).—Μελετίου Μεταξάκη, Τὸ ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι 1913.—Α. Εὐταξίου, Προσοχὴ εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, Ἀθῆναι 1926.—Χρισ. Κτενᾶ, Ὁ Πρῶτος τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθω καὶ ἡ Μεγάλῃ Μέσῃ ἢ Σύναξις (Ἀνατύπ. Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν 5' 1929).—Ph. Meyer, Athosberg ἐν Haucks R. Encyclopädie II, 209, VIII, 14.—Τοῦ αὐτοῦ, Beiträge zur Kenntniss des neueren Geschichte und gegenwärtigen Zustandes der Athos Klöster (ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte, τόμ. XI 1890, σ. 395—435, 539—576).—R. Gelzer, Vom heiligen Borge und aus Makedonien, Leipzig 1904.—Eug. Melchior de Vogüé, Syrie, Palestine, Mont-Athos, ἐκδ. ζ', Paris 1912.—Σπυρίδωνος Λαυριώτου ἱατροῦ, Περί ἀγιορειτικῆς πολιτείας (Γρηγ. Παλαμᾶς Ε' 1921 σ. 542-8).—Α. Riley, Athos or the mountain of the monks, London 1887.—Α. Μομφερράτου, Κληρονομικὸν δίκαιον τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ, Ἀθῆναι 1890.—Κοσμᾶ Βλάχου, Ἡ χειρσόνησος τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθω, Βόλος 1903.—«Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» (περιοδικὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπὸ τοῦ 1917.—Miklosisch—Müller, Acta et diplomata patriarchatus Constantinopolitani, τόμ. I—IV, 1871—90 Vindobonae.—Ἰωακείμ Ἰβηρίτου (ψευδῶν. Ἰσιδώρου μοναχοῦ), Περί διεθνοποιήσεως τοῦ ἁγίου Ὄρους, Θεσσαλονίκη 1913.—Σιγίλλιον πατριάρχου Νήφωνος περὶ τοῦ Πρώτου («Γρηγ. Παλ.» Γ', 1919, σ. 101—4).—Ἀγιορειτικὴ πολιτεία, Θεσσαλονίκη 1921 (ἀπόσπ. ἐκ τοῦ «Ἄθωνος»).—D. W. Gass, Zur Geschichte der Athos Klöster, Gießen 1865.—Fr. Gassii, De claustris in Monte Athos sitis, commentatio historia, Gissae 1865.—Π. Καρολίδης ἐν «Ἀρμονίᾳ» (περιοδ.) τόμ. Α', 1900, Ἀθῆναι, σ. 38—41.—Α. Βαμβέτσου, Τὸ ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι 1917.—«Ὁ Καταστατικὸς χάρτης τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθω», ἅγιον Ὄρος 1931.—Εὐλ. Κουρίλα Λαυριώτου, Ἄθω, Ἀθῆναι 1935.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

